

 HÄMEENLINNAN
KAUPUNKI

Tilinpäätös 2023

www.hameenlinna.fi

Hämeenlinnan kaupunki

Tilinpäätös 2023

Toimintakertomus.....	5
Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa	5
Kaupunginjohtajan katsaus – Myönteistä kehitystä muutosten keskellä.....	5
Yleistietoa Hämeenlinnasta	7
Kaupungin hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset.....	8
Yleinen kuntatalouden kehitys	9
Kaupungin talous.....	10
Muut ei-taloudelliset asiat.....	21
Kaupungin henkilöstö – Hämeenlinnan väki	22
Tietotilinpäätös	23
Ympäristö.....	25
Arvio merkittävistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista	27
Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä	30
Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus	34
Tilikauden tuloksen muodostuminen.....	34
Toiminnan rahoitus	37
Rahoitusasema ja sen muutokset	40
Kokonaistulot ja -menot	43
Hämeenlinna-konsernin toiminta ja talous.....	44
Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä	44
Konsernin toiminnan ohjaus.....	44
Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat.....	45
Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä	48
Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä	49
Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut.....	51
Strategiset tytäryhtiöt	58
Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet	68
Tilikauden tuloksen käsittely	68
Talouden tasapainottamistoimenpiteet.....	69
Talousarvion toteutuminen.....	70
Tavoitteiden toteutuminen	70
Strategian vaikuttavuuden arviointi.....	71
Visio	72

Houkutteleva Hämeenlinna vaikuttavuuden arviointi.....	72
Kasvava	73
Menestyvä	74
Kestävästi rakentuva	74
Tunnettu	75
Strategian päämäärät.....	76
Määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen	77
Käyttötalousosan toteutuminen.....	77
Konsernipalvelut	77
Elinkeinorahaston taseyksikkö.....	94
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta.....	95
Kaupunkirakennelautakunta.....	114
Yhteinen jätelautakunta	131
Tuloslaskelmaosan toteutuminen.....	134
Investointien toteutuminen	135
Rahoitusosan toteutuminen.....	139
Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta.....	140
Tilinpäätöslaskelmat	141
Tuloslaskelma.....	141
Rahoituslaskelma	142
Tase	143
Konsernilaskelmat.....	144
Tilinpäätöksen liitetiedot	147
Taseyksikkö ja muut eriytetyt laskelmat.....	174
Elinkeinorahasto	174
Muut eriytetyt laskelmat.....	176
Muut tiedot	179
Kirjanpitokirjat	179
Luottamushenkilöt 1.1. – 31.12.2023	180
Tilinpäätöksen allekirjoitus ja tilinpäätösmerkintä.....	187

Toimintakertomus

Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa

Kaupunginjohtajan katsaus – Myönteistä kehitystä muutosten keskellä

Vuoden 2023 toimintaympäristöä haastoi edelleen Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Sodan vana-vedessä kiihtynyt inflaatio pysyi korkealla, vaikka loppuvuodesta kirjattiinkin jo maltillisempaa hintojen nousua. Korkealle noussut korkotaso yhdistettynä muihin haasteisiin on pysäyttänyt esimerkiksi rakennusteollisuuden hankkeita erittäin suuressa mittakaavassa. Suomi on taantumassa ja työllisyyden odotetaan heikkenevän. Ihmisten arjen haasteet ovat kasvaneet edelleen, vaikka valitettavasti olemmekin jo tottuneet elämään talouteen liittyvien kriisien keskellä. Kaupungin talous on kestänyt tähän asti kriisit melko hyvin. Toiminnan kannalta olemme osoittaneet kyvykkyytemme palvella myös turvapaikkaa hakeneita.

Hämeenlinnan uusi kaupunkistrategia hyväksyttiin valtuustossa kesäkuussa 2022. Strategia perustuu vakaaseen taloudenpitoon, asukasmäärään maltilliseen kasvuun, kestävän kehitykseen ja onnistuvaan elinvoima- ja elinkeinopolitiikkaan.

Vuotta 2023 väritti edelleen sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä pelastustoimen palveluiden siirto hyvinvointialueiden vastuulle. Työtä tämän osalta tehtiin paljon ja sitä on edelleen edessä. Kunnat ja hyvinvointialueet käyvät jatkossakin rajapintakeskusteluita myös palveluista. Kansallisesti ja paikallisestikin on nähtävissä pyrkimys siirtää ei-lakisääteisiä palveluita takaisin kuntien vastuulle, vaikka siirrossa näiden rahat siirtyivät valtiolle osaksi hyvinvointialueiden rahoitusta.

Kaupunki jatkoi strategiansa mukaisesti terveellisten ja turvallisten tilojen investointiohjelmaa erityisesti sivistys- ja hyvinvointipalvelujen toimialalla. Hiilineutraalia ja lapsiystävällistä Hämeenlinnaa toteutettiin ohjelmatyöllä. Kaupunkirakenteen ja elinvoimapalveluiden toimesta edistettiin monia merkittäviä elinvoimahankkeita, kuten esimerkiksi Moreenin uutta eritasoliittymää sekä Postin sijoittumista alueelle. Tästä saatiinkin myönteinen päätös 21.3.2024, kun posti ilmoitti jatkavansa neuvotteluja sijoittumisesta vain Hämeenlinnan kanssa. Edunvalvonnan kärjiksi valittujen päätäpolitiikan, Moreenin eritasoliittymän ja HAMKin toimintaedellytysten edistämiseksi työskenneltiin menestyksekkäästi. Lopputuloksena Suomi Rata Oy:n metsäratahanke päättyi, Moreenin eritasoliittymästä saatiin linjaukset valtion osallistumisesta hankkeeseen ja HAMK suunnittelee yhdessä kaupungin kanssa keskustakampusta.

Kuntien talous oli vuonna 2023 suhteellisen vahvalla pohjalla. Koko kuntakentän arvioitu ylijäämä oli 1,8 mrd. euroa. Tämä sisälsi kuitenkin kertaerinä vuodelta 2022 verohäntiä (verotuloja saatiin edellisiltä vuosilta vanhan kunnallisveroprosentin ja yhteisöveron jako-osuuden mukaan) 1,5 mrd. euroa ja liikaa maksettuja valtionosuuksia 0,5 mrd. euroa. Nämä huomioiden kuntakenttä oli hie-man alijäämäinen. Kertaerien johdosta kuntakenttä ei kokonaisuudessaan velkaantunut lisää vuoden aikana.

Hämeenlinnan tilikausi oli poikkeuksellisen hyvä. Tilikauden tulos, +29 milj. euroa, on erinomainen. Jo talousarviovaiheessa päätettiin, että Hämeenlinna rahastoi vuoden 2022 verohännät, joiden arvo kaupungille oli 17 milj. euroa. Rahastoinnin jälkeen tilikausi on 12 milj. euroa ylijäämäinen. Olennaisin tieto kaupungin tuloksentelekkyydestä on kuitenkin kertaeristä puhdistettu tilikauden yli-/alijäämä,

joka vuoden 2023 osalta oli +10 milj. euroa. Talouden pohjan parantumista selittää erityisesti tulo-
puolen hyvä kasvu. Myös maltillisuus omaehtoisissa kustannusten lisäyksissä ansaitsee kiitosta. Ver-
tailukelpoisesti kaupungin velkamäärä laski vuoden aikana 7,7 milj. euroa. Sijoitusten vuosituotto
oli +9,5 % ja euromääräisesti sijoitusomaisuus kasvoi 11 milj. euroa päättyen noin 127 miljoonan
euroon.

Kaupungin työttömyysaste nousi vuoden edetessä hieman päättyen 10,3 prosenttiin. Tammi-helmi-
kuun 2024 tulorekisterin perusteella työttömyyskorvaukset ovat alkuvuonna 2024 selvässä kasvussa
vuodentakaiseen verrattuna. Tämä ennakoii verotuloihin aiempia lähivuosia vaimeampaa kehitystä.
Tämän ohella valtio ilmoitti loppuvuodesta, että kuntien valtionosuuksia leikataan lopullisten sote-
siirtolaskelmien perusteella 90 euroa per asukas. Tämä tarkoittaa kaupungin osalta yli 6 milj. euron
leikkausta rahoitukseen. Talousarviossa ja taloussuunnitelmassa tähän oli varauduttu reilulla 2 milj.
eurolla, joten kaupungin talous heikkenee nettona suunnitelmiin nähden hieman vajaan 4 milj. eu-
roa vuositasolla laskettuna. Lisäksi kaupungin talous tulee heikkenemään merkittävästi Kanta-Hä-
meen hyvinvointialueen palveluverkkouudistustarpeista johtuen. Kaupungin talouden kuva nykyi-
seen verrattuna heikkenee selvästi jo vuodesta 2025 alkaen.

Kilpailu osaavasta henkilöstöstä on edelleen lisääntynyt, ja samalla jo olemassa olevan henkilöstön
työntekijäkokemusten merkitys nousee. Vuodelle 2024 päätettiin parantaa henkilöstön työterveys-
palveluiden laatua muun julkisen hallinnon tasolle. Kaupungin sisäisen toimintakulttuurin kehittä-
minen jatkuu.

Kaupungin konsernirakenteen tiivistämistä jatkettiin vuoden 2023 aikana. Konserniyhteisöjen vuo-
sikatsaus julkaistaan jälleen huhtikuussa. Vuosikatsaus avaa kaupungin merkittävimpien yhteisöjen
toimintaa ja taloutta lukijoilleen. Kaupungin strategisille tytäryhtiöille asetetut tavoitteet toteutu-
vat kohtuullisen hyvin.

Talouden tasapainotustoimia edistettiin vuoden 2023 aikana kaupunginhallituksen linjausten mu-
kaisesti. Tasapainotushankkeista selvästi merkittävin, palveluverkkouudistus, ei kuitenkaan menes-
tynyt. Tämä johtaa pitemmällä aikavälillä paitsi todennäköiseen lisävelkaantumiseen, myös siihen,
että kaupunki joutuu toimimaan reaktiivisesti lasten määrän vähentyessä edelleen.

Jatkossa kuntien taloutta haastanevat erityisesti valtiontalouden odotettavissa olevat sopeuttamis-
toimet (kuntien valtionosuuksien potentiaaliset leikkaukset) ja ikärakenteen muutos, joka jo sinäl-
lään heikentää kaupungin valtionosuuksia noin miljoonan euron vuosivauhdilla lasten määrän vä-
hentyemisestä johtuen. Lisäksi kaupungin tilojen peruskorjauksiin liittyvät investointitarpeet ovat
edelleen merkittävät, puhumattakaan toiveista muihin kaupungin elinvoimaa vahvistaviin investoin-
teihin. Kaupungin on jatkettava määrätietoisesti toimia asukkaiden ja yritysten houkuttelemiseksi
ja tunnettuutensa sekä vaikuttavuutensa kasvattamiseksi, jotta muutokset pysyvät hallittavina.

Lämmin kiitos yhteistyöstä ja vaikuttavasta työstä kaupungin henkilöstölle ja luottamushenkilöille.

Olli-Poika Parviainen
Kaupunginjohtaja

Yleistietoa Hämeenlinnasta

Perustamisvuosi:	1639
Maapinta-ala:	1786 km ²
Vesipinta-ala:	246 km ²
Yhteensä:	2032 km ²
Kunnallisveroprosentti:	8,36

Väkiluvun kehitys

2018	67 532
2019	67 633
2020	67 848
2021	67 971
2022	68 043
2023	68 319

Työttömyys

2018	10,4 %
2019	9,6 %
2020	12,6 %
2021	12,0 %
2022	10,1 %
2023	10,3 %

Aluehallintovirasto:	Etelä-Suomen aluehallintovirasto
ELY-keskus:	Hämeen ELY-keskus (Elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri, ympäristö ja luonnonvarat) Uudenmaan ELY-keskus (Liikenne ja infrastruktuuri)
Hovioikeus:	Turun hovioikeuspiiri
Kihlakunta:	Hämeenlinnan kihlakunta
Verovirasto:	Sisä-Suomen verovirasto
Hyvinvointialue:	Kanta-Hämeen hyvinvointialue
Maakunta:	Kanta-Häme
Maakuntaliitto:	Hämeen liitto
Maanmittaustoimisto:	Etelä-Suomen maanmittaustoimisto

Kaupungin hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset

Hämeenlinnan kaupungin ylin päättävä toimielin on kaupunginvaltuusto. Kaupunginvaltuusto vastaa kaupungin toiminnasta ja taloudesta. Kaupunginvaltuustoon kuuluu 51 valtuutettua.

Kaupunginhallitus vastaa kaupungin johtamisesta ja kehittämisestä kaupunginvaltuuston hyväksymien tavoitteiden, suunnitelmien ja päätösten mukaisesti. Kaupunginhallitus vastaa kaupungin hallinnosta, taloudenhoidosta, kaupungin omaisuudesta ja omistajapolitiikasta, kaupunkikonsernista, palveluverkosta, elinkeinopolitiikasta, maankäytöstä sekä niiden strategisesta suunnittelusta ja kehittämisestä. Kaupunginhallitukseen kuuluu 13 jäsentä.

Vuoden 2023 alusta lukien kaupunginhallituksen elinvoimajaosto on vastannut elinkeino- ja työllisyyspolitiikasta, työllisyyspalveluista, elinkeinopoliittisesta edunvalvonnasta, kotoutumisen edistämisestä ja palveluista, elinvoimayhteistyöstä, asuntopolitiikasta, korkeakoulupolitiikasta, matkailun kehittämisestä sekä elinvoimaan liittyvästä osallisuudesta. Jaostossa on viisi jäsentä.

Lautakuntia ovat keskusvaalilautakunta, tarkastuslautakunta, sivistys- ja hyvinvointilautakunta, kaupunkirakennelautakunta ja yhteinen jätelautakunta. Kaikkien vuoden 2023 aikana toimineiden toimielimien kokoonpanot on esitetty tämän tilinpäätöksen lopussa.

Tilivelvollisia ovat toimielimien (muu kuin kaupunginvaltuusto) jäsenet ja toimielimen tehtäväalueiden johtavat viranhaltijat ja itsenäisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavat viranhaltijat. Viime kädessä tilintarkastuskertomuksen antavalla tilintarkastajalla on harkintavalta siitä, ketkä ovat tilivelvollisia. Tilivelvollisia ovat kaupunginjohtaja, konsernipalvelujohtajat, kaupunginlakimies (keskusvaalilautakunta), tarkastuspäällikkö, toimialajohtajat, tulosaluejohtajat, jätehuoltopäällikkö sekä muut toimielinten esittelijät.

Hämeenlinnan organisaatio

Hämeenlinnan kaupungin organisaatio

Yleinen kuntatalouden kehitys

Vuoden 2023 lopussa Suomen talous koki lievän taantumaa, mutta talouden odotetaan palaavan kasvuun. Vuoden loppupuolella yritykset kärsivät rahoituskustannusten kasvusta ja pienenevästä kysynnästä. Tämän lisäksi myös talouden luottamusindikaattorit olivat heikolla tasolla. Kysynnän heikkeneminen oli kuluneen vuoden loppupuolella laaja-alaista. Erityisesti supistuivat investoinnit talonrakennuksiin. Toimialoittaisessa tarkastelussa kysyntä supistui niin teollisuudessa, rakentamisessa, kaupassa ja useilla palvelualoilla. Tilastokeskuksen ennakkotiedon mukaan vuonna 2023 bruttokansantuotteen volyymi supistui 1,0 prosenttia. Kulutusmenot lyhytikäisiin ja puolikestäviin kulutustavaroihin kasvoivat, mutta kestokulutustavaroiden hankinnat vähenivät. Koko vuonna 2023 yksityiset kulutusmenot pienenevät 1,0 prosenttia. Koko vuoden 2023 työttömyysaste oli 7,2 prosenttia (2022 6,8 %).

Kuntaliiton julkaisemien vuoden 2023 tilinpäätösarvioiden mukaan kuntatalouden tunnuslukuja voidaan pitää vahvoina. Kuntatalous saavutti viiden vuoden tauon jälkeen tasapainon, jossa investoinnit huomioiva rahoitusjäämä nousi 200 milj. euron ylijäämään. Lisäksi tilikauden tulos nousi poikkeuksellisen vahvalle tasolle. Kuntien vahva tilikauden tulos ohjautuu kasvaneiden investointien rahoittamiseen. Alustavan arvion mukaan kunnat käyttivät ylijäämäänsä myös lainakannan vähentämiseen. Kuntien lainakanta on pienentynyt jo toista vuotta peräkkäin. Kuntatalouden vahvat tunnusluvut saavutettiin kuitenkin sote-uudistukseen liittyneiden kertaluonteisten poikkeuserien avulla. Poikkeuserien taustalla vaikuttivat vuodelta 2022 vuodelle 2023 siirtyneet 1,4 miljardin euron suuruisiksi arvioidut verotilitykset eli sote-uudistuksen verohäntä. Lisäksi kunnille maksettiin ennakkollisen sote-siirtolaskelman mukaan myös noin 500 miljoonaa euroa liikaa valtionosuuksia, jotka ovat määrä periä takaisin valtiolle lähivuosina. Ilman kertaeriä kuntatalous olisi jäänyt alijäämäiseksi.

Kuntien talouden rahavirrat muuttuivat vuonna 2023 voimakkaasti, kun sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu ja niitä vastaavat nettokustannukset, verotulot, investointivastuu sekä pieni osa lainakannasta siirtyivät hyvinvointialueille. Kuntien toimintamenot supistuivat sote-muutoksen vuoksi noin 50–60 prosenttia, mutta verotuloissa muutos oli verohäntien vuoksi pienempi.

Vuonna 2023 todellinen kulukehitys hautautuu sote-uudistuksen tehtäväsiirron vuoksi. Kuntiin jäävissä palveluissa kulukasvu on kuitenkin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa. Ennakkotiedon mukaan kuntasektorin toimintakulut laskivat keskimäärin 52 prosenttiyksikköä. Merkittävänä tekijänä on sote ja pela -kustannusten poistuminen. Toimintakuluja nostivat palkkaratkaisun sopimuskorotukset, Sanna Marinin hallituksen tekemät tehtävien laajennukset ja kuntien työmarkkinatuen kustannukset. Myös Ukrainan sotaa pakenevien henkilöiden palvelujen järjestäminen lisäsi kuntien kustannuksia erityisesti varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Toimintakuluja alensivat kuntapalveluiden laskennallinen palvelutarve 0,6 prosenttiyksikköä sekä kuntatyöntekijien sosiaalivakuutusmaksujen pieneminen 0,3 prosenttiyksikköä.

Toimintatuotot laskivat keskimäärin 28 prosenttiyksikköä. Sote-uudistus poisti kunnilta sote-perusteiset asiakasmaksut, myyntituotot sekä muut toimintatuotot. Eri kehityshankkeisiin kohdistettiin yhä merkittävä summa valtionavustuksia muun muassa TEM:n YM:n ja LVM:n hallinnonaloilta. Kunnat saivat Ukrainasta tulleiden pakolaisten palvelujen järjestämiseen valtionavustusta muun muassa varhaiskasvatukseen (14 milj. euroa), perusopetuksen valmistavaan opetukseen (varaus 120 milj. euroa) ja kielikoulutukseen. Lisäksi tuloja vähensi varhaiskasvatusmaksujen alentaminen 1.8.2023

alkaen, jonka vaikutus vuositasolla on noin 70 milj. euroa. Kuntien yhteenlasketut verotulot laskivat yhteensä 46 prosenttia eli 12,3 milj. euroa. Työllisyys kasvoi 8 000 hengellä ja palkkasumma kasvoi noin 6 prosenttia vuodesta 2022. Kaikkien Manner-Suomen kuntien tuloveroprosentteja laskettiin sote-uudistuksesta johtuen 12,64 prosenttiyksiköllä vuonna 2023. Veroprosentin leikkaus vähensi kunnallisveron tuottoa noin 13 200 milj. euroa. Myös kuntien yhteisöverotulot laskivat noin 20 prosenttiyksikköä eli 990 milj. euroa. Sote-uudistuksen yhteydessä kuntien yhteisöveron tuotosta siirrettiin valtiolle kolmannes eli noin 900 milj. euroa. Valtionosuudet laskivat 66 prosenttia vuonna 2023 eli noin 7,1 mrd. euroa. Ennakollinen sote-siirtolaskelma sisälsi valtiosuutusta liikaa 500 milj. euroa, joka tullaan vähentämään kunnilta tulevina vuosina.

Rahoitusmarkkinoiden tilanne vaikutti myös kuntasektorin korkokuluihin. Korkokulut kasvoivat noin 150 milj. eurolla. Kuntien lainakannan korkokulujen keskimääräinen kasvu ei kuitenkaan yltänyt markkinakorkojen kasvun tasolle. Korkokulujen kasvua on suojannut pääosin kiinteäkorkoiset lainat ja lisäksi noin 50 kuntaa on käyttänyt korolta suojaavia korkojohdannaisia. Korkokulujen oletetaan kuitenkin kasvavan lähivuosina, vaikka markkinakorot ovatkin jo laskeneet huipustaan. Tämä johtuu siitä, että kiinteäkorkoisten lainojen korot tulevat tarkastettavaksi 5–10 vuoden välein.

Tilinpäätösarviot kertovat kuntakentän taloudellisen eriytymisen jatkumisesta vuonna 2023. Soten taloudelliset vaikutukset alkavat selkeytyä vasta vähitellen. Tilinpäätösarvioiden mukaan vuonna 2023 Manner-Suomen kunnista negatiivisen tuloksen teki noin 49 kuntaa, kun edellisenä vuonna tulos oli alijäämäinen 93 kunnassa. Tilikauden tulos oli paras yli 100 000 asukkaan ja 20 000–100 000 asukkaan kunnissa, kun taas pienemmissä kunnissa tulos oli selkeästi heikompi. Aivan pienimmissä, alle 5 000 asukkaan, kunnissa tilikauden tulos jopa heikkeni vuodesta 2022. Maakunnista vahvimpaan tulokseen ylsivät Uusimaa ja Lappi, kun taas heikoimpana näyttäytyy Kainuu.

Kaupungin talous

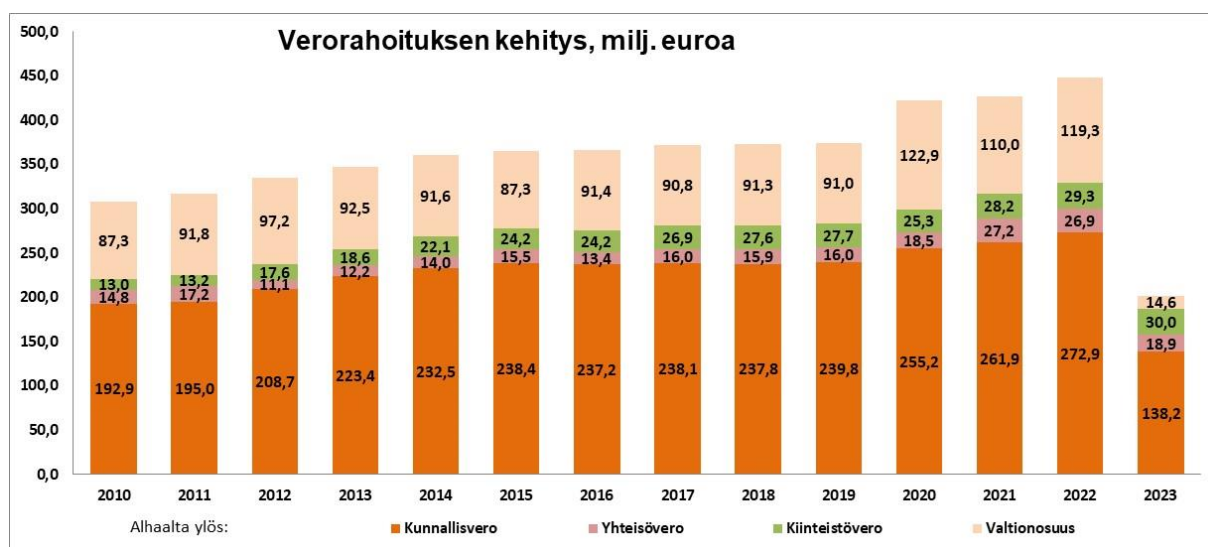
Vuonna 2023 verotulojen suotuisa kehitys ja poikkeukselliset kertaerät nostivat kaupungin talouden hyvään lopputulokseen. Kaupungin talous nousi 12,043 milj. euroa ylijäämäiseksi, ilman rahastointia ylijäämä olisi noussut 29,043 milj. euroon. Vuonna 2023 sijoitustoiminnalle asetetut budjettitavoitteet toteutuivat. Tämä johtui siitä, että arvonalentumisten palautuksia kirjattiin merkittävästi budjetoitua enemmän. Vuoden 2022 tilinpäätökseen kirjattiin arvonalentumisia ja myyntitappioita yhteensä noin 10,349 milj. euroa. Vuonna 2023 pääomamarkkinoiden tilanne parani huomattavasti edelliseen vuoteen verrattuna ja arvonalentumisen palautuksia kirjattiin 4,393 milj. euroa. Kulu-neena vuonna talouden ennustettavuus parani edellisiin vuosiin verrattuna. Ennustettavuutta paransi koronapandemiaan liittyvien tulojen ja menoja poistuminen sekä inflaation tasaantuminen. Verotuloarviot parantuivat vuoden 2023 aikana. Vuosina 2015–2019 kaupungin talouden tasapainoon vaikutti merkittävästi verotulojen kasvun tyrehtyminen sekä valtiosuuksien koko 2010-luvun kestänyt heikko kasvu. Vuodesta 2020 alkaen verotulojen kasvuvauhti on ollut aiempiin vuosiin nähden parempaa ja kehitys jatkui hyvänä myös vuonna 2023. Vahvaan verokertymään vuonna 2023 vaikutti palkkasumman sekä työllisten määrän suotuisa kehitys. Verotuloihin sisältyy vuodelta 2022 vuodelle 2023 siirtyneitä verotilityksiä eli sote-uudistuksen verohäntiä. Kaupungin verohännät olivat noin 17,0 milj. euroa. Valtionosuudet ovat perustasoltaankin (ilman koronatukia) kasvaneet selvästi vuosina 2020, 2021 ja 2022, mikä on osaltaan parantanut kaupungin talouden tilaa. Kaupungin osalta ennakollinen sote-siirtolaskelma sisälsi valtiosuutusta 6,1 milj. euroa liikaa, mikä tullaan vähentämään kaupungin valtiosuuksista tulevina vuosina. Kaupungin talous on kolmena peräkkäisenä vuonna ollut kertaeristä puhdistettuna ylijäämäinen. Vuonna 2021 kertaeristä puhdistettu ylijäämä oli 0,9 milj. euroja, vuonna 2022 12,0 milj. euroa ja vuonna 2023 10,0 milj. euroa.

Käyttötalous

Lautakunnilla ja muilla toimijoilla oli käytettävänä nettona (toimintakate talousarviomuutoksin) yhteensä -156,862 milj. euroa. Tilinpäätöksessä 2023 toimintakate oli -152,337 milj. euroa. Alkuperäisessä 2023 talousarviossa toimintakatetavoite oli -151,421 milj. euroa, mutta lisätalousarviokäsittelyssä kulutasoa korotettiin. Alkuperäisestä toimintakatetavoitteesta jäätiin 0,916 milj. euroa. Vuonna 2022 toimintakate oli -416,984 milj. euroa. Toimintakate pieneni 63,5 %. Sote-uudistuksesta johtuen toimintakate ei ole vertailukelpoinen. Sote-uudistus sekä muut vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät huomioiden vertailukelpoinen toimintakateen kasvu on noin 5,3 %.

Verotulot ja valtionosuudet

Vuonna 2023 kunnan tuloveroprosentti oli 8,36. Sote-uudistuksesta johtuen kaikkien Manner-Suomen kuntien tuloveroprosentteja laskettiin 12,64 prosenttiyksiköllä vuonna 2023. Yleinen kiinteistöveroprosentti oli 1,35, vakituisen asunnon veroprosentti 0,60, vapaa-ajan rakennuksen veroprosentti 1,40 ja rakentamattoman rakennuspaikan veroprosentti 3,30.

Verotuloja kertyi 187,145 milj. euroa, joka on 1,445 milj. euroa muutettua budjettia (185,700 milj. euroa) enemmän. Vuoden 2023 verotulot sisältävät Sote-uudistusta edeltäviltä vuosilta tilitettyä kunnallisveroa noin 17 milj. euroa. Muut tekijät vahvojen tilitysten taustalla ovat palkkasumman ja työllisten määrän hyvä kehitys. Sote-uudistuksen myötä yhteisöveron tuotosta siirrettiin valtiolle noin kolmannes. Positiivisesti yhteisöveron kehitykseen vaikutti varhaiskasvatusmaksujen alennuksen ja yksityisen hoidon tuen hoitolisän korotuksen kompensointi kuntien yhteisöveron jako-osuuden korotuksella. Kiinteistöverot kasvoivat. Kasvu johtui rakennuskustannusindeksin noususta ja siitä aiheutuneesta rakennusten jälleenhankinta-arvojen korotuksesta, joka nosti kiinteistöjen verotusarvoja.

Seuraavassa on eri veroerien kehitys kolmelta vuodelta ja vertailu koko maan tilanteeseen:

Verotulojen kehitys	2021	2022	2023	Muutos €		Muutos %		Koko maa %	
	€	€	€	2022-21	2023-22	2022-21	2023-22	2022-21	2023-22
Tulovero	261 874 502	272 905 681	138 242 196	11 031 179	-134 663 485	4,2	-49,3	5,1	-52,5
Yhteisövero	27 152 003	26 907 203	18 882 397	-244 800	-8 024 806	-0,9	-29,8	6,6	-32,3
Kiinteistövero	28 194 707	29 253 785	30 020 791	1 059 078	767 006	3,8	2,6	6,3	4,4
Verot yht.	317 221 212	329 066 669	187 145 383	11 845 457	-141 921 286	3,7	-43,1	5,3	-45,8

Vuonna 2023 Hämeenlinnan verotulot vähenivät edellisvuodesta -141,921 milj. euroa eli 43,1 %. Koko maan verotulot vähenivät 45,8 %. Hämeenlinnan verotulokehitys oli muuta maata parempaa. Verotulontilityksiin liittyy kuitenkin monia jaksotuksiin liittyviä seikkoja, joiden johdosta yhden vuoden muuta kuntakenttää nopeammasta tai hitaammasta kasvusta ei voi tehdä kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Valtionosuutta saatiin 14,608 milj. euroa, joka on noin 253 000 euroa muutettua budjettia (14,355 milj. euroa) enemmän. Alkuperäisessä 2023 talousarviossa valtionosuudet olivat 14,500 milj. euroa. Alkuperäiseen talousarvioon verrattaessa valtionosuuksia saatiin noin 108 000 euroa enemmän.

Valtionosuudet	TP 2022	TA 2023	TP 2023	TP- TA 2023		TP 2023 - TP 2022	
	€	€	€	€	%	€	%
Valtionosuudet yhteensä	119 344 806	14 355 000	14 607 552	252 552	1,8	-104 737 254	-87,8
Peruspalvelujen valtionosuus	90 418 104	10 919 000	11 152 047	233 047	2,1	-79 266 057	-87,7
Verotuloihin perustuva vos-tasaus	8 805 828	7 033 000	7 033 176	176	0,0	-1 772 652	-20,1
Opetus ja kulttuuri, muut vos:t	-13 729 639	-14 107 000	-14 087 679	19 321	-0,1	-358 040	2,6
Verotulomenetysten kompensatio	33 850 513	10 510 000	10 510 008	8	0,0	-23 340 505	-69,0

Rahoitustuotot ja -kulut sekä sijoitukset

Talousarviossa oli korko- ja rahoitustuottojen määräksi arvioitu yhteensä 5,660 milj. euroa ja kulujen määräksi 5,160 milj. euroa. Todelliset tuotot olivat 8,908 milj. euroa ja kulut 3,735 milj. euroa. Näin ollen tulot olivat 5,174 milj. euroa kuluja suuremmat. Rahoitustuottojen ja kulujen budjettitavoite 0,500 milj. euroa ja se ylittyi 4,674 milj. eurolla. Alkuperäiseen talousarvioon ei tehty kuluneen vuoden aikana talousarviomuutosta.

Rahoituksen budjetissa selvästi talousarviota heikommin toteutuivat arvopapereista saadut myyntivoitot. Arvonalentumisten palautuksia kirjattiin kuitenkin merkittävästi budjetoitua enemmän. Tämä johtui siitä, että vuonna 2022 Venäjän sotatoimien vuoksi sijoitustoiminnan tuottojen toteuma oli heikko. Epävakaata maailmanpoliittinen tilanne vaikutti pääomamarkkinoiden kehitykseen, mikä tarkoitti epävakaata ja vaihtelevaa kehitystä osake-, korko-, valuutta ja raaka-ainemarkkinoilla. Tästä johtuen vuoden 2022 tilinpäätökseen kirjattiin arvonalentumisia ja myyntitappioita yhteensä noin 10,349 milj. euroa. Vuonna 2023 pääomamarkkinoiden tilanne parani merkittävästi edelliseen vuoteen verrattuna ja arvonalentumisen palautuksia kirjattiin 4,393 milj. euroa. Lisäksi rahoituksen kokonaisuuteen korkokuluja pienentävästi vaikuttivat korkojohdannaista saadut korkotuotot 1,445 milj. euroa.

Kaupunki yhteensä	TP 2022	TA 2023	TP 2023	TP- TA 2023		TP 2023 - TP 2022	
	€	€	€	€	%	€	%
Korkotuotot yhteensä	2 303 818	1 910 000	2 562 133	652 133	34,1	258 315	11,2
Korkotuotot ulk. antolainoista	1 625 684	1 590 000	1 747 362	157 362	9,9	121 678	7,5
Korkotuotot sijoituksista	585 165	300 000	807 710	507 710	169,2	222 546	38,0
Muut korkotuotot	92 970	20 000	7 061	-12 939	-64,7	-85 909	-92,4
Muut rahoitustuotot yhteensä	9 827 692	3 750 000	6 346 264	2 596 264	69,2	-3 481 428	-35,4
Arvopapereiden myyntivoitot	8 650 122	3 200 000	954 839	-2 245 161	-70,2	-7 695 283	-89,0
Muut rahoitustuotot	1 177 570	550 000	5 391 425	4 841 425	880,3	4 213 855	357,8
Korkokulut yhteensä	4 178 983	4 540 000	3 214 938	-1 325 062	-29,2	-964 045	-23,1
Lainojen korkokulut	455 094	4 530 000	4 163 758	-366 242	-8,1	3 708 664	814,9
Korkojohdannaisten korkokulut	3 562 714	0	-1 445 437	-1 445 437	0,0	-5 008 152	0,0
Muut korkokulut	161 175	10 000	496 618	486 618	4866,2	335 443	208,1
Muut rahoituskulut yhteensä	10 359 258	620 000	519 684	-100 316	-16,2	-9 839 574	-95,0
Myyntitappiot ja arvonalentumiset	10 348 718	600 000	497 628	-102 372	-17,1	-9 851 090	-95,2
Muut rahoituskulut yhteensä	10 540	20 000	22 056	2 056	10,3	11 516	109,3
Rahoitustuotot yhteensä	12 131 510	5 660 000	8 908 397	3 248 397	57,4	-3 223 113	-26,6
Rahoituskulut yhteensä	14 538 241	5 160 000	3 734 622	-1 425 378	-27,6	-10 803 619	-74,3
Rahoituksen nettotuotot/-kulut	-2 406 731	500 000	5 173 775	4 673 775	934,8	7 580 506	-315,0

Kaupungin sijoitustoiminnalle asetettu vuosituottotavoite on 4 % – 4,5 %. Vuoden lopussa neljän pääsalkunhoitajan hallinnoima pääoma (markkina-arvo) oli yhteensä 127,2 milj. euroa (31.12.2022: 116,2 milj. euroa). Tuottoa kertyi vuoden alusta lukien 9,5 % (inflaation olleessa 6,24 %). Koko sijoitustoiminnan pääoma oli 127,3 milj. euroa (31.12.2022: 116,3 milj. euroa). Kaupungin sijoitusten allokaatio täytti kaupungin sijoitustoiminnan periaatteet.

Vuosien aikana on sijoitusten tuottoja nostettu noin 48,5 milj. euroa investointimenojen katteeksi ja kaupungin maksuvalmiuden turvaamiseksi. Vuonna 2023 kassaan ei nostettu tuottoja.

Vuosikate ja poistot

Vuosikatetavoite oli 43,694 milj. euroa. Toteutunut vuosikate oli 54,590 milj. euroa. Alkuperäiseen talousarvion mukaan vuosikatetavoite oli 41,079 milj. euroa, jolloin tavoite ylitettiin 13,511 milj. eurolla. Poistojen ja arvonalentumisten määrä oli 23,681 milj. euroa (budjetissa 23,424 milj. euroa). Muutetun talousarvion määrärahaan sisältyi arvonalentumisia 4,450 milj. euroa. Arvonalentumisia kirjattiin osakkeista ja osuuksista sekä rakennuksista. Vuosikate kattaa 230,5 % poistojen ja arvonalentumisten yhteismäärästä.

Poistot ja arvonalentumiset	TP 2022	TA 2023	TP 2023	TP- TA 2023		TP 2023 - TP 2022	
	€	€	€	€	%	€	%
Poistot ja arvonalentumiset yht.	28 827 576	23 424 000	23 681 017	257 017	1,1	-5 146 559	-17,9
Poistot rakennuksista	8 861 756	9 361 000	8 549 420	-811 580	-8,7	-312 336	-3,5
Poistot kiinteistä rakenteista	9 346 663	9 098 000	9 163 340	65 340	0,7	-183 323	-2,0
Poistot koneista, kalustosta yms.	1 776 705	515 000	1 191 977	676 977	131,5	-584 729	-32,9
Arvonalentumiset	8 842 452	4 450 000	4 776 280	326 280	7,3	-4 066 172	-46,0

Satunnaiset erät

Satunnaisiin kuluihin on kirjattu pelastuslaitoksen kaluston myynnistä vuonna 2022 saatujen tulojen palautus kunnille. Palautettava summa oli noin 2,062 milj. euroa.

Tilikauden yli- tai alijäämä sekä aikaisempien vuosien toimien vaikutus kertyneeseen ylijäämään

Muutetussa talousarviossa tilikauden ylijäämä oli 5,366 milj. euroa. Alkuperäisessä talousarviossa tavoite oli 9,251 euroa ylijäämäinen. Tilikausi 2023 oli 12,043 milj. euroa ylijäämäinen ja se sisältää 17,000 milj. euron rahastojen lisäyksen.

Kaupungin taseessa edellisiltä tilikausilta kertynyttä ylijäämää oli 5,181milj. euroa. Näin ollen 31.12.2023 mennessä kertynyttä ylijäämää oli yhteensä 17,224 milj. euroa.

Aikaisempina vuosina on tehty tulosta parantavia yhtiöjärjestelyjä, omaisuuden myyntiä ja tuloksen muuta järjestelyä seuraavasti:

- HAMK:n kuntayhtymän purkamisesta saatu 18,1 milj. euron suuruinen kirjanpidollinen tuotto vuonna 2014
- Tontinmyyntikampanjan tuottamat 11,7 milj. euron myyntivoitot vuonna 2015
- Tekme Oy:n ja Linnan Ateriapalvelut Oy:n myynnistä saatu 6,3 milj. euron myyntivoitto vuonna 2018
- Hämeenlinna-rahaston purkaminen 7,1 milj. euron arvosta vuonna 2018 arvonalentumiskirjausten katteeksi
- Työsyke Oy:n myynnistä saatu 2,5 milj. euron myyntivoitto vuonna 2019
- Kiinteistö Oy OP-talon osakkeiden myynnistä ja Hämeenlinnan Palvelukiinteistöt Oy:n sulautumisesta yhteensä 0,6 milj. euroa vuonna 2020. Lisäksi Hämeenlinna-rahaston purkaminen 2,8 milj. euron arvosta vuonna 2020 arvonalentumisten katteeksi.
- Hämeenlinnan Teatteri Oy:n osakkeiden luovutuksesta apporttina Verkatehdas Oy:lle saatu 0,2 milj. euroa vuonna 2022.
- Kanta Logistiikka Oy:n, Hauhon Lämpö Oy:n ja Suomen Hopealinja Oy:n myynnistä saatu yhteensä 1,6 milj. euroa vuonna 2022.
- Hyvinvointialueelle siirtyvän pelastuslaitoksen kaluston myynnistä ja takaisinvuokrauksesta saadut tulot vuonna 2022 yhteensä noin 3,4 milj. euroa.
- Koulutuskuntayhtymän Tavastian osittain purkaminen ja Tavastia kiinteistöliikelaitoskuntayhtymän perustaminen kirjattu vuodelle 2022 satunnainen tuotto 9,7 milj. euroa.
- Hämeenlinnan Tekstiilihuolto Oy:n myyntivoitto noin 33 000 euroa vuonna 2023.

Näiden toimien tulosta parantava vaikutus kertyneeseen ylijäämään on ollut noin 64,0 milj. euroa. Hämeenlinnan kaupunki on näin ollen myynyt edellisen vuosikymmenen aikana merkittävästi omaisuuttaan talouden tilanteen parantamiseksi ja käytännössä alijäämien katteeksi. Ilman omaisuuden myyntiä taloustilanne olisi merkittävästi heikompi, kuin mitä se tällä hetkellä on.

Investoinnit

Tarkempi selvitys investoinneista on kohdassa Investointien toteutuminen. Seuraavaan taulukkoon on koottu investointien kokonaisuus.

	TP 2022	TA 2023	TP 2023
Kiinteä omaisuus	193 682	2 000 000	1 159 617
Osakkeet ja osuudet	19 607 398	320 000	314 947
Talonrakennus	12 566 017	24 220 000	22 477 854
Kunnallistekniikka	7 490 035	10 800 000	10 465 467
Irtain omaisuus	2 544 263	729 000	671 584
Investointimenot yhteensä	42 401 394	38 069 000	35 089 469
Investointitulot yhteensä	14 755 256	1 100 000	1 804 263
Nettoinvestointikulut yhteensä	27 646 138	36 969 000	33 285 206

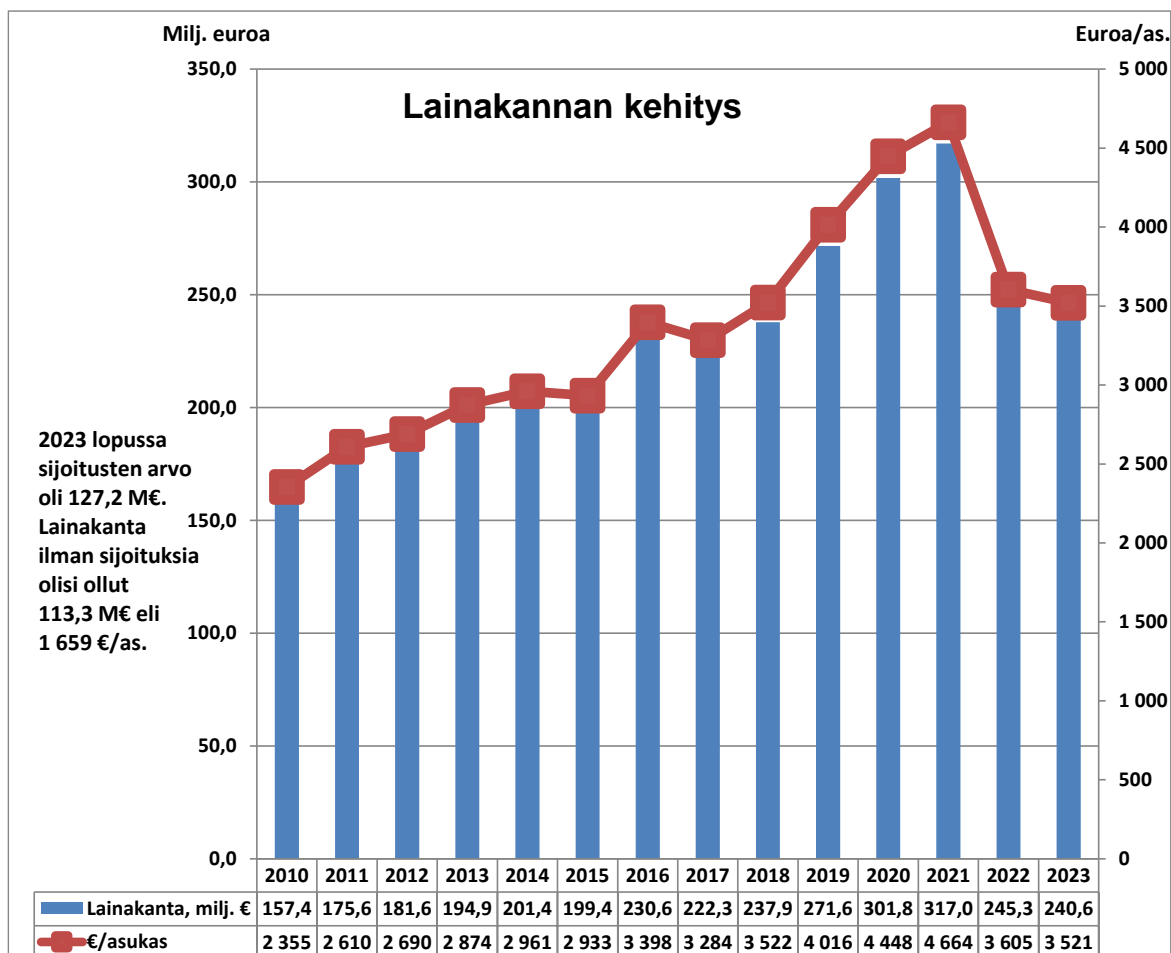
Nettoinvestointeihin oli talousarviossa varattu 36,969 milj. euroa. Vuonna 2023 investointimenoja kirjattiin 35,089 milj. euroa ja investointituloja 1,804 milj. euroa. Nettoinvestointien määrä oli noin 33,285 milj. euroa.

Lainakannan muutokset ja antolainojen kehitys

Pitkäaikaisia lainoja oli vuoden 2023 alussa 223,694 milj. euroa. Uutta lainaa nostettiin 20,000 milj. euroa ja vanhoja maksettiin pois 25,170 milj. euroa, joten pitkäaikaiset lainat vähentyivät nettona 5,170 milj. euroa koko pitkäaikaisen lainamäärän ollessa 218,524 milj. euroa.

Lyhytaikaista lainaa oli 2023 alussa 21,596 milj. euroa ja vuoden lopussa 22,031 milj. euroa, joten lyhytaikainen lainakanta lisääntyi 0,435 milj. euroa. Vuoden lopun lyhytaikaisesta lainamäärästä 17,031 milj. euroa oli kassalainaa muilta konserniyhteisöiltä ja 5,000 milj. euroa kuntatodistusohjelmalla otettua kassalainaa rahoituslaitoksilta.

Koko em. lainakanta oli vuoden alussa yhteensä 245,290 milj. euroa ja vuoden lopussa 240,555 milj. euroa, joten lainakanta väheni 4,735 milj. euroa eli -1,93 %. Vuoden 2023 lainakanta oli asukasta kohti laskien 3 522 euroa. Manner-Suomen kuntien keskimääräinen lainakanta väheni ennakkotietojen mukaan -1,6 % ja oli 3 320 euroa asukasta kohti.

Kaupungin myöntämien antolainojen määrä oli 2023 alussa 39,427 milj. euroa. Antolainoista 38,157 milj. euroa kohdistuu kaupunkikonsernin toimijoille. Antolainoista 34,093 milj. euroa kohdistuu HS-Vesi Oy:lle. Kaikkien antolainojen määrä väheni 0,581 milj. euroa. Vuoden lopussa antolainoja oli yhteensä 38,846 milj. euroa. Pysyvien vastaavien lainasaamiset vähenivät 0,436 milj. euroa ja muut lainasaamiset 0,146 milj. euroa. Vuonna 2023 ei myönnetty uusia antolainoja. Antolainojen lisäksiin kuuluviin palautuskelpoisiin liittymämaksuihin (vesi- ja sähköliittymät) ei ole tehty muutoksia vuoden 2023 aikana.

Talousarvion sitovuuden toteutuminen

	Alkuperäinen TA	Muutettu TA	TP	Muutettu TA - TP	Tuottojen alitus tai kulujen ylitys
<u>Konsernipalvelut</u>					
Toimintatuotot	5 224 000	8 064 000	6 800 277	-1 263 723	Alittui
Toimintakulut	-37 523 000	-41 307 000	-37 268 302	4 038 698	Ei ylitystä
Toimintakate	-32 299 000	-33 243 000	-30 468 025	2 774 975	Netto ei ylittynyt
<u>Taseyksiköt</u>					
Toimintakate	-1 000	-1 000	0	1 000	Ei ylitystä
<u>Sivistys- ja hyvinvointilautakunta</u>					
Toimintatuotot	4 183 000	6 717 000	8 526 072	1 809 072	Ei alitusta
Toimintakulut	-127 943 000	-133 306 500	-133 877 760	-571 260	Ylittyi
Toimintakate	-123 760 000	-126 589 500	-125 351 688	1 237 812	Netto ei ylittynyt
<u>Kaupunkirakennelautakunta</u>					
Toimintatuotot	64 018 000	62 268 000	62 930 850	662 850	Ei alitusta
Valmistus omaan käyttöön	756 000	756 000	859 291	103 291	
Toimintakulut	-60 135 000	-60 052 000	-60 307 538	-255 538	
Kulujen sitova erä (kulut oikaistuna valmistus omaan käyttöön erällä)	-59 379 000	-59 296 000	-59 448 247	-152 247	Ylittyi
Toimintakate	4 639 000	2 972 000	3 482 603	510 603	Netto ei ylittynyt
<u>Yhteinen jätelautakunta</u>					
Toimintakate	0	0	0	0	Ei ylitystä

	Alkuperäinen TA	Muutettu TA	TP	Muutettu TA - TP	Tavoitteen toteutuminen
<u>Tuloslaskelmaosa</u>					
Verotulot	177 500 000	185 700 000	187 145 383	1 445 383	Tavoite ylittyi
Valtionosuudet	14 500 000	14 355 000	14 607 552	252 552	Tavoite ylittyi
Rah.tuotot ja -kulut netto	500 000	500 000	5 173 775	4 673 775	Ei alitusta
<u>Rahoitusosa</u>					
Ulk. antolainojen lisäys	200 000	200 000	0	-200 000	Ei ylitystä
Ulk. antolainojen vähennys	285 000	285 000	435 661	150 661	Ei alitusta
Pitkäaik. ottolainojen muutos	0	0	-5 170 005	-5 170 005	Ei ylitystä
Lyhytaik. lainojen enimmäis- määrä kerralla (hallintos. 17.1 §)	100 000 000	100 000 000	5 000 000	-95 000 000	Ei ylitystä
<u>Investointiosa</u>					
Kiinteä omaisuus, menot	-2 000 000	-2 000 000	-1 159 617	840 384	Ei ylitystä
Kiinteä omaisuus, tulot	100 000	100 000	572 073	472 073	Ei alitusta
Osakkeet ja osuudet, menot	-753 000	-320 000	-314 947	5 053	Ei ylitystä
Osakkeet ja osuudet, tulot	0	0	1 379	1 379	Ei alitusta
Talonrakennus, menot	-24 220 000	-24 220 000	-22 477 854	1 742 146	Ei ylitystä
Talonrakennus, tulot	900 000	900 000	718 961	-181 039	Alittui
Kunnallistekniikka, menot	-9 900 000	-10 800 000	-10 465 467	334 533	Ei ylitystä
Kunnallistekniikka, tulot	100 000	100 000	511 850	411 850	Ei alitusta
Irtain, kaupunkirakenne, menot	-400 000	-479 000	-478 600	400	Ei ylitystä
Irtain, ensik. kalustam, menot	-180 000	-180 000	-174 984	5 016	Ei ylitystä
Irtain, suurkeittölaitteet, menot	-50 000	-50 000	0	50 000	Ei ylitystä
Irtain, taidehankinnat, menot	-20 000	-20 000	-18 000	2 000	Ei ylitystä
Investoinnit yhteensä	-36 423 000	-36 969 000	-33 285 206	3 683 794	

Kaupunginvaltuusto on 18.3.2024 § 23 päättänyt talousarvion ylitysoikeuksista. Konsernipalveluille myönnettiin 1 267 173 euron alitusoikeus käyttötalouden tuloihin. Sivistys- ja hyvinvointilautakunnalle myönnettiin 544 824 euron ylitysoikeus käyttötalouden menoihin. Kaupunkirakennelautakunnalle myönnettiin 146 945 euron ylitysoikeus käyttötalouden menoihin. Kaupunkirakennelautakunnalle myönnettiin talonrakennuksen investointituloihin 181 039 euron alitusoikeus.

Tilinpäätöksen vaikutus vuoden 2024 talousarvioon ja arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Vuoden 2023 kulkua viitoitti edelleen hyvinvointialueuudistus, tarkemmin siihen liittyvät jatkotoimet ja erilaiset rajapintakeskustelut. Kaupungilla tehtiin täten vielä runsaasti töitä hyvinvointialueuudistukseen liittyen. Kustannukset kasvoivat edelleen kovaa vauhtia sekä palkkaratkaisuista että inflaatiosta johtuen. Työvoiman saatavuuden haasteet jatkuivat edelleen. Vuoden 2023 toimintakatteen vertailukelpoinen kasvu (ilman kertaeriä) on noin 5,3 %. Toimintakatteen kasvu oli edellisten tilikausien tapaan edelleen selvästi kestävä taloudenpidon ylittävällä tasolla.

Kaupungin tilikausi 2023 oli kertaeristä puhdistettuna noin 10 milj. euroa ylijäämäinen. Kaupungin taloudellinen tilanne tulee kuitenkin heikkenemään nopeasti. Hyvinvointialueuudistus on johtanut valtakunnan tasolla kuntien rahoituksen merkittävään laskuun. Kunnilta leikataan valtionosuuden ns. lisäleikkausta 90 euroa per asukas lopullisten siirtolaskelmien perusteella. Lisäleikkauksen määrä julkaistiin 17.11.2023 eli vasta sen jälkeen, kun kunnat olivat päättäneet vuoden 2024 veroprosenteista. Hämeenlinnan kaupunki oli taloussuunnitelmissaan varautunut n. 2,5 milj. euron lisäleikkaukseen (perustui talousarviohetken VM:n laskelmiin) mutta lopullinen läsiirtotarve on n. 6,2 milj. euroa, eli leikkaus kaupunkilaisten palveluiden rahoitukseen on peräti 3,7 milj. euroa vuositasolla laskettuna. Kunnallisveroprosentin tuotolla laskettuna leikkaus vastaa n. 0,25 veroprosenttiyksikön korotusta.

Lisäksi Kanta-Hämeen hyvinvointialue suunnittelee Kanta-Hämeenlinnan vuokrakohteistaan luopumista. Kaikkien keskusta-alueen sote-palveluiden siirtäminen Ahvenistonmäelle aiheuttaa kaupunkilaisille n. 6,8 milj. euron vuosittaisen rahoitusvajeen, jonka kattaminen verotuloilla edellyttää n. 0,45 kunnallisveroprosentin korotusta kaupungin tuloveroon. Koko kuntakentän kuvassa hyvinvointialueet pyrkivät siirtämään aiemmin sotepalveluina tuotettujen ei-lakisääteisten palveluiden tuotamisvastuuta kuntien suuntaan. Myös tämä aiheuttaa lisäkustannuspaineita kunnille, koska kuntapäätäjien näyttää olevan vaikeaa luopua sotepalveluiden alla aiemmin tuotetuista palveluista.

Kaupunkilaisten palveluiden rahoitustilanne on siten erittäin merkittävästi heikentynyt vuoden 2024 talousarvion päätöshetkestä. Valtio kompensoi kunnille vuoden 2024 menetyksiä kertakorvauksella, joten kaupungin talous lähtee heikkenemään merkittävästi vasta vuodesta 2025 lukien. Hyvinvointialueen palveluverkkoleikkaukset alkavat vaikuttaa kaupungin tuloihin puolestaan vuodesta 2027 eteenpäin.

Vuoden 2024 talousarviossa on varauduttu palkkaratkaisujen mukaiseen kulujen kasvuun sekä kohtuulliseen inflaatioon. Useamman vuoden jatkuneeseen korkeaan inflaatioon ei ole kuitenkaan täysimääräisesti varauduttu. Historian valossa voidaan todeta, että menomäärärahaylityksiä on tulossa myös vuoden 2024 aikana. Alkuvuoden 2024 perusteella on myös mahdollista, että verotulot ylittävät jonkun verran budjetissa arvioidun. Maailman ja Euroopan talouden kehitys vaikuttaa tähän kuitenkin merkittävästi.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan aiheuttaa edelleen uhkia ja epävarmuutta koko maailmantalouden kehitykselle. Korkomarkkinan nopea muutos on haitta koko velkaantuneelle yhteiskunnallemme. Erityisesti Suomen osalta korkojen nopea lasku auttaisi talouden kuvan kääntymisessä positiiviseen suuntaan.

Tiedossa olevien seikkojen perusteella tilikaudesta 2024 tulee Hämeenlinnalle vielä kohtuullisen hyvä. Vuodesta 2025 eteenpäin taloustilanne alkaa heikkenemään kuitenkin merkittävästi. Tätä voitaisiin ennaltaehkäistä talouden sopeutustoimin, mutta vuoden 2023 palveluverkkopäätös osoitti, että kaupungin päätöksenteossa ei vielä tunnisteta tulevaa taloustilanteen heikkenemistä riittävän hyvin.

Tulevan talouskehityksen näkökulmasta painottuvat mm. seuraavat tekijät:

- Kaupungin asukasluvun kääntymisen kasvuun mahdollistaa verotuloihin keskimääräistä kuntaa nopeamman kasvun. Jos kaupungin asukasluku tulevaisuudessa laskee, se heikentää kaupungin elinvoimaisuutta, laskee verotuloja ja lisää väestön ikääntymisestä aiheutuvia kustannuksia suhteessa kokonaiskustannuksiin.
- 2020-luvulla kaupungin asukkaiden veronalaiset tulot ovat kasvaneet hyvää tahtia. Tämän kehityksen olisi hyvä jatkua myös tulevaisuudessa.
- Väestörakenteen muutos (syntyvyyden lasku ja ikääntyneiden osuuden kasvu koko väestöstä) aiheuttaa hankalia muutostarpeita palveluverkossa ja työntekijöiden tehtävissä. Näihin on reagoitava nopeasti ja päätöksenteossa vaaditaan rationaalisuutta.
- Ikärakenteen muutos (lasten ja nuorten määrän väheneminen) heikentää kaupungin valtionosuutta noin miljoonan euron vuositahtia.
- Omat ja yhtiöiden investoinnit kasvattavat merkittävästi käyttötalouden kustannuksia tulevaisuudessa. Investointitarpeet (uusinvestoinnit ja korjausvelan supistaminen) ovat suuria myös tulevina vuosina.
- Investointien toteutuskustannustasoa pitäisi leikata nykyisestä. Tämä vaatii kuitenkin merkittävää kulttuurillista muutosta.
- Toimintakatteen kasvu on saatava pysymään erittäin maltillisella tasolla. Tähän kyettään vaikuttamaan pidättäytymällä palveluiden määrän ja laadun korotuksista sekä luopumalla sellaisista palveluista, jotka eivät ole täysin välttämättömiä. Lisäksi yleinen pidättyvyys rahan käytössä on omiaan parantamaan kaupungin taloudellista tilannetta.
- TE25-uudistus tulee haastamaan taloutta entisestään.
- Kaupungin ei tule ryhtyä sote-palveluiden tuottajaksi edes tilanteessa, jossa hyvinvointialue lopettaa ei-lakisääteisiä palveluita.
- Edunvalvonnan kannalta oleellisimmaksi asiaksi ovat muodostuneet hyvinvointialueen palveluverkkoratkaisut. Tämä on hämeenlinnalaisten hyvinvointialuevaltuutettujen vastuulla.
- Pidemmän aikavälin taloudellisen kyvykkyyden kohentaminen edellyttää myös panostuksia asukaslukukehityksen pysymiseksi kasvu-uralla.
- Talouden tilanne voi parantua omaehtoisesti vain päätöksiä ja linjauksia tekemällä. Päätöksenteon tulee olla rationaalista.

Kaupungin taloudenpidon kannalta oleellisinta on varmistaa käyttötalouden tasapainon saavuttaminen tuloja lisäämällä ja menoja karsimalla. Talous on aidosti tasapainossa, kun kaupunki ei (ilman

kertaluontoisia tuloeriä) velkaannu pidemmällä tarkastelukaudella lisää. Tämä edellyttää normaalin yksittäisenä vuonna noin 10 milj. euron ylijäämää. Kirjanpidolliset järjestelyt eivät ole kestävä tie talouden tasapainottamiseen ja alijäämien kattamiseen. Talouden ei pitäisi myöskään olla tasapainossa kertaluonteisten erien, omaisuuden myynnin tai sijoitustoiminnan myyntivoittojen ansiosta. Kaupungin talouden tilanne vaatii edelleen tasapainotustoimia.

Kaupungin on talouden tasapainottamiseksi välttämätöntä kyetä päättämään toimintakuluja alentavista asioista sekä pidättäytyä toimintakuluja kasvattavista päätöksistä. Historia on osoittanut, että tehokkain tapa parantaa julkisen sektorin taloustilannetta, on pidättäytyä omaehtoisesti lisäämästä julkisia menoja. Tämä siitä syystä, että sekä kansallisen tasolla että paikallishallinnossa menoleikkauksista päättäminen on osoittautunut erittäin vaikeaksi.

Kaupungin pidemmän aikavälin taloussuunnitteluun liittyy kaupunkiemon lisäksi koko muu konserni. Kaupungin konsernirakenteen uudistamisesta ja tehostamisesta päätettiin keväällä 2017. Optimointi on edennyt vuonna 2018–2023 ja se jatkuu edelleen omistajaohjausyksikön normaalina työnä. Merkittävimmät toimenpiteet on kuitenkin jo tehty. Konsernirakenteen optimoinnilla on saatu aikaan säästöjä ja tuloja, jotka on kuitenkin jo käytetty kaupungin alijäämien katteeksi. Konsernirakenteen optimointi vaatii toimijoilta rationaalista suhtautumista valmistelussa ja päätöksenteossa.

Tilikausi 2024 tulee talousarvion perusteella olemaan kaupungin osalta kohtuullisen hyvä. Velkamäärä tulee kuitenkin kasvamaan investointimäärärahojen ollessa merkittäviä. Taloustilanne alkaa kuitenkin nopeasti heikkenemään vuodesta 2025 lukien, hva-uudistukseen liittyvien valtionosuusleikkausten ja Kanta-Hämeen hyvinvointialueen palveluverkkolinjausten johdosta. Muutos vuoden 2023 tasoon tulee olemaan arviolta -10 milj. euroa vuositasolla laskettuna.

Pitkän aikavälin talouden tasapainoon liittyen valoa tuo kaupungin asukasmäärän pysyminen kasvurallalla. Kaupungin toimintaympäristö on viime vuosina ollut hyvin turbulenti. Valtionosuuksien tuleva lasku haastaa kuntia kovalla kädellä. Ilman valtionosuuksien leikkaustakin Hämeenlinnan valtionosuudet tulevat laskemaan noin miljoonan euron vuosivauhdilla ikärakenteen muuttuessa vanhemmaksi ja lasten sekä nuorten määrän vähentyessä. Kaupungin tulee edelleen säilyttää maltti omaehtoisten kustannusten kasvattamisessa ja pyrkiä parantamaan toiminnan tuloksellisuutta jatkuvan parantamisen periaattein.

Talouden tasapaino

Kaupunginhallitus päätti 27.6.2022 talouden tasapainottamistavoitteesta ja tasapainotustyön viitekehyksestä. Tasapainotavoitteeksi asetettiin lisävelkaantumisen estäminen vuoden 2022 lopun tasosta vuosien 2023-2026 aikana. Inflaatio, sota ja investointipaineet haastavat tätä tavoitetta. Hyvästä vuoden 2023 tuloksesta huolimatta kaupungin on talouden tasapainottamiseksi välttämätöntä kyetä päättämään toimintakuluja alentavista asioista sekä erityisesti pidättäytyttävä toimintakuluja kasvattavista päätöksistä.

Kaupungin lainakanta laski vuoden 2023 aikana vertailukelpoisesti 7,7 milj. euroa. Vuoden 2023 lopun lainakanta, 240,6 milj. euroa, on tarpeen mukaisella tasolla.

Tilikausi 2023 on kirjanpidollisesti ylijäämäinen noin 12,0 milj. euroa. Tilikauden ylijäämän johdosta kaupunkiemon tase on nyt 17,2 milj. euroa ylijäämäinen. Kirjanpidollista ylijäämää paljon merkittävämpi seikka on, että kertaeristä puhdistettu tilikauden ylijäämä on noin 10 milj. euroa. Vuosien

2022-2023 tuloksetekokyvyn parannus on merkittävä lähivuosiin verrattuna. Hämeenlinnan taloudellinen tilanne on kohtuullisen hyvällä tasolla. Kunnan talouden tilaa ei kuitenkaan voi mitata yksittäisen tilikauden tuloksen perusteella. Oleellista on kyetä hallitsemaan kunnan velkaantumista ja kyetä riittävään tulostasoon vuodesta toiseen. Kaupungin noin 30 milj. euron nettoinvestointitasolla tilikauden ylijäämän pitäisi olla joka vuosi noin 10 milj. euroa, jotta emme velkaantuisi lisää.

Kaupunkikonsernin tilikauden 2023 ylijäämä on 14,1 milj. euroa (vuonna 2022 4,1 milj. euroa). Konsernitaseessa on tilikauden 2023 lopussa kertynyttä ylijäämää 24,5 milj. euroa (vuonna 2022 10,3 milj. euroa).

Tehokasta omistajapolitiikkaa toteutettiin suunnitellusti. Strategiset tytäryhtiöt jättivät raporttinsa sovitusti. Myös muiden konserniyhteisöjen toimintaa seurattiin aktiivisesti. Konsernirakenteen kehittämistä jatkettiin aiempien vuosien mukaisesti. Kaupungin konsernirakenteen kehittämisen lähtökohtana on konsernirakenteen tiivistäminen. Merkittävimmät toimet on kuitenkin jo nyt tehty ja hyödyt ovat valuneet pääosin alijäämäisen operatiivisen toiminnan katteeksi.

Tilinpäätöksen valmistumisen jälkeiset tapahtumat

Kanta-Hämeen hyvinvointialue on julkaissut palveluverkkosuunnitelmansa. Suunnitelmat tarkoittavat kaupunkilaisten näkökulmasta sekä palveluiden heikkenemistä että verorasituksen nousua. Pahimmillaan hyvinvointialueen palveluverkkoleikkaukset vähentävät kaupungin rahoitusta vähintään 6,8 milj. eurolla vuodessa vuodesta 2027 eteenpäin.

Kaupunki on ehdottanut Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle neuvottelua ratkaisusta, jolla lievennettäisiin suunniteltujen linjausten negatiivista vaikutusta kaupungin talouteen. Tällä on toteutuessaan merkittävä vaikutus vuoden 2024 talousarvioon.

Muut ei-taloudelliset asiat

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on vahva kaupungin toimintaa ohjaava periaate. Toiminnassa ei ole tunnistettu ihmisoikeuksiin liittyviä riskejä.

Kaupunginhallitus on hyväksynyt eettiset ohjeet vuonna 2021.

Korruption ja lahjonnan torjumiseksi on annettu esteellisyyttä koskeva ohjeistus. Hankinnoissa noudatetaan lakia julkisista hankinnoista. Johtavat luottamushenkilöt ja viranhaltijat ovat tehneet sidonnaisuusilmoitukset. Toiminnassa ei ole tunnistettu korruptioon tai lahjontaan liittyviä riskejä.

Vuoden aikana on otettu käyttöön sisäinen ilmoituskanava.

Kaupungin henkilöstö – Hämeenlinnan väki

Työn murroksen mukanaan tuomien muutosten takia työntekijäkokemuksen sekä henkilöstön osaamisen ja saatavuuden johtaminen on noussut entistäkin tärkeämmäksi. Kaupungin strategisten tavoitteiden onnistunutta toteuttamista ja Työn ilon toimintakulttuurin rakentamista tukee mahdollistava johtaminen. Mahdollistava johtaminen varmistaa henkilöstömme hyvinvoinnin, mutta myös henkilöstön pito- ja vetovoiman. Perustana johtamiselle toimivat laajennetun johtoryhmän laatimat ja kaupunginhallituksen hyväksymät Hämeenlinnan kaupungin johtamisen kivijalat, jotka myös kertovat lähijohtajille mitä heidän johtamistyöltään odotetaan ja edellytetään. Johtamisen kehittämisen johtamisen kivijalkojen mukaisesti on jatkunut vuonna 2023, jolloin johtamisen teemoina ovat olleet mm. perehdytyksen ja työntekijäkokemuksen johtaminen.

Vuoden 2023 aikana henkilöstön saatavuuden haasteita on taklattu uudella hakijaystävällisellä rekrytoinnilla. Panostamalla erityisesti avoimien tehtävien visuaaliseen markkinointiin on saavutettu lisänäkyvyyttä ja vahvistettu kaupungin työnantajakuva. Työnhakijakokemusta on vahvistettu myös lisäämällä keskitettyä hakijaviestintää sekä keräämällä hakijakokemusta. Työnhakijoiden määrä on vuoden 2023 noussut erinomaisesti 8,2 hakijasta/avoin tehtävä 15,9 hakijaan/avoin tehtävä.

Työntekijäkokemusta parannettu sekä tulosaluekohtaisilla että koko henkilöstöä koskevilla toimenpiteillä.

Kaupungin henkilöstömäärä 31.12.2023 oli 1 772 henkilöä. Keskimäärin henkilöstöä oli vuoden 2023 aikana 1 789 henkilöä.

Henkilöstömäärä	Vakinaiset	Määräaikaiset	Työllistetyt	Oppisopimus	Yhteensä
31.12.2021	2 867	521	53	19	3 460
31.12.2022	2 872	522	73	21	3 488
31.12.2023	1 372	352	44	4	1 772

Kaupungin kokonaistyövoimakulut jakautuvat kaupungin oman henkilöstön kuluihin sekä henkilöstövuokraukseen. Ostettua palvelua käytetään pääosin varhaiskasvatuspalveluissa alle kolmen kuukauden sijaisiin. Vuoden 2023 kokonaishenkilöstökulut olivat yhteensä 89,566 milj. euroa, joka ylitti muutetun talousarvion 0,645 milj. eurolla. Kokonaistyövoimakuluihin oli alkuperäisessä talousarviossa varattu 84,605 milj. euroa, mutta lisätalousarviokäsittelyssä kulutasoa on korotettu. Alkuperäisestä tavoitteesta jäätii 4,316 milj. euroa.

Kokonaishenkilöstökulut, 1000 €	TP2022	TA 2023	TP 2023	Tot%	Poikkeama
Henkilöstökulut yhteensä	168 047	88 258	88 450	100,2 %	-192
Henkilöstöpalveluiden ostot yhteensä	7 045	664	1 117	168,3 %	-453
KOKONAISHENKILÖSTÖKULUT YHTEENSÄ	175 092	88 921	89 566	100,7 %	-645

Eläkemaksu muodostuu palkkaperusteisesta maksusta, jonka määrä vuonna 2023 oli yhteensä 11 225 321 euroa ja työkyvyttömyysmaksuosuudesta 503 862 euroa. Eläkemaksun kokonaismäärä oli 11 729 183 euroa.

Sairauspoissaoloissa tapahtui vuoden 2023 aikana iso muutos parempaan suuntaan. Koko henkilöstön osalta sairauspoissaolopäiviä oli yhteensä 13,4 päivää/henkilö, joka on tasan 5 päivää/henkilö vähemmän kuin edellisenä vuonna. Sairauspoissaoloprosentti laski 5,1 prosentista 3,7 prosenttiin. Terveysprosentti, eli henkilöstön osuus, jolla ei lainkaan ole sairauspoissaoloja nousi 28 prosentista 46,5 prosenttiin. Sairauspoissaolopäiviä oli yhteensä 23 792 päivää. Suurin syy sairauspoissaolojen laskulle on korona- pandemian väistyminen. Laajennetun työterveys sopimuksen myötä tavoitteena on, että sairauspoissaolot vielä laskisivat.

Työterveyshuollon toimintakulut olivat vuonna 2023 kokonaisuudessaan 0,683 milj. euroa. Työterveyshuollon kokonaiskulut henkilöä kohden olivat 385,50 euroa/hlö.

Henkilöstön työkyvyttömyyden kokonaiskustannukset ilman työterveyshuollon kustannuksia olivat Kaari-laskurimallin mukaisesti 6,157 milj. euroa, joka on 62,8 % vähemmän kuin vuonna 2022.

Toivu Työssä -päiviä oli vuoden 2023 aikana yhteensä 1 156, eli keskimäärin 96,3 pv/kk. Kannustevapaapäiviä käytettiin vuonna 2023 yhteensä 1 951 päivää. Laskennallisesti kannustevapaapäivät tuottivat 253 600 euroa säästöjä henkilöstökuluissa.

Strategian mukaisen Työn ilon toimintakulttuurin kehittäminen Hämeenlinnan väkeä -toimintamallin avulla jatkuu. Toimintamalli tukee henkilöstön hyvinvointia ja yhteenkuuluvuutta ja sen avulla annetaan koko henkilöstölle mahdollisuus onnistua omassa työssään, toteuttaa kaupungin strategiaa sekä tuottaa hyviä asiakaskokemuksia. Vuoden 2024 aikana panostetaan sisäiseen viestintään sekä positiivisen työntekijäkokemuksen rakentamiseen.

Mitä Hämeenlinnan väelle kuuluu -kysely toteutettiin syys-lokakuussa 2023 ja sen keskiarvo oli 3,38 (asteikolla 1–4). Kyselyn keskiarvo oli samalla tasolla edellisen vuoden keskiarvon 3,35 kanssa. Tärkein osa kyselyä ei ole tulos vaan työyhteisöissä käytävä keskustelu tuloksista. Keskustelun pohjalta sovitaan yhdessä kehittämisskkelista, joiden toteutuminen varmistetaan palaamalla niihin säännöllisesti vuoden aikana.

Tarkemmat tiedot henkilöstön määrästä, tilasta ja vuonna 2023 tehdyistä toimenpiteistä on koottu henkilöstöraporttiin.

Tietotilinpäätös

Tietotilinpäätöksen tarkoitus on antaa ajantasainen kuva tietosuojaan ja tietoturvan toteutumisesta kaupungissa. Tietotilinpäätös on osa tietojohdantamista, riskienhallintaa ja sisäistä valvontaa sekä tietosuoja-asetuksen mukaista osoitusvelvollisuuden toteutumista.

Tietosuojan toteuttaminen

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) perusteella Hämeenlinnan kaupungin asiakirjat ovat julkisia, ellei salassapidosta erikseen säädetä. Hämeenlinnan kaupungilla on useita

tehtäviä, joiden hoito edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsitteijöiden vastuut ja velvollisuudet sekä rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen on huomioitu kaikessa toiminnassa. Toimialojen lautakunnat toimivat tietosuoja-asetuksen mukaisina rekisterinpitäjinä, jotka varmistavat, että tehtävien hoito toteutetaan kaikkien rekisteröityjen - kaupunkilaisien, asiakkaiden, henkilöstön ja luottamushenkilöstön - yksityisyyttä kunnioittaen. Henkilötietoja kerätään ja käsitellään vain siinä määrin ja vain sen ajan, kuin se tarpeellista on palvelun tuottamiseksi.

Rekistereiden nimetyt vastuuhenkilöt huolehtivat rekisteröidyn oikeuksien toteutumisesta, kuten tietopyyntöihin ja oikaisuvaatimuksiin vastaamisesta. Lisäksi toimialoille on nimetty tietosuojavastavaat, jotka seuraavat henkilötietojen käsittelyä ja auttavat tietosuojasäännösten noudattamisessa.

Tietosuojan toteutumista seurataan säännöllisesti ja henkilötietojen käsittelyä valvotaan. Jokaisella on vastuu omaan tehtäväänsä liittyvän tietosuojan toteuttamisesta sekä tiedon ja tietojärjestelmien asianmukaisesta käytöstä.

Kaupungin jatkuvan tietoturva- ja tietosuojatyön perustana on säännöllisesti kokoontuva tietoturva- ja tietosuojaryhmä. Ryhmään kuuluvat tietoturva-asiantuntijan, tiedonhallinnan asiantuntijan ja toimialojen tietosuojavastaavien lisäksi edustajat tietohallinnosta, henkilöstöpalveluista ja tarkastustoimesta sekä kaupunginlakimies. Ryhmän puheenjohtajana toimii henkilöstö- ja valmiusjohtaja.

Tietoturvan toteuttaminen

Hallintosäännön mukaisesti tietoturvallisuuden järjestämis- ja valvontavastuu on kaupunginhallituksella. Tietoturvasta ja tietosuojasta vastaavana johtavana viranhaltijana toimii henkilöstö- ja valmiusjohtaja. Operatiivisesta toiminnasta ja ohjeistamisesta vastaavat tiedonhallinnan asiantuntija ja tietoturva-asiantuntija Tietoturvallisuuden käytännön järjestämisestä vastaa tietoturva-asiantuntija yhteistyössä tiedonhallinnan asiantuntijan ja tietohallinnon kanssa.

Kaupungin tietoturvallisuutta johdetaan, toteutetaan ja kehitetään tietoturvallisuuden hallintajärjestelmän avulla, joka noudattaa ISO27001 -standardia soveltuvin osin. Hallintajärjestelmä on kokonaisuus, johon sisältyvät riskienhallintaan, varautumiseen ja tietoturvallisuuteen liittyvä organisointi, ohjaus ja seuranta, sekä niihin liittyvät prosessit, asiakirjat, kontrollit ja vastuut. Tietoturvallisuuden ja tietosuojan säännöllinen arviointi on osa organisaation tietojohdamista.

Perustana kaupungin tietoturvatyössä käytetään tiedonhallintalakia (906/2019) ja Valtionhallinnon tietoturvallisuuden johtoryhmän (VAHTI) suosituksia ja tietoturvatasojen vaatimuksia (681/2010).

Digiturvapolitiikka määrittelee, kaupungin strategiaa tukien, tietoturvaan ja tietosuojaan liittyvät keskeiset periaatteet ja tavoitteet Hämeenlinnan kaupungissa sekä toimii perustana tietoturvatyölle.

Toimenpiteet vuonna 2023

Alkuvuodesta kokonaan voimaan tulleen tiedonhallintalain (906/2019) vaatimukset otettiin haltuun tietoturvallisuuden hallintajärjestelmän avulla.

Kyberturvallisuuden kireä globaali tilanne heijastui myös Hämeenlinnan kaupungin tietoturvatoinenpiteisiin ja -tilannekuvaan. Suomessa nähtiin mm. syksyllä kansallisesti erittäin laaja tietojenkastelukampanja, josta Hämeenlinna selvisi ilman vahinkoja teknisten kyvykkyyksien, palveluntarjoajien nopeiden toimenpiteiden ja oikea-aikaisen henkilöstön tiedottamisen avulla.

Teknologian näkökulmasta otettiin käyttöön mm. uusi etäyhteysteknologia, joka toi hallitut tietokoneet laajemmin palomuuripalveluiden ja mm. luotettavamman päivitysprosessin piiriin. Opetusympäristön Google-teknologiassa tehtiin merkittäviä parannuksia mm. rajaamalla kolmansien osapuolien sovellusrekisteröintejä ja tuomalla kokonaisuudessaan tietojärjestelmien rekisteröintiprosessiin. Teknisiin ympäristöihin tehtiin luonnollisesti myös jatkuvampaa ylläpitoa ja suuri määrä muita parannuksia esim. laajojen palvelinpäivitysten muodossa.

Vakiintuneet käytännöt CSIRT-tietoturvatapahtumien seurantapalvelussa ja SIEM/SOC-tietoturvatapahtumien havainnointipalvelussa ovat parantaneet huomattavasti ympäristön tietoturvan kokonaiskuvaa.

Marraskuussa tietoturva- ja tietosuojaryhmän jäsenistä ja kaupungin johdosta muodostettu ryhmä osallistui digi- ja väestötietoviraston Taisto23 -digiturvaharjoitukseen.

Tulevat kehittämiskohteet ja -toimenpiteet

Riskienhallinnan kehittäminen on jatkuvaa työtä, jossa käydään läpi tietojenkäsittelyn riskit ja mitoitetaan tietoturvaluustoimenpiteet riskiarvioinnin mukaisesti. Ennakoivan tietoturvatyön lisäksi tarvitaan toimiva tietoturvatapahtumien havainnointi.

Tietoturvallisuuden näkökulmasta on tärkeää kehittää kyvykkyyksiä jatkuvasti ja seurata teknologioiden sekä myös erilaisten hallintamallien/prosessien kehitystä globaalisti ja vertaisorganisaatioissa.

Uusia mahdollisuuksia tietoturvan kehittämiseen vuoden 2024 aikana tuo mm. 2023 tehdyn tietoliikennekilpailutuksen tuloksena uusittava tietoverkkoympäristö. Tässä yhteydessä tullaan parantamaan arkkitehtuuritasolla käytössä olevia verkkototeutuksia. Lisäturvaa odotetaan saatavan myös palveluiden siirtämisellä pilvikäyttöisiksi parempien turvamekanismien taakse. Näiden lisäksi monivaiheinen autentikointi tullaan laajentamaan koskemaan kaikkia henkilöstöön kuuluvia kuten myös salasanapolitiikka tullaan yhtenäistämään.

Keskeisenä ja toistuvana tavoitteena on henkilöstön tietoturva- ja tietosuojaosaamisen ylläpitäminen koulutusten ja ohjeiden avulla. Lisäksi tunnistettu tarve päivittää nykyinen kaupungin Tietoturvapolitiikka, jonka päivittäminen pyritään tekemään vuoden 2024 aikana.

Ympäristö

Valtuusto on hyväksynyt Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman, jonka tavoitteena on Hämeenlinnan hiilineutraalius vuonna 2035. Ohjelman toimenpiteet liittyvät liikenteen, rakennusten energiankäytön, sähkönkulutuksen, hankintojen, maankäytön ja jätehuollon päästöjen vähentämiseen sekä näitä tukeviin strategisen kehittämisen, sidosryhmäyhteistyön ja viestinnän tehtäviin.

Hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamista seurataan Sitowisen julkaiseman CO₂-raportin avulla. Raportin tulosten mukaan Hämeenlinna on vuoden 2023 ennakkotulosten perusteella menossa kohti hiilineutraalisuustavoitetta, ja päästöt laskivat onnistuneesti vuodesta 2022. Hämeenlinnan vuoden 2022 kokonaispäästöt olivat 266,0 kilotonnia (kt) CO₂-ekv, mikä on 5,7 kilotonnia vähemmän kuin edellisvuonna 2021. Jokaista asukasta kohden syntyi päästöjä 3,9 tonnia (t) CO₂-ekv/asukas. Ennakotiedon mukaan kokonaispäästöiksi on ennakoitu vuodelle 2023 248kt/CO₂-ekv, ja asukasta kohden 3,6t/CO₂-ekv/asukas. Ennakoitu päästövähennys johtuu pääosin sähkön CO₂-päästökertomesta, joka on ennakkotiedon mukaan 40 % pienempi kuin edellisvuonna. Huomioitavaa, että edellisten vuosien päästötiedot ovat muuttuneet aiempien vuosien raporteista, sillä laskentatarkkuus ja -menetelmät ovat kehittyneet esimerkiksi tieliikenteen päästöjen sekä erillislämmityksen päästöjen osalta.

Hämeenlinnan CO₂-päästöt johtuvat pääosin tieliikenteen, maatalouden, ja erillislämmityksen suurista päästöistä. Jotta vuodelle 2035 asetettu hiilineutraalisuustavoite saavutetaan, on tulevana vuosina kyettävä kehittämään uusia toimenpiteitä, jotka vähentävät kaupungin CO₂-päästöjä.

Hämeenlinnan kaupunki on allekirjoittanut kuntien energiatehokkuussopimuksen (KETS) 5.12.2019. Nykyinen sopimuskausi on vuosille 2017–2025. Sopimus kattaa kaiken kaupungin hallinnassa ja päättävällä olevan energiankäytön. Sopimuksen tavoitteena on 7,5 % laskennallinen energiansäästö vuoden 2025 loppuun mennessä. Tämä tarkoittaa 9 736 MWh energiansäästöä vuonna 2025. Vuonna 2020 on laadittu energiatehokkuussopimuksen toimintasuunnitelma, jossa on määritelty toimenpiteet, vastuut ja seurannan mittarit. Tavoitteen toteutumista seurataan vuosittaisella raportoinnilla toteutetuista toimenpiteistä sekä saavutetusta energiansäästöstä. Toimenpiteet tulevat vaatimaan myös käyttötalouden menoja ja investointeja, joiden takaisinmaksuajat ovat yleensä 1–10 vuoden välillä. Hämeenlinnan kaupunki tarkastelee mahdollisuutta liittyä myös seuraavaan KETS-sopimuskauteen ja sitä myötä asettaa uudet tavoitteet.

Hämeenlinna raportoi joulukuussa 2023 EU:lle Green City Accord -sitoumuksen (GCA) lähtötiedot, sekä asetti kaupunginhallituksen hyväksymänä tavoitteet vuosille 2026 ja 2030, sekä sitoutui ensimmäisiin toimenpiteisiin tavoitteiden saavuttamiseksi (KH, 4.12.2023). Jatkossa Hämeenlinna kehittää GCA-toimenpidesuunnitelman, jolla taataan viiden kestäväyyden osa-alueen – ilmanlaadun, vedenlaadun, luonnon monimuotoisuuden, jätteen ja kierrätyksen sekä melun osalta kestävämpää tulevaisuutta. Green City Accord -sitoumus on voimassa vuoteen 2030 saakka.

Ilmanlaadun seurantamittaukset jatkuivat Niittykadun mittausasemalla. Hengitettävien hiukkasten, pienhiukkasten (26.10. alkaen) ja typen oksidien pitoisuuksista määritetyn ilmanlaatuindeksin avulla kuvattuna Hämeenlinnan keskustan ilmanlaatu oli vuonna 2023 suurimman osan aikaa hyvää (91 % tunneista). Ilmanlaatu oli huono tai erittäin huono yhteensä 54 tunnin ajan vuonna 2023. Ilmanlaatu oli huonoimmillaan maaliskuussa, jolloin ilmassa oli paljon hengitettäviä hiukkasia.

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n Paroisten jätevedenpuhdistamolla oli käynnissä laaja saneeraus- ja laajennushanke, jonka lopullinen valmistuminen siirtyi syksylle 2023. Puhdistamon toimintaa alkuvuonna 2023 vaikeuttivat saneeraustöiden aiheuttamat väliaikaiset prosessiratkaisut sekä alkuvuonna uusien prosessilaitteiden käyttöönotossa olleet ongelmat. Näiden seurauksena lupaehtot eivät kaikilta osin täyttyneet vuoden ensimmäisen neljänneksen aikana.

Ympäristön tilan seurannasta vuonna 2023 on laadittu yksityiskohtainen raportti.

Arvio merkittävistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista

Hämeenlinnan kaupungin ja kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet sekä riskienhallintapolitiikka-asiakirjat luokittelevat kaupungin ja kaupunkikonsernin riskit neljään ryhmään: strategiset, operatiiviset, taloudelliset ja vahinkoriskit.

Toimialat ovat arvioineet toimintaansa kohdistuvia riskejä osana sisäisen valvonnan selonteon laatimista. Tulosaluekohtaiset riskikartoitukset on laadittu arvioimalla yksittäisten riskien vaikutusta ja realisoitumistodennäköisyyttä. Arvioiden perusteella riskit on luokiteltu suuruusluokkiin asteikolla vähäinen, pieni, kohtalainen, suuri ja kriittinen. Riskikartoitusten perusteella suurimmat tunnistetut riskit painottuvat toimialasta riippuen taloudellisiin ja operatiivisiin riskeihin, mutta myös strategiisiin riskeihin sisältyvät toimintaympäristön muutokset ja palvelutarpeen ennakoinnissa epäonnistuminen nousevat esiin merkittävänä riskeinä kaikilla toimialoilla. Vahinkoriskeistä nousee esiin kunnonssapidon riittävyyteen liittyvä riski. Toimialojen arviot sisältyvät seuraavaan yhteenvetoon.

Strategiset riskit liittyvät kaupungin pitkän aikavälin tavoitteisiin, menestystekijöihin ja niihin kohdistuviin epävarmuustekijöihin.

Toimialojen omissa riskiarvioissa toimintaympäristön muutokset nähdään suurimpana strategisena riskinä ja palvelutarpeen tai väestörakenteen ennakoinnissa epäonnistuminen seuraavaksi suurimpana riskeinä. Järjestys on edellisvuoden kaltainen.

Riskienhallintakeinoiksi toimintaympäristön muutoksia vastaan on nimetty tiedolla johtaminen, aktiivinen seuranta, toimintaa ohjaavien linjausten valmistelu, vuorovaikutukseen panostaminen, jatkuva dialogi, muutosten ennakointi ja analyysi sekä vaihtoehtoisten kehityskulkujen arviointi. Muutuvaa palveluntarvetta ja väestörakenteen muutosta ennakoidaan jatkuvalla seurannalla.

Operatiiviset riskit koskevat mm. päivittäistä toimintaa, palvelujen jatkuvuutta, prosesseja, tietojärjestelmiä ja tietoturva, henkilöstön saatavuutta, suhdannevaihteluita ja lainsäädännön muutoksia.

Toimialojen omissa riskiarvioissa operatiivisista riskeistä suurimmaksi nousee henkilöstön riittävyys ja saatavuus. Se arvioitiin suureksi tai kriittiseksi riskiksi lähes kaikilla tulos- ja vastuualueilla. Myös muut henkilöstöön liittyvät riskit, kuten poissaolot ja sairastavuus sekä työhyvinvoinnin heikkeneminen nousevat esiin merkittävänä riskeinä. Muita toiminnan jatkuvuutta uhkaavia suuriksi arvioituja riskejä ovat tietoliikenneyhteyden katkeaminen, toimintakatkot palveluissa ja prosessien tehotomuus. Myös palvelunestohyökkäys kaupungin palveluun nähdään merkittävänä riskinä, jota pyritään hallitsemaan suojaamalla järjestelmät, varmuuskopioimalla kriittiset järjestelmät ja huomioimalla asia palvelusopimuksissa. Hallintakeinoiksi tietoliikenneyhteyden katkeamista vastaan nimitetään mm. ennakoitavien sähkökatkosten huomioiminen ja laajemman palvelutason varmistaminen tärkeissä kohteissa. Toimintakatkojen riskiin vastataan tiiviillä seurannalla ja ennakoinnilla, resursisuunnittelulla, tarjoamalla vaihtoehtoisia palvelukanavia- ja tapoja sekä viestimällä aktiivisesti palvelun kohderyhmille ja kumppanuuksille. Prosessien tehotomuuteen vastataan kuvaamalla, läpikäymällä ja kehittämällä sekä yhteensovittamalla eri prosesseja.

Henkilöstön saatavuuteen liittyvän riskin hallintakeinoina mainitaan mm. henkilöstötarpeen ennakointi, aktiivinen rekrytointiviestintä, varahenkilöjärjestelyt, varhaiskasvatuksen henkilöstöpooli, ilmapiiriin, työhyvinvointiin ja -viihtyvyyteen panostaminen, hyvä johtaminen sekä palkkatason tarkastelu kaupunkitasolla. Poissaoloja ja sairastavuutta pyritään ehkäisemään mm. tarjoamalla henkilöstölle mahdollisuus influenssarokotuksiin, kannustamalla käyttämään Toivu Työssä -mallia ja huolehtimalla työhyvinvoinnista. Työtehtäviä priorisoimalla ja huolehtimalla sisäisestä tiedonkulusta sekä varahenkilöiden nimeämisestä, hallitaan poissaoloista koituvaa riskiä. Työkuorman tasapuolisuudesta jakautumisesta huolehtiminen, motivoituneen henkilöstön sitouttaminen, avoin vuorovaikutus, työterveyspalvelut sekä työprosessien seuraaminen tiedolla johtamisen ja henkilöstön keskustelujen kautta ovat esimerkkejä riskiarvioissa mainituista riskienhallintakeinoista työhyvinvoinnin heikkenemistä vastaan.

Taloudelliset riskit liittyvät taloudelliseen suorituskyykyyn eli tulorahoituksen riittävyteen, sijoitusten tuottoon, rahoituksen saatavuuteen ja hintaan, investointien määrään sekä kustannustason yleiseen hallintaan. Lisäksi taloudelliset riskit liittyvät kaupungin erilaisiin maksuvastuisiin kolmansille osapuolille, kuten kaupungin antamiin takauksiin ja antolainoihin.

Toimialojen omissa riskiarvioissa taloudellisista riskeistä merkittävimiksi nousevat kustannusten kasvu, menojen ylittyminen, tulojen alittuminen sekä maksu- ym. tulojen väheneminen. Hallintakeinoiksi nimetään mm. säännöllinen talouden seuranta ja poikkeamiin reagoiminen sekä kustannuskehityksen seuranta ja palveluiden tarjoaminen asiakkaiden palveluntarpeen mukaan sekä palveluiden kehittäminen ja yhteensovittaminen hyvinvointialueen palveluiden kanssa.

Verorahoitus (verotulot ja valtionosuus) on tulorahoituksen keskeisin tekijä. Verorahoituksen osalta merkittävin riski liittyy kaupungin asukasluvun kehitykseen, hämeenlinnalaisten ansiotason kehitykseen ja tulevaan valtakunnalliseen talouskehitykseen. Maailmanpolitiikan tilanne, inflaation pysyminen suhteellisen korkealla ja erityisesti korkotaso muodostavat epävarmuutta talouden tulevalle kehitykselle.

Tulevien vuosien valtionosuuksiin liittyy riskiä valtiontalouden tasapainotustoimien lisäksi hallituksen kunnille asettamien uusien velvoitteiden ei-täysimääräisestä rahoittamisesta. Ikäluokkien pienentyminen vähentää tulevina vuosina kaupungin valtionosuutta.

Kaupungin sijoitusvarallisuuden hoito on riskin hallitsemiseksi hajautettu neljälle pääsalkunhoitajalle. Kaupunginvaltuusto on 10.5.2021 § 71 päättänyt sijoitustoiminnan periaatteista. Salkunhoitajien tehtävä on hoitaa kaupungin varallisuutta valtuuston päättämien allokaatorajojen puitteissa huomioimalla kulloinenkin markkinatilanne. Kaupungin sijoitukset tehdään rahastojen kautta ja sijoitukset on siten hyvin hajautettu paitsi rahastojen itsessään, niin myös eri allokaatioiden suhteen.

Rahoitusriskeistä keskeisin on korkoriski. Vuoden 2023 aikana korkomarkkina muuttui merkittävästi. Korkotaso ei ole enää vuoden 2024 alkupuolella noussut, mutta toisaalta korot eivät ole vielä merkittävästi laskeneet huippulukemista. Korkotaso on noussut nopeasti ja muodostaa riskin taloudenpidolle, erityisesti korkotason yksityiseen ja kuluttajasektoriin liittyvien vaikutusten takia. Kaupungin suojaustaso on lähivuosille korkea, minkä johdosta markkinakorkojen nousu lisää kaupungin korkokustannuksia suhteellisen maltillisesti.

Edellä mainittujen lisäksi merkittävimpien talouden riskien joukkoon voidaan lisätä toimintamenojen tavoitetta suurempi krooninen kasvu.

Kaupungilla oli vuoden 2023 lopussa takausvastuita 175,2 milj. euroa (2022: 186,2). Takauksia myönnettäessä edut ja riskit punnitaan tapauskohtaisesti. Takausten riskiä rajoittaa se, että uusia takauksia myönnetään vain konsernin sisäisesti. Konsernin tiivistäminen myös vähentänee rakenteista johtuvaa takausten tarvetta jatkossa.

Kaupungin johdannaissopimukset ovat markkina-arvoltaan keskimäärin positiivisia 31.12.2023. Johdannaisiin liittyvät kirjausohjeet ovat eläneet viimeisten vuosien aikana. Riippuen tulevista johdannaissopimusten kirjaustapamuutoksista, yksi nykyisistä sopimuksista saatetaan joutua tulevaisuudessa kirjaamaan liitetietojen sijasta taseeseen ja tulokseen. Riskin hallitsemiseksi on tilintarkastajien kanssa aktiivisesti keskusteltu johdannaissopimusten tilanteesta.

Vahinkoriskit ovat usein seurausta odottamattomista ja äkillisistä, usein vakuuttamiskelpoisista tapahtumista, joista voi seurata onnettomuus, rikkoutuminen tai vahingonkorvausvelvollisuus.

Kiinteistöjen kunnossapidon ja peruskorjauksen riittävyteen liittyvät riskit nousevat esiin merkittävinä, erityisesti tilapalveluiden tekemissä riskiarvioissa. Keinoja riskien hallintaan ovat ammattimainen pitkän tähtäimen suunnittelu eli PTS-suunnittelu sekä prosessien ja sopimusten tarkentaminen ja valvonta. Myös riittävät resurssit ja niiden oikea kohdentaminen on tärkeää.

Kaupunki hallitsee vahinkoriskejä ensisijaisesti omin keinoin, ohjeita ja määräyksiä noudattamalla ja valmiussuunnittelun avulla. Vakuuttamalla varaudutaan mm. kiinteistöjen palovahinkoihin, liikennevahinkoihin, vastuuvahinkoihin sekä toiminnan keskeytyksiin. Kaupungin sopimuskumppani lakisääteisten tapaturmavakuutusten sekä vapaaehtoisten vahinkovakuutusten osalta on If Vahinkovakuutusyhtiö Oy. Vuonna 2023 suurin yksittäinen vakuutuskorvaus kohdistui vahinkotyyppiltään omaisuusvahingoksi luokiteltuun vahinkoon, korvaussumman ollessa noin 60 000 euroa. Yleisin korvauksiin johtanut vahinkotyyppi oli työtapaturma. Työtapaturmista johtuneita korvauksia kertyi vuoden 2023 aikana yhteensä noin 36 000 euroa. Kaiken kaikkiaan vakuutuskorvaussumma oli noin 149 000 euroa vuoden 2023 osalta.

Kaupungilla on vahinkorahasto toteutuneiden riskien kuluihin, mutta sitä ei vuonna 2023 jouduttu käyttämään. Rahaston saldo oli 31.12.2023 tilinpäätöshetkellä 2,84 milj. euroa.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan aiheuttaa edelleen monen tasoista epävarmuutta tulevaisuuden näkyymiin niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Kuntien merkitys varautumisen toimijana on keskeinen. Hämeenlinnan kaupungin valmiudesta ja varautumisesta vastaa kaupungin valmiusjohtoryhmä, johon kuuluu kaupungin johtoryhmän lisäksi liiketoimintajohtaja ja hallintojohtaja.

Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä

Kaupunginhallituksen selonteko sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta perustuu lautakuntien ja konsernipalvelujen antamiin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selontekoihin ja itsearviointeihin. Lisäksi on hyödynnetty sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan tarkastushavaintoja sisäisen valvonnan toimivuudesta.

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan yleisesti kaikkia niitä organisaation menettely- ja toimintatapoja, joilla pyritään varmistamaan, että asetetut tavoitteet saavutetaan ja että toiminta on taloudellista ja tuloksellista. Valvonnan tarkoituksena on edistää organisaation tehokasta johtamista, riskienhallintaa, toiminnan kehittämistä ja tuloksellisuuden arviointia. Lisäksi sisäisen valvonnan tarkoituksena on varmistaa, että päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan.

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa ja sen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus organisaation tavoitteiden saavuttamisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta ja häiriöttömyydestä. Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällisiä menettelyjä, joiden avulla tunnistetaan ja kuvataan toimintaan liittyviä riskejä, arvioidaan riskien merkitystä ja niiden toteutumisen todennäköisyyttä, sekä määritellään toimintatavat riskien hallitsemiseksi, valvomiseksi sekä säännönmukaiseksi raportoimiseksi.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan vastuut

Hämeenlinnan kaupungin ja kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet on kaupunginvaltuuston hyväksymä asiakirja, joka ohjaa koko kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä ja edellyttää, että konsernin kaikissa toiminnoissa ja kaikilla organisaation tasoilla on riittävät sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan käytännöt.

Kaupunginhallitus vastaa kokonaisvaltaisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja yhteensovittamisesta ja siitä, että sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan menettelytavat, organisaation eri toimijoiden toimivalta, tehtävät, velvoitteet ja vastuut on määritelty ja hyväksytty.

Lautakunnat vastaavat toimialallaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta ja tuloksellisuudesta sekä raportoivat kaupunginhallitukselle sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä.

Kaikki ne toimielimet ja viranhaltijat, joille on annettu toimivaltaa kaupungin varojen käytössä ja jotka toimivat viranomaisina, vastaavat sisäisen valvonnan toteuttamisesta.

Selonteon valmistelu

Toimialojen tulosaluejohdolle ja konsernipalvelujen vastuualuejohdolle suunnatussa selontekokyselyssä pyydettiin selvitystä ja arvioita sisäisen valvonnan järjestämiseen liittyvistä käytännöistä, säännösten, määräysten ja päätösten noudattamisesta, tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja varojen käytön valvonnasta. Kysyttiin myös hankintoihin ja sopimusten hallintaan liittyvistä käytännöistä sekä riskienhallinnan järjestämisestä.

Lisäksi pyydettiin selvitystä vuoden 2022 selonteossa ilmoitettujen kehittämistoimien toteutumisesta, vuoden 2023 aikana havaituista puutteista tai epäkohdista sisäisessä valvonnassa ja riskienhallinnassa, vuodelle 2024 suunnitelluista kehittämistoimista sekä arvioita merkittävimmistä riskeistä.

Lautakunnat ovat käsitelleet ja hyväksyneet omien vastuualueidensa selonteot ja kaupungin johtoryhmä konsernipalvelujen selonteon helmikuussa.

Sisäisen valvonnan järjestäminen

Sisäinen valvonta toteutuu mm. lähijohtajien suorittamana päivittäisenä työtehtävien seurantana, johtotiimeissä, työpaikkapalavereissa ja johtoryhmissä sekä raportointina lautakunnille, kaupunginhallitukselle ja kaupunginvaltuustolle.

Sisäisen valvonnan käytännön toimenpiteitä ovat mm. toimivaltuuksien ja vastuiden määrittely kirjallisesti, laskujen hyväksyjien ja tavaroiden tilaajien nimeäminen viranhaltijapäätöksellä, palkkaraporttien tarkastaminen ja hyväksyminen säännöllisesti, työaikakirjausten säännöllinen seuranta ja hyväksyminen, henkilöstön jaksamisen ja työtyytyväisyyden säännöllinen seuranta. Tulosalueilta saatujen selvitysten perusteella ne toteutuivat hyvin. Joitakin poikkeamia raportoitiin irtaimistoluetteloiden ohjeiden mukaisuuteen kaikilla toimialoilla. Kaupunkirakennetoimialalla oli puutteita onnistumiskeskusteluiden toteutumisessa ja konsernipalveluissa raportoitiin päivittämistarpeista työnkuviin.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Kaupunginhallituksen tiedossa ei ole lakisäätteisten tehtävien laiminlyöntejä tai muita lakien ja säännösten tai hyvän hallinto- ja johtamistavan vastaisia toimia, joista saattaisi seurata merkittävä korvaus, kanne tai muu sellainen vaatimus tai oikeusseuraamus.

Talouspalvelut raportoi tilinpäätöksen hyväksymisen määräajan ylittymisestä ja henkilöstö- ja hallintopalvelujen mukaan kaupunginarkiston tietopalvelussa ei ole pysytty julkisuuslain mukaisessa kahden viikon palveluajassa.

Sivistys- ja hyvinvointitoimialalla opetus, lastenkulttuuri ja nuorisopalvelujen tulosalue raportoi viranhaltijapäätöksistä tehtyjen hallintovalitusten määräksi 20. Ne koskivat pääosin oppilaaksiotto- ja koulukuljetuspäätöksiä, joista on annettu selvitys Aluehallintovirastolle (AVI). Kaupunkirakennetoimialan viranhaltijapäätöksistä eniten oikaisuvaatimuksia tehdään pysäköinninvalvonnan päätöksistä, vuonna 2023 niitä tehtiin yhteensä 658. Elinvoima- ja työllisyyspalvelujen vastuualue raportoi kahdesta työllisyyspalvelujen toimintaan kohdistuneesta AVI:n selvityspyynnöstä.

Kaupunkirakennetoimialan kaikki tulosalueet raportoivat käsitelleensä kunnallisvalituksia tai korvausvaatimuksia. Kunnossapitoon kohdistuu säännöllisesti korvausvaatimuksia liukastumisista, päällystereikiin ajoista, puiden kaatumisista yms. Muut tulosalueet raportoivat tontin luovutukseen liittyvästä virheestä, kiinteistön myyntiin liittyvästä vaatimuksesta, rakennuslupakäsittelyyn liittyvästä virheestä ja eläinsuojeluvalvonnassa sattuneesta ajoneuvovahingosta.

Vuoden 2023 aikana todettiin opetuspalveluissa yksi väärinkäytöstapaus, joka liittyi virantoimitusvelvollisuuden rikkomiseen. Siihen reagoitiin työnantajan työnjohtovallan mukaisin keinoin. Asiasta tehtiin rikosilmoitus poliisille ja tekijä sai sakkotuomion käräjäoikeudessa.

Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, hankinnat ja sopimukset

Tavoitteiden ja niiden seurantaindikaattorien sekä talouden seuranta on säännöllistä. Controllerit käyvät talustilannetta läpi toimialojen johtoryhmien kanssa ja lautakunnat seuraavat ylätason tavoitteiden toteumatilannetta säännöllisesti. Kaupunginhallitukselle raportoidaan talouden ennusteesta n. kuusi kertaa vuodessa ja kaupunginvaltuustolle kolmannesvuosittain.

Hankintalakia ja hankintaohjeita noudatetaan kattavasti. Hankinnoissa on huomioitu laatukriteerit, hankintoja on tehty toimivaltuuksien rajoissa ja yli 5 000 euron hankinnoista on pääsääntöisesti tehty viranhaltijapäätös hankintaohjeen mukaisesti.

Hämeenlinnan kaupungilla on käytössään Cludia Sopimus -järjestelmä, johon hankintasopimukset tallennetaan. Merkittävät riskit huomioidaan jo sopimusten valmisteluvaiheessa. Infra-tulosalue raportoi, että vanhojen sopimusten vienti Cludiaan saadaan valmiiksi keväällä 2024. Tulosalueiden selontekojen perusteella sopimusvalvonta on pääosin ajantasaista ja vastuutettua. Viranomaispalveluissa todettiin parannustarpeita erityisesti vanhojen sopimusten ja sopimusten vanhentumisaikojen seurannassa.

Riskienhallinnan järjestäminen

Selontekokyselyn perusteella riskienhallinta on kaupungin toimialoilla säännöllistä ja vastuutettua ja riskien ennakkoinnissa on onnistuttu. Tilapalvelut ja viranomaispalvelut raportoivat kuitenkin toimintaa tukevien tietojärjestelmien heikkouksista. Tilapalveluissa huomio liittyi kiinteistötietojärjestelmän päivitykseen, joka etenee suunnitellusti ja valmistuu kesäkuussa. Viranomaispalveluissa huomio liittyi eri järjestelmien rajapintasiirroissa ilmeneviin vaikeuksiin ja virheisiin. Niitä pyritään ratkomaan yhteistyössä ao. yhteistyökumppanin kanssa.

Sisäisessä valvonnassa havaitut merkittävät puutteet tai epäkohdat tilikaudella 2023

Suurin osa tulos- ja vastuualuejohdosta totesi selontekokyselyssä, että merkittäviä puutteita tai epäkohtia ei sisäisessä valvonnassa havaittu. Jätelautakunta raportoi ilmoitusten ja hakemusten käsittelyn ruuhkautumisesta, johtuen jätehuoltoviranomaisen tehtävien lisääntymisestä ja resurssien riittämättömyydestä niihin nähden. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yksiköstä raportoitiin puutteita työsuojelukartoituksen ja työsuojelusuunnitelman sekä pelastus- ja turvallisuussuunnitelman osalta. Tilapalvelut raportoi kulunvalvonnassa ja avainhallinnassa todetuista puutteista ja viranomaispalvelut tietojärjestelmien rajapintasiirtoihin liittyvistä vaikeuksista, laskutusprosessin nopeuteen ja sujuvuuteen liittyvistä edistämistarpeista sekä sopimushallinnassa todetuista puutteista.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kehittäminen

Sivistys- ja hyvinvointitoimialalla sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa on tarkoitus kehittää noudattamalla annettuja ohjeita, osallistumalla konsernin koulutuksiin ja reagoimalla kehittämistarpeisiin. Lisäksi kiinnitetään huomiota puuttuvien työsuojelukartoitusten ja suunnitelmien päivittämiseen, tehostetaan tietojärjestelmien käyttöä ja koulutetaan henkilöstöä tarpeen mukaan.

Kaupunkirakennetoimialalla on tarkoitus tarkentaa tehtävänkuvia tiettyjen vastuiden osalta ja kiinnittää huomioita kulunvalvontaan, avainhallintaan sekä kameravalvontaan liittyvien prosessien selvittämiseen. Lisäksi edistetään sopimushallintaa ja käydään läpi kaupungin eettiset ohjeet.

Jätelautakunnassa on tarkoitus päivittää ulosottoon liittyvä sisäinen työohje.

Konsernipalveluissa jatketaan säännöllistä seurantaan. Erityisesti TE-uudistuksen etenemistä seurataan tarkasti ja kaupungin johdon ajantasaisesta tiedottamisesta huolehditaan. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä parannetaan erityisesti elinkeinon kehittämissä ja matkailun osalta.

Vuoden 2022 selonteissa suunnitelluista sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kehittämistoimenpiteistä toteutui tulos- ja vastuualueilta saatujen vastausten perusteella suurin osa. Infra tulosalue raportoi toteuttavansa toimistohenkilöiden työturvallisuusriskienarvioinnin tammikuussa 2024.

Sisäisen tarkastuksen järjestäminen

Sisäinen tarkastus avustaa kaupungin ylintä johtoa sen valvontavelvollisuuden suorittamisessa. Sisäinen tarkastus tarkastaa ja arvioi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimivuutta kaupunginjohdajan hyväksymän vuosisuunnitelman ja kaupungin johdolta mahdollisesti saamiensa muiden toimiksiantojen perusteella. Sisäisen tarkastuksen toimintaa ohjaa kaupunginhallituksen hyväksymä sisäisen tarkastuksen toimintaohje.

Vuonna 2023 tarkastukset kohdistuivat ostolaskujen käsittelyyn, irtaimen omaisuuden hallintaohjeen noudattamiseen, laiterekisterin toimivuuteen, kaupungin tilojen turvallisuuskäytäntöihin, vakuutusprosessiin sekä sidonnaisuusrekisterin ajantasaisuuteen ja oikeellisuuteen. Tarkastuksista raportoitiiin kaupunginjohtajalle, tarkastuskohteille ja tilintarkastajalle. Annettujen suositusten toteutumista seurataan säännöllisesti.

Kaupunginhallituksen kokonaisarvio

Kaupunginhallituksen kokonaisarvion mukaan kaupungin hallintoa on pääsääntöisesti hoidettu toimintaa velvoittavien lakien ja säännösten sekä hyvän hallinto- ja johtamistavan mukaisesti. Kaupungin sisäinen valvonta ja riskienhallinta on olennaisilta osiltaan toimivaa ja asianmukaisesti järjestetty. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilaa tulee kuitenkin arvioida säännöllisesti ja kehittämistoimia jatkaa. Toimialojen tulee panostaa omissa arvioinneissaan, tilintarkastuksessa tai sisäisessä tarkastuksessa esiin nousseiden kehittämistarpeiden huomioimiseen ja ratkaisujen hakemiseen mahdollisuuksien mukaan.

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Tilikauden tuloksen muodostuminen

TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

	2023 1000 €	2022 1000 €
Toimintatuotot	45 171	96 645
Valmistus omaan käyttöön	859	860
Toimintakulut	-198 367	-514 489
Toimintakate	-152 337	-416 984
Verotulot	187 145	329 067
Valtionosuudet	14 608	119 345
Rahoitustuotot ja -kulut		0
Korkotuotot	2 562	2 304
Muut rahoitustulot	6 346	9 828
Korkokulut	-3 215	-4 179
Muut rahoituskulut	-520	-10 359
Vuosikate	54 590	29 021
Poistot ja arvonalentumiset	-23 681	-28 828
Satunnaiset tuotot	0	9 703
Satunnaiset kulut	-2 062	0
Tilikauden tulos	28 847	9 896
Tilinpäätössiirrot	-16 804	-8 309
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	12 043	1 587

TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Toimintatuotot/Toimintakulut, %	22,8	18,8
Vuosikate/Poistot, %	231	101
Vuosikate, euroa/ asukas	799	426
Asukasmäärä	68 319	68 043

Tunnusluvut ja niiden laskentakaavat:

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista = $100 * \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$

Kunnan toimintojen organisointi, kuten toimintojen yhtiöittäminen ja kuntien välinen yhteistyö vaikuttavat tunnusluvun arvoon ja selittävät kuntakohtaisia eroja.

Vuosikate osoittaa tulo-rahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen kateluku arvioitaessa tulo-rahoituksen riittävyyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, kunnan tulo-rahoitus on riittävä. Vuosikatteen ja poistojen vertailussa on vakiintunut käyttöön seuraava tunnusluku:

Vuosikate prosenttia poistoista = $100 * \text{Vuosikate} / \text{Poistot ja arvonalentumiset}$

Kun tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tai kuntayhtymän tulo-rahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoista valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Investointitaso määritetään voimassa olevasta investointisuunnitelmasta, jonka aikajänne on riittävä keskimäärän osoittamiseksi. Jos poikkeuksellisen suuri poistonalainen investointihanke ajoittuu suunnittelukaudelle tai investointeja on taloussuunnitelmassa leikattu ja siirretty suunnitelman ulkopuolelle, on investointitasoa arvioitava taloussuunnittelukautta pitemmällä jaksolla.

Tulo-rahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot, ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Myös nämä väittämät pitävät paikkansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä vuotuista investointitasoa.

Jos vuosikate on negatiivinen, on kunnan tulo-rahoitus heikko.

Vuosikate euroa/asukas

Vuosikate asukasta kohden on yleisesti käytetty tunnusluku tulo-rahoituksen riittävyyden arvioinnissa. Kuntakohtainen tavoitearvo tunnusluvulle saadaan jakamalla edellä mainittu keskimääräinen vuotuinen investointitaso asukasmäärällä. Kuntayhtymissä ei lasketa tätä tunnuslukua.

Keskimääräistä, kaikkia kuntia koskevaa tavoitearvo ei voida asettaa. Kuntakohtaisia eroja selittävät toimintojen organisointi ja palvelutoiminnan laajuus. Asukasmääränä tunnusluvussa käytetään asukaslukua tilikauden lopussa.

Eryteisesti silloin, kun kunnan talouden tasapainoa ja liikkumavaraa verrataan muihin kuntiin, on otettava huomioon erot veroprosenteissa. Riittävä tulo-rahoitus voi kahdessa vertailukunnassa olla saavutettu erilaisella verorasitteella kuntalaisiin.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen tulojen ja menojen erotus, joka lisää tai vähentää kunnan omaa pääomaa. Tilikauden tulokseen saattaa olennaisesti vaikuttaa satunnaiset tuotot ja kulut, mistä syystä tulo-rahoituksen riittävyyden arviointia ei voida määritellä sen perusteella.

Tilikauden tuloksen jälkeen esitettävät erät ovat poistoero- ja tuloksenkäsittelyeriä. Ylijäämäinen tilikauden tulos voidaan siirtää varauksiin, rahastoida tai liittää tilinpäätöstä seuraavan vuoden tilinpäätöksessä edellisiltä vuosilta kertyneeseen yli- tai alijäämään. Ylijäämää lisääviä tai alijäämää vähentäviä eriä ovat varausten ja rahastojen vähentäminen.

Toiminnan rahoitus

Toiminnan rahoitusta tilikauden aikana tarkastellaan rahoituslaskelman ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Rahoituslaskelmassa esitetään erikseen tulorahoituksen ja investointien nettomäärä ja rahoitustoiminnan eli anto- ja ottolainauksen, oman pääoman ja maksuvalmiuden muutosten nettomäärä. Näiden kahden nettomäärän erotus tai summa osoittaa kunnan kassavarojen muutoksen tilikaudella.

RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

	2023	2022
	1000 €	1000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	54 590	29 021
Satunnaiset erät	-2 062	9 703
Tulorahoituksen korjauserät	-1 591	-14 655
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-35 089	-42 401
Rahoitusosuudet inv.menoihin	1 231	917
Käyttöomaisuuden myynnit	2 266	27 842
Toiminnan ja investointien rahavirta	19 344	10 426
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	0	-75
Antolainasaamisten vähennys	436	276
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	20 000	0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-25 170	-27 202
Lyhytaikaisten lainojen muutos	435	-44 530
Muut maksuvalmiuden muutokset	-7 607	5 719
Rahoituksen rahavirta	-11 906	-65 812
Rahavarojen muutos	7 438	-55 386
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	129 030	121 592
Rahavarat 1.1.	121 592	176 978
	7 438	-55 386
TP Rahoituslaskelma + tunnusluvut		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä, €	12 995	-27 459
Investointien tulorahoitus, %	161,2	70,0
Laskennallinen lainanhoitokate	1,7	1,0
Lainanhoitokate	2,0	1,1
Kassan riittävyys, pv	180	74
Asukasmäärä	68 319	68 043

Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä

Rahoituslaskelman välitulokset Toiminnan ja investointien rahavirta itsessään on jo tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirta -välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pitemmällä aikavälillä. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, % = $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Investointien omahankintamenolla tarkoitetaan rahoituslaskelman investointimenoja, joista on vähennetty rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet.

Lainanhoito

Laskennallinen lainanhoitokate = $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Laskennalliset lainanlyhennykset})$

Tunnusluku kuvaa lainanhoitoon käytettävissä olevan tulorahoituksen ja laskennallisten lainanlyhennysten sekä korkojen suhdetta eli kykyä hoitaa lainoista aiheutuvia velvoitteita. Laskennallinen lainanhoitokate lasketaan kaavalla, jossa tuloslaskelman vuosikatteeseen lisätään korkokulut ja jossa saatu summa jaetaan korkokulujen ja laskennallisten lainanlyhennysten summalla. Laskennalliset lainanlyhennykset saadaan jakamalla taseen lainat kahdeksalla, mikä kuvaa oletettua jäljellä olevaa laina-aikaa. Lainoihin luetaan korolliset pitkäaikaiset ja lyhytaikaiset lainat kuten kuntatodistukset.

Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Luotettavan kuvan kunnan lainanhoitokyvystä saa tarkastelemalla tunnuslukua useamman vuoden jaksolla. Kunnan lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1–2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

Lainanhoitokate = $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Jos kunnan lainakannasta enemmän kuin 20 % on kertalyhenteisiä lainoja, otetaan

lyhennyksen määräksi tunnuslukua laskettaessa laskennallinen vuosilyhennys, joka saadaan jakamalla edellä mainittu lainakanta 31.12. kahdeksalla.

Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Luotettavan kuvan kunnan lainanhoitokyvystä saa tarkastelemalla tunnuslukua useamman vuoden jaksolla. Kunnan lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1-2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

Maksuvalmius

Kassan riittävyys (pv) = $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Kunnan maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla. Rahavaroihin lasketaan rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset. Kassasta maksut kootaan seuraavista tilikauden tuloslaskelman ja rahoituslaskelman eristä:

Tuloslaskelmasta:

Toimintakulut – Valmistus omaan käyttöön

Korkokulut

Muut rahoituskulut

Rahoituslaskelmasta:

Investointimenot

Antolainojen lisäys

Pitkäaikaisten lainojen vähennys (lyhennykset)

Kassan riittävyys voidaan esittää myös kuukausittaisena lukusarjana tai graafisesti. Rahavarojen määränä käytetään tällöin joko kuukauden päiväkohtaista keskisaldoa tai valittua kuukauden määräpäiväsaldoa. Kassasta maksuina käytetään kuukauden kassasta maksuja ja päiväkerroina 30 pv.

Rahoitusasema ja sen muutokset

Rahoitusasemaa koskevia asioita on käsitelty edellä kohdassa Kaupungin talous.

TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

VASTAAVAA	2023 1000 €	2022 1000 €	VASTATTAVAA	2023 1000 €	2022 1000 €
PYSYVÄT VASTAAVAT	510 369	545 426	OMA PÄÄOMA	350 714	351 774
Aineettomat hyödykkeet	5 612	6 066	Peruspääoma	244 013	274 117
Muut pitkävaikutteiset menot	5 612	6 066	Muut omat rahastot	89 477	72 477
Aineelliset hyödykkeet	297 345	287 847	Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	5 181	3 594
Maa- ja vesialueet	65 466	64 957	Tilikauden yli-/alijäämä	12 043	1 587
Rakennukset	154 055	160 205	POISTOERO JA VAPAAEHT. VARAUKSET	17 288	18 832
Kiinteät rakenteet ja laitteet	53 692	52 077	Poistoero	5 588	7 132
Koneet ja kalusto	2 645	4 085	Vapaaehtoiset varaukset	11 700	11 700
Muut aineelliset hyödykkeet	792	774	PAKOLLISET VARAUKSET	4 211	4 146
Ennakkomaksut ja keskener. hankinnat	20 696	5 750	Eläkevaraukset	262	247
Sijoitukset	207 411	251 513	Muut pakolliset varaukset	3 950	3 898
Osakkeet ja osuudet	169 490	213 155	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	688	3 080
Muut lainasaamiset	37 884	38 319	Lahjoitusrahastojen pääomat	47	47
Muut saamiset	38	38	Muut toimeksiantojen pääomat	640	3 033
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	33	2 039	VIERAS PÄÄOMA	283 526	320 506
Lahjoitusrahastojen varat	30	30	Pitkäaikainen	202 077	208 488
Muut toimeksiannot	3	2 009	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	193 244	198 506
VAIHTUVAT VASTAAVAT	146 024	150 873	Lainat julkisyhteisöiltä	11	18
Saamiset	16 994	29 281	Saadut ennakot	0	6
Pitkäaikaiset saamiset	4 794	5 797	Muut velat	44	44
Myyntisaamiset	762	962	Siirtovelat	8 778	9 914
Siirtosaamiset	4 032	4 835	Lyhytaikainen	81 449	112 018
Lyhytaikaiset saamiset	12 200	23 484	Joukkovelkakirjalainat	5 000	0
Myyntisaamiset	4 856	11 623	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	25 263	25 163
Lainasaamiset	1 517	491	Lainat julkisyhteisöiltä	7	7
Muut saamiset	1 530	3 896	Lainat muilta luotonantajilta	17 031	21 596
Siirtosaamiset	4 297	7 474	Saadut ennakot	3 155	4 421
Rahoitusarvopaperit	119 187	113 734	Ostovelat	14 210	27 659
Muut arvopaperit	119 187	113 734	Muut velat	2 302	4 434
Rahat ja pankkisaamiset	9 843	7 858	Siirtovelat	14 482	28 738
VASTAAVAA YHTEENSÄ	656 426	698 338	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	656 426	698 338
			TASEEN TUNNUSLUVUT:		
			Omavaraisuusaste, %	56,3	53,4
			Suhteellinen velkaantuneisuus, %	113,5	58,0
			Kertynyt yli-/alijäämä, 1 000€	17 224	5 181
			Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	252	76
			Lainakanta 31.12., 1 000€	240 555	245 290
			Lainakanta 31.12., €/asukas	3 521	3 605
			Lainat ja vuokravastuut, 31.12., 1 000 €	314 031	317 295
			Lainat ja vuokravastuut, euroa/asukas	4 597	4 663
			Lainasaamiset, 1 000€	37 884	38 319
			Asukasmäärä	68 319	68 043

Rahoitusasema ja sen muutokset

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Rahoitusasemassa tilikaudella tapahtuneet muutokset kuten sijoitukset, pääoman lisäykset ja palautukset käyvät ilmi rahoituslaskelmasta.

Toimintakertomuksessa tasetiedot tulee esittää siten eriteltynä, että niistä voidaan laskea taseen tunnusluvut. Toimintakertomuksen tasetarkastelu voidaan tehdä miljoonan tai tuhannen euron tarkkuudella. Kuntajaoston taseen laatimisesta antaman yleisohjeen mukaisesti tarkemmin eritelty, sentin tarkkuudella laadittu tase esitetään tilinpäätöslaskelmat osassa.

Taseen tunnusluvut

Taseesta laskettavat tunnusluvut kuvaavat kunnan omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta.

Tunnusluvut ja niiden laskentakaavat:

Omavaraisuusaste, % = $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Kaavassa koko pääoma tarkoittaa taseen vastattavien loppusummaa. Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää 70 %:n omavaraisuutta. 50 %:n tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta. Niissä kuntayhtymissä, joissa on paljon välitettäviä varoja, omavaraisuus saattaa olla huomattavasti alempi.

Suhteellinen velkaantuneisuus, % = $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkomaksuilla. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.

Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista = $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot} + \text{Vuokravastuut}) / \text{Käyttötulot}$

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun, silloin kun vieraaseen pääomaan rinnastetaan myös vuokravastuut. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkomaksuilla. Lisäksi osoittajaan merkitään liitetieto-ohjeen mukaisesti liitetiedoissa esitetyt vuokravastuut ja leasingvastuut. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista.

Tunnusluku ottaa paremmin huomioon erilaisilla malleilla, kuten rahoitusleasingsopimuksilla rahoitetut hankkeet, jotka eivät näy velkana kunnan taseessa.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä) 1 000 euroa = Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Luku osoittaa, paljonko kunnalla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, taikka paljonko on kertynyttä alijäämää, joka on katettava tulevina vuosina.

Kertynyt ylijäämä, (alijäämä) euroa/asukas = (Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)) / Asukasmäärä.

Luku osoittaa asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaista kunnan asukasmäärää.

Lainakanta 31.12. = Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat)

Kunnan lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan tällöin koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto- ja muilla veloilla. Jotta lainakanta voitaisiin laskea suoraan toimintakertomukseen otetusta taseesta, ei mainittuihin vähennettäviin eriin tule kirjanpidossa merkistä korollisia lainoja.

Lainat euroa/asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla edellä mainittu lainakanta tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainat ja vuokravastuut 31.12. = Vieras pääoma – (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat) + Vuokravastuut

Lainat ja vuokravastuut saadaan lisäämällä lainakantaan vuokravastuiden määrä. Vuokravastuiden määrä huomioidaan liitetiedoissa ilmoitetun mukaisena.

Lainat ja vuokravastuut 31.12., euroa/asukas

Asukaskohtainen tunnusluku lasketaan jakamalla edellä mainittu lainojen ja vastuiden määrä tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12. = Sijoituksiin merkityt joukkovelkakirjalainasaamiset ja muut lainasaamiset

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyvien vastaaviin merkittyjä antolainoja kunnan omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

Kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulojen ja menojen laskelma laaditaan tuloslaskelmasta ja rahoituslaskelmasta, jotka sisältävät vain ulkoiset tulot, menot ja rahoitustapahtumat ja joissa liikelaitokset ja muut taseyksiköt on yhdistelty rivi riviltä.

TULOT	1000 €	MENOT	1000 €
Toimintatuotot	45 171	Toimintakulut	198 367
Verotulot	187 145	- Valmistus omaan käyttöön	-859
Valtionosuudet	14 608	Korkokulut	3 215
Korkotuotot	2 562	Muut rahoituskulut	520
Muut rahoitusuotot	6 346	Satunnaiset kulut	2 062
Satunnaiset tuotot		Tulorahoituksen korjauserät	
Tulorahoituksen korjauserät		Pakollisten varausten muutos	
		- Pakollisten varausten lis. (+), väh. (-)	-65
- Pysyvien vastaavien	1 693	- Pysyvien vastaavien	-36
hyödykkeiden luovutusvoitot	-1 693	hyödykkeiden luovutustappiot	
		Investoinnit	
Investoinnit		Investointimenot	35 089
Rahoitusosuudet investointimenoihin	1 231	Rahoitustoiminta	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	2 266	Antolainasaamisten lisäykset	0
Rahoitustoiminta		Pitkäaikaisten lainojen vähennys	25 170
Antolainasaamisten vähennykset	436	Lyhytaikaisten lainojen vähennys	36 596
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	20 000	Oman pääoman vähennykset	30 103
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	37 031		
Oman pääoman lisäykset	0		
Kokonaistulot yhteensä	315 102	Kokonaismenot yhteensä	330 161

Hämeenlinna-konsernin toiminta ja talous

Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä

	Y-tunnus	Konsernin omistus- osuus %		Y-tunnus	Konsernin omistus- osuus %
Tytäryhtiöt					
Kiinteistöosakeyhtiöt ja asuntoyhteisöt					
Aulangon Kylpylä Oy	1870588-5	51,01			
Hämeenlinnan Asunnot Oy (konserni)	0676518-6	100,00			
Hämeenlinnan Linja-autoasemakiinteistö Oy	0205291-2	100,00			
Idänpään Toimintakeskus Oy	0689500-1	90,00			
KT Oy Harvialantie 420 C	1614663-7	100,00			
KT Oy Hämeenlinnan Kaupungintalot	0211271-9	100,00			
KT Oy Onesto	0957885-3	100,00			
KT Oy Rengon Härkäpirtti	0802361-0	54,17			
Linnan Kiinteistökehitys Oy	1059269-5	100,00			
KT Oy Hämeenlinnan Kasarmikatu 23	1016348-7	84,36			
KT Oy Turuntien Liiketalo	0622492-9	71,97			
KT Oy Innopark	1600837-3	100,00			
KT Oy Lammin Biokylä 1	2047044-8	70,00			
KT Oy Parolantie 104	2098382-5	100,00			
Kunnallista liiketoimintaa harjoittavat yhtiöt					
Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy	1972415-6	100,00			
Hämeenlinnan Jäähalli Oy	0896410-3	86,39			
Hämeenlinnan Palloiluhalli Oy	1037204-3	93,06			
Hämeenlinnan Pysäköinti Oy	2196076-4	100,00			
Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy (konserni)	1711549-6	76,60			
Linnan Kehitys Oy	0832624-0	100,00			
Verkatendas Oy (konserni)	2069302-7	100,00			
Säätiöt ja yhdistykset					
Fredrika Wetterhoff -säätiö sr (konserni)	0205371-2	100,00			
Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö sr	0315262-4	100,00			
Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiö sr	0698697-4	100,00			
Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö sr, poistui 1.2.2023	0648130-0	100,00			
Työvalmennussäätiö Luotsi sr (konserni), poistui 1.3.2023	1881647-0	100,00			
			Kuntayhtymät		
			Hämeen Maakuntaliitto, ky (konserni)	0826048-0	38,94
			Koulutus kuntayhtymä Tavastia (konserni)	0205303-4	77,24
			Kiinteistöliikelaitos kuntayhtymä Tavastia	3298657-2	77,24
			Osakkuusyhtiöt		
			As Oy Tuuloksentalo	0420267-0	46,48
			Hämeen Ammattikorkeakoulu Oy (konserni)	2617489-3	44,12
			Jukolan Lintukoto Oy	0756797-4	43,73
			Jyrätien Liikuntahallit Oy	0895113-4	33,33
			KT Oy Iittalan Lasimäki	1997941-5	33,00
			KT Oy Virvelinranta	2125780-9	40,00
			KT Oy Lamminraitti	0150635-3	46,00
			Hämeenlinnan Keilakeskus Oy *	0713492-5	78,62
			Talo-Osakeyhtiö Hämeen Suoja *	0205363-2	73,12

*Osuus osakkeiden tuottamasta äänivallasta on 1/5.

Konsernin toiminnan ohjaus

Kaupunkikonserniin kuuluu kaupunkiorganisaation lisäksi yhtiöitä, muita yhteisöjä ja säätiöitä. Omistajaohjauksella varmistetaan, että konsernin yhteisöt ottavat toiminnassaan huomioon omistajan tahdon ja toteuttavat niitä tavoitteita, jotka omistaja on yhteisöille asettanut.

Miten konserniohjaus on järjestetty

Konsernijohto vastaa kaupunkikonsernin ohjauksesta ja konsernivalvonnan johtamisesta. Vuonna 2023 konsernijohtoon kuului kaupunginhallitus, kaupunginjohtaja ja talousjohtaja.

Kaupunginhallitus ohjaa kaupunkikonsernia ja vastaa yhteisöjen valvonnan järjestämisestä. Konsernin operatiivisesta johtamisesta vastaa kaupunginjohtaja. Konserniyhteisöjen omistajaohjauksesta vastaa talousjohtaja osana konsernijohtoa. Omistajaohjauksen vastuualue vastaa omistajaohjauksen valmistelu- ja täytäntöönpanotehtävistä.

Omistajaohjauksen keskeisiä välineitä ovat yhtiöjärjestys, osakassopimus, henkilövalinnat, konserniohje sekä yhteisöille asetettavat taloudelliset ja toiminalliset tavoitteet. Omistajaohjauksen periaatteet ja käytännöt on kuvattu tarkemmin kaupungin omistajapoliittisissa linjauksissa (KV 3.10.2022 § 105). Linjauksiin sisältyvät myös kaupungin yhteisökohtaiset omistajastrategiat.

Konserniohjeessa määritellään kaupunkikonserniin kuuluvien yhteisöjen johdon rooli ja velvollisuudet sekä pelisäännöt sille, miten kaupunki käyttää määräysvaltaa yhteisöissään. Kaupunginvaltuusto hyväksyi konserniohjeen 13.12.2021. Kaupungin tytäryhteisöjen hallitukset ja yhtiökokoukset käsittelevät konserniohjeen ja hyväksyvät sen itseään ja yhteisöä sitovaksi. Myös osakkuusyhtiöiden tulee noudattaa konserniohjetta soveltuvin osin.

Yhteisöjen toiminnan seuranta- ja raportointivastuiden jakautuminen

Omistajaohjauksen yksikkö huolehtii yhteisöjen seurantaan ja valvontaan tarvittavien tietojen keräämisestä ja niiden valmistelusta kaupunginhallitukselle ja -valtuustolle. Kaupunginhallitus on valinnut kaupungin edustajat yhtiökokouksiin ja antanut edustajille tarvittavat ohjeet. Lisäksi kaupunginhallitus on nimennyt yhtiöitä ja säätiöitä seuraavat viranhaltijat. Tytäryhteisöjen tilintarkastajina toimivat kaupungin tilintarkastusyhteisö tai sen edustajat.

Tavoitteiden asettaminen tytäryhteisöille ja tavoitteiden toteutuminen

Kaupunginvaltuusto on asettanut kaupungin merkittävimmille tytäryhtiöille talousarvion hyväksymisen yhteydessä vuositavoitteet, joiden toteutumista seurataan kolmannesvuosittain. Lisäksi kaupunginvaltuusto on omistajapoliittisissa linjauksissa asettanut yhteisöille pitkän tähtäimen tavoitteet, joiden kehittymistä seurataan erikseen julkaistavassa yhteisöjen vuosikatsauksessa.

Vuodelle 2023 kaupunginvaltuusto asetti strategisille tytäryhtiöille yhteensä 45 tavoitetta, jotka koskivat enimmäkseen taloutta, palveluiden käyttöä sekä omaisuuden hallintaa. Näillä pyritään omistajapolitiikan linjaamana kehittämään tytäryhteisöjen toimintaa kaupungin strategisten linjausten mukaisesti sekä tukemaan omistaja-arvon pitkäjänteistä kasvua. Lisäksi strategisille tytäryhtiöille asetettiin vuodelle 2023 erityiseksi tavoitteeksi työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen.

Yhtiöiden antamien tilinpäätösraporttien mukaan vuodelle 2023 asetetuista tavoitteista 31 tavoitetta toteutui, 4 tavoitetta toteutui osittain ja 10 tavoitetta ei toteutunut. Tavoitteista ja niiden toteutumisesta kerrotaan tarkemmin tilinpäätöskirjan kappaleessa Strategiset tytäryhtiöt.

Olellaiset konsernia koskevat tapahtumat

Konsernirakennetta koskevat muutokset

Hyvinvointialueiden käynnistymisen myötä Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja Eteva kuntayhtymän toiminta päättyi ja niiden palvelutoiminta siirtyi hyvinvointialueiden tehtäväksi 1.1.2023 alkaen. Kaupungin omistamat sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy:n osakkeet siirtyivät voimaanpanolain perusteella Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle 1.1.2023. Kaupunkiin nähden tytäryhteisöasemassa olleiden Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiön, Kanta-Hämeen Sairaskotisäätiön ja Työvalmennussäätiö Luotsin sääntömuutokset astuivat voimaan alkuvuoden 2023 aikana, jolloin niiden enemmistön määräysvalta siirtyi Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle. Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö ja Kanta-Hämeen Sairaskotisäätiö jäivät kaupunkiin nähden osakkuusyhteisöasemaan, mutta niitä ei enää yhdistellä kaupungin konsernitalinpäätökseen, sillä niiden purkautuessa niiden

omaisuus siirtyy Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle. Kaupungin äänivalta Työvalmennussäätiö Luotissa laski alle 20 %.

Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiön sääntöjä muutettiin siten, että Hämeenlinnan kaupunki sai säätiöstä enemmistön äänivallan ja säätiö tuli kaupunkiin nähden tytäryhteisöasemaan 29.6.2023. Kiinteistö Oy Parolantie 104 siirtyi kaupungin välilliseen omistukseen, kun Linnan Kiinteistökehitys Oy osti yhtiön koko osakekannan 31.12.2022.

Keväällä 2023 kaupunki myi pois kaikki omistamansa Hämeen Tekstiilihuolto Oy:n osakkeet (kaupungin omistusosuus 1,09 %). Lokakuussa 2023 kaupunki merkitsi 400 kpl talous- ja henkilöstöpalveluja tuottavan Provincia Oy:n osakkeita saaden yhtiöstä 3,85 % äänivallan. Marraskuun alussa kaupunginhallitus hyväksyi Kössi-säätiön sääntömuutoksen, jonka seurauksena kaupunki luopui hallituspaikastaan säätiön kuusijäsenisessä hallituksessa. Aina Group Oyj:n selvitystila saatiin päätökseen ja yhtiö purkautui 28.11.2023. Kaupungin omistusosuus yhtiöstä oli 4,06 %.

Kaupunginhallitus hyväksyi vuoden 2023 lopussa Suomi-Rata Oy:n omistajien yksimielisen päätöksen, jonka mukaan yhtiö hankkii yhtiön jättävien osakkaiden osakkeet suunnatusti. Osakekauppa toteutui helmikuussa 2024.

Merkittävät muutokset yhteisöjen liiketoiminnassa ja toimialassa

Konserniyhteisöjen liiketoiminta on jatkunut pääsääntöisesti tavanomaisesti ilman konsernin kannalta merkittäviä muutoksia. Yleinen kustannusten nousu ja taloudellisen toiminnan hiljeneminen näkyivät myös konserniyhteisöjen toiminnassa.

Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö ja Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy joutuivat keskeyttämään investointihankkeitaan kohonneiden kustannusten ja tarjoajien vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Uudet kilpailutukset on suunniteltu vuodelle 2024. Liikuntahallien urheilupuistoon toteuttama uusi jalkapallotekonurmikenttä valmistui odotetusti.

Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:lle toimintavuosi oli vuoden 2019 jälkeen ensimmäinen, kun koronarajoitukset eivät vaikuttaneet toimintaan. Uimahallien kävijämäärät saavuttivat lähes koronaa edeltävän tason, ja liikunnanohjauksen ryhmät toimivat keskeytyksettä koko vuoden. Uusi liikunta-neuvontapalvelu käynnistettiin yhteistyössä Kanta-Hämeen hyvinvointialueen kanssa.

Verkatehtaalla käynnistyi Opistotalon peruskorjaushankkeen valmistelu ja suunnittelu. Radiotalon katon korjaus vaikeutti yhtiön toimitilaliiketoimintaa, mutta vuokrausaste pysyi silti korkeana. Kustannusten nousua ei ole pystytty siirtämään hintoihin täysimääräisesti, joten yhtiö on joutunut sopeuttamaan toimintaansa. Kokous & kongressi -palvelu on käynnistynyt hyvin. Teatterin yleisömäärät kasvoivat merkittävästi.

Linnan Kiinteistökehitys Oy ja Hämeenlinnan kaupunki tekivät loppuvuodesta 2022 järjestelyn, jossa yhtiö vuokrasi sote-toiminnan ja pelastuslaitoksen käytössä olevat kiinteistöt kaupungilta ja vuokrasi ne edelleen Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle. Järjestely kasvatti yhtiön liikevaihdon yli kaksinkertaiseksi. Yhtiö myi omistamansa Lautatarhankulman kiinteistön, joka tuotti yhtiölle myyntivoittoa noin 900 000 euroa. Etätyötrendi haastaa toimistotilojen markkinaa, mutta yhtiön kiinteistöliiketoiminnan vuokrausaste on silti pysynyt kohtuullisen vahvana.

Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiön asuntojen käyttöasteet ovat paremmat kuin vuosiin johtuen kansainvälisten opiskelijoiden määrän noususta. Myös Hämeenlinnan Pysäköinti Oy:n pysäköintilaitosten käyttöasteet kasvoivat, vaikka velvoitepaikkojen myynti on hiljentynyt.

Linnan Kehityksen kaupunkimarkkinointitoiminnon siirtämisestä kaupungin strategia- ja tietojohdatuspalveluihin päätettiin loppuvuodesta 2023. Kaupunkimarkkinoinnin onnistumisena voidaan pitää Taloustutkimuksen alkuvuodesta 2024 julkaiseman Muuttohalukkuustutkimuksen tulosta, jonka mukaan Hämeenlinna nousi Suomen kuudenneksi ja parhaaksi alle 100 000 asukkaan kaupungiksi. Haastavasta markkinatilanteesta huolimatta kaupunkiin sijoittui Linnan Kehityksen sijoittumispalveluiden kautta 20 yritystä ja 105 työpaikkaa.

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:llä uusien liittyjien määrä oli koko yhtiön toiminta-ajan matalin. Hintojen ennakoitua suurempi kasvu ja kunnossapidon tarve aiheuttivat kuluylityksiä. Myös kylmä sää lisäsi energiakustannuksia ja alueiden hoitokustannuksia. Yhtiö sai Paroisten puhdistamon saneerauksen päätökseen, mutta ulkoisista tekijöistä johtuvat prosessihäiriöt ja niiden hallinta aiheuttivat ylimääräisiä kustannuksia.

Hämeenlinnan Asunnot Oy:n vanha kiinteistökanta ja poissa käytöstä olevat asunnot korjaustarpeineen ovat lisänneet yhtiön haasteita.

Koulutuskuntayhtymä Tavastia otti vastattavakseen Hattulan kunnan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan, joka merkitsi noin 20 työntekijän siirtymistä Hattulan kunnalta kuntayhtymän palvelukseen.

Merkittävimmät tytäryhteisöjen investoinnit ja hankkeet

Merkittävimmät raportoidut investoinnit ja hankkeet liittyivät pääosin saneerauksiin.

Kiinteistöliikelaitoskuntayhtymä Tavastian toimintavuoden merkittävin investointihanke oli Jaakonkatu 28 rakennuksessa tehty lasikaton poistaminen ja korvaaminen kiinteällä kattoratkaisulla. Hanke saatiin valmiiksi vuoden 2023 aikana. Hankkeen kustannusten toteuma oli 262 000 euroa.

Linnan Kiinteistökehityksen vuoden vaihteessa 2023 ostaman Kiinteistö Oy Parolantie 104:n haltuunotto on tehty tilikauden aikana. Hämeenlinnan Asunnot Oy on käynnistänyt purkamishankkeita vanhoissa kiinteistöissä ja suunnittelee uuden rivitalokohteen rakentamista.

Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy valmistautui Kaurialan yleisurheilustadionin peruskorjaukseen, mutta hankintaprosessi jouduttiin keskeyttämään tarjouskilpailuun saadun vain yhden ja merkittävästi budjetin ylittävän tarjouksen vuoksi. Hankkeen suunnittelua jatkettiin ja sen toteutus päätettiin siirtää vuodelle eteenpäin.

Merkittävien tytär- ja osakkuusyhteisöjen toiminnan, tuloksen ja rahoitusaseman kehittyminen

Merkittävimpien tytär- ja osakkuusyhteisöjen liikevaihto kasvoi edellisvuodesta yhteensä noin 12 %. Vain Linnan Kehitys Oy ja Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy kokivat pienen laskun liikevaihdossa. Vaihtelua oli kuitenkin paljon, ja suurimmalla osalla yhtiöistä liikevaihdon kasvu oli noin 4–9 % suuruusluokkaa. Valtaosa vaikutuksesta kokonaisuuteen tuli Hämeen ammattikorkeakoulu Oy:n 7,1 miljoonan euron ja Linnan Kiinteistökehitys Oy:n noin 7,5 miljoonan euron liikevaihdon kasvusta, joka on

pääosin peräisin aikaisemmin mainitusta vuokrajärjestelystä kaupungin, yhtiön ja hyvinvointialueen välillä.

Yhteisöjen tulos parani keskimäärin noin 412 000 euroa, mutta vaihtelu oli niin ikään suurta. Suurimmat vaikutukset kokonaisuuteen toivat Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n 1,6 miljoonan euron tappiollinen tulos, Hämeen ammattikorkeakoulun 3,5 miljoonaa euroa voitollinen tulos sekä Linnan Kiinteistökehitys Oy:n 1,2 miljoonan euron voitollinen tulos.

Yhteisöjen rahoitusasema kehittyi vuoden aikana vaihtelevasti. Pääosan yhteisöistä rahoitusasema quick ratiolla mitattuna oli vuoden vaihteessa erinomaisella, hyvällä tai tyydyttävällä tasolla. Rahoitusasema oli heikko ainoastaan Verkatehtaalla ja Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiöllä, joiden rahavarat ja lyhytaikaiset saamiset olivat merkittävästi lyhytaikaiseen vieraaseen pääomaan nähden alemmat. Merkittävimmit muutokset tapahtuivat Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:llä ja Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiöllä, joiden maksuvalmius laski hyvältä tyydyttävälle tasolle.

Tarkemmat tiedot yhteisöjen talouden ja toiminnan kehittymisestä löytyvät keväällä julkaistavasta Yhteisöjen vuosikatsauksesta.

Merkittävien tytär- ja osakkuusyhteisöjen toimintaan liittyvät olennaiset riskit ja epävarmuuskijät

Yhteisöjen raportoimat merkittävimmät riskit liittyvät pääsääntöisesti korkotason sekä kustannusten yleiseen nousuun ja mahdolliseen tulojen heikkenemiseen. Kiinteistöihin liittyvillä toimialoilla riskit kohdistuvat erityisesti korjausvelkaan, korjauskustannusten hallintaan, vuokrausasteeseen, vuokratason ja kiinteistökustannusten nousuun. Nämä näkyvät toimialan osalta varsinkin Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiön, Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiön, Linnan Kiinteistökehityksen ja Hämeenlinnan Asuntojen toiminnan riskeinä.

Maailman talouden tila ja epävarmuus markkinoilla tuovat lisäksi haasteita toiminnan ennakkointiin, ja esimerkiksi Hämeenlinnan Seudun Vesi raportoi, että tuloksen ennustaminen on ollut vaikeaa. Yhtiöt pyrkivät hallitsemaan näitä riskejä ja tarvittaessa toteuttamaan toimenpiteitä riskienhallinnan parantamiseksi.

Muut konsernin kannalta tärkeät tapahtumat

Muita konsernin kannalta tärkeitä tapahtumia ei vuoden 2023 aikana ollut.

Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Maailman taloustilanne ja rahoitusmarkkinoiden epävarmuus tulevat edelleen vaikuttamaan konserniyhteisöjen toimintaan vuonna 2024.

Korkotasojen ja kiinteistöjen ylläpitokustannusten nousu, kiinteistökannan ikä, korjaustarpeet sekä muutokset vuokramarkkinassa tulevat todennäköisesti näkymään kiinteistötoiminnassa olevien yhtiöiden taloudessa. Hämeenlinnan Seudun Opiskelija-asuntosäätiötä haastaa kiinteistöjen ylläpidon kustannusten ja korkotason nousu. Linnan Kiinteistökehitys Oy:n liikevoitto tulee näillä näkymin pienenevän, koska kiinteistöjen myynnistä saatavaa voittoa ei ole näköpiirissä. Hämeenlinnan Van-

husten Asuntosäätiön taloudellinen tilanne on vakaa ja vuoden 2024 talousarvion toteutuessa taloustilanne pysyy edelleen vakaana. HAMK odottaa liikevaihdon ja kansainvälisen liiketoiminnan kasvavan vuonna 2024.

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n talouteen tulee vaikuttamaan vedenkulutuksen väheneminen, liittymismaksukertymän pysyminen matalana ja varsinkin alkuvuoden sääolosuhteiden aiheuttamat putkirikot. Taloudellisen tuloksen ennustetaan vuonna 2024 olevan huono, vaikka hintoja joudutaan nostamaan jo alkusyksystä.

Myös Hämeenlinnan Pysäköinti Oy arvioi liikevaihdon ja liikevoiton hieman laskevan vuoden 2023 tasosta, koska velvoitepysäköintijaksotuksia loppuu eikä vuodelle 2024 ole nähtävissä uusia rasitepaikkamyynnejä uudisrakentamisen hiljentymisen myötä.

Valtiontalouden alijäämäinen tila saattaa aiheuttaa leikkauksia toisen asteen valtionosuusrahoituksen tasoon, joka toteutuessaan edellyttäisi sopeutustoimia Koulutuskuntayhtymä Tavastiassa. Hintojen nousu ja korkotasot aiheuttavat itsessään lisäkustannuksia, ja lisäksi kunta-alalle tehty palkkaratkaisu aiheuttaa merkittäviä henkilöstökuluja samalla, kun valtionosuusrahoituksen indeksitarkistukset tulevat viiveellä perässä.

Hämeenlinnan kaupunginvaltuustossa tehdyssä valtuustoaloitteessa esitettiin Kiinteistöliikelaitoskuntayhtymä Tavastian purkamista ja sen sulauttamista takaisin koulutuskuntayhtymään. Vuonna 2024 alkaa selvitystyö yhteisön asemasta ja vaihtoehtoista, joilla liikelaitoskuntayhtymän kiinteistöomaisuutta jatkossa hoidetaan.

Verkatehtaan taloudellinen tilanne tulee olemaan haastava erityisesti Opistotalon korjaustyön venymisen takia, mikä johtaa laajoihin sopeutustarpeisiin.

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Miten konsernivalvonta on järjestetty

Kaupungin konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto. Konsernivalvonnalla tarkoitetaan konsernijohtoon vastuulla olevaa tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointia ja raportointia sekä konserniohjeen, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutumisen seuranta. Yhteisöjen sisäisen valvonnan toteuttamisesta vastaavat yhteisöjen hallitukset. Sisäisellä valvonnalla pyritään varmistamaan toiminnan laillisuus, taloudellisuus, tuloksellisuus ja päätösten perusteena olevan tiedon riittävyys, oikeellisuus ja luotettavuus. Toimivallan ja vastuiden jako konserniohjauksessa on kuvattu selkeästi kaupungin hallintosäännössä sekä omistajaohjauksen periaatteissa ja konserniohjeessa.

Konsernivalvontaa on toteutettu monenlaisen raportoinnin sekä yhteisöjen kanssa käytyjen keskustelujen avulla. Konsernijohtoon ennakkokantaa edellyttävät asiat on kerrottu konserniohjeessa. Kaupunginhallituksen nimeämällä viranhaltijoilla on oikeus osallistua läsnäolo- ja puheoikeuksin merkittävimpien tytäryhtiöiden ja säätiöiden hallitusten kokouksiin. Tarkastuslautakunta arvioi yhtiöille asetettavien tavoitteiden toteutumista.

Onko valvonnassa havaittu puutteita

Konsernivalvonnassa ei ole havaittu merkittäviä puutteita kuluneella tilikaudella. Tytäryhteisöt ovat antaneet kaupunginhallitukselle kaupunkikonsernin taloudellisen aseman arvioimiseen ja sen toiminnan tuloksen laskemiseen tarvittavat tiedot. Kaupunginhallituksen nimeämät strategiset tytäryhtiöt ovat raportoineet taloudestaan ja toiminnastaan sekä riskeistä ja niiden hallinnasta kolmannesvuosittain sekä talousarvio- ja tilinpäätösraportoinnin yhteydessä. Myös muut merkittävimmät yhteisöt ovat jättäneet tilinpäätösraporttinsa. Pienimpien yhtiöiden osalta seuranta on tehty pääasiassa yhtiökokouksissa saatavan informaation avulla. Strategiset tytäryhtiöt ovat raportoineet tavoitteiden toteutumisesta tilinpäätösraporteissaan.

Kaupungin tarkastustoimi on toteuttanut yhdessä omistajaohjauksen yksikön kanssa kaikkiin kaupungin tytäryhteisöihin kohdistuvan sisäisen valvonnan selonteon, jonka avulla seurataan konserniohjeen noudattamista sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutumista.

Tytäryhteisöt ovat pääsääntöisesti järjestäneet sisäisen valvontansa asianmukaisesti valtuuston edellyttämällä tavalla. Tytäryhteisöjen toiminnan ja tavoitteiden seuranta ja raportointi on säännöllistä ja poikkeamiin puututaan välittömästi. Riskikartoitukset on tehty ja ne ovat ajan tasalla. Riskienhallinnan raportointi on pääosin säännöllistä ja vastuutettua toimintaa. Konserniohjetta on noudatettu pääsääntöisesti hyvin. Konserniohjeen noudattamista koskevista poikkeuksista on keskusteltu yhteisöjen johdon kanssa. Konsernijohdon ennakkokantaa edellyttävien asioiden noudattamisessa ei tilikauden aikana havaittu merkittäviä puutteita.

Keskitettyjen konsernitoimintojen ja -palvelujen käyttöä koskevassa valvonnassa ei ole havaittu puutteita. Useimmat kaupunkikonsernin yksiköistä käyttävät konsernitiliä sekä sijoitus- ja laina-asioiden talouspalvelujen asiantuntemusta. Hankinnoissa avustaa kaupungin oman hankintayksikön lisäksi Sarastia Oy:n hankintayksikkö. Oikeudellisissa asioissa yksiköt ovat saaneet kaupunginlakimiesten konsultointia sekä henkilöstöpalveluilta apua palkka-, rekrytointi- ja henkilöstöasioihin. Omistajaohjauksen vastuualue on huolehtinut konserniyhteisöjen yleisestä tuesta.

Miten konsernivalvontaa kehitetään

Konsernivalvontaa kehitetään jatkuvasti. Vuoden 2024 erityisenä painopisteenä on konserniraportoinnin ja tiedonhallinnan kehittäminen. Yhteisöjen seuranta vahvistetaan erilaisilla analyysimenetelmillä, joissa esimerkiksi toteutuneita kassavirtoja analysoidaan ja seurataan laajemmin. Myös valvonnan prosesseja ja käytäntöjä pyritään virtaviivaistamaan ja tehostamaan osana tiedonhallinnan kokonaisuutta.

Tiedonkulkua ja sen toimivuutta pyritään optimoimaan jatkuvasti ja operatiiviset keskusteluyhteydet yhtiöihin pyritään pitämään joustavina ja tehokkaina.

Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

KONSERNITULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

	2023	2022
	1000 €	1000 €
Toimintatuotot	113 984	239 540
Toimintakulut	-264 095	-651 912
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta/tappiosta	1 598	-987
Toimintakate	-148 513	-413 360
Verotulot	185 156	327 303
Valtionosuudet	42 050	145 743
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	1 424	798
Muut rahoitustulot	7 214	11 675
Korkokulut	-7 571	-7 941
Muut rahoituskulut	-542	-10 581
Vuosikate	79 218	53 637
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-40 314	-48 489
Omistuksen eliminointierot	0	2 182
Arvonalentumiset	-5 224	-2 466
Satunnaiset kulut	-2 062	0
Tilikauden tulos	31 618	4 864
Tilinpäätössiirrot	-17 217	-96
Tilikauden verot	-292	-217
Laskennalliset verot	-26	-56
Vähemmistön osuus tilikauden tuloksesta	47	-425
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	14 130	4 071

KONSERNITULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Toimintatuotot/Toimintakulut, %	43,2	36,7
Vuosikate/Poistot, %	174	105
Vuosikate, euroa/ asukas	1 160	788
Asukasmäärä	68 319	68 043

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista = $100 \times \text{Toimintatuotot} / \text{Toimintakulut}$

Konsernin koko ja konserniin kuuluvien yhteisöjen luonne vaikuttaa tunnusluvun arvoon ja selittävät konsernikohtaisia eroja.

Vuosikate osoittaa konsernin tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen kateluku arvioitaessa tulorahoituksen riittävyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, konsernin tulorahoitus on riittävä.

Vuosikatteen ja poistojen vertailussa on vakiintunut käyttöön seuraava tunnusluku:

Vuosikate prosenttia poistoista = $100 \times \text{Vuosikate} / (\text{Suunnitelman mukaiset poistot} + \text{Arvonalentumiset})$

Kun tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan konsernin tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat konserniyhteisöjen keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenosta valtionosuudet, liittymismaksut ja muut rahoitusosuudet.

Tulorahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Myös nämä väittämät pitävät paikkansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä konsernitilinpäätökseen yhdisteltävien yhteisöjen ja säätiöiden vuotuista investointitasoa. Tulorahoituksen voidaan katsoa olevan riittävä, jos poistot kattavat pitkällä aikavälillä keskimääräiset poistonalaiset investoinnit.

Vuosikatteen ja poistojen suhde on myös yksi kuntalain 118 §:n mukaisista kunnan erityisen vaikean taloudellisen aseman arvioinnissa käytettävistä tunnusluvuista. Tämän tunnusluvun mukaan kunta on erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa, jos tunnusluvun arvo on alle 80 %.

Jos vuosikate on negatiivinen, on konsernin tulorahoitus heikko.

Vuosikate euroa/asukas

Vuosikate asukasta kohden on yleisesti käytetty tunnusluku tulorahoituksen riittävyyden arvioinnissa. Konsernikohtainen tavoitearvo tunnusluvulle saadaan jakamalla edellä mainittu keskimääräinen vuotuinen investointitaso asukasmäärällä.

Keskimääräistä, kaikkia kuntakonserneja koskevaa tavoitearvoa ei voida asettaa. Muun muassa konserniyhteisöjen toimintojen sisältö vaikuttaa vuosikatetavoitteen määrittämiseen konsernissa.

Asukasmääränä tunnusluvun laskennassa käytetään kunnan asukaslukua tilikauden lopussa. Kuntayhtymäkonsernissa asukasmäärää ja asukaskohtaista tunnuslukua ei esitetä.

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

	2023 1000 €	2022 1000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	79 218	53 637
Satunnaiset erät	-2 062	0
Tilikauden verot	-292	-217
Tulorahoituksen korjauserät	-2 369	8 251
	74 495	61 670
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-69 931	-86 380
Rahoitusosuudet inv.menoihin	1 391	917
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 605	2 517
Toiminnan ja investointien rahavirta	9 560	-21 276
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäys	-70	-1
Antolainasaamisten vähennys	268	41
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	37 869	74 960
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-34 773	-44 502
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 446	-35 476
Oman pääoman muutokset	-160	-55
Muut maksuvalmiuden muutokset	-7 519	549
Rahoituksen rahavirta	-1 939	-4 484
Rahavarojen muutos	7 621	-25 761
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	142 329	175 900
Rahavarat 1.1.	134 707	201 661
	7 621	-25 761
KONSERNIRAHOITUSLASKELMA TUNNUSLUVUT:		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä, €	-52 312	-73 135
Investointien tulorahoitus, %	115,6	62,8
Laskennallinen lainanhoitokate	1,4	0,8
Lainanhoitokate	2,0	1,2
Kassan riittävyys, pv	137	80
Asukasmäärä	68 319	68 043

Investoinnit

Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä

Rahoituslaskelman välitulokseksi Toiminnan ja investointien rahavirta itsessään on jo tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevien kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirta -välituloksen tilinpäätösvoiton ja neljän edellisen vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pitemmällä aikavälillä siltä osin kuin kertymä on laskettavissa. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoittona on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, % = $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai kassavarojen määrää vähentämällä.

Investointien omahankintamenolla tarkoitetaan rahoituslaskelman investointimenoja, joista on vähennetty rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet.

Lainahoito

Laskennallinen lainanhoitokate = $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Laskennalliset lainanlyhennykset})$

Tunnusluku kuvaa lainanhoitoon käytettävissä olevan tulorahoituksen ja laskennallisten lainanlyhennysten sekä korkojen suhdetta eli kykyä hoitaa lainoista aiheutuvia velvoitteita. Laskennallinen lainanhoitokate lasketaan kaavalla, jossa tuloslaskelman vuosikatteeseen lisätään korkokulut ja jossa saatu summa jaetaan korkokulujen ja laskennallisten lainanlyhennysten summalla. Laskennalliset lainanlyhennykset saadaan jakamalla konsernitaseen lainat kahdeksalla, mikä kuvaa oletettua jäljellä olevaa laina-aikaa. Lainoihin luetaan korolliset pitkäaikaiset ja lyhytaikaiset lainat, kuten kuntatodistukset.

Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Luotettavan kuvan konsernin lainanhoitokyvystä saa tarkastelemalla tunnuslukua useamman vuoden jaksolla. Konsernin lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1-2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

Konsernitilinpäätöksen laskennallista lainanhoitokatetta käytetään yhtenä tunnuslukuna kuntalain 118 §:n mukaisessa kunnan erityisen vaikean taloudellisen aseman arvioinnissa. Kuntalain 118 §:n mukainen tunnusluvun raja-arvo on 0,8.

Lainanhoitokate = (Vuosikate + Korkokulut) / (Korkokulut + Lainanlyhennykset)

Lainanhoitokate kertoo konsernin tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Jos konsernin lainakannasta enemmän kuin 20 % on kertalyhenteisiä lainoja, otetaan lyhennyksen määräksi tunnuslukua laskettaessa laskennallinen vuosilyhennys, joka saadaan jakamalla edellä mainittu lainakanta 31.12. kahdeksalla.

Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan konserniyhteisöjen omaisuutta tai vähentämään kassavaroja.

Luotettavan kuvan konsernin lainanhoitokyvystä saa tarkastelemalla tunnuslukua useamman vuoden jaksolla. Konsernin lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1-2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

Maksuvalmius

Kassan riittävyys (pv) = 365 pv x Rahavarat 31.12. / Kassasta maksut tilikaudella

Konsernin maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävyytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa konsernin rahavaroilla. Rahavaroihin lasketaan rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset. Kassasta maksut kootaan seuraavista tilikauden tuloslaskelman ja rahoituslaskelman eristä:

Konsernituloslaskelmasta:

Toimintakulut

Korkokulut

Muut rahoituskulut

Tilikauden verot

Konsernin rahoituslaskelmasta:

Investointimenot

Antolainasaamisten lisäykset

Pitkäaikaisten lainojen vähennys (lyhennykset)

Kassan riittävyys voidaan esittää myös kuukausittaisena lukusarjana tai graafisesti. Rahavarojen määränä käytetään tällöin joko kuukauden päiväkohtaista keskiarvoa tai valittua kuukauden määräpäiväarvoa. Kassasta maksuina käytetään kuukauden kassasta maksuja ja päiväkerroimena 30 pv.

KONSERNITASE JA SEN TUNNUSLUVUT

VASTAAVAA	2023 1000 €	2022 1000 €	VASTATTAVAA	2023 1 000 €	2022 1 000 €
PYSYVÄT VASTAAVAT	723 910	832 758	OMA PÄÄOMA	361 827	361 460
Aineettomat hyödykkeet	6 919	8 779	Peruspääoma	244 013	274 117
Aineettomat oikeudet	1	1 057	Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	584	667
Muut pitkävaikutteiset menot	6 918	7 572	Arvonkorotusrahasto	679	679
Ennakkomaksut ja keskener.hyödykkeet	0	150	Muut omat rahastot	92 099	75 458
			Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	10 321	6 468
			Tilikauden yli-/alijäämä	14 131	4 071
Aineelliset hyödykkeet	671 905	774 182	VÄHEMMISTÖOSUUDET	25 092	25 165
Maa- ja vesialueet	76 055	76 796			
Rakennukset	383 372	443 148	PAKOLLISET VARAUKSET	4 211	9 092
Kiinteät rakenteet ja laitteet	127 944	126 794	Eläkevaraukset	262	247
Koneet ja kalusto	56 540	56 339	Muut pakolliset varaukset	3 950	8 884
Muut aineelliset hyödykkeet	3 571	3 210			
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	24 424	67 894	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	2 783	5 334
Sijoitukset	45 086	49 797			
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	41 300	40 111	VIERAS PÄÄOMA	498 639	662 477
Muut osakkeet ja osuudet sekä osakk.arvonk.	3 302	8 791	Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	383 915	494 262
Muut lainasaamiset	384	777	Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	18 195	19 476
Muut saamiset	100	118	Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	44 462	39 564
			Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	52 067	109 175
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	2 070	4 092	VASTATTAVAA	892 552	1 063 528
VAIHTUVAT VASTAAVAT	166 572	226 678			
Vaihto-omaisuus	321	1 270	KONSERNITASEEN TUNNUSLUVUT:		
			Omavaraisuusaste, %	43,4	36,7
Saamiset			Suhteellinen velkaantuneisuus, %	144,0	91,6
Pitkäaikaiset saamiset	5 327	6 367	Kertynyt yli-/alijäämä, 1 000€	24 452	10 539
Lyhytaikaiset saamiset	18 595	43 141	Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	358	123
Saamiset	23 922	49 508	Lainakanta 31.12., 1 000€	428 377	533 827
			Lainakanta 31.12., €/asukas	6 270	7 845
Rahoitusvarvopaperit	123 641	117 353	Lainat ja vuokravastuut, 31.12., 1 000 €	510 895	612 986
			Lainat ja vuokravastuut, €/asukas	7 478	9 009
Rahat ja pankkisaamiset	18 687	58 547	Lainasaamiset, 1 000€	384	777
VASTAAVAA	892 552	1 063 528	Asukasmäärä	68 319	68 043

Konsernitaseesta laskettavat tunnusluvut kuvaavat konsernin omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta.

Omavaraisuusaste, % = 100 x (Oma pääoma + Vähemmistöosuus + Konsernireservi) / (Koko pääoma - Saadut ennakot)

Koko pääoma kaavassa tarkoittaa taseen vastattavien loppusummaa. Kun käytetään lyhennettyä konsernikaavaa, laskennassa voidaan jättää saadut ennakot pois. Omavaraisuusaste mittaa konsernin vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä aikavälillä. Omavaraisuuden tavoitetasona voidaan pitää 50 %:n ylittävää omavaraisuutta. Alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntakonsernissa merkittävää velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus, % = 100 * (Vieras pääoma – Saadut ennakot) / Käyttötulot

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon konsernin käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkomaksuilla. Kun käytetään lyhennettyä konsernikaavaa, laskennassa voidaan jättää saadut ennakot pois. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku konsernien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.

Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet konsernilla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)

= Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Luku osoittaa, paljonko konsernilla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, taikka paljonko on kertynyttä alijäämää.

Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas = [Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)] / Asukasmäärä

Luku osoittaa konsernin asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaista kunnan asukasmäärää. Kuntayhtymän konsernissa ei asukaskohtaista tunnuslukua ei esitetä.

Konsernin lainakanta 31.12. = Vieras pääoma – (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat)

Konsernin lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan tällöin koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto- ja muilla veloilla. Lyhennettyä konsernikaavaa käytettäessä konsernin lainakanta muodostuu korollisen vieraan pääoman eristä. Jotta lainakanta voitaisiin laskea suoraan toimintakertomukseen otetusta taseesta, ei mainittuihin vähennettäviin eriin tule kirjanpidossa merkitä korollisia lainoja.

Konsernin lainat euroa/asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla edellä mainittu lainakanta tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella asukasmäärällä. Kuntayhtymän konsernitilinpäätöksessä ei asukaskohtaista lainamäärää esitetä.

Lainat ja vuokravastuut 31.12.

= Sijoituksiin merkityt jvk – lainasaamiset ja muut lainasaamiset

Lainat ja vuokravastuut saadaan lisäämällä konsernin lainakantaan vuokravastuiden määrä. Vuokravastuiden määrä huomioidaan konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa ilmoitetun mukaisena.

Konsernin lainasaamiset 31.12.

= Vieras pääoma – (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat) + Vuokravastuut

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyviin vastaaviin merkittyjä antolainoja konsernin omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

Strategiset tytäryhtiöt

Strategisten tytäryhtiöiden valtuustoon nähden sitovat tavoitteet 2023

Kuntalain (410/2015) 110 §:n mukaan talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Vuoden 2023 aikana kaupungin tytäryhteisöjen toimintaa ohjasivat Hämeenlinnan kaupungin konserniohjeet (KV 13.12.2021 § 193), Hämeenlinnan kaupungin hallintosääntö (KV 3.10.2022) sekä Hämeenlinnan kaupungin omistajapoliittiset linjaukset (KV 3.10.2022)

Kaupungin omistajapolitiikan tavoitteena on tytäryhteisöjen toiminnan kehittäminen kaupungin strategisten linjausten mukaisesti sekä omistaja-arvon pitkäjänteisen kasvun tukeminen. Omistajapoliittisissa linjauksissa on asetettu kaupungin keskeisimmille yhteisöille pitkän tähtäimen tavoitteet, joiden kehittymistä seurataan yhteisöjen vuosikatsauksessa. Tämän lisäksi kaupungin strategisille tytäryhtiöille on talousarviossa asetettu valtuustoon nähden sitovat tavoitteet vuodelle 2023. Tavoitteet perustuvat kaupunkistrategiassa esitettyihin arvoihin, visioon ja kaupunkitason tavoitteisiin. Valtuuston hyväksymät tavoitteet ovat yhtiöiden kanssa tehtävien palvelusopimusten lähtökohtina.

Yhtiökohtaisten tavoitteiden lisäksi kaikille strategisille tytäryhtiöille asetettiin myös vuodelle 2023 erityiseksi tavoitteeksi työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen. Työllisyystoimenpiteillä tarkoitetaan ensisijaisesti työkokeilua ja kuntouttavaa työtoimintaa sekä palkkatukityöllistämistä. Työllisyystoimenpiteiden ohella yhtiöt voivat raportoida myös osallistumisestaan korkeakoulu- ym. harjoittelun mahdollistamiseen.

Tytäryhteisöt ovat velvollisia raportoimaan tavoitteiden toteutumisesta kolmannesvuosiraporttien ja tilinpäätösraportoinnin yhteydessä.

Valtuustoon nähden sitovat tavoitteet ja niiden toteumat ovat seuraavat:

Hämeenlinnan Asunnot Oy (konserni)

Hämeenlinnan Asunnot Oy omistaa ja vuokraa hallinnoimiaan vuokra-asuntoja. Yhtiö tarjoaa asuntoja kuntalaisille kaikissa elämän vaiheissa.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Yhtiö toimii kannattavasti, oman tulorahoituksensa puitteissa; nettotulos > 0	Nettotulos (€)	-1 092 836,44 €.	Ei toteudu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
<p>Yhtiö jatkaa asuntokannan tervehdyttämiseen tähtääviä toimenpiteitä;</p> <p>a. yhtiö laatii kiinteistöstrategian, jossa kuvataan mm. yhtiön kiinteistömassan tila ja miten sitä kehitetään</p> <p>b. kiinteistöjen keskimääräinen kuntoaste paranee yli 65 %:n (v 2022 62,3 %)</p> <p>c. kiinteistöjen tyhjänä olosta aiheutuvat tulonmenetykset vähenevät 5 % edellisvuodesta (v 2022 1,5 M €)</p>	<p>a. kiinteistöstrategia tehty (kyllä/ei)</p> <p>b. korjausvelkayökalun mukaan laskettu kuntoaste (%)</p> <p>c. tulonmenetys (€, vs.2022)</p>	<p>a. kiinteistöstrategia tehty ja lisäksi tehty skenaariotyö vuoteen 2032, jossa on selvitetty korjausvelan, taloudellisten tekijöiden sekä väestökehityksen vaikutuksia yhtiön tilanteeseen. KYLLÄ</p> <p>b. korjausvelan mukainen kuntoaste 62,3%. Kuntotaso ei ole parantunut yli 65 %.</p> <p>c. tulonmenetys vuonna 2023 n 1,4 M €, tulonmenetykset vähenevät yli 5 % edellisestä vuodesta. KYLLÄ</p>	<p>Toteutuu </p> <p>Ei toteudu </p> <p>Toteutuu </p>
Yhtiö jatkaa osaltaan Hiilineutraali Hämeenlinna 2035 -tavoitteen toteutumisen edistämistä; yhtiö toteuttaa hiilijalanjalan laskennan	Hiilijalanjalan laskenta tehty (kyllä/ei)	Hiilijalanjalan laskenta tehty	Toteutuu
Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	Tehdyt työllisyystoimenpiteet	Työllistettiin kesätyöntekijää 4 kuka.	Toteutuu

Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy (konserni)

Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy on osakeyhtiö, joka tuottaa liikuntapalveluita. Yhtiö hoitaa ja hallinnoi areenoita, liikuntahalleja, suurkenttiä, uimahalleja ja sisäliikuntatiloja sekä tuottaa liikunnanohjauspalveluita ja liikuntaan liittyviä tukipalveluita. Yhtiön tytäryhtiöitä ovat Hämeenlinnan Jäähalli Oy ja Hämeenlinnan Palloiluhalli Oy.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Liikuntahallit -konsernin toiminta ja talous palaavat vähintään koronaepidemiaa edeltävälle tasolle; Yhtiöiden liikevaihto	Liikevaihto (€, vs. 2019)	LV 2023 / 2,833 M€, LV 2019 / 2,791 M€ käyttökate v. 2023, 1,936 M€ / v. 2022, 1,056 M€	Toteutuu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
on vähintään vuoden 2019 tasolla			
Liikuntahallit -konsernin tulee huolehtia siitä, että se toimii tehokkaasti ja taloudellisesti siten, että sen resurssit ovat parhaassa mahdollisessa käytössä, ja varautua mahdollisiin tuleviin avustustason muutoksiin	a. Ulkopuolisten palvelujen ostot (€, vs. 2019) b. Henkilöstökulut (€, vs. 2019)	a. 806 t€ vs. 733 t€ -> kasvu noin 10 % b. 2,103 m€ vs. 2,015 m€ -> kasvu noin 4 % Ulkopuolisten palvelujen ostoissa näkyy kustannustason nousu ja toisaalta liikevaihdon kasvu lisää ostopalvelun tarvetta. Henkilöstön määrä on vähentynyt mutta palkat nousseet.	Ei toteudu
Liikuntahallit -konserni jatkaa osaltaan Hiilineutraali Hämeenlinna 2035 -tavoitteen toteutumisen edistämistä; energiankulutus pienenee vähintään 3 % vuoden 2021 tasosta	Energiankulutus vs. 2021	sähkönkulutus + 9 %, kaukolämpö - 9 % (vertailussa huomioitava, että kevään 2021 ajan oli voimassa koronarajoituksia)	Toteutuu osittain
Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	Tehdyt työllisyystoimenpiteet	tilikaudella yksi henkilö palkattuella.	Toteutuu

Hämeenlinnan Pysäköinti Oy

Hämeenlinnan Pysäköinti Oy:n tehtävänä on julkisten pysäköintipalvelujen järjestäminen, pysäköintinvalvonnan koordinointi sen hallinnassa olevilla alueilla ja pysäköintilaitosten omistaminen, rakennuttaminen ja ylläpito.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Yhtiön tulee aktiivisesti pyrkiä siihen, että se tulee toimeen omalla tulorahoituksellaan ja että sen maksuvalmius pitkällä tähtäimellä säilyy; a. Yhtiön liikevoitto > 400.000 €	a. Liikevoitto (€)	a. Liikevoitto 816.156 € b. +18,0 %	Toteutuu Toteutuu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
b. Pysäköintitalojen liikevaihdon kasvu vähintään 5 %	b. Pysäköintitalojen liikevaihdon muutos (%)		
Yhtiö jatkaa osaltaan Hiilineutraali Hämeenlinna 2035 -tavoitteen toteutumisen edistämistä	Selostus tehdyistä toimenpiteistä	Yhtiön pysäköintilaitoksissa on jo aikaisemmin toteutettu kokonaistaloudellisesti kannattavat toimenpiteet hiilineutraaliuden saavuttamiseksi. Yhtiö osaltaan myös luo mahdollisuuksia päästöttömämpään liikkumiseen, sillä esimerkiksi Pöölissä on kaikilla 600 pysäköintipaikalla sähköautojen latausmahdollisuus ja Pöölän katolla olevat aurinkopaneelit tuottavat vuositasolla sähköä 60 730 kWh.	Toteutuu
Yhtiö tekee aktiivisesti yhteistyötä VR:n kanssa ja luo pysäköintilaitosten käyttöastetta kasvattavia palvelutuotteita	Uusia pysäköintituotteita on tuotettu, Pysäköinnin käyttöaste-%	Vuoden aikana pilotoitiin matkaketjuyhteistyötä VR:n ja Finnparikin kanssa ja uutena palveluna on otettu käyttöön pysäköinnin ostaminen VR matkalla -applikaation kautta. Pilotointi oli onnistunut ja sen aikana myytiin 698 pysäköintikertaa ja vuoden 2024 alusta matkaketjuyhteistyö vakiinistettiin. Pysäköintilaitosten käyttöaste kasvoi lyhytaikaisen pysäköinnin osalta +24 % ja pitkäaikainen pysäköinti kasvoi +8 %.	Toteutuu
Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	Tehdyt työllisyystoimenpiteet	ICT-harjoittelija palkattu 2,5 kuukaudeksi yhteistyössä Linnan Kiinteistökehityksen kanssa.	Toteutuu

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n tehtävänä on huolehtia toiminta-alueellaan talousveden hankinnasta ja jakelusta sekä jätevesien ja hulevesien poisjohtamisesta ja jätevesien puhdistamisesta. Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy tuottaa vesihuoltopalveluita Hämeenlinnan, Hattulan ja Akaan asukkaille, yhteisöille ja elinkeinoelämälle.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Yhtiö toimii kannattavasti, oman tulorahoituksensa puitteissa; nettotulos > 0.	nettotulos (€)	-1 583 779,03	Ei toteudu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Yhtiön toimintamenojen ennakoidaan kasvavan tulevina vuosina; yhtiön perimien vesihuollon maksujen tulee olla keskimääräisiä vesihuoltolaitosten maksuja edullisemmat ns. vertailuhintoina laskettuna.	Vesihuollon maksut Vesilaitosyhdistyksen keräämien vesihuoltolaitosten vertailuhintojen keskiarvoon verrattuna	Vesimaksujen vertailuhinta 1.2.2023 oli omakotitalossa 92,3 % ja kerrostalossa 86 % keskiarvosta.	Toteutuu
Yhtiö jatkaa viemäriverkostojen ylivuotojen vähentämiseen ja omaisuudenhallinnan parantamiseen tähtääviä kehittämistoimia;			
a. Vähennetään viemäriverkoston kuntoon liittyviä tietopuutteita (ns. selvilläölovelkaa) ja kohdennetaan kunnossapitoimenpiteet tavalla, jolla voidaan vähentää vuotovesien joutumista jätevesiviemäriin; selvilläöloaste -% kriittisestä verkostosta nousee.	a. Viemäriverkoston selvilläölovelka vuosina 2022 ja 2023, selvilläöloaste-%	Selvilläöloaste v. 2022 25 % ja v. 2023 27 %. KYLLÄ	Toteutuu
b. Täsmennetään laitosinvestointien osalta 10 vuoden saneerausohjelmaa sisältäen myös rakennus- ja talotekniset saneeraustarpeet.	b. Ohjelmaa täsmennetty (kyllä/ei)	Täsmennetty osittain mm. Akaan puhdistamo.	Toteutuu osittain
Jätevedenpuhdistamoilla saavutetaan ympäristöluvan mukaiset lupaehdot valvojan viranomaisen hyväksymällä tavalla.	Lupaehdot saavutettu (kyllä/ei)	Paroisten lupaehdoissa yksi ylitys, Akaan typenpoiston lupaehdot eivät täytyneet, Lammi täytti lupaehdot.	Ei toteudu
Yhtiö jatkaa osaltaan Hiilineutraali Hämeenlinna 2035 -tavoitteen toteutumisen edistämistä.	Selostus tehdyistä toimenpiteistä	Yhtiö sitoutunut vapaaehtoiseen Green Deal sopimukseen jäteveden käsittelyssä. Jätevedenpuhdistuksessa käytettävän sähköenergian määrä vähennetty Paroisten puhdistamon saneerauksen avulla.	Toteutuu
Työllisyys-toimenpiteisiin osallistuminen.	Tehdyt työllisyys-toimenpiteet	Velvoitetöylyllistettävälle tarjottiin toimistotyötä, mutta ketään ei saatu.	Ei toteudu

Linnan Kehitys Oy

Elinkeinoyhtiö, jonka tärkeimpänä tehtävänä on lisätä Hämeenlinnan tunnettuutta ja taloudellista kasvua. Yhtiö haluaa kasvaa halutuksi ja luotettavaksi kumppaniksi elinkeinosektorilla.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
<p>Yhtiön tulee toimia taloudellisesti siten, että sen resurssit ovat parhaassa mahdollisessa käytössä;</p> <p>a. Yhtiön nettotulos > 0</p> <p>b. Toiminnan tehokkuutta ja vaikuttavuutta kuvaavan mittariston laadinta ja käyttöönotto.</p>	<p>a. Nettotulos (€)</p> <p>b. Mittaristo tehty ja käytöön otettu (kyllä/ei)</p>	<p>a. Nettotulos +18 561 euroa.</p> <p>b. SEKES ry loppuvuodesta 2023 luomat, kansallisesti elinkeinoyhtiöiden käyttöön sovellettavat yhteiset vaikuttavuusmittarit on otettu käyttöön.</p>	<p>Toteutuu </p> <p>Toteutuu </p>
<p>Kaupungin talouden tasapainottamishjelmalla voi tulevina vuosina olla vaikutuksia yhtiön rahoitukseen. Yhtiön tulee yhteistyössä tilaajan kanssa selvittää kaupunkiin nähden ulkopuolisen rahoituksen hyödyntämisen tarpeet ja mahdollisuudet uuden palvelusopimuksen mukaisen velvoitteiden toteuttamisessa; Selvitys rahoituksen hyödyntämisen tarpeista ja mahdollisuuksista on tehty.</p>	<p>Selvitys tehty (kyllä/ei)</p>	<p>Yhtiö on tehnyt alustavan selvityksen yhteistyössä tilaajan kanssa. Selvityksen on todettu kaipaavan syvyyttä ja sen täydentämisestä yhdessä tilaajan kanssa vuoden 2024 aikana on sovittu.</p>	<p>Toteutuu osittain </p>
<p>Kaupunkistrategiassa on Linnan Kehitykselle asetettu seuraavat vuosittaiset tavoitteet:</p> <p>a. 21 uutta yhtiön kautta sijoittunutta yritystä</p> <p>b. 200 sijoittuvien yritysten kautta siirtyvää työpaikkaa.</p>	<p>a. Sijoittuneiden yritysten lkm</p> <p>b. Sijoittuvien yritysten kautta syntyneiden työpaikkojen lkm</p>	<p>a. 20</p> <p>b. 105</p> <p>Tavoitteisiin pääsy on erittäin haastavaa nykyisessä</p>	<p>Ei toteudu </p> <p>Ei toteudu </p>

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
		markkinatilanteessa, jolloin onnistuminen tulee arvioida suhteessa tavoitteen saavuttamisen realistisiin mahdollisuuksiin.	
Linnan Kehityksen saumaton toiminta yhdessä kaupunkikonsernin muiden toimijoiden kanssa on erittäin tärkeää. Yhteistä toimintakulttuuria ja yhteenkuuluvuuden tunnetta tulee entisestään vahvistaa; Yhteiset toimintamallit kaupungin elinvoimavastuualueen kanssa on sovittu ja käyttöön otettu.	Toimintamallit sovittu ja käyttöön otettu (kyllä/ei)	Yhteiset toimintamallit kaupungin elinvoimavastuualueen kanssa on sovittu ja käyttöön otettu. Yhteisiä palvelurajapintoja muun muassa Kokous & kongressi-toimintaan on kehitetty. Yhteistyötä on tiivistetty erityisesti HAMK:n kanssa. Linnan Kiinteistökehityksen ja Hml Pysäköinnin kanssa yhteistyö erittäin tiivistä.	Toteutuu
Hiilineutraali Hämeenlinna 2035 -ohjelman tavoitteena on kannustaa myös alueen yrityksiä päästövähennystoimenpiteisiin; Linnan Kehitys jatkaa osaltaan tavoitteen toteuttamista.	Selostus tehdyistä toimenpiteistä	Vastuullisen liiketoiminnan valmennuspolku -koulutuskokonaisuus käynnistyi Parkissa syyskuussa. MOREssa kestävän kehityksen tiekartatyö on valmistunut syyskuussa. Parkissa on järjestetty kaksi Uudenlaista liiketoimintaa rakentamisen kiertotaloudesta -työpajaa.	Toteutuu
Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	Tehdyt työllisyystoimenpiteet	Alkuvuoden aikana Linnan Kehityksen omalle osaajaverkostolle jaettiin tietoon yli 50 työpaikkaa. Sijoittumista harkitseville yrityksille luotiin 5 työpaikkaa yritysten osaajatarpeiden perusteella. OmaHämeelle hankittiin 100 kesätyöntekijää ja muille työnantajille 5 kesätyöpaikkaa. Linnan Kehityksen omaan organisaatioon työllistettiin markkinoinnin ja viestinnän harjoittelija ja rekrytoitiin työttömäksi työnhakijaksi kirjautunut henkilö määräaikaiseen projektiassistentin työsuhteeseen. Parkissa on vuoden aikana järjes-	Toteutuu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
		tetty lukuisia Duuni- ja Koulutusparkki-tapahtumia. Linnan Kehityksen osallistumisesta TE-valmisteluun liittyvään yrityspalveluiden kehittämiseen on sovittu kaupungin johdon kanssa.	

Linnan Kiinteistökehitys Oy (konserni)

Linnan Kiinteistökehitys Oy ostaa, omistaa, kehittää ja myy kiinteistöjä sekä toimii investorina merkittävien elinkeinohankkeiden toteuttamiseksi Hämeenlinnaan.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Yhtiö toimii markkinalähtöisesti, taloudellisesti ja tuloksellisesti; nettotulos > 0 €	Nettotulos	1 235 t €	Toteutuu
Yhtiön tärkein tehtävä on alueellinen kiinteistöjen kehittäminen. Yhtiö huolehtii siitä, että kiinteistökehittämiseen kohdistetut resurssit ovat alueen tarpeisiin nähden oikealla tasolla ja lisää niitä tarvittaessa;			
a. Käynnistettyjä kiinteistökehityshankkeita > 1 kpl	a. Käynnistettyjen kiinteistökehityshankkeiden lkm	a. 3	Toteutuu
b. Nimettyjä kiinteistökehityshankkeita > 5 kpl	b. Nimettyjen kiinteistökehityshankkeiden lkm	b. 6	Toteutuu
c. Yhtiön tiloihin Linnan Kehityksen sijoituspalveluiden kanssa yhteistyössä sijoittuneita yrityksiä > 5 kpl	c. Sijoittuneiden yritysten lkm	c. 6	Toteutuu
Yhtiön toimintaympäristö on muuttunut. Yhtiö jatkaa kiinteistöliiketoimintansa sopeuttamista muuttuneisiin tarpeisiin siten, että kiinteistöjen käyttöaste	Kiinteistöjen käyttöaste (%)	Kiinteistöjen keskimääräinen käyttöaste 89,4 %	Toteutuu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
teet säilyvät jatkossakin korkealla tasolla; kiinteistöliiketoiminnan kiinteistöjen käyttöaste on keskimäärin yli 89 %			
Yhtiö jatkaa osaltaan Hiilineutraali Hämeenlinna 2035 -tavoitteen toteutumisen edistämistä	Selostus tehdyistä toimenpiteistä	Innoparkin toiseen rakennukseen toteutettiin VILP (ilma-vesilämpöpumppu), jolla tavoitellaan merkittäviä säästöjä lämmityskuluissa. Turuntien liiketaloon tehtiin ilmanvaihdon perusparannus, jonka yhteydessä kiinteistöön tuli lämmön talteenotto.	Toteutuu
Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	Tehdyt työllisyystoimenpiteet	ITC-harjoittelija palkattiin 2,5 kuukaudeksi yhteistyössä Hämeenlinnan Pysäköinti Oy:n kanssa. Kesätyöntekijä palkattu kuukaudeksi Innoparkin aulapalveluun.	Toteutuu

Verkatehdas Oy

Yhtiö ylläpitää ja kehittää Verkatehtaan kiinteistöä kulttuuri- ja kongressitoiminnan ja luovan alan keskuksena. Yhtiö tuottaa kulttuuri- ja kokoustoiminnan palveluita. Yhtiön 100 % tytäryhtiön Hämeenlinnan Teatteri Oy:n tarkoituksena on yleishyödyllisellä tavalla ylläpitää ja harjoittaa teatteritoimintaa Hämeenlinnan seudulla.

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Verkatehdas -konserni toimii kannattavasti, oman tulorahoituksensa puitteissa; nettotulos > 0 €.	Nettotulos (€)	-251 532,60 > kehitysvaihe käynnissä, taloudelliset haasteet poikkeuksellisen suuria.	Ei toteudu

Tavoite 2023	Mittari	Toteuma	Tila
Vuoden 2022 alussa toteutetun konsernirakennemuutoksen hyödyt realisoituvat ja näkyvät Verkatehdas -konsernin toiminnassa ja taloudessa.	Saavutetut konkreettiset hyödyt (ml. €)	yhteinen suunnittelu ja sisällön diversiteetti, yleisöpohjan laajentaminen, hallinnollinen ja tukitoimintojen yhteistyö > kehitystyö kesken > kokonaistaloustilanteen haastavuuden takia ei kustannussäästöjä vielä.	Toteutuu osittain
Verkatehtaan B2B myynti osana kaupungin matkailuelinvoiman edistämistä käynnistyy suunnitelmien mukaisesti ja tulokseksaasti; a. toiminnan tuotot kattavat sen kustannukset. b. asiakasmäärät kehittyvät odotetusti	a. Toiminnan tuotos (€) b. Yritysasiakkaiden lkm	427 000 €. 53 tarjouspyyntöä, 5 873 yritysmatkailijaa.	Toteutuu Toteutuu
Matkailun B2B myynnin käynnistymisen myötä yhteistyön tärkeys kaupungin ja konsernin muiden toimijoiden kanssa entisestään kasvaa; Yhteiset toimintamallit kaupungin elinvoimavastuualueen ja Linnan Kehityksen kanssa on sovittu ja käyttöön otettu.	Toimintamallit sovittu ja käyttöön otettu (kyllä/ei)	hyvä yhteistyö alueen yritysmatkailutoimijoiden kesken, 23 yhteistyöyrittäjä mukana palvelussa, Linnan kehityksen roolin merkitys kasvanut koko ajan ja heidän toimitusjohtajansa on mukana Kokous & kongressin johtoryhmässä	Toteutuu
Verkatehdas -konserni jatkaa osaltaan Hiili-neutraali Hämeenlinna 2035 -tavoitteiden toteutumisen edistämistä.	Selostus tehdyistä toimenpiteistä	Ekokompassi-hanke > sertifikaatti saatu 01/2024, aurinkovoimala tuottanut jo ensimmäisenä käyttövuonna 5 % kulttuurikorttelin tarvitsemasta energiasta.	Toteutuu
Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen.	Tehdyt työllisyystoimenpiteet	teatterissa työllistettäviä ja työkokeilijoita.	Toteutuu

Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

Tilikauden tuloksen käsittely

Kaupunginhallitus päättää tehdä seuraavan esityksen tilikauden tuloksen käsittelystä ja talouden tasapainottamista koskevista toimenpiteistä:

Tuloslaskelman mukainen tilikauden tulos on ylijäämäinen 28 846 733,45 euroa.

Poistoeron vähennys (+) on yhteensä 196 026,26 euroa. Se koostuu seuraavista: Rengon varhaiskasvatuskeskus 18 661,32 euroa, Iittalan koulu Kalvola 77 362,80 euroa, Verkatehtaan päähanke 99 999,96 euroa ja Profiträn alueen tiet Hauholla 2,18 euroa.

Poistoeron lisäystä ei ollut.

Varausten muutosta ei ollut.

Rahastojen lisäystä (-) oli 17 000 000 euroa. Se muodostui Hämeenlinna-rahastoon tehdystä lisäyksestä.

Tilikauden ylijäämäksi tulee 12 042 759,71 euroa ja se esitetään sijoitettavaksi taseeseen tilikauden yli-/alijäämä -kohtaan.

Talouden tasapainottamistoimenpiteet

Kaupunkiemon taseessa on 31.12.2023 17,224 milj. euroa kertynyttä ylijäämää. Konsernitaseessa on 24,452 milj. euroa kertynyttä ylijäämää.

Kaupunginvaltuusto edellytti vuoden 2022 talousarvion käsittelyn yhteydessä erillistä talouden tasapainottamisohjelmaa, jossa kaupungin toimintoja käydään läpi. Kaupunginhallitus päätti 27.6.2022 talouden tasapainottamistavoitteesta ja tasapainotustyön viitekehyksestä. Tasapainotavoitteeksi päätettiin lisävelkaantumisen estäminen vuosina 2023–2026. Vertailuvelkatasona huomioidaan vuoden 2022 lopun velkamäärä.

Sopeutustoimia on valmisteltu ja niistä raportoidaan kaupunginhallitukselle kahdesti vuodessa. Merkittävin sopeutukseen liittyvä selvitys oli vuoden 2023 palveluverkkoselvitys, josta ei kyetty poliittisesti päättämään. Tämän ja tulorahoituksen heikkenemisen johdosta velkatavoitetta ei todennäköisesti tulla saavuttamaan ja kaupunki palaa velkaantumisen uralle viimeistään 2026–2027.

Kaupungin taloudenpidon kannalta oleellisinta on varmistaa käyttötalouden tasapainon saavuttaminen tuloja lisäämällä ja menoja karsimalla. Talous on aidosti tasapainossa, kun kaupunki ei (ilman kertaluontoisia tuloeriä) velkaannu pidemmällä tarkastelukaudella lisää. Tämä edellyttää normaalinä yksittäisenä vuonna noin 10 milj. euron ylijäämää. Kirjanpidolliset järjestelyt eivät ole kestävä tie talouden tasapainottamiseen ja alijäämien kattamiseen. Talouden ei pitäisi myöskään olla tasapainossa kertaluonteisten erien, omaisuuden myynnin tai sijoitustoiminnan myyntivoittojen ansiosta. Kaupungin talouden tilanne vaatii edelleen tasapainotustoimia.

Kaupungin on talouden tasapainottamiseksi välttämätöntä kyetä päättämään toimintakuluja alentavista asioista sekä pidättäytyä toimintakuluja kasvattavista päätöksistä. Historia on osoittanut, että tehokkain tapa parantaa julkisen sektorin taloustilannetta, on pidättäytyä omaehtoisesti lisäämästä julkisia menoja. Tämä siitä syystä, että sekä kansallisen tasolla että paikallishallinnossa menoleikkauksista päättäminen on osoittautunut erittäin vaikeaksi.

Talousarvion toteutuminen

Tavoitteiden toteutuminen

STRATEGISET PAINOPISTEET JA TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Houkutteleva Hämeenlinna strategia

Houkutteleva Hämeenlinna-strategia hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 13.6.2022. Strategisten tavoitteiden kokonaisuus muodostuu valtuuston asettamista vaikuttavuustavoitteista, lautakuntien ja konsernipalveluiden valtuustolle nostamista sitovista tavoitteista ja konserniyhtiöille ja -yhteisöille asetetuista tavoitteista.

Tavoitteita pannaan toimeen yhteistyöllä eri toimijoiden kanssa, lautakuntaakohtaisilla sekä konserniyhtiöiden ja -yhteisöjen toimenpiteillä. Strategista onnistumista mitataan tavoitteille asetetuilla mittareilla.

Onnistuminen kaupunkistrategiassa edellyttää vahvaa kumppanuutta ja yhteistä ymmärrystä yhdessä asetetuista tavoitteista. Onnistuminen edellyttää kaikkien osapuolten tavoitteellista työtä kaupungin vision saavuttamiseksi niin vastuualueittain kuin horisontaalisestikin.

Strategiaa toteutetaan isojen muutosten valtuustokaudelle. Merkittävin on hyvinvointialue ja uusi kunta 2023. Muita merkittäviä muutoksia ovat TE-palvelujen siirtyminen kuntien vastuulle vuoden 2025 alusta lukien, väestörakenteen merkittävä muutos syntyvyyden laskiessa ja eliniän pidentyessä, työn tekemisen murros kohti monipaikkaisuutta, työvoiman saatavuuden haaste, vihreä siirtymä, merkittävät uudet hankerahoituksen kanavat ja koronapandemian muuttama maailma.

Hyvinvointialueiden käynnistyminen johti itsenäisen Suomen suurimpaan paikallishallinnon muutokseen, koska sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät pois kunnan palvelurakenteesta. Merkittävä

muutos tapahtui myös kaupungin taloudessa. Kaupungin tuloista poistui yli 50 % vuodesta 2023 alkaen.

Strategiatyön kivijalan muodostavat talouden ja henkilöstön osaamisen resurssit sekä rakennettu ympäristö ja luonto. Edellä esitettyjen muutosten toimeenpano ja hallitseminen edellyttävät organisaation nykyisten, käytettävissä olevien resurssien hyödyntämistä maksimaalisesti. Uusia strategisia avauksia on arvioitava kriittisesti henkilöstön voimavarojen riittävyyden sekä laadukkaan valmistelun turvaamiseksi.

Arvot

Yhdenvertaisuus ja yhteisöllisyys: Mahdollistamme hyvän arjen ja kehityksen kaikille tasapuolisesti. Kannustamme asukkaita ja kaikkia sidosryhmiä monipuoliseen yhteistoimintaan ja vastuuseen lähi-piiristään.

Asukaslähtöisyys ja palveluhenkisyys: Asukkaat osallistuvat kaupungin ja palvelujen kehittämiseen. Palvelemme ammattitaitoisesti ja ystävällisesti.

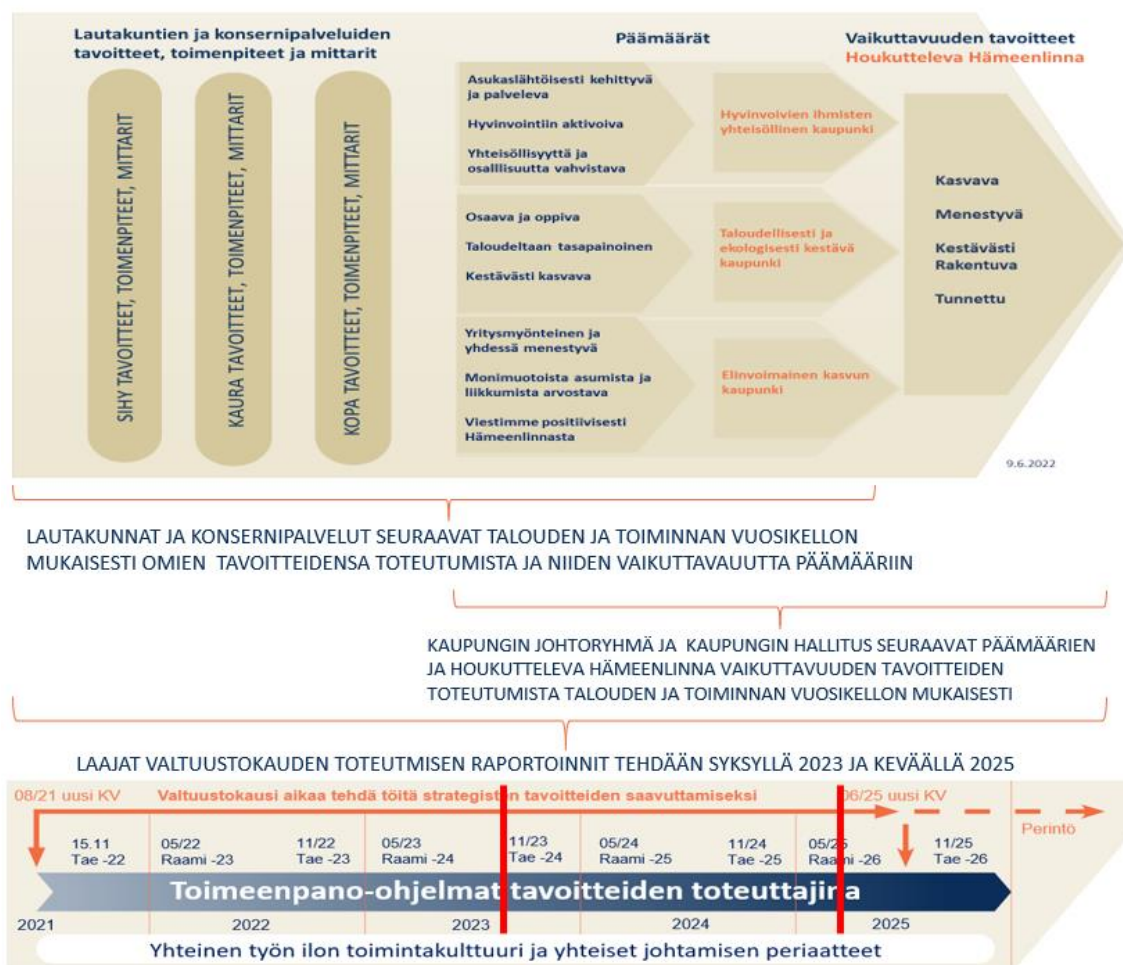
Luovuus ja rohkeus: Tuemme kuntalaisten aloitteellisuutta ja kehitämme toimintaamme rohkeasti. Haemme ennakkoluulottomasti kekseliäitä ja raikkaita ratkaisuja.

Kestävä elämäntapa: Rakennamme kaupunkia taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti vastuullisesti. Huolehdimme rakennetusta ympäristöstä ja säilytämme puhtaan luonnon myös tuleville sukupolville.

Strategian vaikuttavuuden arviointi

Hämeenlinnassa vaikuttavuuden kokonaiskuva muodostuu kolmenlaisen tiedon pohjalta. Vaikuttavuustietoa seurataan kaupunkiorganisaatiossa toiminnan eri tasoilla:

- Houkutteleva Hämeenlinna vaikuttavuusmittarit antavat kaupunkitasoisen kokonaiskuvan onnistumisesta ja vaikuttavuudesta, joita raportoidaan johtoryhmälle ja kaupunginhallitukselle kvartaaleittain
- Strategiset päämäärät ovat vaikuttavuuden seurannan ytimessä. Päämäärien etenemistä kuvaava tieto koostuu lautakuntien ja konsernipalveluiden valtuustokauden tavoitteiden ja mittareiden pohjalta päämääräkohtaisesti. Kerättyä mittareiden seurantatietoa julkaistaan kaksi kertaa valtuustokaudessa, syksyllä 2023 ja keväällä 2025.
- Lautakunnat, kaupunginhallitus ja kaupunginvaltuusto seuraavat talousarvion sitovien tavoitteiden ja niihin liitettyjen mittareiden toteutumista kaksi kertaa vuodessa puolivuosi-raportissa ja tilinpäätöksessä.

Visio

Houkutteleva Hämeenlinna -visio on valtuuston näkemys siitä, millaiseksi Hämeenlinnan kaupunkia halutaan kehittää tällä valtuustokaudella. Visio on toteutunut, jos onnistumme olemaan kasvava, menestyvä, kestävästi rakentuva ja tunnettu. Näille vaikuttavuustavoitteille on määritelty kattava mittaristo. Mittareiden tuottaman tietoon perustuen tuotetaan analyysit onnistumisista.

Houkutteleva Hämeenlinna vaikuttavuuden arviointi

Arviointi perustuu syksyn 2023 laajaan vaikuttavuusanalyysiin (KH 30.10.2023 § 372), jota on päivitetty 2023 vuoden lopun tilanteen mukaan. Analyysi perustuu strategian päämäärien hyvinvoivien ihmisten yhteisöllinen kaupunki, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kaupunki ja elinvoimainen kasvun kaupunki tavoitteiden onnistumiseen sekä vaikuttavuuden tavoitteiden kasvava, menestyvä, kestävästi rakentuva ja tunnettu onnistumiseen. Strategian päämäärien yksityiskohtaisemmat tiedot onnistumisesta on luettavissa lautakuntien ja konsernipalveluiden tilinpäätöksistä.

Kasvava

Kasvatamme Hämeenlinnan muuttovoittoa ja vetovoimaa. Hämeenlinna on kaikenikäisten kaupunki: Tänne synnytyään, tänne halutaan muuttaa, täällä viihdytään ja täällä asutaan. Olemme vahva vaihtoehto Suomen väestöllisessä keskipisteessä niin asumisen kuin yrittämisen kaupunkina.

Hämeenlinnan vetovoima näyttää kääntyneen hieman positiivisempaan suuntaan, sillä vuonna 2021 asetettu väestötavoite on mahdollista saavuttaa valtuustokauden loppuun mennessä kokonaisuudessaan. Kasvun osatekijät ovat kuitenkin jälleen muuttuneet 2010-luvun lopun tilanteesta, sillä kuntien välisen muuton osuus kasvusta on laskenut ollen ennakkotiedon mukaan vuonna 2023 negatiivinen (-15) ja maahanmuuton osuus kasvanut ollen peräti +710. Maahanmuuton roolin kasvassa lisääntyy myös tarve onnistua kotouttamisessa siten, että entistä useampi työllistyisi Hämeenlinnaan tai perustaisi yrityksen. Valtakunnallisessa vertailussa Hämeenlinnan vetovoima on kuntien välisessä muutossa keskitasoa, vaikka vuosittainen muuttovoitto on vähäinen.

Väestönkasvua hidastaa myös valtakunnallisen trendin mukainen syntyvyyden lasku, joka yhdessä kuolleisuuden kasvun kanssa tekee väestötavoitteiden saavuttamisesta hankalaa. Lisäksi alhainen syntyvyys aiheuttaa haasteita lasten ja nuorten palveluverkon rahoitukselle ja luo painetta keventää palveluverkkoa, mikä toisaalta mahdollistaa kasvun ja oppimisen tuen lisäämistä jäljelle jääviin yksiköihin ja toisaalta voi vaikuttaa edelleen vetovoimaan lapsiperheiden näkökulmasta alueilla, joihin palveluverkon karsinta kohdistuu. Väestön kasvu maahanmuuton kautta aiheuttaa myös paineita lisätä kasvun ja oppimisen tuen resursseja. Vuonna 2023 Hämeenlinnassa syntyi ennakkotiedon mukaan vain 451 lasta.

Monipuolisten asumisen vaihtoehtojen tarjoamisen tulee olla edelleen keskiössä muuttajien houkuttelussa Hämeenlinnaan. Keskustan kärkikohteiden Hämeensaaren ja Ruusukorttelin eteneminen sekä esim. uusien Mettolan ja Ali-Laurilan kaavojen valmistelu ja ranta-asumisen poikkeamisten edistäminen ovat tässä keskeisiä toimenpiteitä. Keskustan lähiympäristöön on rakennettu uusia asumisen kohteita ja saatu uusia asukkaista, mutta keskustan elävyyden kehittämistä on priorisoitava muullakin tavalla kuin asuntorakentamisen edistämällä.

Keskustassa viihtyminen ja asuminen kytkeytyvät vahvasti toisiinsa ja ovat edelleen suuri haaste, mutta keskustan ympäristöön on viime vuosina tullut uusia asukkaita. Keskusta on koko kaupungin kiinnostuksen kohteena sekä käyntikortti mahdollisille uusille asukkaille ja voisi potentiaalisesti olla nykyistä houkuttelevampi.

Samaan aikaan on jatkettava määrätietoista työtä opiskelijoiden pitovoiman vahvistamiseksi ja osaavan työvoiman houkuttelemiseksi Hämeenlinnaan. Käynnissä oleva opiskelijoiden pitovoimahanke ja aktiiviset rekrytointikampanjat ovat esimerkkejä tästä työstä.

Hämeenlinnan muuttovoitto viimeisten vuosien ajalta perustuu vahvasti maahanmuuttoon. Maahanmuuttajien kotouttamiseen onkin syytä panostaa edelleen ja houkutellessa erityisesti osaavaa työvoimaa kaupunkiin maahanmuuton kautta. Maahanmuuttajien tarpeista ja motiiveista on oltava tietoisia, jotta onnistutaan pitämään opiskelemaan tai töihin Hämeenlinnaan muuttaneet pidempään asukkaina.

Menestyvä

Haluamme menestyä ja kasvaa yhdessä alueen yritysten, oppilaitosten ja kolmannen sektorin kanssa. Teemme määrätietoisesti työtä, jotta asukasmäärä sekä yritysten, opiskelijoiden ja työpaikkojen määrä kasvaa. Roolimme maakunnan pääkaupunkina vahvistuu.

Strategiatyön haasteena on ollut selkeiden priorisointien tekeminen, mikä näkyy myös selkeiden elinvoiman kärkien puuttumisena. Kärkien valinnassa on syytä edetä määrätietoisesti elinvoimajao-
stossa käynnistyneen valmistelun mukaisesti.

Hämeenlinnalla on ollut kymmenisen vuotta haasteena työpaikkojen määrän, välillä laskevakin, kehitys, mikä on näkynyt vaihtelevana kehityksenä väestönkasvussa. Erityisesti heikko maan sisäinen muuttoliike ajoittuu työpaikkojen vähenemistä seuraaviin vuosiin. Koronan vuoksi työpaikkojen määrä romahti, mutta nousi (28 711) jo 2022 yli koronaa edeltävän 2019 vuoden tason (28 520). Vahva kehitys työllisyydessä ennakoi myös työpaikkojen määrän kasvua.

Hämeenlinnan on entistä voimakkaammin käännettävä kaupunkia koskeva retoriikka vahvuuksiin ja tunnistettuihin positiivisiin asioihin. On luotava mahdollisuuksia ja tilaa positiiviselle ja rakentavalle keskustelulle.

Työllisyyden ja elinkeinojen edistämässä on saatu onnistumisia, mutta yritysmyönteisyys, työpaikkojen määrän kasvattaminen ja työvoimatarpeisiin vastaaminen vaativat panostuksia. Työvoiman saanti kytkeytyy asumisratkaisuihin ja asuntomarkkinoihin sekä alueen muuhun tarjontaan. Hämeenlinna on onnistunut työllisyyspalveluiden toimilla edistämään työllistymistä, mikä näkyy työmarkkinatuen kuntaosuuden laskemisena vuoden 2022 6,74 miljoonasta vuoden 2023 6,71 miljoonaa. Tämän trendin jatkumiseksi on työllisyyspalveluiden TE25-uudistuksessa onnistuttava. Työllisyydessä on jo nähtävissä tilanteen heikentyminen, sillä vuoden 2023 työttömyysprosentti oli 10,3 eli 0,2 prosenttiyksikköä heikompi kuin 2022.

Hämeenlinnan yritysten määrä on kasvava, mutta yrityksiä perustetaan varsin maltilliseen tahtiin. Yrittäjien määrä pysyy melko vakiona noin 2800:ssa ja yksityisen sektorin työpaikkojen määrä on kasvanut vuonna 2022 (15 841) jälleen koronaa edeltävälle tasolle (2019: 15828). Yritysten sijoittamisen mahdollistamisen ja kehittämisen eteen on tehtävä jatkossakin töitä. Moren alueen kehittyminen on oltava korkealla prioriteetilla ja uuden eritasoliittymän eteneminen moottoritielle vauhdittaa Moren kehittymistä entisestään. Alue on erityisen tärkeä, koska Hämeenlinnan työttömistä valtaosa on korkeintaan toisen asteen koulutuksen suorittaneita.

Kestävästi rakentuva

Kestävyyden tavoitteemme paranevat niin ekologiselta, taloudelliselta kuin sosiaaliseltakin näkökulmalta. Hämeenlinnasta kehittyä hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuutta arvostava kaupunki. Työn tuottavuus ja vahvistuva talous ovat merkittäviä strategisia onnistumisia. Asukkaidemme hyvinvointi ja terveys paranevat ja terveys- ja toimeentuloerot kaventuvat.

Hämeenlinna on onnistunut tasapainottamaan taloutta, vähentämään ilmastopäästöjä (27 % vuodesta 2019 vuoteen 2023) ja edistämään sosiaalistakin kestävyyttä. Samaan aikaan kaikilla kestävyiden alueilla riittää haasteita. Väestön ikääntyminen heikentää tulopohjaa, lasten väheneminen hankaloittaa hyvin saavutettavan ja kiinteistöiltään hyväkuntoisen palveluverkon ylläpitoa, ja ilmastomuutoksen sekä luontokadon kiihtyminen lisäävät painetta nopeisiin tekoihin.

Palveluverkkoselvitys tehtiin, koska näköpiirissä on lapsimäärän voimakas väheneminen, johon pitää pystyä reagoimaan. Lapsiystävällisenä kuntana erityisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin on kiinnitettävä huomiota. On huolehdittava, että lasten ja nuorten palveluissa on riittävät ja oikein kohdennetut resurssit. Lapsimäärän lasku edellyttää palveluverkon sopeuttamista, jotta resurssia voidaan suunnata enemmän kasvun ja oppimisen tukeen.

Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman toteuttaminen on edennyt hyvin ja hiilidioksidipäästöt ovat kehittyneet suotuisasti, mutta asetetun tavoitteen saavuttaminen edellyttää vielä suurta muutosta. Haasteena ovat edelleen esimerkiksi liikenteen päästöt, jotka vähenevät hyvin hitaasti. Vuodesta 2010 lähtien vähenemä on ollut vain 18 %.

Kaupungin tulee mahdollistaa asukkaiden aktiivisuutta oman hyvinvointinsa edistämässä. Kaupungin uudessa roolissa hyvinvoinnin edistämiseen ja yhdyspintatyöhön hyvinvointialueen kanssa on löydettävä resursseja. Hallintoa tulee edelleen kehittää sujuvammaksi ja asiakasystävällisemmäksi, jotta pääosa resursseista saadaan kohdennettua asukkaiden, yhdistysten ja yritysten hyödyksi. Byrokratiaa on jatkuvasti joustavoitettava ja digitaalisia ratkaisuja hyödynnettävä aktiivisesti.

Tunnettu

Hämeenlinnan tunnettuus hyvän asumisen, yrittämisen ja matkailun kaupunkina kasvaa. Tulevaisuudessa Hämeenlinna on tunnettu monipuolisesta luonnostaan, historiallisesta ilmeestään ja turvallisuudestaan. Lisäksi se on kansainvälisesti tunnettu kulttuurikaupunki.

Hämeenlinnan tunnettuuden kehittyminen näyttää lupaavalta, mutta onnistuminen kytkeytyy muiden tavoitteiden onnistumiseen. Hämeenlinna on esimerkiksi toistuvasti sijoittunut 10 parhaan joukkoon Taloustutkimuksen muuttohalukkuustutkimuksessa ja vuonna 2023 sijoitus oli kuudes. Kun markkinointia ja kaupunkikuvaa voidaan edistää perustuen todellisiin vahvuuksiin, on viestin välittäminen helpompaa. Onnistuminen asumisen, palveluiden, työllisyyden ja yrittämisen osa-alueilla toimii viestinä jo itsessään.

Kyselytutkimusten perusteella erityisesti luonto ja turvallisuus on hyvin tunnettuja asioita, jonkin verran myös historia ja kulttuuri. Kansainväliseen näkyvyyteen kulttuurissa on sen sijaan matkaa. Yrittäminen ei juurikaan nouse kyselyissä esille, mutta sitä ei välttämättä koeta niinkään aiheeseen liittyvänä, ellei asiasta erikseen kysytä.

Kulttuuripalveluissa tehtyä hyvää työtä on syytä jatkaa, sillä palveluiden asiakasmäärät ovat paljolti nousseet koronan aiheuttamasta notkahduksesta.

Hämeenlinnan markkinointia on jatkossakin tehtävä kaupungin vahvuuksiin perustuen. Yleisemminkin positiivisia asioita on nostettava enemmän esiin. Viestinnän ja markkinoinnin on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus, joka tarkoittaa suunnitelmallista markkinointia eri tasoilla. Kaupungin laaja toimintakenttä edellyttää, että viestintä ja markkinointi perustuvat yhteisiin toimintamalleihin.

Hämeenlinnan olisi hyvä painottaa asumisen markkinoinnissa pehmeitä tekijöitä, jota on mm. lasten ja nuorten palvelujen saavutettavuus, turvallisuus, luonto ja kulttuuritarjonta sekä lyhyiden etäisyyksien mahdollistama vapaa-ajan lisääntyminen, kun perhe muuttaa Hämeenlinnaan isommasta kaupungista.

Markkinoinnissa on edelleen nostettava Hämeenlinnan hienoja kohteita paremmin niin asukkaille kuin potentiaalisille kävijöille. Matkailun kehitys onkin ollut suotuisaa, sillä matkailijoiden tilastoiduissa (kattaa vain osan matkailijoista) yöpymisissä, n. 228 000, on ylitetty koronaa edeltävä taso (2019: n. 210 000) ja matkailun kokonaistulo kasvoi vuonna 2022 noin 30 % ollen yhteensä 133 miljoonaa euroa. Suunniteltuja toimenpiteitä tulee aktiivisesti toteuttaa, jotta tavoitteet saavutetaan. Matkailukohteena Hämeenlinna on kuitenkin edelleen jäljessä Suomen suurista matkailukohteista. Tapahtuma- ja matkailutiekartan edistäminen, Aulangon master planin toteutus ja datan hyödyntäminen ovat tärkeitä toimenpiteitä markkinoinnin rinnalla.

Strategian päämäärät

Kaupunkistrategian kivijalan muodostaa kaupunginvaltuuston hyväksymä vision, arvojen ja päämäärien kokonaisuus, johon perustuen lautakunnat ja konsernipalvelut ovat laatineet valtuuston sitovat tavoitteet päämäärittäin. Tällä kokonaisuudella valtuusto ohjaa lautakuntien tavoitteiden asettelua ja omistajapoliittisia linjauksia. Omistajapoliittisilla linjauksilla valtuusto ohjaa konserniyhtiöitä ja -yhteisöjä. Strategisten tavoitteiden kokonaisuus muodostuu näin valtuuston asettamista tavoitteista. Tavoitteita pannaan toimeen horisontaalisilla, lautakuntakohtaisilla sekä konserniyhtiöiden ja -yhteisöjen toimenpiteillä. Näin ollen tilinpäätöksessä raportointi toteutetaan konsernipalveluiden ja lautakuntien toteuttamana vastuualueittain. Seuraavassa on tiiviisti koostettuna päämäärittäin toteumat.

Määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen

Käyttötalouden toteutuminen

Konsernipalvelut

Konsernipalveluihin kuuluvat kokonaisuudet ovat

- kaupunginvaltuusto ja -hallitus
- kaupungin johto
- talous, hankinnat ja omistajaohjaus
- henkilöstö- ja hallintopalvelut
- strategia ja tietojohdospalvelut
- elinvoima ja työllisyyspalvelut
- keskusvaalilautakunta
- tarkastuslautakunta.

Konsernipalvelujen henkilöstö avustaa sekä lautakuntien alaista toimintaa ja toimii samalla kaupunginjohtajan esikuntana asioiden valmistelussa ja täytäntöönpanossa.

KONSERNIPALVELUT	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Tuloarviot ja määrärahat						
Myyntituotot	4 791 053	3 352 000	250 000	3 602 000	3 877 152	275 152
Maksutuotot	0				-18 866	-18 866
Tuet ja avustukset	2 172 399	1 814 000	40 000	1 854 000	2 561 212	707 212
Muut toimintatuotot	2 203 942	58 000	2 550 000	2 608 000	380 779	-2 227 222
Toimintatuotot	9 167 394	5 224 000	2 840 000	8 064 000	6 800 277	-1 263 723
Henkilöstökulut	-9 658 509	-12 277 000	-251 000	-12 528 000	-12 204 985	323 015
Palvelujen ostot	-21 283 237	-13 976 000	-250 000	-14 226 000	-13 743 168	482 832
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-233 144	-239 000		-239 000	-272 404	-33 404
Avustukset	-8 881 822	-9 229 000	-433 000	-9 662 000	-9 297 350	364 650
Muut toimintakulut	-1 314 846	-1 802 000	-2 850 000	-4 652 000	-1 750 396	2 901 604
Toimintamenot	-41 371 557	-37 523 000	-3 784 000	-41 307 000	-37 268 302	4 038 698
Toimintakate (netto)	-32 204 163	-32 299 000	-944 000	-33 243 000	-30 468 025	2 774 975

Konsernipalvelujen bruttomenot ja bruttotulot ovat sitovat. Toteutuneet toimintatuotot olivat 6,800 milj. euroa. Tulotavoite alittui 1,264 milj. eurolla.

Toteutuneet toimintakulut olivat 37,268 milj. euroa. Menojen alitus oli yhteensä 4,039 milj. euroa. Suurin yksittäinen poikkeama menojen sekä tulojen alituksessa oli muissa toimintakuluissa ja muissa toimintatuotoissa. Kaikkia hyvinvointialueelle siirtyneitä sopimuksia ei saatu siirrettyä suoraan hyvinvointialueelta laskutettavaksi vuoden 2023 alusta. Tämän läpilaskutuksen arvioitiin lisäävän kaupungin tuloja sekä menoja 2,550 milj. euroa. Läpilaskutusta varten haettiin talousarviomuutos. Ti-linpäätöksessä erät käsiteltiin kuitenkin taseessa, joten talousarviomuutos oli tältä osin tarpeeton.

Kaupunginvaltuusto ja -hallitus

Kaupunginvaltuuston ja -hallituksen budjettikohtaan kuuluvat näiden toimielimien kustannukset. Kaupunginvaltuuston ja -hallituksen toimintakuluihin sisältyi myös kaupungin avustus Hämeenlinnan Pysäköinti Oy:lle, Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:lle, Hämeenlinnan Jäähalli Oy:lle ja Verkatehdas Oy:lle. Lisäksi kaupunginvaltuuston ja -hallituksen kohtaan kuuluvat jäsenmaksut.

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Kaupunginvaltuusto ja hallitus						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintamenot	-8 844 342	-3 297 500	-433 000	-3 730 500	-3 509 891	220 609
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>-8 844 342</i>	<i>-3 297 500</i>	<i>-433 000</i>	<i>-3 730 500</i>	<i>-3 509 891</i>	<i>220 609</i>

Vuonna 2023 kaupunginvaltuuston ja -hallituksen toimintamenot olivat 3,510 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 0 euroa. Toimintakate oli -3,510 milj. euroa.

Talousarviomuutoksena käsiteltiin Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n avustus 433 000 euroa. Oman pääoman ehtoinen tuki siirrettiin investointiosasta osakkeista ja osuuksista käyttötalouden avustukseksi. Järjestely heikentää kaupungin toimintakatetta vuodesta 2023 eteenpäin, mutta järjestelyllä ei ollut vaikutusta kaupunginhallituksen linjaamaan velkatavoitteeseen (KH 27.6.2022 § 296).

Kaupungin johto

Johdon kustannusten lisäksi tähän kohtaan sisältyvät kaupungin johtoryhmätoiminnan ja markkinointiyhteistyön kulut.

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Kaupunginjohto						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	56 344				2 191	2 191
Toimintamenot	-623 781	-634 200		-634 200	-548 147	86 053
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>-567 437</i>	<i>-634 200</i>		<i>-634 200</i>	<i>-545 956</i>	<i>88 244</i>

Vuonna 2023 kaupungin johdon toimintamenot olivat 0,548 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 2 191 euroa. Toimintakate oli -0,546 milj. euroa.

Talous, hankinnat ja omistajaohjaus

Talousohjauksen keskeisimmät työtehtävät ovat kaupungin talouden ohjauksen koordinointi ja seuranta, toimintayksiköille annettava talouden ohjauksen tuki sekä tuottavuuden, kustannuslaskennan ja tuotteistamisen kehittäminen ja ohjaus. Lisäksi tehtäviin kuuluvat vuosiennusteiden ja talousarvion ohjaus ja tekninen laatiminen, puolivuotisraporttien ja tilinpäätöksen laatiminen sekä rahoituksesta ja sijoitustoiminnasta huolehtiminen. Määrärahoihin kuuluvat myös kunnallisverotuksen kustannukset.

Talouspalveluiden osalta resurssit on kohdennettu tilivuoden 2023 aikana edellä mainittujen perustoimintojen tuottamiseen sekä muutamien projektitöiden edistämiseen. Vuonna 2023 vaihdettiin perintäyhtiötä sekä edistettiin palvelukeskuksen ja talousjärjestelmien vaihtoon liittyviä asioita.

Omistajaohjauksen keskeisimmät työtehtävät liittyvät kaupungin konserniyhteisöjen ohjaukseen, seurantaan ja tukeen. Palvelualue vastaa omistajaohjaukseen liittyvästä valmistelutyöstä, johon sisältyy kaupungin tytär- ja osakkuusyhteisöjen taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden valmistelu. Tilikauden 2023 aikana jatkettiin konsernirakenteen uudistamistoimia.

Hankintapalveluiden keskeisimmät työtehtävät liittyvät kaupungin hankintatoimen kokonaisjohtamisen tukemiseen, koordinointiin ja seurantaan. Hankintapalveluiden tehtävä on antaa toimialoille asiantuntijatukea hankintojen toteuttamisessa ja hankintalainsäädännössä sekä sen soveltamisessa. Palvelualue vastaa kaupungin yleisten linjausten ja periaatteiden laadinnasta, kuten esimerkiksi hankintoihin liittyvän viestinnän määrittelystä. Lisäksi tavoitteena on yhteishankintojen tehokkaampi ohjaus, hankintasopimukseen liittyvä sopimustenhallinnan tehostaminen sekä kaupungin hankintoihin liittyvän tietopohjan laajentaminen.

Vuoden 2023 aikana kaupungin hankintatoimen aktiivista kehittämistä jatkettiin. Sopimusten hallintaa kehitettiin yhdessä hallintopalveluiden kanssa, ajoneuvopolitiikkaan liittyen laadittiin ajoneuvo-ohje, edistettiin työllistämisehdon sisällyttämistä hankintoihin yhdessä työllisyyspalveluiden kanssa ja tuotettiin lisätietoa ympäristönäkökulmista hankinnoissa. Myös muuta kehittämistyötä tehtiin. Vuoden aikana valmisteltiin kilpailutusta mm. itäisen kantakaupungin ateria-, siivous- ja käyttäjäpalveluista, joiden osalta sopimuskauden on tarkoitus alkaa elokuussa 2024.

Vuoden 2023 lopussa talouden, hankintojen ja omistajaohjauksen vastualueen henkilöstömäärä oli 13.

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Prosessien digitaalisuuden kasvattaminen	Myyntilaskujen sähköisyysasteen nosto	Myyntilaskujen sähköisyysaste on kasvanut 31.12.2023 mennessä 7,6 prosenttia.	Toteutuu
Henkilöresurssin vähennys HVA-muutoksesta johtuen suunnitelmien mukaisesti	Suunniteltu henkilöstöresurssin vähennys tapahtunut	Hyvinvointialueuudistuksesta syntyvä työkuorman väheneminen ei ole toteutunut oletetusti.	Toteutuu osittain

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Kaupungin taloudesta laadittiin kuukausittain talous- ja ennusteraportit maaliskuun toteutumasta alkaen lukuun ottamatta heinä-, elo- ja lokakuuta. Raportit käsiteltiin johtoryhmässä, johtotiimeissä, kaupunginhallituksessa ja lautakunnissa. Raportit tuotettiin talouspalveluissa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Valtuustolle raportointiin talouden ja toiminnan tilanteesta kausilta 1–4, 1–6 ja 1–9. Talous- ja ennusteraportointi sekä johdon raportointijärjestelmä olivat keskeisiä johdon työkaluja sisäisessä valvonnassa ja riskienhallinnassa.

Talospalvelujen henkilöstö antoi ohjausta ja koulutusta tilien hallinnasta, virheiden oikaisusta, arvonlisäverokäytännöistä ym. talouden asioista. Erityisesti tilinpäätös vaiheessa tehtiin myös keskitetysti tilioikaisuja.

Strategiset tytäryhtiöt raportoivat omistajaohjaukselle kolmannesvuosittain toimintansa ja taloutensa kehittymisestä sekä toiminnan ja talouden riskeistä. Kaikki kaupungin tytäryhteisöt antoivat selontekonsa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä konserniohjeen noudattamisesta vuodelta 2023. Omistajaohjaus seuraa konserniyhteisöjen toimintaa sekä sovittujen toimintatapojen noudattamista ja konsernin kokonaisedun toteutumista yhteisöjen toiminnassa.

Yksikön sisäisessä toiminnassa noudatetaan ohjaavaa johtamiskäytäntöä, joka ei perustu valvontaan, vaan enemmänkin yhdessä toteutettavaan ohjaamiseen, vastuun jakamiseen, kuvattuihin prosesseihin ja luottamukseen. Tiimipalaverissa, onnistumiskeskusteluissa, työpaikkakokouksissa ja prosessikuvauksin varmistetaan tavoitteiden mukainen toiminta ja asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Päätösten valmistelu perustuu poikkeuksetta siihen, että vähintään kaksi henkilöä on tutustunut esityslistateksteihin ennen niiden toimittamista kaupunginhallituksen listalle.

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Talous, hankinnat ja omistajaohjaus						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	1 970 556	11 600	2 550 000	2 561 600	297 759	-2 263 841
Toimintamenot	-4 098 520	-3 666 000	-2 850 000	-6 516 000	-4 397 856	2 118 144
Toimintakate (netto)	-2 127 964	-3 654 400	-300 000	-3 954 400	-4 100 097	-145 697

Vuonna 2023 talouden, hankintojen ja omistajaohjauksen toimintamenot olivat 4,398 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 0,298 milj. euroa. Toimintakate oli -4,100 milj. euroa.

Vastuualueen toimintatuloihin ja toimintamenoihin sisältyy sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastustoiminnan loppuun saattamisesta aiheutuneita kustannuksia. Osa kustannuksista kuten luottotappiot jäävät uuden kaupungin vastattavaksi. Lisäksi kaikkia hyvinvointialueelle siirtyneitä sopimuksia ei saatu siirrettyä suoraan hyvinvointialueelta laskutettavaksi vuoden 2023 alusta. Tämän läpilaskutuksen arvioitiin lisäävän kaupungin tuloja sekä menoja 2,550 milj. euroa. Läpilaskutusta varten haettiin talousarviomuutos. Tilinpäätöksessä erät käsiteltiin kuitenkin taseessa, joten talousarviomuutos oli tältä osin tarpeeton.

Henkilöstö- ja hallintopalvelut

Henkilöstö- ja hallintopalveluiden asiantuntijat ovat vuoden 2023 aikana toimineet tiiviissä yhteistyössä kaupungin johdon, lähijohtajien ja toimialojen kanssa. Henkilöstöasioissa on myös tuettu konserniyhtiöiden johtoa.

Erilaiset hyvinvointialuesiirtoon liittyvät selvitykset ovat vielä vuoden 2023 aikana työllistäneet henkilöstö- ja hallintopalveluiden henkilöstöä. Syksyllä julkaistuun uuteen Hämeenlinnan väkeä -intran uudistamiseen panostettiin henkilöstö- ja hallintopalveluissa, varsinkin johtamiseen ja henkilöstöön liittyvät tekstit ja ohjeistukset uudistettiin kokonaan.

Henkilöstöpalvelussa strategian mukaisen myönteisen Työn ilon toimintakulttuurin kehittäminen on jatkunut. Mitä Hämeenlinnan väelle kuuluu -kysely (ent. Työn ilon työyhteisökysely) toteutettiin syys-lokakuussa 2023. Johtamisen kehittäminen johtamisen kivijalkojen mukaisesti sekä lähijohdon viikoittaiset webinaarit ja kohtaamiset ovat jatkuneet osana Johtamisakatemia kokonaisuutta.

Rekrytointiprosessia on vuoden aikana paranneltu ja tehostettu. Avointien työpaikkojen some-markkinointia on jatkokehitetty ja vuoden aikana luotiin kyselylomake, jolla varmistetaan rekrytointiprosessin hakijaystävällisyyden. Hakijamäärät ovat nousseet 8,2 hakijasta/avoin tehtävä 15,9 hakijaan/avoin tehtävä.

Perehdyttämisen ohjeistuksia ja lomakkeita päivitettiin kevään aikana. Perehdyttäminen ja työntekijäkokemus oli syksyn lähijohtajien kohtaamisen teemana. Perehdytyskysely, joka automaattisesti lähetetään kolmen kuukauden työssäolon jälkeen, otettiin käyttöön loppuvuodesta.

Neuvottelut työterveyshuollon sopimuksen laajentamisesta käytiin syksyn 2023 aikana. Vuoden 2024 alusta lähtien työterveyshuollon sopimus sisältää myös yleislääkäritasoiset sairaudenhoitopalvelut.

Vuoden 2023 lopussa yhteistyö uuden palkanlaskentakumppanin kanssa alkoi ja samalla aloitettiin uuden henkilöstöjärjestelmän käyttöönoton valmistelu.

Hallintopalveluissa vuonna 2023 uudistettiin kaupungin sopimushallintakokonaisuus yhdessä hankintapalveluiden kanssa. Lopputuloksena laadittiin uusi sopimusohje ja otettiin käyttöön kaupungin virallinen sopimusrekisteri. Lisäksi kaupungin postituspalvelut uudistettiin kokonaisuudessaan, kun vuoden aikana luovuttiin sisäpostikuljetuksista, harvennettiin kuljetusten määrää ulkoisessa postissa sekä otettiin koko organisaation käyttöön iPost-sähköinen postituspalvelu. Hallinnollisen työn kehittämistä tehtiin mm. uudistamalla asianhallintajärjestelmän kirjaamiskäytännöt ja kuulutusten julkaisuprosessi. Lisäksi keväällä 2023 huolehdittiin eduskuntavaalien järjestämisestä.

Henkilöstö- ja hallintopalveluiden henkilöstömäärä 31.12.2023 oli 31 henkilöä.

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Sopimusten hallinnan kehittäminen	Organisaatiolla on käytössä yhtenäinen sopimushallintamalli ja -ohje	Yhteinen sopimushallintamalli ja siihen liittyvä ohjeistus on laadittu ja otettu käyttöön.	Toteutuu
Postiratkaisujen digitalisaatio	Paperipostista on pääosin luovuttu ja siirrytty sähköisiin palveluihin. Taloudelliset hyödyt on osoitettavissa.	Paperipostista on luovuttu ja 1.3.2023 on siirrytty sähköisiin palveluihin. Muutoksen myötä pysyviä kustannussäästöjä kertyi 73 200 e.	Toteutuu
Henkilöstösaatavuuden parantaminen	Keskimääräinen hakijamäärä avoimiin tehtäviin yli 9 hakijaa/tehtävä.	Keskimääräinen hakijamäärä/avoin tehtävä oli 15,9.	Toteutuu

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
	Hakijakokemuksen mittaamisen aloittaminen	Hakijakokemuskyselyn mittaaminen aloitettiin syksyllä 2023 niissä rekrytoinneissa, joissa käytetään some-markkinointia.	Toteutuu

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Henkilöstö- ja hallintopalveluiden riskikartoitus ja työturvallisuusriskien päivitys ja seuranta on säännöllistä. Lisäksi vastuualueiden päälliköt seuraavat oman vastuualueensa riskejä, läheltä-piti-ilmoituksia ja tapaturmailmoituksia.

Laskujen hyväksyjät ja heidän varahenkilönsä nimettiin kaupunginjohtajan viranhaltijapäätöksellä. Hankinnoissa on noudatettu hankintatoimen ohjeistuksia ja kilpailutusta vaativissa hankinnoissa on käytetty hankintayksikön asiantuntijoita. Kaikista yli 5 000 euron hankinnoista on tehty viranhaltijapäätös. Sopimukset on talletettu asianhallintajärjestelmään ja hankintapäätökset lähetetty tiedoksi lähijohtajalle.

Tavoitteiden toteutumista ja saavuttamista seurataan säännöllisesti päällikkö- ja tiimikokouksissa ja jokaiselle työntekijällä on onnistumiskeskusteluissa sovittu henkilökohtaiset tavoitteet. Vastuualueen sisäisessä toiminnassa noudatetaan mahdollistavaa johtamista ja yhdessä tekemistä yli työyksikörajojen. Toiminta perustuu kuvattuihin prosesseihin, joiden kehittäminen on jatkuvaa.

Henkilöstöpalvelut tekivät yhteistyössä tarkastustoimen kanssa sisäisiä tarkastuksia ohjeiden noudattamisesta.

Tiedonhallinnan asiantuntija ja tietoturva-asiantuntija vastasivat tietosuojaohjeistuksista, niiden neuvonnasta ja seuraamisesta koko organisaation tasolla.

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Henkilöstö- ja hallintopalvelut						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	1 357 227	468 300		468 300	511 072	42 772
Toimintamenot	-6 802 541	-8 176 200	-200 000	-8 376 200	-7 968 632	407 568
Toimintakate (netto)	-5 445 314	-7 707 900	-200 000	-7 907 900	-7 457 559	450 341

Vuonna 2023 henkilöstö- ja hallintopalveluiden toimintamenot olivat 7,969 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 0,511 milj. euroa. Toimintakate oli -7,458 milj. euroa.

Vuonna 2023 eläkemenoissa tapahtui muutos, jossa aikaisempi eläkemenoperusteinen maksu poistui eikä määrärahaa tähän tarkoitukseen budjetoitu toimialoilla. Uusi tasausmaksu sisältyi konsernipalveluissa henkilöstöpalvelujen eläkemenojen määrärahoihin. Tasausmaksuun oli talousarviossa määrärahaa 3,699 milj. euroa ja talousarviomuutoksella määrärahaa korotettiin 150 000 eurolla. Vuoden 2023 tilinpäätökseen sisältyi tasausmaksua 3,769 milj. euroa.

Strategia ja tietojohdampalvelut

Strategia ja tietojohdampalvelut vastaa kaupungin strategian ja tietojohdamisen tuottamisesta ja seurannasta sekä digitalisaation, tietohallinnon, yleisen hankekoordinaation, kaupunkiviestinnän, osallisuustyön ja asiakaspalvelu Kastellin toiminnasta. Kyseessä ovat tieto- ja teknologia-avusteisen päätöksenteon tukipalvelut täydennettynä viestinnällä ja yhteystoiminnalla.

Syksyllä 2023 toteutettiin laaja valtuustokauden tavoitteiden toteutumisen arviointi. Vaikuttavuusanalyysin tarkoituksena oli arvioida Hämeenlinnan onnistumista suhteessa Houkutteleva Hämeenlinna strategian tavoitteisiin kasvava, menestyvä, kestävästi rakentuva ja tunnettu. Vaikuttavuusanalyysin tuloksia täydentäen on tehty myös tämän tilinpäätöksen kohdassa Houkutteleva Hämeenlinna vaikuttavuuden arviointi olevat analyysit.

Vuoden 2023 aikana toteutettiin kaupunkikuvatutkimus, täydentävä muuttajatutkimus ja identiteettikysely. Hämeenlinnasta jää lähtömuuttajille hyvä mielikuva, sillä 69 % voisi harkita muuttoa takaisin. Identiteettikyselyn vastaajien mukaan vieraspaikkakuntalaiselle Hämeenlinnaa voisi luonnehtia historiallisena pikku- ja järvikaupunkina.

Toimialoja tuettiin hankehauissa ja raportoinneissa. Hankkeiden toteuttamisen tueksi päivitettiin kaupungin oma hankeohjeistus. Strategia- ja tietojohdampalvelut oli rahoittamassa ja toteuttamassa elinvoima- ja työllisyyspalvelujen kanssa mm. Linnan Kehityksen Häme Smart Growth -hanketta, jolla vahvistetaan alueen elinvoimaa yrityksille muotoiltujen palvelu-valmennuskokonaisuuksien avulla ja tuetaan kansainvälisten verkostojen rakentamista. Strategia- ja tietojohdampalvelut tuki myös Hämeen ammattikorkeakoulun Data-analytiikalla tehoa Hämeenlinnan matkailun ja liikumisen tiedolla johtamiseen -hanketta, jolla kehitetään Hämeenlinnan matkailua.

Osallisuuden edistämässä strategia- ja tietojohdampalveluilla on toimialueiden ja konserniyhtiöiden toimintaa koordinoiva, tukeva, yhteisiä resursseja hyödyntävä ja innovatiivisuutta ylläpitävä rooli. Järjestöyhteistyö toteutui 2023 verkostoissa kuten Silta-yhteistyöverkostossa ja Kanta-Hämeen järjestöneuvottelukunnassa. Neuvostot ja järjestöt osallistuivat esimerkiksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman valmisteluun, sekä esteettömyyssuunnitelman ja hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seurantaan. Vastuualue organisoii osallistavan budjetoinnin äänestyksen, edisti keskustelukulttuuria Hyvin Sanottu -tavoitteen mukaisesti järjestämällä kuntalaisille avoimia erätaukokoulutuksia sekä julkisia että suljettuja erätaukokeskusteluja.

Vastuualue ylläpiti kaupungin Trimble-palautejärjestelmää (vuonna 2023 yhteensä 4 599 palautetta), tarjosi tukea kyselyjen tekemiseen (Webropol) ja työllisti kesällä 9 nuorta 15–19 -vuotiasta tulevaisuusagenttia osallistumaan kaupungin tulevaisuustyöhön.

Suomen kasvukäytävällä on vuoden 2023 aikana ollut perustoiminnan rinnalla kaksi hanketta. Toinen 31.12.2023 päättynyt hanke keskittyi edistämään omistajajäsenten verkostoyhteistyötä, ja toisessa on jatkokehitetty Sitrassa kehitetyn Vuorovaikutteisen Tilannekuvan toimintamallia. Molemmissa on edistetty Suomen kasvukäytävän alustaa, kasvua ja kehitystä yhteistyöverkoston strategian mukaisesti, ja niissä kehitettyjä työkaluja jaetaan ja hyödynnetään Suomen kasvukäytävän toiminnassa laajemmin. Suomen kasvukäytävän sopimuskautta päätettiin jatkaa 30.6.2025 saakka vaikuttavuuden varmistamiseksi ja uuden sopimuskauden valmistelun edistämiseksi.

Kaupungin viestinnän pidemmän tähtäimen tavoitetila valmisteltiin ja hyväksyttiin vuoden 2023 aikana. Tavoitetila sisältää kuvaukset viestinnän vastuista ja tehtävistä, viestinnän keskeiset linjaukset sekä tavoitteet osa-alueittain sekä viestinnän kehittämisen tiekartan tuleville vuosille. Vuoden aikana viestintää kehitettiin mm. uudistamalla kaupungin sisäinen intra, Arjessa mukana -lehden jakelu sekä sosiaalisen median ohje. Chat-palvelu Kunta-Katista ja Hämeenlinna Taskussa -palvelusta päätettiin luopua ja keskiössä on ollut erityisesti se, miten tekoälyä voidaan nyt ja tulevaisuudessa hyödyntää viestinnässä ja markkinoinnissa. Syksyn aikana valmisteltiin kaupunki- ja matkailumarkkinoinnin siirtoa Linnan Kehitykseltä viestintäyksikköön.

Hämeenlinnan kaupunkineuvonnan prosesseja on kehitetty vahvemmin digitaalisuutta hyödyntäviksi laadukasta, ystävällistä ja asiakasta kunnioittavaa lähipalvelua unohtamatta. Puhelinvaihdepalvelut lakkautettiin 31.10.2023, koska vaihteen puhelumäärät olivat merkittävästi laskeneet. Kaupungin palveluiden ja henkilöstön tavoitettavuutta varmistettiin asiakaspalveluratkaisuilla, vastajapalveluilla ja henkilöstön kouluttamisella uuteen toimintamalliin.

Maakunnallinen tietoliikennekilpailutus onnistui hyvin ja sen myötä kunnat tulevat saamaan merkittäviä kustannushyötyjä. Hämeenlinnan kaupungin arvioitu säästö 2025 vuodesta alkaen on arvioitu olevan noin 200 t€/vuosi. Säästö kohdistuu pääasiassa tilapalveluiden kautta sisäisiin vuokriin. Kilpailutuksen myötä kaupungin tietoliikennelaitteet vaihtuvat uusiin pääosin 2024 vuoden aikana, vaikka toimittaja pysyykin samana.

Hyvinvointialuemuutos on työllistänyt tietohallintoa. ICT-palvelut ovat pääasiallisesti siirretty hyvinvointialueen vastuulle, mutta häntiä jäi vielä 2024 vuodellekin.

Tietohallinto on edistänyt pilveistämistä systemaattisesti. Nyt vuorossa on oppilasverkon pilvipilotin toteuttaminen, joka jatkuu edelleen. Toimialoja on tuettu digitalisaatiossa ja useissa järjestelmähankinnoissa. Koko kaupunkia koskeva hankinta on ollut varaus- ja verkkokaupan hankinta, jota voidaan tulevaisuudessa hyödyntää laajasti kaupungin toiminnoissa. Tällä hetkellä sitä käytetään tai tullaan käyttämään rakentamisen tietopakettien myynnissä, henkilökuntamökkien varaamisessa, avantouintimaksuissa, mökkien ja laavujen varaamisessa, tilojen varaamisessa sekä venepaikkojen varaamisessa.

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Tietoon perustuva johtaminen ja päätöksenteko	Exreportin kuukausittainen kävijämäärä pl. heinäkuu vähintään 80	Keskimäärin 114 eri käyttäjää kuukaudessa.	Toteutuu
	Exreportin käyttäjäkyselyn suositte-luindeksi NPS vähintään 50	NPS vuoden 2023 käyttäjäkyselyssä oli 51.	Toteutuu
	Ennakkovaikutusten arvioinnit strategisesti merkittävistä päätöksistä	Ennakkovaikutusten arviointi toteutettiin Sihyn palveluverkkoselvityksessä ja 2023 merkittävistä hankinnoista.	Toteutuu
Digitalisaation tukeminen	Toimialat arvioivat saamansa tuen >= 3.8 asteikolla 1-5	Kyselyyn vastasi 14 lähijohtajaa ja vastausten keskiarvo oli 4.1	Toteutuu
Vaikuttava viestintä ja markkinointi	Sitoutumiset (jaot, tykkäykset, kommentit, retwiitit, vastaukset, suorat viestit)	Some-kanavien analytiikkaa seurataan kuukausittain. Facebook-, Instagram- ja LinkedIn-tilien osallistumiset ja seuraajamäärät ovat kehittyneet positiivisesti.	Toteutuu
	Viestinnän saavutettavuus on valtuustokauden lopussa tasolla AAA	Verkkosivuston saavutettavuus täyttää AA-tason, joka on hyvä ja lain mukaan riittävä.	Ei toteudu
	Kanavien (www.visithameenlinna.fi ja some) vaikuttavuus ja sitoutumiset	Linnan Kehityksen markkinointitiimi seuraa visit-kanavien analytiikka säännöllisesti. Vaikuttavuus ja sitoutumiset ovat kehittyneet positiivisesti.	Toteutuu

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Tavoitteiden toteutumista seurattiin osana lähijohtajatyötä, kehittämispäivissä, johtotiimin kokouksissa sekä onnistumiskeskusteluissa. Hankkeiden osalta sisäistä valvontaa toteutettiin hankkeiden ohjausryhmien kokouksissa, nimetyissä projektiryhmissä ja johtotiimeissä sekä projektiohjeita noudattamalla. Hankkeista tehtiin väli- ja loppuarvioinnit.

Strategia- ja kehittämispalveluiden toiminnassa noudatettiin prosessikuvauksia. Virkamiespäätökset lähetettiin tiedoksi vastualueen lähijohtajalle ja hankintoja teki ainoastaan yksikön lähijohtaja. Lähijohtaja myös tarkasti matkalaskut. Lainsäädännön, määräysten ja päätösten mukaista toimintaa edesauttoivat projektiohjeet ja uusien työntekijöiden perehdytys sekä hallintosäännössä kuvattu delegointi.

Kaupungin ja konsernin riskienhallintaan liittyy projektitasolla tehty riskikartoitus. Yksikön lähijohtajalla on vastuu riskienhallinnasta alaisessaan toiminnassa. Riskienhallintaprosessia kehitettiin aktiivisesti. Laskujen hyväksyjät ja tavaroiden tilaajat oli nimetty viranhaltijapäätöksellä. Hankinnoissa

noudatettiin yleisiä hankintaohjeita. Kaikista yli 5 000 euron hankinnoista on tehty viranhaltijapäätös. Yksiköllä on määräaikaista projektisopimuksia.

Strategian ja kehittämisen sopimukset ovat tallennettuna asianhallintajärjestelmässä. Tietohallinto ylläpitää luetteloja kaupungin tietokoneista, monitoimilaitteista, tableteista sekä yli 500 euron älypuhelimista ym. laitteista. Tietohallinto on valvonut järjestelmätoimittajien sopimusten toteutusta. Tietoturvallisuuden kehittämistä on jatkettu.

Talous

Strategia ja tietojohdampalvelut	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	4 659 249	2 938 800	250 000	3 188 800	3 357 916	169 116
Toimintamenot	-7 289 677	-5 592 900	-211 000	-5 803 900	-5 718 768	85 132
Toimintakate (netto)	-2 630 428	-2 654 100	39 000	-2 615 100	-2 360 852	254 248

Vuonna 2023 strategian ja tietojohdampalvelujen toimintamenot olivat 5,719 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 3,358 milj. euroa. Toimintakate oli -2,361 milj. euroa.

Toimintatuotot ylittyivät 169 116 eurolla. Merkittävimmät tulojen ylitykset syntyivät hankkeiden ulkopuolisesta rahoituksesta. Toimintamenot alittuivat 85 132 eurolla.

Elinvoima- ja työllisyyspalvelut

Elinvoima- ja työllisyyspalvelut aloitti uutena vastuualueena vuoden 2023 alussa. Toimintaa ohjaa kaupunginhallituksen elinvoimajaosto. Vastuualueen tehtävät ovat elinkeino- ja työllisyyspolitiikka, työllisyyspalvelut, elinkeinopoliittinen edunvalvonta, kotoutumisen edistäminen, elinvoimayhteistyö, asuntopolitiikka, korkeakoulupoliitiikka, matkailun kehittäminen sekä elinvoimaan liittyvä osallisuus.

Vuoden 2023 aikana keskityttiin erityisesti toiminnan käynnistämiseen, elinvoimatyön määrittelymiseen, työllisyysuudistuksen valmisteluun sekä kotoutumisen edistämisen järjestämiseen HVA-uudistuksen jälkeen. Yksi keskeisiä toimenpiteitä oli käynnistää elinvoimajaoston ohjauksessa Hämeenlinnan elinvoimapolitiikan kärkien määrittelyminen yhteistyössä ja aktiivisessa vuoropuhelussa keskeisten sidosryhmien ja kumppaneiden kanssa. Elinvoimapolitiikan kirkastaminen on kriittinen osa kaupungin veto-, pito- ja elinvoiman vahvistamista. Vuoropuhelun tuloksena kärkityön keskiöön nousi pitkäjänteisyys, ennakoitavuus ja erottautuminen sekä toive konkreettisille elinvoimatoimille. Osana kärkityötä käynnistettiin myös matkailun toteutusohjelman laadinta sekä tapahtumien ja matkailun organisoituminen konsernissa. Matkailun toteutusohjelmassa konkretisoidaan strategisen Tapahtumien ja matkailun Hämeenlinna -ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä.

Linnan Kehityksen sijoittumispalveluiden kautta Hämeenlinnaan tuli vuoden aikana 20 yritystä, joissa työpaikkoja oli 105, joten tavoite jäi savuttamatta. Investointipäätösten kannalta markkinoita on vaikeuttanut huomattavasti vallitseva taloudellinen tilanne ja erityisesti rakennusteollisuuden haasteet. Yrityspalvelutiimin vuosi oli aktiivinen. Yrityshaavin puitteissa kontaktoitiin vuoden aikana 1 186 hämeenlinnalaisista yritystä, mikä johti 477 palvelupyyntöön. Yritysten tyytyväisyys yrityspalvelutiimin toimintaan näkyi ennätyskorkeana NPS-lukuna, joka oli 86,6. PARKISSA järjestettiin 81 yritystilaisuutta ja Linnan Business Turnajaisten valmennuksiin osallistui 62 yritystä.

Tilikaudella teetetyyn kaupunkikuvatutkimuksen keskeisten indikaattoreiden perusteella positiivinen mielikuva Hämeenlinnasta vahvistui edelliseen tutkimukseen verrattuna. Erityisesti kaupungin tunnettuus. Kaupunkimarkkinoinnin huomattava merkkipaalu oli alkuvuodesta 2024 Taloustutkimuksen julkaisema muuttohalukkuustutkimus, jossa muuttohalukkuudessa Hämeenlinna nousi Suomen kuudenneksi ja parhaaksi alle 100 000 asukkaan kaupungiksi. Kaupungin ja elinkeinoyhtiön väliseen palvelusopimukseen tehtiin tarkennuksia etenkin koskien kaupunkimarkkinointia, joka kaupungin päätöksellä siirrettiin yhtiöstä kaupungin omaksi toiminnaksi vuoden 2024 helmikuusta alkaen.

Matkailun kehittämistä vietiin vuoden aikana määrätietoisesti eteenpäin osana elinvoimapolitiikan kärkityötä. Matkailun osalta käynnistettiin matkailun kehittämisen toteutusohjelman laadinta. Ohjelman sisältöön pääsivät vaikuttamaan myös matkailualan yritykset ja muut keskeiset toimijat. Kesällä julkaistiin vuotta 2022 koskeva matkailutuloseelvitys, jonka mukaan Hämeenlinnan matkailutulo nousi merkittävästi aiemmista vuosista ollen reilut 97 miljoonaa euroa. Vuonna 2021 vastaava luku oli noin 75 miljoonaa ja 2019 ennen koronaa 72,7 miljoonaa.

Hämeen uusyrityskeskuksesta jatkettiin aktiivista, vaikuttavaa ja kustannustehokasta palvelua uuden yrittäjyyden synnyttämiseksi alueelle. Hämeenlinnassa perustettiin 389 uutta yritystä vuonna 2023, jossa on pientä kasvua edellisvuodesta. Uusyrityskeskuksen kautta yrityksistä perustettiin 114 kpl eli heille asetettu tavoite ylitettiin (105 kpl / vuosi). Tässä on niin ikään kasvua edellisvuodesta (94 yritystä / 2022). Valitettavasti yritystoiminta myös lakkasi entistä useammin. Vuonna 2023 yhteensä 212 yritystä lopetti toimintansa ja nettotilanne jäi plussalle 164 yrityksellä. Pudotusta edellisvuoteen on, mutta pidemmän ajan tarkastelulla tulos on vahva.

Vuonna 2022 käynnistettyä, keskisuurten kaupunkien edunvalvontayhteistyötä vietiin määrätietoisesti eteenpäin ja perustettiin keskinäiseen sopimukseen perustuva kasvukaupunkien verkosto, johon liittyi alkuvaiheessa yhteensä 14 keskisuurta, noin 40 000–100 000 asukkaan kaupunkia. Verkosto päätti, että Hämeenlinnan kaupunki aloittaa verkoston vastuuorganisaationa. Toiminta käynnistyy virallisesti vuoden 2024 alussa ja koordinaatio on jaettu strategia- ja tietojohdampalveluiden sekä elinvoima- ja työllisyyspalveluiden kesken. Verkosto otti yhdessä kantaa työ- ja elinkeinoministeriön toteuttamaan teemasopimuskyselyyn, jolla on tarkoitus lisätä ja täydentää kansallisen kaupunkipolitiikan vaikuttavuutta. Teemasopimusneuvottelut jatkuvat vuoden 2024 puolella.

Opiskelijoiden pitovoimaan liittyviä kysymyksiä ja haasteita selvitettiin keväällä 2023 käynnistyneessä opiskelijapitovoimahankkeessa, jossa on kaupungin lisäksi mukana elinkeinoyhtiö Linnan Kehitys, Koulutuskuntayhtymä Tavastia sekä Hämeen ammattikorkeakoulu. Hanke jatkuu syksyyn 2025. Hankkeen tavoitteena on löytää keinoja siihen, miten opiskelijoiden sitoutuminen alueelle voitaisiin saada kasvuun. Oppilaitosten ja kaupungin yhteistyötä lisättiin vuoden aikana muutoinkin monella tasolla.

Lammin biologisen aseman ympäristöntutkimuksen professuuria varten solmittiin uusi sopimus, joka on voimassa 31.7.2029 saakka. Sopimuksen myötä yhteistyötä tarkennettiin ja laadittiin toimintasuunnitelma molemminpuolisten hyötyjen ja vaikuttavuuden varmistamiseksi. Professoreille muun muassa mahdollistaa ulkopuolisen hankerahoituksen saamisen, tiiviimmän kansainvälisen yhteistyön ja -vierailut, tutkijoiden rekrytoimisen, opiskelijayhteistyön sekä tieteellisen julkaisutoiminnan. Professoreille lisäksi vahvistaa edellytyksiä aktiivisempaan sidosryhmäyhteistyöhön vesienhoitoon ja -tutkimukseen liittyen.

Työllisyyden edistämisen kuntakokeilun tavoitteena on vahvistaa kunnan roolia työllisyyspalvelujen järjestäjänä sekä edistää erityisesti pidempään työttömänä olleiden ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille sovittamalla yhteen valtion ja kuntien resursseja, osaamista ja palveluja. Alun perin työllisyyden kuntakokeilut käynnistyivät 1.3.2021 ja niiden piti päättyä 30.6.2023. Kuntakokeilun voimassaoloa jatkettiin 31.12.2024 saakka. Tällä muutoksella turvataan TE-palvelujen sujuva siirto, kun palvelut siirtyvät pysyvästi kunnille vuoden 2025 alusta. Työllisyyspalveluissa onnistuminen näkyy elinvoiman vahvistumisena ja uusien työpaikkojen syntyminenä sekä alueen työttömyyden vähenemisenä.

Työllisyyden tavoitteiden saavuttaminen on laajan toimijaverkoston yhteistyötä ja yhdessä tehtyjä konkreettisia toimenpiteitä työllistymisen ja työnantajien palveluiden onnistumisen tekemiseksi. Yhteistyö ja toimijaverkoston toimenpiteet perustuvat Ketterimmät Hämeenlinnan seudun työllisyysohjelman toteuttamissuunnitelmaan, joka on vuosille 2023–2025. Hämeenlinnan seudun kuntakokeilussa (Hattula, Hämeenlinna, Janakkala) on ollut yhteensä 9 090 eri asiakasta 1.1.2024 mennessä. Tilastohetkellä 1.1.2024 työttömänä oli 2 942 henkilöä, joista hämeenlinalaisia 2 330 henkilöä. Työssä korostuu monialaisuus ja kansainvälistyminen. Asiakkaista 9 % oli työllistymistä edistävän monialaisen palvelun ja 25 % laajan tuen palveluiden asiakkuudessa. Hämeenlinnan kotoutumisen ja vieraskielisten tiimiin on keskitetty myös Hattulan ja Janakkalan kotoutumislain mukainen työllisyyspalvelu sekä kotouttamisen kaltaisia palveluita tarvitsevat vieraskieliset. Työhaun aloituskia oli keskimäärin 210 kappaletta kuukaudessa, työhaun päätymisiä keskimäärin 151 kappaletta kuukaudessa vuonna 2023.

Vuoden 2023 keskeiset toimenpiteet liittyivät palveluihin ohjaamisen ja palveluiden kautta työllistymisen tehostamiseen. Tätä toteutettiin kehittämällä osaamisen tunnistamista sekä oppilaitos- ja yritys yhteistyötä työllistymisen tai yrittäjyyden näkökulmasta. Lisäksi uudistukset kohdistuivat hyvinvointialueen, Kelan, kuntien ja työllisyyspalveluiden työkyvyn tuen palveluiden yhdyspintatyön ja henkilöstön osaamisen kehittämiseen. Yhteistyön ja yhteisen tekemisen keskiössä olivat nuorten työllistymisen parantaminen, pitkittyvän työttömyyden ehkäiseminen, työvoiman saatavuuden ja monimuotoisuuden kehittäminen työnantajien tarpeisiin. Keskeistä oli myös Hämeenlinnan veto-, pito- ja lumovoiman rakentaminen työllisyyden ja elinkeinojen näkökulmasta.

Kaupunki työllisti vuoden aikana 156 (2022: 169 sisältäen sosiaali- ja terveystyöpalvelut) henkilöä työllistämisen määrärahoista määräaikaisiin työsuhteisiin kaupungin eri yksiköihin. Lisäksi kaupungin kuntalisten ja työllisyysseteleiden avulla tuettiin 44 (2022: 66) eri henkilön työllistymistä vuoden 2023 aikana 20 (2022: 23) eri työnantajalle. Nuorten kesätyöseteileillä työllistettiin 303 (2022: 225) 15–24-vuotiasta nuorta 160:lle eri työnantajalle. Lisäksi nuorten työllistämistä tuettiin yhteistyössä Etelä-Hämeen osuuspankin kanssa OP-kesäseteileillä, jonka kautta työllistyi 56 nuorta 42 eri työnantajalle. 13–28-vuotiaiden Oma Firma -yrittäjyyssetelin sai 17 nuorta. Nuorten yrittäjyyttä tuettiin myös Hämeensaaren Kesäkatu -toiminnassa mahdollistamalla yrittäjäpaikkoja alueelle.

Työllistymistä edistävän monialaisen yhteis palvelun (TYP) asiakkaiden tilanteissa korostuu tarve erityisesti Kela-yhteistyölle, kuntoutuspalveluille sekä erilaisille keinoille räätälöidä työllistymisen polkuja olemassa olevien työ- ja toimintakyvyn haasteiden vuoksi. Vuonna 2023 TYPin asiakkaana Hämeenlinnassa oli 668 (2022: 697) työtöntä, joista uusia vuoden aikana aloittaneita asiakkuuksia oli 167 (2022: 338). Vuoden aikana 197 (2022: 175) asiakkaalle löytyi pysyvä ratkaisu TYP-palvelussa, joista 32 % (2022: 51 %) siirtyi työhön tai koulutukseen. Muuhun palvelutarpeen mukaiseen palveluun, kuten eläkkeelle, pitkäaikaiseen kuntoutukseen tai sairauslomalle siirtyi 50 % (2022: 34 %) asi-

akkaista. Asiakkuudet kestivät tyypillisimmin 1–2 vuotta. Vuoden 2023 aikana vahvistettiin erityisesti Kela-yhteistyötä, hiottiin TYP-verkoston yhtenäisiä käytäntöjä sekä rakennettiin verkostoyhteistyön toimivuutta osana hyvinvointialueen muodostumista.

Työttömien hyvinvointia tukevien palveluiden tarve korostuu myös kaupungin HYTE-kyselyssä työikäisen väestön osalta. Erityisesti koetaan, että liikuntapalvelut ja erilaiset kohtaamista mahdollistavat paikat ja toiminnot tukevat parhaiten koettua työkykyä ja työelämässä pysymistä. Työttömien osalta tarve kehittää näitä palveluita ja näiden yhteensovittamista työllistymiseen nousi keskeiseksi. Perjantaisin tarjottava uimahalli- ja kuntosalivuoro mahdollisti viikoittain 16–45 henkilölle mahdollisuuden ilmaiseen uinti- ja kuntosalivuoroon uimahallin aukioloaikana.

Työvoima- ja yrityspalveluiden TE25-uudistuksen valmistelu eteni vuoden 2023 aikana. Hämeenlinnan johdolla valmisteltiin seitsemän kunnan yhteinen sopimus TyöHäme-työllisyysalueen muodostamisesta ja alueen toiminnan järjestämisestä. Hämeenlinnan kaupunki toimii TyöHämeen vastuukuntana. TyöHäme käsittää Hämeenlinnan kaupungin lisäksi Hattulan, Tammelán, Jokioisten, Humpilan, Ypäjän kunnat sekä Forssan kaupungin. TyöHäme on saanut marraskuussa 2023 luvan edetä suunnittelemlallaan tavalla. TyöHämettä on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä eri tahojen kanssa. Näitä ovat olleet mm. Yritysjärjestöt, yksittäiset yritykset, oppilaitokset, 3. sektorin toimijat, kuntakokeilun työntekijät sekä asiantuntijat Kelasta, hyvinvointialueelta, Kuntaliitosta, TEM:stä, Hämeen TE-toimistosta, Hämeen ELY-keskuksesta ja KEHA:sta. Valmistelua on tehty yhteistyössä koko Hämeen alueen neljän eri työllisyysalueen edustajien kanssa.

Erilaisia tapahtumia ja työryhmiä järjestettiin 3–6 kertaa viikossa. Erilaisten tilaisuuksien ja työpajojen avulla kerättiin tietoa tulevaisuuden työvoima- ja yrityspalveluiden tarpeista. Samalla luotiin yhteistä ymmärrystä kuntien tulevasta roolista työllisyys- ja yrityspalveluiden järjestäjinä ja aktiivisina toimijoina. Hämeenlinnan kaupunki palkkasi valmisteluun koordinaattorin samoin kuin Forssan seudun kunnat.

Linnan Kehityksen työllisyyspalvelut olivat tärkeässä roolissa Hämeenlinnan seudun kuntakokeilun työnantaja- ja verkostoyhteistyön kehittämisessä. Yhteistyön tuloksena löydettiin yli 90 piilotyöpaikkaa. Työllisyysagentit ovat säännöllisesti osallistuneet eri tapahtumiin. Työllisyysagentit järjestivät myös itse useita tapahtumia sekä tuotti yhdessä Patrian kanssa TE-live lähetyksen yritysrekrytoinnin tueksi. Työllisyysagentit olivat myös keskeisiä Tekijä-tapahtuman järjestämisessä kaupungin elinvoimapaalveluiden ja muiden yhteistyökumppaneiden ohella. Työllisyysagentit vastasivat 2023 vuoden aikana 47 Yrityshaavissa nousseeseen kiinnostukseen liittyen työvoimatarpeeseen ja yritysten rekrytointiin. Yritysenttien tehtävänä oli vahvistaa yritysten rekrytointiosaamista ja lisätä tietoa erilaisista työllistämisen palveluista ja yritysten tukimahdollisuuksista.

Kotoutumisen edistämisen palvelu uudistui 1.1.2023 aiempien kuntapalveluiden jakauduttua sekä kunnan että hyvinvointialueen järjestämisvastuulle. Kokonaisvastuu kotouttamispalveluista siirtyi kunnille ja osaksi elinvoimapaalveluita. Vuonna 2023 keskiössä on ollut työskentelytapojen uudelleen muotoilu moninaisimmille maahanmuuttajaryhmille vastaamaan uudistuneen kotoutumislain velvoitteisiin. Työskentelyssä on kiinnitetty erityistä huomiota opiskelu- sekä työperustaisen maahanmuuton tarpeisiin ja tukemiseen. Palveluita on laajennettu kohtaamaan kysyntää ja sekä täyttämään lakisäätteisiä velvoitteita.

Kansainvälisten asiakkaiden määrä on vuoden 2023 aikana lisääntynyt merkittävästi. Maahanmuuttofon monikielisessä Walk-in ohjaus- ja neuvontapalvelussa oli 2 155 neuvontatapahtumaa vuoden 2023 aikana (2022: 1 342). Neuvontaa haettiin arjen asioissa muun muassa talouteen, asumiseen, perhe-elämään, koulutukseen, Kela-etuuksiin ja työ- ja oleskelulupiin liittyen. Kansainvälisten asukkaiden neuvontaa laajennettiin ukrainan kielelle sekä kaupunkineuvonnassa, että MyIntegration -sivustolla. Kotoutumiskorvausten (ukrainalaiset ja kansainvälistä suojelua saavat) piiriin kuului vuoden 2023 lopussa 497 henkilöä.

Työtä on uudistettu ja tehostettu osin kolmella ulkoisella rahoituslähteellä. Nuorille maahanmuuttajille suunnattu Kohti uutta -hanke (EU), kansainvälistä ja tilapäistä suojelua saavien ohjaukseen haettiin ja saatiin TEM-rahoitusta työntekijäresurssin lisäämiseksi. Vuonna 2023 aikana rakennettiin Making Home Hämeenlinna -nimistä sähköistä kotoutumisen palvelutarjotinta, joka on pääasiallisesti suunnattu Hämeenlinnaan juuri muuttaneille tai muuttoa suunnitteleville. Hanketta toteutetaan TEM:in erityisrahoituksella. Lisäksi tuotettiin monikielisiä yhteiskuntainfoja, kaikille avointa digineuvontaa sekä kohdennettua asettautumisneuvontaa kansainvälisille lapsiperheille. Opinnollinen kuntoutus (OpinPa) ryhmätoiminnalla edistettiin ja ylläpidettiin työelämän edellyttämiä yhteiskunnallisia ja kielellisiä valmiuksia. Ryhmä tavoitti 43 osallistujaa, jotka koostuivat pääasiallisesti työmarkkinoiden ulkopuolella olevista naisista.

Elinvoima ja kotoutumisen edistäminen toimivat hyvien väestösuhteiden lisäämiseksi kansainvälisellä ja paikallisella tasolla. Hämeenlinnan kaupunki on osa Euroopan neuvoston Inter Cultural Cities (ICC) -verkostoa. Vuonna 2023 Kaupungin kotoyksikkö on aktiivisesti mukana ETNO-neuvottelukunnan työssä ja valmistelemassa maakunnallista hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmaa. Elinvoiman vastuualueelle perustettiin koko kaupungin kotouttamistyötä ohjaava ja edistymistä valvova työryhmä.

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Taloudelliset ja tehokkaat TE-palvelut	Työmarkkinatuen kuntaosuus laskee vuosittain	Hämeenlinnan työmarkkinatukimaksu-osuus oli 6,7 milj. euroa vuonna 2023. Osuus väheni n. 35 000 € vuoden 2022 tasosta.	Toteutuu
	Yli kolmen kuukauden työttömyydet laskevat	Yli 3kk:n työttömyysjaksojen määrä on edelleen laskussa ollen vuonna 2023 keskimäärin 2 249 (2022: 2 358). Puolivuotisraportissa oli virheellisesti raportoitu yli 9 viikon työttömyydet, korjatut luvut ovat 2023 1–6: 2 254 (2022 1–6: 2 468). Virhe ei vaikuta päätelmään.	Toteutuu
Vaikuttava elinvoimapolitiikka	Linnan Kehitys Oy:lle asetetut tavoitteet on saavutettu	Haastava ja epävarma markkinatilanne on osaltaan vaikuttanut myös Linnan Kehitystä koskevien tavoitteiden saavuttamiseen. Vuonna 2023 Hämeenlinnaan sijoittui sijoittumispalveluiden kautta 20 uutta yritystä, jotka toivat 105 työpaikkaa. Tältä osin tavoitteita ei saavutettu. Matkailutulon osalta tavoite ylitettiin selvästi. Hämeenlinnan matkailutulo	Toteutuu osittain

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
		tuoreimpien, vuotta 2022 koskevien tietojen mukaan yli 97 miljoonaa, kun vuonna 2019 ennen koronaa luku oli 72,7 miljoonaa ja 75 miljoonaa vuonna 2021. Yövytyissä öissä on osaltaan myös pientä kasvua verrattaessa vuosia 2022 ja 2023. Vuonna 2023 luku oli runsas 228 000.	
	Toisen asteen ja ammattikorkeakoulun houkuttavuus kasvaa	Hämeen ammattikorkeakoulun kevään toisessa yhteishaussa (suomenkieliset amk- ja yamk-koulutukset) oli vuonna 2022 yhteensä 9990 hakijaa ja vuonna 2023 yhteensä 11396 hakijaa. Hakijamäärässä siis nousua 14%. Tavastian osalta yhteishaun hakijamäärät pysyivät hyvällä tasolla niin ammatillisessa kuin lukiokoulutuksessakin ja jatkuvan haun tilanne on pysynyt vakaana. Ei merkittävää muutosta vuoden 2022 ja 2023 välillä.	Toteutuu ☒
	Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden sijoittuminen Kanta-Hämeeseen kasvaa	Luotettavaa tietoa sijoittumisesta ei ole saatavilla ainakaan tällä hetkellä. Etäopiskelun vahva asema vaikuttaa negatiivisesti alueelle sijoittumiseen. Yleinen asiantuntija-arvio on, ettei opiskelijoiden kiinnittyminen Hämeenlinnaan ole mainittavasti kasvanut. Tavoitteen toteutuminen edellyttää pitkäjänteistä työtä.	Ei tietoa ☐
	Hämeen Uusyrityskeskuksen tavoitteet on saavutettu	Haastavasta markkinatilanteesta huolimatta Hämeen uusyrityskeskus saavutti tavoitteensa. Asiakkaista yrityksen perusti 114 henkilöä, kun tavoite oli 105 / vuosi.	Toteutuu ☒

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Toiminnassa noudatetaan hyvää hallintotapaa. Tavoitteiden toteutumista toiminnassa seurataan viikoittaisissa tiimeissä, päivittäisessä lähijohtajatyössä ja onnistumiskeskusteluissa. Lähijohtaja seuraa myös työajan käyttöä, työn kuormittavuutta, työturvallisuutta ja työhyvinvointia. Keskeistä toiminnan jatkuvuudelle on myös hyvä perehdytys. Yksikön lähijohtajalla on vastuu riskienhallinnasta alaisessaan toiminnassa.

Hankkeilla ja työryhmillä on päätetyt ohjausryhmät. Hankinnoissa noudatetaan kaupungin hankinta- ja sopimusohjetta. Päätöksenteossa noudatetaan hallintosääntöä ja delegointipäätöksiä. Virkamiespäätökset lähetettiin tiedoksi lähijohtajalle. Talouden toteumaa seurataan säännöllisesti. Esityslistat, pöytäkirjat ja sopimukset viedään asianhallintajärjestelmään.

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Elinvoima ja työllisyyspalvelut						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	960 614	1 703 300	40 000	1 743 300	2 499 793	756 493
Toimintamenot	-13 334 229	-15 716 400	-90 000	-15 806 400	-14 720 726	1 085 674
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>-12 373 614</i>	<i>-14 013 100</i>	<i>-50 000</i>	<i>-14 063 100</i>	<i>-12 220 934</i>	<i>1 842 166</i>

Vuonna 2023 elinvoiman ja työllisyyspalvelujen toimintamenot olivat 14,721 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 2,450 milj. euroa. Toimintakate oli -12,221milj. euroa.

Toimintatuotot ylittyivät 755 832 eurolla. Merkittävimmät tulojen ylitykset syntyivät kotoutumis- palveluissa tuista ja avustuksista. Toimintamenot alittuivat 1,086 milj. eurolla. Merkittävimmät menojen alitukset syntyivät työllistämispalveluissa työmarkkinatuen kuntaosuudesta sekä dynaamisista hankinnoista ja kotoutumispalveluissa palvelujen ostoista.

Tunnusluvut

	TP 2022	Muutettu TA 2023	TP 2023
Pitkäaikaistyöttömien työmarkkinatuen kuntaosuus €	6 740 920	7 050 000	6 705 550

Keskusvaalilautakunta

Vuonna 2023 järjestettiin eduskuntavaalit. Keskusvaalilautakunta kokoontui viisi kertaa.

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Keskusvaalilautakunta						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	151 567	100 000		100 000	130 045	30 045
Toimintamenot	-143 186	-185 000		-185 000	-157 009	27 991
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>8 381</i>	<i>-85 000</i>		<i>-85 000</i>	<i>-26 964</i>	<i>58 036</i>

Vuonna 2023 keskusvaalilautakunnan toimintamenot olivat 157 009euroa ja toimintatuotot olivat 130 045 euroa. Toimintakate oli -26 964 euroa.

Tarkastuslautakunta

Kaupunginvaltuuston alaisen tarkastuslautakunnan toiminta perustuu kuntalakiin ja Hämeenlinnan kaupungin hallintosääntöön. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista sekä toiminnan tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tarkastuslautakunta laatii suorittamastaan arvioinnista vuosittain arviointikertomuksen.

Lautakunta huolehtii myös hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestämisestä sekä valmistelee valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Tarkastuslautakunta valvoo

kuntalain 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista, ylläpitää sidonnaisuusrekisteriä julkisessa tietoverkossa kaupungin kotisivuilla ja saattaa sidonnaisuusilmoitukset valtuustolle tiedoksi.

Lautakunta perehtyy kaupungin ja kaupunkikonsernin eri toimintoihin työohjelman mukaisesti. Painopisteenä vuoden 2023 arvioinnissa on tavoitteiden toteutumisen lisäksi hyvinvointialueuudistuksen vaikutukset ja kaupunkistrategian jalkauttamisen toteutuminen. Arviointikertomus hyväksytään toukokuussa.

Lautakunnan sitovat tavoitteet

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Arviointikertomuksessa esitetyt havainnot johtavat toimintojen kehittämiseen vuoden kuluessa niiden esittämisestä	75 % havainnoista johtaa toimintojen kehittämiseen vuoden kuluessa niiden esittämisestä	Kaupunginhallitus on antanut kaupunginvaltuustolle lausunnon vuoden 2022 arviointikertomuksessa annettujen suositusten perusteella tehdyistä toimenpiteistä. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan 76 % annetuista suosituksista on johtanut toiminnan kehittämiseen.	Toteutuu

Talous

	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Tarkastuslautakunta						
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	11 836	2 000		2 000	1 500	-500
Toimintamenot	-235 281	-254 800		-254 800	-247 272	7 528
Toimintakate (netto)	-223 445	-252 800		-252 800	-245 772	7 028

Vuonna 2023 tarkastuslautakunnan toimintamenot olivat -247 272 euroa ja toimintatuotot 1 500 euroa. Toimintakate oli -245 772 euroa. Tarkastuslautakunnan tuottoihin on sisällytetty jätelautakunnalle kohdistuvan tarkastuspalvelun osuus.

Toimintamenot alittivat määrärahan 7 528 eurolla (poikkeama -3 %).

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Toiminnassa noudatetaan hyvää hallintotapaa. Hankinnoissa noudatetaan kaupungin hankinta- ja sopimusohjetta sekä hallintosääntöä. Talouden toteumaa seurataan säännöllisesti. Esityslistat, pöytäkirjat ja sopimukset viedään asianhallintajärjestelmään. Tilintarkastaja raportoi lautakunnalle tilintarkastussuunnitelman toteutumisesta kaksi kertaa vuodessa.

Elinkeinorahaston taseyksikkö

Elinkeinorahasto toimii taseyksikkönä. Elinkeinorahaston tuotto lisätään rahaston pääomaan, ellei valtuusto vuoden aikana toisin päättä. Elinkeinorahaston tarkoituksena on käsitellä elinkeinopoliittista omaisuutta siten, että kaupungin omistukseen sitoutuva pääoma ja siitä saatavat tulot kyetään riittävästi erittelemään ja kohdistamaan elinkeinotoiminnan tukemiseen. Kaupungin elinkeinorahaston säännöt on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 11.12.2006.

Talous

TASEYKSIKÖT	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Tuloarviot ja määrärahat						
Palvelujen ostot		-1 000		-1 000		1 000
Toimintamenot		-1 000		-1 000		1 000
Toimintakate (netto)		-1 000		-1 000		1 000

Vuonna 2023 taseyksikön toimintamenot olivat 0 euroa ja toimintakate oli 0 euroa.

Elinkeinorahaston taseyksikön tuloslaskelma, rahoituslaskelma ja tase ovat liitetiedoissa.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan vastuualueelle kuuluivat vuonna 2023 varhaiskasvatus, esiopetus, perusopetus, lastenkulttuuri, nuorisotoimi, museot, kirjastot, kulttuuri, liikunta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Lisäksi vastuulla olivat toisen asteen koulutuksen ja vapaan sivistystyön ohjaus.

Lautakunnan sitovien tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Lasten ja nuorten liikumisen edistäminen	MOVE-testien tulokset ovat keskimäärin yli valtakunnan keskitason	Hämeenlinnassa 34,6 %:lla oppilaista fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä tai hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla. Valtakunnallisesti sama osuus on 38%. Tilanne on siis parantunut	Toteutuu
	Liikuntavälitunnit käytössä 80 %:lla oppilaista	Toteutuu 86 %:lla oppilaista. Mittaus on tehty keväällä 2023 ja uusi mittaus tehdään keväällä 2024.	Toteutuu
Vuorovaikutuksen laatu	Hyvinvointiraporttiin/kertomukseen valitut ja hyte-kertoimeen sisältyvät kouluterveyskyselyn tulokset parantuneet	HYTE-kerroinindikaattorit ovat parantuneet (Hämeenlinnan HYTE-kerroin 2021 65, 2022 68, 2023 72) Hyvinvointikertomukseen valitut indikaattorit kertovat laskevasta hyvinvoinnin trendistä	Toteutuu osittain
	Vuorovaikutuksen laatu varhaiskasvatuksessa (Kehittävä Palaute)	Varhaiskasvatuksessa 45,4 % kasvattajan vuorovaikutuksesta suhteessa lapseen on vastaanottavaa, osallistuvaa tai tavoittelevaa.	Toteutuu
Kielellisten valmiuksien ja lukutaidon edistäminen	Oppilaiden lukutaidon tulokset edellisvuotta paremmat	Tuloksia kootaan ja analysoidaan parhaillaan. Tulokset valmistuvat 3/2024.	Ei tietoa
Sitoutuminen varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen	Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuus kasvaa edellisvuodesta.	Varhaiskasvatukseen osallistumisaste 83,9 %, vuonna 2022 osallistumisaste 81,4 %.	Toteutuu
	Lasten sitoutuminen toimintaan varhaiskasvatuksessa (Kehittävä Palaute)	Lasten 54,4% toiminnasta jatkuvaa tai kestäväää ja intensiivistä. Tavoitetasoa ei ole asetettu. Muun Suomen keskiarvo 34,9 %	Toteutuu

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
	Oppilaiden poissaolomäärien vähentyminen edellisvuodesta	Poissaolot ovat vähentyneet 11 % vuodesta 2022.	Toteutuu
Asukkaiden aktivoiminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen yhdessä hyvinvointialueen kanssa	Kulttuurin ja liikunnan TEA-viisarit yli koko maan keskiarvon	Liikunnan Teaviisari (tiedot kerätään parillisina vuosina huhti-kesäkuussa. Vuonna 2022 Hämeenlinna 72, koko maa 72) Kulttuurin TEAviisari 2023: Hämeenlinna 87, koko maa 71	Toteutuu
	Liikkumiskerrat kaupungin ja yhtiön sisäliikuntapaikoissa	789 559 Tavoitetasoa ei ole asetettu, v. 2022 706 327	Toteutuu
	Ikäihmisten hyvinvointisuunnitelman toimeenpano	Ikäihmisten asumisen ohjaus ja neuvonta aloitettu, asumisen teema ollut esillä Vapaaehtoiskeskus Pysäkin tapaamisissa, yhteistyön lisääminen museoiden ja kirjaston kanssa, useita matalan kynnyksen avoimen oven tapahtumia	Toteutuu
	Asukkaille toteutetaan päihdetilannekysely	Seuraava Päihdetilannekysely tehdään 2024 keväällä. Vuonna 2023 on tehty HYTE-kysely, jonka mukaan nikotiinituotteiden käyttö on vähentynyt lievästi 2021-2023, alkoholin käyttö on pysynyt samalla tasolla 2021-2023.	Ei toteudu
Talouden tasapainotusohjelman toteuttaminen	Tasapainotusohjelman selvitykset on tehty ja päätökset edistävät talouden tasapainottamista	Selvitykset ovat tehty. Päätökset eivät edistä talouden tasapainottamista.	Toteutuu osittain
	Asiakas- ja palautekyselyn tulokset	Palveluverkkoselvityksen palaute on kerätty ja toimitettu päättäjille päätöksenteon tueksi.	Toteutuu
Kestävän elämäntavan opinpolun toimeenpano	Kokemus kestävän elämäntavan edistymisestä (oppilaiden, henkilöstön itsearviointi)	Selvitystä ei ole tehty, kestävän elämäntavan kokonaisuutta valmistellaan LUMA-strategian yhteydessä.	Ei toteudu
Monipuolisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen turvaaminen	Käyntien määrä eri palveluissa ei laske - museoiden kävijämäärä - kirjastojen lainausten määrä	Tavoitetasoja ei ole asetettu. Liikuntatilojen käyttöaste 2023 (arkisin klo 17-21):	Toteutuu osittain

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
	<ul style="list-style-type: none"> - liikuntatilojen käyttöaste - uimahallien kävijämäärät - lastenkulttuurin osallistuja-/ käyntimäärät - liikuntaryhmien osallistumiskerrat 	<p>Isot salit (Loimua Areena, sali-bandyhalli, Nummikeskus, Jukola, Iittala-halli, Lammin liikuntakeskus) 73 %, vuonna 2022 60 %</p> <p>Muut salit 55 %, vuonna 2022 40 %</p> <p>Uimahallien kävijät 256 769, vuonna 2022 205 803</p> <p>Liikuntaryhmien osallistumiskerrat 22 916, vuonna 2022 19 404</p> <p>Kirjaston lainat 2023: 1 076 905</p> <p>Hämeenlinnan Taidemuseon pääsylipulisten kävijöiden määrä (sis. museokortti) 2023: 26 214</p> <p>Hämeenlinnan Kaupunginmuseon pääsylipullisten kävijöiden määrä (sis. museokortti) 2023: 16 732</p>	
	<p>Järjestöavustuksilla avustettavan toiminnan osallistujamäärä</p> <p>Minipilotteihin osallistuneiden määrä</p>	<p>Tavoitetasoa ei ole määritetty.</p> <p>Järjestöavustuksilla avustettavan toiminnan osallistujamäärä 128 521</p> <p>Jatkuvan toiminnan minipilotit osallistujamäärä 10 234</p> <p>Kokeellisen toiminnan minipilotit osallistujamäärä 8 074</p>	<p>Toteutuu</p> <p>■</p>
<p>Monipuolisten kulttuuri- ja liikuntapalvelujen turvaaminen</p>	<p>Eri kohderyhmien kokemus kulttuurista ja liikunnasta</p>	<p>Aikuisväestön liikunta ja terveystottumukset -kysely</p> <p>Hämeenlinnan kaupunginkirjastolla, Hämeenlinnan Taidemuseo ja Hämeenlinnan kaupunginmuseo keräävät asiakaspalautetta jatkuvana prosessina. Lisäksi museot ovat tehneet asiakaskyselyt ja kirjasto selvitti asiakkaiden kokemuksia kirjastoverkkoselvityksen yhteydessä.</p>	<p>Toteutuu</p> <p>■</p>
<p>Positiivisen viestinnän vahvistaminen</p>	<p>Sihyn kanavien some-seuraajien määrä</p>	<p>Tunnistettuja Facebook-kanavia 32, Instagram-kanavia 35, Youtube-kanavia 7,</p>	<p>Toteutuu</p> <p>■</p>

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
		<p>Tiktok-kanavia 4, X:ssä 1 ja LinkedIn:ssä 1. Lisäksi henkilöstön omia kanavia.</p> <p>Seuraajat: ARX yhteensä 11 087 seuraajaa + YouTube-kanava 737 tilaajaa. Aimo-koulu 1578. Nuorisopalvelut yhteensä 10 983. Kirjastot 6800, Taidemuseo 5300, Kaupunginmuseo 2600, Taiteiden yö 2700.</p> <p>Satakielen siivin (varhaiskasvatus) n. 900. Opetuspalveluissa eniten seuraajia Saaristen koululla.</p>	
	Viestintä edistää lapsen oikeuksien näkymistä ja toteutumista (Unicefin LYK-indikaattori)	<p>Asukaslehdessä artikkeleja LYK-temasta, LYK näkynyt kaupungin somessa ja verkkosivuilla, Lapsen oikeuksien viikko ja V-päivät esillä viestinnässä, artikkelisarja varhaiskasvatuksessa</p> <p>LYK-verkkosivujen kävijämäärät: 2022 1 825, 2023 2 246</p>	<p>Toteutuu</p>

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan talous

SIVISTYS- JA HYVINVOINTILAUTAKUNTA	Alkuperäinen			Muutettu TA		Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset	2023	TP 2023	
Tuloarviot ja määrärahat						
Myyntituotot	2 427 940	1 377 000	500 000	1 877 000	2 928 115	1 051 115
Maksutuotot	2 144 439	2 075 000	-370 000	1 705 000	1 760 630	55 630
Tuet ja avustukset	2 969 257	589 000	2 404 000	2 993 000	3 654 234	661 234
Muut toimintatuotot	214 535	142 000		142 000	183 092	41 092
Toimintatuotot	7 756 171	4 183 000	2 534 000	6 717 000	8 526 072	1 809 072
Henkilöstökulut	-60 701 153	-59 627 000	-3 916 500	-63 543 500	-63 849 840	-306 340
Palvelujen ostot	-27 811 547	-26 325 000	-915 000	-27 240 000	-27 635 688	-395 688
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 666 185	-2 610 000		-2 610 000	-2 748 110	-138 110
Avustukset	-9 864 889	-10 481 000	440 000	-10 041 000	-9 757 265	283 735
Muut toimintakulut	-27 578 698	-28 900 000	-972 000	-29 872 000	-29 886 857	-14 857
Toimintamenot	-128 622 471	-127 943 000	-5 363 500	-133 306 500	-133 877 760	-571 260
Toimintakate (netto)	-120 866 300	-123 760 000	-2 829 500	-126 589 500	-125 351 688	1 237 812

Vuonna 2023 sivistys- ja hyvinvointilautakunnan toteutuneet toimintamenot olivat 133,878 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 8,526 milj. euroa. Toimintakate oli -125,352 milj. euroa.

Lautakunnalle siirrettiin alkuvuodesta kaupunkirakenteen ja konsernipalvelujen määrärahoista 90 000 euroa henkilöstösiirtoihin liittyen. Talousarviomuutoksella haettiin lautakunnan toimintakuluihin 5 264 000 euroa lisäystä menomäärärahoihin ja 2 534 000 euron lisäystä toimintatuottoihin.

Suurimmat muutokset olivat ennakoitua suuremmat palkankorotukset ja kesäkuinen kertaerä, valmistavan opetuksen kasvu, päiväkotihoidon palvelustelin ennakoitua suuremmat asiakasmaksujen alenemisesta ja käytön kasvusta johtuneet kustannukset sekä sisäisiin vuokriin tulleet muutokset. Saatujen hankerahoitusten vuoksi haettiin 2 400 000 euron talousarviomuutosta sekä tuottoihin että kuluihin. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen alenemisen vuoksi tuottoihin haettiin 400 000 € vähennystä. Toisaalta talousarviomuutoksella tuottoihin lisättiin 500 000 euroa hyvinvointialueelta laskutettavia vammaisten lasten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen kuluja.

Lautakunnan toteutunut toimintakate on 1,238 milj. euroa muutettua talousarviota parempi. Tuotot ylittivät muutetun talousarvion 1,783 milj. euroa ja kulut ylittyivät 0,545 milj. euroa. Tuloja saatiin ennakoitua enemmän etenkin perusopetuksen kuntienvälisestä laskutuksesta.

Lautakunnan mahdollisuudet osallistua kaupungin talouden tasapainotukseen vähenivät merkittävästi, kun toimialan yksiköitä koskeneen palveluverkkoselvityksen tulokset jäivät vähäisiksi. Selvitystä valmisteltiin vuosien 2022–2023 aikana yhteistyössä konsernipalvelujen ja kaupunkirakenteen kanssa ja asiasta päätettiin marraskuussa 2023 kaupunginvaltuustossa.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan investoinnit 2023

Toimialan investointiohjelma eteni kaupunginvaltuuston päätösten mukaisesti. Talonrakennusinvestointeja hallinnoi tilapalvelut kaupunkirakennetoimialalla. Sairion päiväkodin perusparannus valmistui heti alkuvuodesta. Hämeenlinnan yhteiskoulun uudisrakennus ja liikuntasali, Myllymäen koulun peruskorjaus- ja uudisrakennushanke sekä Ruununmyllyn koulun kivikoulun ja pihan peruskorjaukset etenivät. Seminaarin kampuksella B-rakennuksen peruskorjaus valmistui ja E-rakennuksen peruskorjaus käynnistyi. Seminaarin kampus oli Suomen yliopistokiinteistöjen omistuksessa.

Taidehankinnoista vastasi Hämeenlinnan taidemuseo talousarvion mukaisesti.

	TP 2019	TP 2020	TP 2021	TP2022	TP 2023
Taideteokset	19 654	20 000	20 000	19 382	18 000

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Sisäinen valvonta on sivistys- ja hyvinvointilautakunnan vastualueella järjestetty asianmukaisesti. Talousarvion ja tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti ja poikkeamiin puututaan. Vuoden 2023 aikana opetuspalveluissa todettiin yksi väärinkäytöstapaus, johon reagoitiin työnantajan työnjohtovallan mukaisin keinoin. Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan päätöksistä tehtiin yksi oikaisuvaatimus, joka on käsitelty lautakunnassa 14.2.2024. Viranhaltijapäätöksistä tehtyjen oikaisuvaatimusten tai hallintovalitusten määrä oli vähäinen.

Kriittisenä riskinä tunnistettiin henkilöstön riittävyys ja saatavuus erityisesti varhaiskasvatuksessa. Riskien hallitsemiseksi varhaiskasvatuksessa on uudistettu rekrytointia ja otettu käyttöön uusia henkilöstöetuja. Lisäksi riskin vaikutuksia palveluun hallitaan varhaiskasvatuksessa mm. henkilöstöpölyllä ja tarvittaessa henkilöstön siirtymisellä ryhmästä tai yksiköstä toiseen. Koko toimialan osalta henkilöstön saatavuusriskiä pyritään rajaamaan ennakoivalla henkilöstösuunnittelulla sekä hyvällä johtamisella ja työkultuurilla

Muita merkittäviä riskejä olivat henkilöstön työhyvinvointi ja tapaturmat, tilojen kunnossapito, kaupungin talous mm. varhaiskasvatuksen maksutulojen väheneminen ja yleinen kustannusten kasvu, toimintaympäristön muutokset, väestörakenteen ennakointi sekä koronapandemian jälkivaikutukset lapsissa ja nuorissa.

Sivistys- ja hyvinvointitoimialan yhteinen hallinto, palveluohjaus ja terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Sivistys- ja hyvinvointitoimialan yhteisen hallinnon päätehtäviä ovat päätöksenteon tuki, toimialan johtaminen sekä tulosalueiden tehtävien yhteensovittaminen. Uutena tehtävänä toimialan hallintoon sijoitettiin vuonna 2023 hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.

Toukokuun alusta 2023 toimialan yhteinen palveluohjausyksikkö purettiin ja henkilöstö jakaantui varhaiskasvatuksen ja opetuksen hallintoon. Muutoksen perusteluna oli sujuvammat prosessit ja vastuiden selkeyttäminen. Palkat ja muut kustannukset kirjattiin kuitenkin vuoden loppuun asti entiselle kustannuspaikalleen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tiimi aloitti vuoden alussa hyvinvointipäällikön johdolla. Joulukuussa tehtävään yhdistettiin liikuntapäällikön tehtävät ja uudeksi nimikkeeksi tuli liikunta- ja hyvinvointipäällikkö. Kesällä Hämeenlinnassa toteutettiin yhteistyökumppaneiden kanssa puistoruokailu kolmessa toimipisteessä.

Ehkäisevä päihdetyö siirtyi A-klinikalta Hämeenlinnan omaksi toiminnaksi heinäkuussa 2023. Tehtävää varten perustettiin hyvinvointikoordinaattorin toimi. Syksyn aikana seudullinen yhteistyö käynnistyi ja aloitettiin ehkäisevän päihdetyön ja perusopetuksen yhteistyö lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Hämeenlinnassa toteutetaan päihdehaittojen ehkäisyssä THL:n pakka-toimintamallia.

Ikäihmisten asumisen ohjaus ja neuvonta käynnistyi. Vapaaehtoiskeskus Pysäkki järjesti vuoden aikana kaksi vapaaehtoistoiminnan koulutuskokonaisuutta. Matalan kynnyksen avoimet ovet -tapah-tumia järjestettiin useita. Pysäkin vapaaehtoisten lisäksi myös asiakkaille ja kävijöille tehtiin kyselyt. Yhteistyötä tiivistettiin kirjaston ja museoiden kanssa.

Unicefin lapsiystävällinen kunta tunnustukseen liittyvät suunnitelmakauden 2023–2025 tavoitteet hyväksyttiin. Vuonna 2023 tuli täyteen 10 vuotta Hämeenlinnan saamasta ensimmäisestä Unicefin lapsiystävällinen kunta -tunnustuksesta. Juhlavuotta juhlistettiin vuoden varrella, pääjuhla pidettiin Verkatehtaalla yhteistyössä Sibelius-opiston kanssa.

Lapsivaikutusten arviointiin liittyviä ohjeistuksia päivitettiin ja sähköinen LAVA-pohja otettiin vahvemmin käyttöön. Lapsivaikutusten arviointeja tehtiin vuoden 2023 aikana seitsemän, joista kuusi liittyi palveluverkkoselvitykseen. Lasten ja nuorten osallisuutta ohjaava asiakirja, Vaikuttamisen polku, päivitettiin.

Vuonna 2023 uusi hyvinvointisuunnitelma oli voimassa ensimmäisen vuoden. Suunnitelmassa hämeenlinnalaisten hyvinvointia seurataan Stiglitzin kahdeksan hyvinvoinnin osa-alueen kautta. Hyvinvoinnin osa-alueisiin on liitetty noin 300 indikaattoria, joiden avulla seurataan hyvinvoinnin kehityssuuntaa. Hämeenlinnalaiset lapset, nuoret, työikäiset ja ikäihmiset voivat pääosin hyvin, mutta kahden viimeisen vertailuajankohdan perusteella hyvinvoinnin trendi on laskeva. Trendi noudattelee koko Suomen tilannetta.

Talous

Sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialan yhteinen hallinto ja palveluohjaus	Alkuperäinen			Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	15 940				115 942	115 942
Toimintamenot	-923 609	-1 301 000	-39 000	-1 340 000	-1 386 698	-46 698
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>-907 669</i>	<i>-1 301 000</i>	<i>-39 000</i>	<i>-1 340 000</i>	<i>-1 270 757</i>	<i>69 243</i>

Vuonna 2023 sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialan yhteisen hallinnon ja palveluohjauksen toimintamenot olivat 1,387 milj. euroa. ja toimintatuotot olivat 0,116 milj. euroa. Toimintakate oli –1,271 milj. euroa. Osa perintövaroilla rahoitetusta toiminnasta kirjataan käyttötalouden puolelle (henkilöstömenoja, sisäisiä vuokria) ja niiden katteeksi vastaava tulo perintövaroista.

Kaupungin saamia valtionperintövaroja myönnettiin vuonna 2023 307 927 euroa 24 eri tarkoitukseen 14 hakijalle.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tulosalueen vastuulle kuuluvat kaupungin oma varhaiskasvatus, palvelusetelillä ja ostopalveluna tuotettava varhaiskasvatus, kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki. Kaupungin omia päiväkotia on yhteensä 19, joista kahdessa on laajennettu aukiolo ja yksi on vuorohoitopäiväkotinä. Yksityisiä palvelusetelillä toimivia päiväkotia on 12, joista yhdessä oli laajennettu aukiolo. Tämän lisäksi on 16 kunnallista perhepäivähoitajaa ja 17 yksityistä, yksityisen hoidon tuella toimivaa perhepäivähoitajaa.

Sairion päiväkodin perusparannus valmistui ja päiväkotinä siirtyi takaisin Sairioon Kaivohaaran väistötiloista maaliskuussa 2023. Sairion päiväkodissa toimii kolme lapsiryhmää kahdessa eri rakennuksessa.

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen paikallinen esiopetussuunnitelma päivitettiin keväällä 2023. Lautakunta hyväksyi suunnitelman 6.6.2023 ja esiopetussuunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2023.

Vuonna 2022 käynnistetty yksityisen hoidon tuen sisaruskorotuskokeilu jatkui. Korotuksen käyttäjiä on ollut vähän ja kokeilu päättyy kesäkuussa 2024.

Palvelusetelin sääntökirjaa koskeva hallintovalituksen käsittely on edelleen kesken hallinto-oikeudessa. Hallinto-oikeuden päätöksellä (19.12.2022) sääntökirjan hyväksymistä koskevan päätöksen täytäntöönpanoa ei kuitenkaan ole kielletty.

Nettomaahanmuutto ja varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nousu lisäsivät vuoden 2023 aikana varhaiskasvatuspaikkojen tarvetta. Kanta-Voutilan tiloissa toimi kaksi tilapäistä lapsiryhmää, yksi ryhmä Kaivohaassa sekä litalan ja Hattelmalan päiväkodeissa saliryhmät.

Rekrytoinnin haasteet ovat edelleen kasvaneet ja laajentuneet koskemaan lähes kaikkia varhaiskasvatuksen henkilöstöryhmiä. Poissaolojen lisääntyessä sijaisuuksia ja erityisesti varhaiskasvatuksen opettajan määräaikaisia toimia on ollut vaikea täyttää. Syksyllä 2023 vakituisissa varhaiskasvatuksen

opettajan tehtävissä työskenteli 28 epäpätevää varhaiskasvatuksen opettajaa (18 %). Henkilöstöpoolin ja kaupunkitasoisen koordinoinnin ansiosta on pystytty turvaamaan lakisääteinen henkilöstömitoitus ja tuottamaan palvelu normaalisti. Rekrytointia on kehitetty yhteistyössä henkilöstöpalvelujen kanssa. Henkilöstöpoolin käyttöaste on ollut 100 %.

Hämeenlinnan kunnallista varhaiskasvatusta kehitetään toimenpidesuunnitelman mukaisesti (SIHY 19.5.2021 § 38) osana varhaiskasvatuksen normaalia kehittämistyötä. Toukokuussa 2023 tehtiin asiakastytyväisyyskysely, joka toteutettiin samanlaisena kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Vastausprosentti kyselyssä oli kunnallisessa varhaiskasvatuksessa 32 % ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa 63 %. Kaikkineen varhaiskasvatus sai hyvät arviot (ka. 4,5).

Syys-lokakuussa 2023 toteutettiin kunnallisessa varhaiskasvatuksessa Terveystalon kanssa yhteistyössä henkilöstökysely. Kyselyn vastasi 52,9 % varhaiskasvatuksen henkilöstöstä. Tulosten mukaan selkeä enemmistö Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen henkilöstöstä (69 %) kokee pystyvänsä tekemään perustyötään omien arvojensa mukaisesti vähintään melko usein. Vaikka johtamisen koettiin parantuneen aikaisempaan vuoden 2021 kyselyyn verrattuna, on se edelleen yksi kehittämisen kohteista. Muita kehittämistä vaativia asioita olivat kyselyn mukaan resurssisuunnitteluun perustuva siirtyminen päiväkodista toiseen työpäivän aikana sekä toimiminen kaikenikäisten lasten ryhmissä.

Vuonna 2022 varhaiskasvatus sai OKM:n ja Opetushallituksen erityisavustuksia varhaiskasvatuksen kehittämisen hankkeisiin yhteensä 1 056 400 euroa. Avustusten käyttöaika jatkuu vuodelle 2023, osin vuodelle 2024. Avustuksilla on palkattu varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen päiväkotien erityisopettajia, konsultoivia varhaiskasvatuksen sosionomeja, taidekasvattajia ja ryhmissä toimivia lisäkasvattajia. Lisäksi avustusten turvin on järjestetty henkilöstön osaamista tukevaa koulutusta. Avustukset kohdentuvat 1) varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden toteuttamiseen ja laadun kehittämiseen, 2) tuen ja erityisopetuksen vahvistamiseen osallisuuden ja inklusion periaatteiden mukaisesti, 3) varhaiskasvatuksen johtamisen, varhaiskasvatuksen arvioinnin ja pedagogisen toimintakulttuurin kehittämiseen sekä 4) varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tieto- ja viestintästrategian toteutumiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu on jatkunut viidessä kunnallisessa ja kolmessa yksityisessä päiväkodissa. Kokeilu käynnistyi kokeilulain alaisena toimintana 1.8.2020 ja se jatkuu kesään 2024 saakka.

Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen arvioinnissa jatkettiin Kehittävän palautteen arviointitutkimusta.

Varhaiskasvatuksen vuonna 2022 alkanut asiakastietojärjestelmä Päikyn käyttöönottoprojekti saatiin päätökseen syksyllä 2023. Järjestelmän kehittämisessä painopisteenä oli tietoturvan vahvistaminen ja sähköisten asiakirjojen siirto ja arkistointi.

Varhaiskasvatuksen edustus on ollut mukana hyvinvointialueyhteistyössä (Perhekeskustyöryhmä). Arjen kesyttämö -toiminta siirtyi hyvinvointialueen vastuulle vuoden 2023 aikana. Varhaiskasvatuksen varhaisen tuen valmentaja vastaa Arjen kesyttämön toiminnasta varhaiskasvatuksen osalta.

Talous

Varhaiskasvatus	Alkuperäinen			Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	2 684 297	2 000 000	250 000	2 250 000	2 625 627	375 627
Toimintamenot	-37 777 223	-38 177 000	-1 680 000	-39 857 000	-40 171 044	-314 044
Toimintakate (netto)	-35 092 926	-36 177 000	-1 430 000	-37 607 000	-37 545 417	61 583

Vuonna 2023 varhaiskasvatuksen toimintamenot olivat 40,1171 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 2,626 milj. euroa. Toimintakate oli –37,545 milj. euroa.

Talousarviomuutoksella lisättiin sekä tuloihin että menoihin 650 000 euroa hanketoimintaa varten. Arviota asiakasmaksuista pienennettiin 400 000 euroa. Menomäärärahoihin lisättiin 500 000 euroa palvelusetelin kustannuksiin, 450 000 euroa lisättiin omiin henkilöstökustannuksiin ja 160 000 euroa sisäisiin vuokriin. Kotihoidon tuen, yksityisen hoidon tuen ja kerhotoiminnan palvelusetelin määrärahoista puolestaan voitiin vähentää yhteensä 280 000 euroa.

Valtiolta saatiin korvauksia maahanmuuttajataustaisten lasten erityiskustannuksista (Sosiaalisiin perustein aiheutuneet huomattavat kustannukset kunnalle) sekä turvattomista oloista saapuneiden lasten varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Varhaiskasvatuksen toimintakate alitti muutetun budjetin noin 60 000 eurolla.

Tunnusluvut (tilanne 31.12.2023 tai vuosikeskiarvo)

Tunnusluvut	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023
Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuus 1–6-vuotiaiden ikäluokista	79,45 %	81,4 %	83 %	83,9%
Lasten määrä omassa palvelutuotannossa	1 896	1940	2000	2010
Lasten määrä palvelusetelillä tuotetussa palvelussa	716	761	780	752
Lasten määrä ostopalveluna tuotetussa palvelussa	16	15	20	15
Yksityisen hoidon tuen piirissä olevien lasten määrä	71	61	70	51
Kotihoidontuen piirissä olevien lasten määrä	569	505	580	427
Sijaispalvelun ostot Seuturekry Oy:ltä	25 147 h	36 552 h	20 000 h	41 142 h
Oman varhaiskasvatuksen käyttöaste	78,35 %	80,7 %	90	84,3%
Ympäri vuorokautisen varhaiskasvatuksen käyttöaste *			75 %	69,3%

*Ympäri vuorokautiselle varhaiskasvatukselle on toiminnan luonteen vuoksi perusteltua asettaa oma käyttöastetavoite. Raportointi aloitetaan vuodesta 2022. Eriyttämisellä ei ole vaikutusta oman varhaiskasvatuksen käyttöastetavoitteeseen.

Opetus, nuorisotyö ja lastenkulttuuri

Opetus-, nuoriso- ja lastenkulttuuripalveluiden tulosalueen vastuulla olivat perusopetus (22 koulu), aamu- ja iltapäivätoiminta, opiskeluhoito yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa, taiteen perusopetus kuva- ja käsityötaiteessa, nuorisopalvelut sekä lasten ja nuorten kulttuuripalvelut. Lisäksi Hämeenlinnan kaupunki osallistui ammatillisen toisen asteen koulutuksen, lukiokoulutuksen ja vapaan sivistystyön järjestämiseen koulutuskuntayhtymä Tavastian jäsenkuntana. Sibeliuksen opiston kannatusyhdistyksen ja Asikkalan seudun musiikkiopiston kannatusyhdistyksen kanssa tehtiin avustussopimukset.

Vuoden 2023 merkittävin yksittäinen asia oli toimialan palveluverkkoselvitys, jossa alakouluverkko oli keskeisessä asemassa lasten määrän vähentyessä tulevina vuosina. Marraskuussa kaupunginvaltuusto päätti palveluverkkoselvityksestä, mutta muutoksia kouluverkkoon ei tullut.

Kaurialan koulussa koulutyö uudessa rakennuksessa käynnistyi vuoden 2023 alusta. Suomen Yliopistokiinteistöt Oy:n kanssa tehdyn sopimuksen perusteella Seminaarin peruskorjatussa D-rakennuksessa koulutyö käynnistyi vuoden 2023 alusta ja peruskorjaus B-rakennuksen osalta valmistui ja koulutyö peruskorjatuissa tiloissa alkoi lukuvuoden 2023–2024 alussa.

Maahanmuuton myötä vuoden 2023 aikana on toiminut 12 valmistavan opetuksen ryhmää ja vieraskielisten oppilaiden määrä on kasvanut merkittävästi. Suomen ja ruotsin lisäksi Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksessa puhuu oppilaista äidinkielenään 31 eri kieltä. Oman äidinkielen opetusta annettiin 16 kielessä. Valmistavan opetuksen oppilaiden määrä vaihteli 120–130 välillä.

Talousarvion yhteydessä kaupunginvaltuusto päätti selvityksen perusteella myös, ettei koulukuljetusetuuta Hämeenlinnassa laajenneta. Osana selvityksiä tehtiin lapsivaikutusten arviointia.

Uusi kunnallinen opiskeluhoitosuunnitelma tuli voimaan 1.8.2023 alkaen. Opetuksen tai koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa aiemmat koulu- tai oppilaitoskohtaiset oppilashuollon suunnitelmat. Opiskeluhoillon työntekijät (psykologit ja kuraattorit) siirtyivät vuoden 2023 alusta lukien hyvinvointialueelle. Kanta-Hämeen hyvinvointialueen kanssa tehtiin yhteistyötä alueellisessa opiskeluhoitoryhmässä.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta päätti helmikuussa, että ruotsinkielisestä opetuksesta 7. vuosiluokalle siirtyvän oppilaan lähikoulu Hämeenlinnassa on Hämeenlinnan Yhteiskoulu tai vaihtoehtoisesti ruotsinkielistä perusopetusta tarjoava Tampereen ruotsinkielinen koulu 1.3.2023 alkaen. Marraskuussa lautakunta päätti mm., että ruotsinkielinen opetus siirtyy Hämeenlinnan yhteiskouluun 1.8.2025 alkaen ja ruotsinkielistä opetusta laajennetaan vuosiluokilla 7–9. Joulukuussa lautakunta päätti, että Seminaarin koulun englannin kielellä järjestettävää kielirikasteista opetusta laajennetaan opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti muuna kaksikielisenä opetuksena järjestettävänä opetuksena siten, että sille laaditaan opetussuunnitelma ja opetuksen yläkoulujatkumo vuonna 2024.

Vuonna 2023 otettiin käyttöön Kun kouluun meno kangertaa - pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli. Syksyllä 2023 koottiin Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksen poissaolot vuosiluokittain

kansallisen seurannan mukaisesti. Hämeenlinnan kaupungissa yläkoululaisten sairauspoissaoloja on paljon, ja he kokevat koulunkäynnissä olevan vaikeuksia. Vuodeksi 2024 valmisteltiin kehittämisohjelma yläkoulujen kanssa nuorten poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi ja varhaisen tuen järjestämiseksi sekä oppimisessa että yleisessä hyvinvoinnissa.

Vuonna 2023 käyttöön otettiin lukutaidon kehityksen seurannan malli. Kaupungissa seurataan systemaattisesti kaikkien oppilaiden lukutaidon kehitystä 1., 2., 3., 5. ja 7. vuosiluokilla vuosittain. Toimintamallin avulla tunnistetaan oppilaat, jotka tarvitsevat tiiviimpää tukea lukutaidon kehityksensä ja se sisältää mallin yksilöllisten tukitoimien suunnittelemiseksi ja toimenpiteiden seuraamiseksi.

Uuden TVT-strategian (2022–2024) jalkautus edistyi suunnitelman mukaisesti, kehittämistoiminnan edistymistä on seurattu ja tukitoimia on päivitetty lukukausittain. Tutoropettajamallin toimintaa jatkettiin. Hämeenlinnan kaupunki on keskeisesti mukana valtakunnallisessa Oppilasagentti-verkostossa, jota OPH rahoittaa. Kaikilla Hämeenlinnan peruskouluilla järjestettiin koordinoitua Oppilasagentti-toimintaa. Oppilaita on toiminnassa aktiivisesti mukana yli 200. Oppilasagenttien koulukohtaiset edustajat olivat mukana TVT-strategian jalkautuksen ja tukitoimien edistymisen seuranta-työryhmissä. Hämeenlinnan kaupunki koordinoi Opetushallituksen laajinta verkostohanketta (Digikilta-hanketta), jossa mukana on järjestämisvastuussa 24 hankekuntaa ja tapahtumiin osallistuvia kuntia tai alan organisaatioita on 89. Hämeenlinna on keskeisesti mukana myös Opetushallituksen rahoittamissa tietojohtamisen ja oppimisanalytiikan sekä tekoälyn oppimisympäristökäytön kehittämisen verkostohankkeissa.

Toiminnan kehittämisessä ja järjestämisessä erilaiset hankkeet olivat suuressa roolissa. Merkittävä osa hankerahoituksesta kohdentui perustoimintaan, mm. koulutuksellinen tasa-arvohanke esi- ja perusopetukseen. Koulutuksellista tasa-arvorahaa saatiin avustuksena 768 000 €, joten koko hankkeen budjetti oli 960 000 euroa. Hankeaika on 12/2022–12/2023. Vastaavaa uutta rahoitusta saatiin 593 000 euroa, joten hankkeen kokonaisbudjetti on 741 250 euroa. Käyttöaika vuoden 2024 loppuun asti. Vuonna 2021 käynnistyi OKM:n Oikeus oppia -hanke, jonka tavoitteena oli ennaltaehkäistä ja lievittää oppilaiden välisiä oppimiseroja. Hanke on jatkunut vuoden 2023 loppuun asti. Hankkeeseen osallistui seitsemän Kanta-Hämeen kuntaa (Hämeenlinna, Riihimäki, Forssa, Janakkala, Hattula, Hausjärvi ja Loppi). Hämeenlinnan kaupunki koordinoi hanketta.

Korona-avustusta saatiin edelleen esi- ja perusopetukseen koronapandemian aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseen. Avustusta on 3.kaudella ollut 709 000 euroa. Avustuksen käyttöaika on 31.7.2024 asti. Lisäksi hankerahoitusta tai valtion erillisavustusta on saatu mm. kerkhotoimintaan, lukemisen edistämiseen, sairaalaopetuksen kehittämiseen, kestävän elämäntavan opinpolkuun, liikkuvaan kouluun, harrastamisen Suomen malliin, yhteisöllisen opiskeluhuollon vahvistamiseen ja kehittämiseen, tekoälyn käyttöön kielten opiskelussa ja jengiytymisen ehkäisyyn.

Kestävä tulevaisuuden opinvirta -hankkeessa luotiin yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Helsingin yliopiston Lammin biologisen tutkimusasema, Päijät-Hämeen LUMA-keskus, HAMK, Tampereen yliopisto, LUT-yliopisto ja Vanajavesikeskus. Vuoden aikana on aloitettu mm. kansalaistieteen toimintamalliin ja opetussuunnitelmaan perustuva Vesireppu (3. Lk), Muovikassi (5. Lk) ja Tiederinkka (8.lk) pedagogisten konseptien kehittäminen.

Harrastamisen Suomen mallia toteutettiin Harrastus ihan lähellä -toimintana. Toiminnassa tarjottiin matalan kynnyksen kulttuuri- ja liikuntaharrastuksia peruskouluikäisille kaikissa peruskouluissa. Toimintaan osallistui vuoden 2023 aikana noin 38,5 % oppilaista, viikoittain harrastusryhmissä mukana oli noin 12 % oppilaista. Lisäksi harrastustoimintaa järjestettiin koulujen kerhotoiminnan avulla. Harrastustoiminnan rinnalla otettiin syksyllä käyttöön Nuorisopassi mobiilisovellus, jonka kautta nuoret saavat tietoa vapaa-ajan mahdollisuuksista. Tarjotut edut voivat olla veloitusettomia tai alennuksia.

Liikkumista edistettiin harrastuskerhojen lisäksi Liikkuva koulu -toiminnalla, jota toteutettiin kaikissa Hämeenlinnan peruskouluissa vuonna 2023.

Uutena asiana yläkouluissa aloitettiin Suomen Olympiakomitean urheiluakatemiatoiminta Koulutuskuntayhtymä Tavastian koordinoimana. Aamuharjoitukset mahdollistettiin yläkoululaisille torstaiamuaisin klo 7.30–9 välillä ja tänä aikana ei yläkouluissa järjestetty muuta opetusta. Toimintaan osallistui yli 250 oppilasta.

Aamu- ja iltapäivätoimintaa tuotettiin sekä kaupungin omana toimintana että ulkoisten palveluntuottajien toimesta. Ulkoisia palveluntuottajia ovat Lasten Liikunnan Tuki ry, Pilke Päiväkodit oy sekä Sportti Iltapäiväkerhot oy. Ruotsinkielisen aamu- ja iltapäivätoiminnan tuottaja on Tavastsvenska föräldraförening rf, mutta lukuvuonna 2023–2024 ei palvelusopimuksen edellyttämä osallistujamäärä täyttynyt, joten ryhmää ei perustettu. Vuoden 2023 alusta alkaen on Kanta-Hämeen hyvinvointialue vastannut vammaisten oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluntuottamisen kustannuksista. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa oli 738 lasta.

Kulttuurikeskus ARXin Lasten taidefestivaali Hippaloita vietettiin puutarhateemalla. Yhteensä festivaalin esitykset ja työpajat keräsivät 18 500 käyntikertaa. Kulttuuripolku tarjosi kulttuurikasvatuskoemuksia 39 935 osallistujalle Hämeenlinnassa sekä kumppanikunnissa Hattulassa, Riihimäellä ja Janakkalassa. Lastenkulttuuritapahtumien määrä pieneni, mutta kävijämäärää kasvattivat gallerian suositut näyttelyt sekä toista kertaa järjestetty osallistava kaupunkitaiteen festivaali Valoilmiö-festivaali, joka keräsi arviolta 35 000 käyntikertaa. Nuorisokulttuurin päätuotanto Räikee 23 -maalaustapahtuma väritti Hämeenlinnaa ja saavutti somehuomion lisäksi runsaasti kävijöitä. Yhteenlaskettuna Kulttuurikeskus ARXin avoimessa kulttuurikeskustoiminnassa kirjattiin 49 515 käyntikertaa.

Aimokoulu tarjosi visuaalisten taiteiden perusopetusta kuvataiteen ja käsityötaiteen alueilla hämeenlinnalaisille lapsille ja nuorille. Aimokoulussa oli 515 oppilasta, joista 447 opiskeli kuvataidetta ja 68 käsityöperustaista taidetta. Taiteen perusopetuksen oppilasmäärää vuonna 2023 nosti Harrastus ihan lähellä -hankkeen kanssa tehty yhteistyö.

Nuorisotyöhön saatiin vuosille 2023 ja 2024 AVI:n avustus koulussa tehtävän nuorisotyön kehittämiseen. Avustuksella palkattiin nuorisotyöntekijä Hämeenlinnan yhteiskoululle, jolloin saatiin nuorisotyön ammattilainen jokaiseen yläkouluun. Nuorisotilatoimintaa järjestettiin yhdeksässä toimipisteessä. Pelitila Bunkkerin puitteissa järjestettiin viikoittaisten peli-iltojen lisäksi lan-leirejä ja e-urheilutoimintaa. Poltinahon skeittihallista luovuttiin sisäilmaongelmien johdosta ja toiminta siirrettiin Kantolaan. Uudessa hallissa toiminta käynnistyi loppuvuodesta yhteistyössä Skate ry:n kanssa. Jalkautuvaa nuorisotyötä tehtiin vappuna ja koulujen päättäjäpäivänä sekä ilmiölähtöisesti keskustan kauppakeskuksissa. Koulujen päättäjäpäivänä Linnanpuiston valtasi YleXPop, joten omaa tapahtumaa ei järjestetty. Liikkuvaa nuorisotyötä tehtiin Kesäpakun puitteissa nuorten kokoontumispaikoilla kesä- ja heinäkuun aikana. Nuorisotyön määrärahoilla palkattiin yhteensä 58 nuorta kesä-

töihin Hämeenlinnan Seudun 4H-yhdistys ry:n ja Lasten Liikunnan Tuki ry:n järjestämään kesätoimintaan. Nuorisopassi otettiin käyttöön syksyllä. Nuorisovaltuuston jäsenmäärä oli 22. Moottoripajan toiminnan suunnittelua yritettiin käynnistää useaan kertaan, mutta asiasta kiinnostuneita nuoria ei saatu yhteiseen tapaamiseen. Asiaa lähdetään valmistelevaan uudelleen, jos nuorten aktiivisuus viriää.

Etsivää nuorisotyötä toteutettiin yksilö- ja ryhmämuotoisena sekä yhteistyössä monialaisen verkoston kanssa. Keskeisinä teemoina nuorten elämässä näyttäytyivät erilaiset mielenterveyden haasteet, jotka näkyivät muun muassa sosiaalisena ahdistuksena. Asiakasmäärät kasvoivat ja resurssit kohdennettiin pitkälti yksilöasiakkaisiin, jonka vuoksi suunnitelmallista kenttätöitä ei pystytty täysimittaisesti toteuttamaan. Yksilötyön lisäksi vuoden aikana on järjestetty kohdennettua pienryhmätoimintaa liikunnan, retkeilyn ja taiteilun merkeissä, vierailtu oppilaitoksissa ja osallistuttu erilaisiin tapahtumiin sekä jaettu #ihanahellä seksuaalikasvatusmateriaalia.

Ohjaamalla asiointikäynnit lisääntyivät ja "Walk in" -terapiatoiminta vakiintui. Ohjaamalla on järjestetty viikoittain avoimen olemisen tilailtoja ja moniammatillisen työhaun startteja sekä pienryhmätoimintaa. Nuorten aikuisten Ääni -ryhmä on ollut mukana kehittämässä mm. matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluja sekä hammashoitoa. Hyvinvointivalmentajan (psykykkarin) asiakaina on ollut 122 nuorta.

Nuorisotyön perussuunnitelman (NUPS) päivitystyö saatiin valmiiksi ja hyväksyttiin lautakunnassa helmikuussa 2024.

Talous

Opetus, nuoriso ja lastenkulttuuri	TP 2022	Alkuperäinen		Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
		TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	4 501 988	1 837 000	2 204 000	4 041 000	5 196 996	1 155 996
Toimintamenot	-74 010 317	-72 377 000	-3 484 500	-75 861 500	-76 157 441	-295 941
Toimintakate (netto)	-69 508 329	-70 540 000	-1 280 500	-71 820 500	-70 960 445	860 055

Vuonna 2023 opetus, nuoriso ja lastenkulttuurin toimintamenot olivat 76,157 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 5,197 milj. euroa. Toimintakate oli -70,960 milj. euroa.

Talousarviomuutoksella nostettiin opetuksen ja lastenkulttuurin toimintatuottoja ja toimintakuluja 1,8 milj. euroa hanketoiminnan vuoksi. Lisäksi haettiin lisärahoitusta henkilöstömenoihin 1,05 milj. euroa lähinnä palkankorotuksiin ja laajentuneeseen valmistavaan opetukseen. Koulutuskuntayhtymä Tavastian lukiokoulutuksen alijäämän kattamiseen varattua määrärahaa pienennettiin saadun ennakkotiedon mukaisesti 0,190 milj. euroa ja tuottoihin lisättiin 0,500 milj. OmaHämeeltä laskutettavaa aamu- ja iltapäivätoimintaa. Sisäisiin vuokriin lisättiin 0,750 milj. euroa, josta pääosa Nummen ja Kaurialan kouluille.

Opetuksen, nuorisotyön ja lastenkulttuurin toimintakate oli 0,860 milj. euroa muutettua talousarviota parempi, mikä johtuu ennen kaikkea ennakoitua suuremmasta kotikuntalaskutuksesta.

Tunnusluvut

Tunnusluvut	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023
PERUSOPETUS				
oppilasmäärä (20.9)	6 496	6 381	6 250	6 333
josta erityisoppilaita	543	594	590	650
erityisopetuksen oppilaat % ikäluokasta	8,3	9,3	9,4	10,2
keskimääräinen ryhmäkoko ilman jakotunteja				
1-6 luokat	20,3	21,1	20	19,8
7-9 luokat	20,6	20,8	20,3	20,2
NUORISOTYÖ				
kontaktien määrä nuorisotyössä	28 111	43 953	47 500	42 956
etsivän nuorisotyön yksilöasiakkaat	92	118	100	127
LASTENKULTTUURI				
Oppilaat / kuvataidekoulu	371	375	375	447
Oppilaat / Käsityökoulu	58	67	72	68
Hippalot	0	17 000	18 000	18 500
Kulttuuripolku, kontaktit	29 966	35 141	45 000	39 935
Muu kulttuurikeskustoiminta, kontakti	18 244	44 611	21 000	49 515

Kulttuuri ja vapaa-aika

Kulttuurin ja vapaa-ajan tulosalueen keskeiset toiminnot ovat Hämeenlinnan taidemuseo, Hämeenlinnan kaupunginmuseumuseo, Hämeenlinnan kaupunginkirjasto sekä avustukset Hämeenlinnan Teatteri Oy:lle. Lisäksi järjestettiin Hämeenlinnan kaupungin tuottamia klassisen musiikin konsertteja, joiden sisältö hankittiin pääosin Hauhon musiikkijuhlilta. Kansalaislähtöistä kulttuuritoimintaa avustettiin järjestöavustuksilla sekä jatkuvan ja kokeellisen toiminnan minipilottivastuksilla. Sisältöjä hankittiin myös Hämeenlinnan Sibelius-seura ry:ltä ja Kino Tavast ry:ltä.

Perintövaroilla toteutettiin kaupunkikulttuuritapahtumina Vexi Salmi -yhteislaulukonsertti Hämeenlinnan torilla heinäkuussa sekä Taiteiden yö elokuussa eri puolilla keskustaa ja ensimmäistä kertaa myös liitalassa. Myös pääosin liikuntaan keskittynyt Hämeensaaren kesäkatu koordinoitiin kulttuuripalveluista perintövaroin kustannettuna. Pitkäkestoisena kaupunkikulttuuria edistävänä toimena vuokrattiin Linja-autoasemalta Matkahuollolta vapautunut pakettipalveluiden tila, missä paikalliset yhdistykset järjestävät kulttuuritapahtumia. Vuoden 2023 aikana tilassa oli mm. elokuvia, nukketheateria, taidenäyttelyitä ja musiikkiesityksiä. Kustannukset maksetaan perintövaroista ja toiminta jatkuu vuoden 2024 loppuun.

Hämeenlinnan taidemuseo

Hämeenlinnan taidemuseossa vieraili toimintavuonna 26 214 asiakasta ja näyttelykäyntejä kertyi kuudessa eri näyttelyssä yhteensä 42 377. Museo oli Suomen 50 suosituimman Museokorttikohteen listalla sijalla 41.

Vuoden 2022 aikana avautuneista näyttelyistä jatkuivat *Käännekohta – suomalaisia 1950–60-lukujen kirjankansia ja ajan innoittamaa kuvataidetta* -näyttely, *Vexi Salmi ja ystävät* -näyttely sekä *Ryömi, konti, Viesti vauvuudesta* -näyttelyt.

Kesäkuussa avautunut museon *Berndt Lindholm (1841–1914) – Polkuja maisemaan* -näyttely esitteli maisemamaalareidemme eturiviin 1800-luvulla kuuluneen taiteilijan Berndt Lindholmin (1841–1914) tuotantoa. Lokakuussa Engel-rakennuksessa avautui kuvataiteilija Camilla Vuorenmaan (s. 1979) *Joustava sydän* -yksityisnäyttely ja Lohrmann-rakennuksessa marraskuussa *Ajan syyt: Suomen Puupiirtäjien Seura 10 vuotta* -näyttely, joka esittelee suomalaista puupiirrosta ennen ja nyt.

Museolla järjestettyjä erityistapahtumia olivat mm. vuotuiset teemapäivät kuten Hämeenlinnan kaupungin syntymäpäivä, Taiteiden yö sekä niihin liittyvä ohjelma. Lisäksi pidettiin taiteilija- ja kuraattorikierroksia sekä lasten lauantaiden ohjelmaa yleisöopastusten lisäksi.

Seudullisen vastuumuseon taidemuseotehtävää toteutettiin henkilöstöressurssien rajoissa. Museoviraston kanssa solmittu neljävuotinen sopimus (2023–2026) määritteli toiminnan painopisteitä. Taidemuseolle maksetaan valtionosuutta 10 htv mukaan ja tästä 1,7 htv kohdistuu seudullisen vastuumuseon taidemuseotehtävään.

Erityinen painopiste alueellisessa vastuumuseotehtävän toteuttamisessa oli vuonna 2023 *Taidevaltakunta*-biennaalin julkistaminen helmikuussa ja ensimmäisen Hämeenlinnassa kesällä 2024 toteutettavan biennaalinäyttelyn valmistelutehtävät. Hämeenlinnan taidemuseo, Tampereen taidemuseo sekä Lahden visuaalisten taiteiden museo Malva toteuttavat *Taidevaltakunnan* yhteistyössä osana alueellista taidemuseotyötä. Kahden vuoden välein toteutettava kuvataiteen biennaali vuorottelee

eri maakunnissa. Ensimmäinen Taidevaltakunnan järjestämä biennaali nähdään Hämeenlinnassa 2024.

Hämeenlinnan kaupunginmuseo

Hämeenlinnan kaupunginmuseon sisäisenä työnä valmistui tilatarveselvitys päämuseon toiminnoista. Sen pohjalta palveluverkkoselvitykseen nousi esitys uuden vetovoimaisen päämuseokohteen etsimisestä MuseoSkogsterin tilalle.

Kokoelmatoiminnassa tallennettiin ja saatettiin hallittavaksi museon laajaa esineellisen kulttuuriperinnön kokoelmaa. Vuonna 2023 kokoelmamuutto Kokevalle ja Laajamäentielle on saatu valmiiksi, mutta toimintaan vaikutti syksyn aikana tehty ilmastointiremontti. Uusi kokoelmanhallintaohjelma MuseumPlus otettiin haltuun koulutusten sarjalla. Syksyllä käynnistyi Säästöpankki-museon erillisrahoituksena koko säästöpankkien kokoelman digitointi-, luettelointi- ja kuvaushanke, joka jatkuu vuonna 2024.

Museon näyttelykävijämäärät kasvoivat. MuseoSkogsterissa oli nähtävillä kuusi näyttelyä. Näyttely ”Svengaava 60-luku” jatkui syyskuun loppuun. Heljä Liukko-Sundströmin retrospektiivinen näyttely avautui lokakuussa esitellen suomalaisen designin ja taideteollisuuden historiaa. Alakerran Soppitilassa avattiin keväällä omiin kokoelma-arteisiin perustuva Museo111. Näyttely perustui kävijöiden toiveeseen nähdä nostoja kokoelmien kiinnostavista esineistä, joilla on tarina. Syyskuussa avautui Sylit-Kuka lapsen hoitaa -näyttely kertoen yhteiskunnallisesta murroksesta lastenhoidossa 100 vuoden aikana. Hämeenlinna valkokankaalla -näyttelyssä yhteistyökumppanina oli Kino Tavast ry. Näyttely nosti esiin Hämeenlinnan suomalaisten elokuvien kuvauspaikkana. Yhdessä sen kanssa avattiin Muuttuva kaupunki kuvissa -näyttely, joka perustuu museon kuvakokoelmaan: puien käsityöläisten kaupungin muutos moderniksi asumisen ja palveluiden kaupungiksi. Näyttely nostaa esiin museon vahvan kuvakokoelman lisäksi alueellisen vastuumuseon tekemää rakennetun kulttuuriympäristön suojelua. Palanderin talon näyttelyt kohottivat kasvojaan. Merkittävin muutos oli vapaa-kierron aloittaminen, mikä sai yleisöltä tyytyväisen vastaanoton.

Erillisiä tapahtumia järjestettiin 79. Museotapahtumia ovat esimerkiksi kansainvälinen museopäivä, vanhusten viikon tapahtumat, Sibeliuksen päivä ja kaupungin syntymäpäivä. Raatihuoneella järjestetyt erikoisluennot vetivät salit täyteen. Sibeliuksen syntymäkodissa järjestettiin pienoiskonsertteja. Museolehtorin muistikorivierailut muistikahviloihin ja ikäihmisten päivätoimintaan ulottuivat koko maakuntaan ja olivat hyvin suosittuja.

Kanta-Hämeen alueellinen vastuumuseo edisti museotoimintaa, neuvoi rakennuskorjauskysymyksissä ja suojeluasioissa maakunnanlaajuisesti. Viranomaispalveluna alueellinen tiimi antoi noin 300 lausuntoa, osallistui noin sataan viranomaisneuvotteluun, työneuvotteluun tai maastokatselmuksen. Museo käynnisti myös Kanta-Hämeen Adoptoi monumentti -ohjelman. Hämeenlinnan kaupunki antoi adoptoi monumentti -ohjelmaan Hämeenlinnan Kaurialan uhrikiven alueen, jonka hoidon otti harteilleen Luotsi-säätiö. Kulttuuriympäristötietojärjestelmän käyttöönottoprojekti saatiin päätökseen. Tietojärjestelmä toteutettiin kansallisen rakennetun ympäristön tietomallin mukaisena ja VM:n rahoituksella.

Kirjastopalvelut

Kirjastopalveluissa vuosi 2023 oli vilkas. Kirjaston kävijämäärät kasvoivat verrattuna edelliseen vuoteen ja myös lainaus jatkoi edelleen kasvuaan. Lammin kirjastossa alkoi omatoimiaika kesäkuun alussa ja Tuuloksen kirjastossa se otettiin käyttöön marraskuussa.

Kirjaston tapahtumatoiminta jatkui vilkkaana vuonna 2023. Kaiken kaikkiaan Hämeenlinnan kaupunginkirjastossa järjestettiin 556 erilaista tapahtumaa. Maaliskuussa vietettiin kestävän kehityksen teemakuukautta ja syyskuussa juhlittiin Pääkirjaston 40-vuotissyntymäpäiviä. Myös lähikirjastojen tapahtumatoiminta oli vilkasta ja keräsi hyvää palautetta.

Palveluverkkoselvityksen yhteydessä päätettiin, että vuonna 2017 toimintansa päättänyt Hätilän Kirjasto lakkautetaan, ja että Rengon kirjasto jatkaa nykyisissä tiloissaan.

Vuosi 2023 oli kirjastopalveluissa myös yhteistyön vuosi. Perinteisiä yhteistyökuvioita edustivat osallistuminen Hippaloille ja lukufestari viikolle. Vuoden aikana aloitettiin myös yhteistyö Vapaaehtoiskeskus Pysäkin kanssa ja syksyllä koulutettiin ensimmäiset KirjastoJelpparit. Hämeenlinnan Liikuntahallit ja Hauhon Sisu lahjoittivat kirjastolle lainattavia urheiluvälineitä. Liikuntahallien kanssa järjestettiin kirjastolla myös tuolijumppia. Tämän lisäksi kirjasto järjesti lukuisia tapahtumia yhteistyössä paikallisten yhdistysten ja toimijoiden kanssa.

Koulukirjastotoiminta jatkui aktiivisena. Koulujen kirjasarjojen valikoiman kartuttamista jatkettiin ja aineistoa hankittiin myös muuhun kouluyhteistyökäyttöön, esim. vinkkaukset, aineistopakettit ja suositut lukudiplomikirjat. Kirjasto järjesti vinkkauksia ja ryhmäkäyntejä vilkkaasti. Kirjaston hanke-toiminnan osalta Tiloissa! -hanke päättyi vuonna 2023. Lukuvuodet-hankkeen tiimoilta järjestettiin monenlaista toimintaa yhdessä koulujen kanssa. Suurin tapahtuma hankkeen osalta oli toukokuussa järjestetty keskiaikapiknik, joka keräsi kaikki hankkeeseen osallistuneet luokat opettajineen pääkirjastolle ja Linnanpuistoon.

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluilla oli avustussopimukset Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n, Hämeenlinnan Jäähalli Oy:n ja Hämeenlinnan Palloiluhalli Oy:n kanssa.

Avustussopimus Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n kanssa sisälsi seuraavat hallit ja liikunta-alueet: Hämeenlinnan uimahalli (sisältää sisäliikuntatilan), Lammin uimahalli, Kaurialan stadion, Pullerin jalkapalloalue, Pullerin jalkapallon tekonurmikenttä, Pullerin pesäpallokenttä, liittalan urheilukentän alue, salibandyhalli ja Loimua-areena.

Jäähallien ylläpidosta oli avustussopimus Hämeenlinnan Jäähalli Oy:n kanssa. Sopimus sisälsi seuraavat hallit: Pohjantähti-areena, Metritiski-areena ja Hakio-jääliikuntakeskus. Palloiluhallin ylläpidosta oli avustussopimus Hämeenlinnan Palloiluhalli Oy:n kanssa.

Liikuntapalveluiden ja Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n välinen sopimus sisälsi seuraavat palvelut: liikunnanohjaus, uimakoulut, rantavalvonta, tapahtumat, liikunta- ja liikuntapaikkaneuvonta, sisäliikuntatilojen toiminnallinen hoito, 70+-kortin ja 9-kortin hoito.

Liikuntapalvelut osti myös liikuntalaitosten päivätunteja yhtiöiltä opetuksen ja varhaiskasvatuksen käyttöön.

Vuonna 2023 tehdyn Hyvinvointi ja terveys –kyselyn mukaan eniten hämeenlinnaisten hyvinvointia edistää liikunta. Tulos on ollut samansuuntainen myös edellisinä vuotena.

Liikuntaryhmien osallistumiskerrat kasvoivat vuoteen 2022 verrattuna noin 3 000 osallistumisella. Sisäliikuntasalien osalta asetettua käyttöastetavoitetta ei saavutettu. Saavutettu käyttöaste oli 73 %, tavoite 80 %. Jäähallien käyttöastetavoiteprosentti oli 83 % ja jalkapallohallin käyttöastetavoiteprosentti 90 %. Jäähallien osalta tavoite ylitettiin (käyttöaste 91 %) ja jalkapallohallin osalta toteutusprosentti oli 89.

Liikuntaneuvontapalvelu vakiintui vuonna 2023 osaksi Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n palvelukonaisuutta. Palvelua käytti yli sata hämeenlinnaista. Vuoden 2023 aikana suoritettiin Kaurialan koulun liikuntahallin lopputarkastus.

Seura- ja liikuntaparlamentti järjestettiin syyskuussa. Aikuisväestön liikunta- ja terveystottumukset -kysely toteutettiin maaliskuussa. Liikkuva Hämeenlinna -ohjelman hyväksyttiin toukokuussa. Yhteistyöpöytäkirja allekirjoitettiin Hämeenlinnan kaupungin ja Palloliiton välillä.

Aikuisväestön liikunta ja terveystottumukset -kysely toteutettiin keväällä 2023. Vastaajista n. 90 % oli erittäin tai melko tyytyväinen Hämeenlinnan luontoliikuntamahdollisuuksiin. Liikuntasuosituksen toteutuminen oli hämeenlinalaisilla keskiarvoista yleisempää. Arki- ja luontoliikunta on yleistynyt verrattuna vuoteen 2019. Kuitenkin yli 50 % liikkuu oman terveytensä kannalta liian vähän. Tyytyväisyys liikuntapalveluita kohtaan on laskenut merkittävästi vuodesta 2019. Sopivien liikuntapaikkojen ja -lajien puute koetaan keskiarvoa suuremmaksi esteeksi sekä miesten että naisten keskuudessa.

Talous

Kulttuuri- ja vapaa-aika	Alkuperäinen			Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarvot ja määrärahat						
Toimintatuotot	553 946	346 000	80 000	426 000	587 508	161 508
Toimintamenot	-15 911 322	-16 088 000	-160 000	-16 248 000	-16 162 578	85 422
Toimintakate (netto)	-15 357 376	-15 742 000	-80 000	-15 822 000	-15 575 070	246 930

Vuonna 2023 kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintamenot olivat 16,163 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 0,588 milj. euroa. Toimintakate oli -15,575 milj. euroa. Talousarviomuutoksella lisättiin sekä tuottoja että kuluja hankerahoituksista johtuen. Lisärahoitusta haettiin myös kaupunginmuseon vuokriin Skogsterin ja kokoelmatilojen sisäisten vuokrien tarkennuttua. Toimintatuotot ylittivät muutetun talousarvion lähinnä näyttelyavustusten ja ennakoitua suurempien pääsymaksutulujen vuoksi. Suurin yksittäinen menosäästö oli kirjastojärjestelmän vaihdon siirtyminen vuodelle 2024.

Tunnusluvut

Tunnusluvut	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023
Kirjaston lainaus	1 017 395	1 053 318	1 200 000	1 076 905
Kaupunginmuseon kävijämäärä	11 499	20 785	25 000	16 732 (1)
Taidemuseon kävijämäärä	19 759	28 430	25 000	26 214 (1)

1) Museoiden kävijämäärissä myydyt pääsyliput sekä museokorttikävijät

---

Tunnusluvut	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023
Liikunnanohjaukset lukumäärä/viikko	20-50/72	55	45	60
Liikuntahalliyhtiöiden tilojen liikuntakerrat		706 327		789 559
Uimahallien kävijämäärät, Hml ja Lammi yhteensä	95 547 (1)	205 803 (2)	260 000	256 769

1) Uimahallit olivat auki yleisölle ajalla 2.8.2021 (Lammi 1.9.2021) - 30.12.2021.

2) Uimahallit suljettu 1.1.-3.2.2022

Kaupunkirakennelautakunta

Kaupunkirakennelautakunnan tehtävänä on maaomaisuuden kehittäminen, yleiskaavoitus ja asemakaavoitus, kaupunkiympäristön suunnittelu, infran rakentaminen ja kunnossapito, liikenteen hallinta, joukkoliikenteestä ja kaupungin toimitiloihin liittyvästä toiminnasta vastaaminen ja lupaviranomaisena toimiminen.

Lautakunta toimii myös ympäristönsuojelulain mukaisena ympäristönsuojeluviranomaisena, maankäyttö- ja rakennuslain mukaisena kunnan rakennusvalvontaviranomaisena, ulkoilulain mukaisena kunnan leirintäalueviranomaisena, maa-aineslaissa tarkoitettuna lupa- ja valvontaviranomaisena, elintarvikelain mukaisena kunnan valvontaviranomaisena, terveydensuojelulain mukaisena kunnan terveydensuojeluviranomaisena ja lääkelain tarkoittamana nikotiinivalmisteiden sekä tupakkalain tarkoittamana kunnallisena lupa- ja valvontaviranomaisena.

Kaupunkirakenteen strategista suunnittelua on viety eteenpäin vuonna 2023 määrittelemällä yleiskaavatyön tavoitteita, osallistamista ja arvioitu selvitystarpeita. Keskustavisiota edistettiin laatimalla keskustan liikenneselvitys. Poltinahon suunnittelukilpailun pohjalta lähdettiin laatimaan viite-suunnitelmaa kaavatyön pohjaksi. Maankäytön yleissuunnittelu on käynnistetty Linnanpuiston alueesta, linja-autoaseman sijaintivaihtoehdoista ja kaavarunkotyöt Tertin, Luolajan sekä Kolkanmäen alueista kaupungin länsipuolella. Merkittävistä kaavahankkeista päätöksentekoon valmistuivat Hämeensaaren ja Moreenin eteläosan asemakaavat. Uusien pientaloalueiden asemakaavoitusta edistettiin Mettolan ja Alilaurilan alueilla. Näistä Alilaurilan kaava on hyväksymiskäsittelyssä.

Infran suunnittelussa keskeisiä katujen saneeraussuunnitelmia laadittiin Myllymäkeen, Lammille ja Iittalaan. Moreenin eteläosan katujen katusuunnittelu aloitettiin. Koulujen liikenneturvallisuuden parantamiseksi laadittiin Hämeenlinnan yhteiskoulun ympäröiville kaduille parannustoimenpiteitä. Laadittiin Palanderin korttelin LPA-alueen ja Turkistien LPA-alueen rakennussuunnitelmat.

Asumisen tontteja luovutettiin selvästi edellisvuotta vähemmän mutta maata hankittiin puolestaan enemmän. Kiinteistö- ja mittauspalveluiden sekä maaomaisuuden toiminnan kehittämistyötä on jatkettu edelleen mm. organisaatiomuutoksen valmistelulla. Vuonna 2021 aloitettu Kestävä maankäytön malli -hanke saatiin päätökseen syksyllä 2023.

Ympäristöterveydenhuollon ja ympäristönsuojelun osalta jatkettiin yhteistoimintaa Hattulan kunnan kanssa. Eläinlääkäripäivystys järjestetään Hämeenlinnan ja Hattulan alueella. Maaseutupalveluyksikkö Hämeeltä hankittiin viljelijätukiin liittyvät palvelut.

Kiinteistöomaisuuden toimenpideohjelman mukaisista toimenpiteistä toteutettiin huonokuntoisten rakennusten purkuja. Suurimmista talonrakennushankkeista työt käynnistyivät Hätilän yhteiskoulun uudisrakennus ja liikuntahalli -hankkeen sekä Ruununmyllyn kivikoulun peruskorjauksen ja pihan saneerauksen osalta. Myllymäen koulun peruskorjaus ja uudisosan rakentaminen jatkui suunnittelusti.

Energiatehokkuussopimuksen toimeenpanosuunnitelman mukaisia toimenpiteitä toteutettiin tavoitteiden mukaisesti.

Lautakunnan sitovat tavoitteet

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Asukkaita ja kumppaneita kiinnostava kaupunkirakenne ja kaupunkiympäristö sekä infran ylläpito.	Osallisuustapahtumien määrä	Asukaskysely Hätilän ja Idänpään pientaloalueiden liikennejärjestelyistä, vastaajien kokonaismäärä: 182 4 tapahtumaa: * 17.1.2023 KESKUSTELUA HÄMEENLINNAN ARKKITEHTUURISTA osallistujat 39, etänä 21, paikalla 18 * 14.2.2023 Kaavoituskatsaus 2023 osallistujat 44 etänä 21, paikalla 23 * 28.3.2023 Lammin Pitäjänkokouksessa Lammin koulukeskuksen hankkeen esittely sekä Lammin torin suunnitelmat osallistujat 44 * 13.4.2023 Hämeentien rakentaminen alkaa osallistujat 25, etänä 8, paikalla 17 * 23.8.2023 Yleisötilaisuus Hämeensaaren asemakaavamuutoksen suunnittelusta osallistujat 64, etänä 43, paikalla 21 * 26.10.2023 Asukastilaisuus linnapuis-ton ym. suunnittelusta osallistujat 65, etänä 32, paikalla 33	Toteutuu
	Vuorovaikutustilanteiden osallistujamäärä	Osallistujamäärät esitetty yllä.	Toteutuu
	Kumppanuuskaavojen määrä ja laatu	Hämeensaari (asuminen) Kirstula (asuminen) Vanajankatu 7 (asuminen) Rauhankatu 14 (kerrostalokohde) Poltinahon alue (kauppa + asuminen) Kappolan alue (Linna Golf) Fredrika-talon kortteli Riikosten Valkjärvi, Mommilantie, Lammi (rantayleiskaavan muutos) Myllymäentie 98, Hauho (rantayleiskaavan muutos) Rukkoilantie 91, Hauho (rantayleiskaavan muutos) Hoilolantie 55, Suvelan kiinteistö, Lammi (rantayleiskaavan muutos) Orikiventie, Lammi, kaava nro avoin, (rantayleiskaavan muutos) Vahteristonmyllytie 235, Renko (ranta- asemakaava ja ranta-asemakaavan muutos) Kieloranta , Alajärven ranta (ranta- asemakaava)	Toteutuu

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
		Niemi-kotka (ranta-asemakaavan muutos)	
	Infraan kohdistuvien palautteiden määrän kehitys	Asiakaspalautteiden määrät: 2022: 4 766 2023: 4 021 Palautteiden määrä on pudonnut erityisesti talvikauden aikana.	Toteutuu
	Tonttien hakijamäärät	Tontit ovat tällä hetkellä jatkuvassa haussa ja kaikki hakijat saavat tontin. Yliraakkulantien tontit (12 kpl) oli jaossa.	Toteutuu osittain
	Katulupaehdot päivitetty ajantasaisiksi, tilapäisiin liikennejärjestelyihin on asetettu esteettömyysvaatimus	Työn alla	Ei toteudu

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Kaupunkirakenteen palveluja johdetaan tuloksellisesti tiedolla.	Viranomaislupien brutto- ja nettokäsittelyajat	Brutto- ja nettokäsittelyajat: rakennusluvut ka. 71 vrk/ 12,8 vrk ympäristöluvut ka. 14 kk / 3,5 kk maa-ainesluvut ka. 5 kk / 2,6 kk yhteiskäsittelyluvut ka. 9,25 kk /4,25 kk	Toteutuu
	Prosessien asiakastytyväisyyskysely	Elintarvikevalvonnassa tehty asiakastytyväisyyskysely. Tilapalvelut teki KTI Kiinteistötiedolla asiakastytyväisyyskyselyn tuottamistaan palveluista sisäisille asiakkailleen. Tilapalveluiden sopimus Kumppanit Compass Group Oy (ateria-, siivous- ja käyttäjäpalvelut) ja Coor Service Management Oy (kiinteistönhoito) tekivät asiakastytyväisyyskyselyt tarjoamistaan palveluista. Rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun asiakastytyväisyyskyselyt toteutettiin syksyllä 2023.	Toteutuu
	Saapuneiden tiloihin kohdistuvien palvelupyynnöiden vasteaika	vasteajan mediaani 1.1.-31.12.2023 0 pv 21 h 14 min, mikä on sopimuksen mukainen, kaikkien palvelupyynnöiden yhteismäärä 8005 kpl	Toteutuu

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
	Rakennusten kunnossapito-ohjelman toteutuminen	Rakennusten kunnossapito-ohjelma toteutui suunnitelman mukaisesti ja suurin osa ohjelman mukaisista töistä saatiin tehtyä.	Toteutuu
	Energiansäästötoimenpiteiden eteneminen (KETS)	Kaksi maalämpöhanketta toteutuivat suunnitelmien mukaisesti, mutta yksi viivästyi ja jatkuu vuoden 2024 puolella. Aurinkoenergiaprojekteja ei saatu toteutukseen korkeista kustannuksista johtuen. Energiatohokkuutta on parannettu myös PTS-toimenpiteillä, kuten LED-muutostöillä ja ilmanvaihdon saneerauksilla. Lisäksi on toteutettu joukko pienempiä toimenpiteitä.	Toteutuu osittain
	Tyhjien tilojen määrä tai kustannukset	Kokonaan tyhjiä rakennusten lukumäärä 31.12.2023: 27. Määrä on vähentynyt yhdellä. Neljä rakennusta on purettu ja kolme rakennusta on tullut uusina kiinteistökauppojen mukana.	Toteutuu osittain

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Houkutteleva asumiskaupunki	Asukastyytyväisyyskysely	Vuoden 2023 aikana toteutettiin: * Kunnossapidon asukastyytyväisyyskysely * Virkistyspalveluohjelmaan liittyvät asukastyytyväisyyskyselyt (3 kpl) * Kysely Linnanpuiston ja Karnaalinpuiston suunnittelusta * Sähköinen kysely leikkipaikkaohjelmaluonnoksesta	Toteutuu
	Asukasmäärän muutos kaupunkikeskustassa, lähiöissä ja pitäjissä	Kaupunkikeskustan (ruutukaava, pienalueet 4020-4021) asukasmäärä: 2018: 5398 2019: 5485 2020: 5654 2021: 5643 2022: 5565 2023: 5512 (ennakkotieto)	Ei tietoa ☐
	Asuntojen hinnan kehitys eri alueilla	Vanhojen osakeasuntojen neliöhinnat, ennakkotieto 2023Q4 (sulussa ennakkotiedot Q1-Q3, €/m ²) koko maa: 2.664 €/m ² (Q1:2.643, Q2:2.684, Q3:2.608) Kanta-Häme: 1.552 €/m ² (Q1:1.525, Q2:1.545, Q3:1.542) Hämeenlinna: 1.771 €/m ² (Q1:1.889, Q2:1.839, Q3:1.809) Hämeenlinna 1: 2.075 €/m ² (Q1:2.133, Q2:2.167, Q3:2.067)	Ei tietoa ☐

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
		(postinumerot 13100, 13130, 13200, 13220) muu Hämeenlinna: 1.558 €/m ² (Q1:1.682, Q2:1.567, Q3:1.589) (lähde: Tilastokeskus, osakeasuntojen hinnat)	

Kaupunkirakennelautakunnan talous

Kaupunkirakennelautakunnan sitovat toimintatuotot olivat talousarviossa 64,018 milj. euroa ja -1,750 milj. euron talousarviomuutoksen jälkeen 62,268 milj. euroa. Talousarviomuutosta pyydettiin, koska maaomaisuuden myynnistä saatavat tuotot sekä maankäyttökorvaukset jäivät alkuperäisen talousarvion tasosta merkittävästi. Toteutuneet toimintatuotot olivat 62,931 milj. euroa. Tulot toteutuivat 0,663 milj. euroa muutettua talousarviota suurempina.

Toimintakulut olivat talousarviossa 60,135 milj. euroa ja -83 000 euron budjettimuutoksen jälkeen 60,052 milj. euroa. Toteutuneet toimintakulut olivat yhteensä 60,308 milj. euroa. Toimintakulut ylittivät 0,256 milj. eurolla muutetun talousarvion.

Sitovuustarkastelussa valmistus omaan käyttöön -erä käsitellään menojen oikaisueränä. Sitova menomääräraha oli talousarviomuutoksen jälkeen, valmistus omaan käyttöön huomioiden, 59,296 milj. euroa. Toteutuma oli 59,448 milj. euroa, joten menomääräraha ylittyi 0,152 milj. eurolla muutettuun talousarvioon nähden.

Kaupunkirakennelautakunnan toimintakate oli 3,483 milj. euroa, kun alkuperäisessä talousarviossa toimintakate oli 4,639 milj. euroa ja muutetussa talousarviossa 2,972 milj. euroa.

Julkisen käyttöomaisuuden investointien menomääräraha oli alkuperäisen talousarvion mukaan 9,9 milj. euroa ja led-valojen vaihtoon varatun 0,9 milj. euron talousarviomuutoksen jälkeen 10,8 milj. euroa. Toteutuma oli 10,466 milj. euroa. Toimintatuottoja talousarviossa oli 0,1 milj. euroa ja toteutuma oli 0,512 milj. euroa.

Talonrakennuksen investointien menomääräraha oli 24,220 milj. euroa ja toteutuma 22,478 milj. euroa. Toimintatuottoja oli talousarviossa 0,9 milj. euroa ja toteutuma oli tuottojen osalta 0,719 milj. euroa.

Kaupunkirakenteen infran irtaimen omaisuuden investointien menomäärärahaa oli alkuperäisessä talousarviossa 0,400 milj. euroa ja talousarviomuutoksen jälkeen 0,479 milj. euroa ja toteutuma oli 0,479 milj. euroa. Tilapalvelun kalustoinvestointien menomääräraha oli 0,230 milj. euroa ja toteutuma oli 0,175 milj. euroa.

Kokonaisuutena kaupunkirakennetoimialan talous toteutui muutettua talousarviota paremmin. Toimintatuotot ylittyivät kaikilla tulosalueilla paitsi viranomaispalveluissa, missä sielläkin tuotot toteutuivat lähes budjetoidusti. Budjetoidut toimintakulut alittuivat kaikilla muilla tulosalueilla paitsi inf-rassa ja viranomaispalveluissa.

KAUPUNKIRAKENNELAUTAKUNTA	Alkuperäinen			Muutettu TA	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset	2023		
Tuloarviot ja määrärahat						
Myyntituotot	7 039 151	7 211 000		7 211 000	7 825 323	614 323
Maksutuotot	4 215 999	4 144 000	-300 000	3 844 000	3 654 874	-189 126
Tuet ja avustukset	2 202 801	1 082 000		1 082 000	1 303 388	221 388
Muut toimintatuotot	52 914 060	51 581 000	-1 450 000	50 131 000	50 147 265	16 265
Toimintatuotot	66 372 012	64 018 000	-1 750 000	62 268 000	62 930 850	662 850
Valmistus omaan käyttöön	859 705	756 000		756 000	859 291	103 291
Henkilöstökulut	-12 037 384	-11 878 000	51 000	-11 827 000	-12 035 250	-208 250
Palvelujen ostot	-27 425 374	-27 563 000	6 000	-27 557 000	-27 448 236	108 764
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-9 057 589	-8 791 000	26 000	-8 765 000	-8 577 119	187 881
Avustukset	-199 376	-200 000		-200 000	-199 730	270
Muut toimintakulut	-16 210 133	-11 703 000		-11 703 000	-12 047 203	-344 203
Toimintamenot	-64 929 856	-60 135 000	83 000	-60 052 000	-60 307 538	-255 538
Toimintakate (netto)	2 301 861	4 639 000	-1 667 000	2 972 000	3 482 603	510 603

Vuonna 2023 kaupunkirakennelautakunnan toimintakulut olivat 60,308 milj. euroa ja menoja oikaiseva valmistus omaan käyttöön oli 0,859 milj. euroa, toimintatuotot olivat 62,931 milj. euroa. Toimintakate oli 3,483 milj. euroa.

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Sisäinen valvonta on kaupunkirakenteen toimialalla järjestetty asianmukaisesti. Talousarvion toteutumista seurataan säännöllisesti samoin kuin tavoitteiden toteutumista. Hankintoja tehdään asian-
tuntevasti huomioiden laatukriteerit, toimintavaltuudet ja lainsäädäntö.

Viranomaispalvelussa organisaatio on muuttunut vuoden 2023 aikana ja virkavastuulliset lähijohtajat ovat saaneet perehdytystä valvontaan ja riskienhallintaan.

Riskejä pyritään hallitsemaan edistämällä työhyvinvointia, työviihtyvyyttä sekä mahdollisuuksia kouluttautumiseen. Rekrytointia on tehostettu. Talouden seurantaan pyritään kiinnittämään lisää huomiota samoin prosessien ja sopimusten tarkentamiseen. Järjestelmien tietojen oikeellisuuteen kiinnitetään huomiota, jotta saatavilla oleva tieto on luotettavaa ja ajantasaista.

KAUPUNKIRAKENNELAUTAKUNTA JA HALLINTO

Kaupunkirakennelautakunnan ja hallinnon kokonaisuuteen kuuluvat kaupunkirakennelautakunnan ja sen alaisten jaostojen sekä hallinnon kustannukset. Kaupunkirakennelautakunta kokoontui 10 kertaa ja käsitteli 205 asiaa.

Talous

Kaupunkirakennelautakunta ja hallinto	Alkuperäinen			Muutettu TA	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset	2023		
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	193 085	191 000		191 000	202 198	11 198
Toimintamenot	-1 005 867	-1 204 000		-1 204 000	-1 023 650	180 350
Toimintakate (netto)	-812 782	-1 013 000		-1 013 000	-821 452	191 548

Vuonna 2023 kaupunkirakennelautakunnan ja hallinnon toimintakulut olivat 1,024 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 0,202 milj. euroa. Toimintakate oli -0,821 milj. euroa.

MAANKÄYTÖN SUUNNITTELU

Maankäytön suunnittelun tulosalue koostuu kaavoituksesta, infran suunnittelusta, kiinteistö- ja mitauspalveluista, maaomaisuuden hallinnasta ja joukkoliikenteestä.

Kaavoituksen tehtävänä on yleis- ja asemakaavoitus sekä osallistuminen muuhun kaupunkisuunnitteluun. Vuonna 2023 valmistui 9 asemakaavan muutosta (vuonna 2022: 9) ja 3 rantayleiskaavan tai -asemakaavan muutosta (2022: 6 kpl). Valmistuneista asemakaavan muutoksista merkittävimmät olivat Hämeensaari (hyväksymiskäsittelyssä 2024), Moreenin elinkeinoalue, Halkikiven ja Teollisuus- sekä Länsiportintien teollisuusalueiden asemakaavan muutokset. Edellä mainittu valmistuneiden kokonaisuus sisältää yksityisten hakemat pienet kaavamutoshankkeet, joita valmistui 4 kpl (2022: 4 kpl).

Merkittävä ydinkeskustaan sijoittuvan Hämeensaaren asemakaavatyö saatiin päätökseen ja se on hyväksymiskäsittelyssä vuoden 2024 aikana. Uusista pientaloalueista kaavasunnittelua edistettiin Mettolan yli 40 hehtaarin alueella, jonne on tulossa noin 150 pientalotonttia. Alilaurilan alueen suunnittelutyötä jatkettiin vuonna 2023 ja se on hyväksymiskäsittelyssä talvella 2024. Moreenin yritysalueen ja eritasoliittymän asemakaava sai lainvoiman kesällä 2023. Pitäjien kaavahankkeista Lammin Halkikiven ja Iittalan Teollisuustien kaavamutokset valmistuivat vuoden 2023 aikana.

Poikkeamislupapäätöksiä tehtiin 31 kpl (2022: 56 kpl) ja suunnittelutarveratkaisuja 11 kpl (2022: 4 kpl). Poikkeamislupia ja suunnittelutaratkaisuja päätöksenteossa oli yhteensä 42 kpl, kun yhdeksän vuoden keskiarvo ko. päätöksissä on 39 kpl. Vireille tulleiden em. hakemusten määrä nousi selvästi edellisvuodesta ollen vuonna 2023 68 kpl (2022: 52 kpl), joista poikkeamishakemusten osuus oli 58 kpl ja suunnittelutarvehakemusten määrä 10 kpl. Poikkeamislupien määrä kasvua selittää hakemukset, jotka koskivat loma-asuntojen muuttaminen vakituiseksi asunnoksi. Näiden määrä poikkeamishakemuksista oli 19 kpl.

Infran suunnittelussa laadittiin katujen saneeraussuunnitelmia Myllymäkeen, Lammille ja Iittalaan. Moreenin eteläosan katujen katusuunnittelu aloitettiin. Koulujen liikenneturvallisuuden parantamiseksi laadittiin Hämeenlinnan yhteiskoulun ympäröiville kaduille parannustoimenpiteitä. Laadittiin Palanderin korttelin LPA-alueen ja Turkistien LPA-alueen rakennussuunnitelmat. Katujen rakennussuunnittelua varten tehtiin maaperätutkimuksia Moreenissa, Palanderin LPA-alueella, Hierontielle ja Lammin pesäpallokentällä, lisäksi tutkittiin maaperää Iittalan asumisen laajennusalueilla. Liikennesuunnittelussa laadittiin liikenteenohjaussuunnitelmat tehtyihin katusuunnitelmiin ja laadittiin asemakaavoihin liikenneselvityksiä. Lisäksi laadittiin iso joukko pienempiä liikenteenohjaussuunnitelmia. Keskustaan laadittiin liikenneselvitys ja liikennevalojen keskusjärjestelmän kilpailutuksen valmistelu aloitettiin. Osa infran suunnitelmista tehtiin omana työnä ja osa tilattiin konsulteilta.

Vihersuunnittelussa aloitettiin Linnanpuiston yleissuunnittelu. Leikkipaikkojen korjaussuunnitelmat laadittiin Isolukkarin ja Mäyränpuiston leikkipaikoille. Leikkipaikkaohjelman laadinta aloitettiin. Väinontien-Tuomelankadun saneerauskohteeseen laadittiin vihersuunnitelma. Yhteistyössä luonto- ja viranomaispalveluiden kanssa laadittiin suunnitelmia valtion avustusta saaneisiin hankkeisiin koskien kansallista kaupunkipuistoa, ulkoilu- ja virkistysalueita sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Katu-, liikenne- ja vihersuunnittelijat ovat osallistuneet lisäksi kaavojen laadintaan. Isoimpia asemakaavatöitä ovat olleet liikenne- ja hulevesiselvitykset sekä katujen yleissuunnitelmien laadinta Hämeensaaren, Mettolan ja Alilaurilan asemakaavoihin.

Kiinteistö- ja mittauspalveluiden tehtäviä ovat tonttijaot, kiinteistötoimitukset, kiinteistörekisterin pito, erilaisten karttatietojen ja paikkatietoaineistojen ylläpito, osoiteasiat, mittauspalvelut ja yksityistieasiat. Kiinteistö- ja mittauspalvelut toteuttaa paljon myös perusparannus- ja tukitoimintoja kaupunkirakenteelle, esimerkiksi paikkatiedon kehittämisen, hulevesi- ja rakennuslupalaskutusten sekä katu- ja liikennemerkkikartoitusten osalta.

Kiinteistönmuodostamistoimenpiteitä oli yhteensä 76 (2022: 38) kpl. Kiinteistötoimituksista tontin lohkomistoimituksia rekisteröitiin 14 (2022: 22) kpl, yleisen alueen lohkomisia tehtiin 48 (2022: 3) kpl, rasi-toimituksia 2 (2022: 2) kpl. Lisäksi tehtiin muita kiinteistönmuodostustoimenpiteitä 15 (2022: 11) kpl. Tonttijakoja tai tonttijaon muutoksia hyväksyttiin 18 (2022: 16) kpl.

Osoitepäätöksiä tehtiin 9 (2022: 55) kiinteistölle. Yksityistieavustushakemuksia käsiteltiin 219 (2022: 227) sekä peruskorjaushakemuksia 1 (2022: 3).

Maastomittaustoimintaa on kehitetty vastaamaan rakentamisen tarpeita, mahdollistaen mm. kevyen rakennuslupamittauksen. Maastomittaus toteutti 17 (2022: 71) rakennuksen paikanmerkintää, lisäksi 12 (2022: 29) kevytmerkintää ja 57 (2022: 253) kpl sijaintikatselmusta, lisänä 44 (2022: 231) muuta kartoitettua rakennusta. Toiminta liittyy rakennusluvassa tarvittavaan rakennuksen sijainnin merkitsemiseen ja kartoitukseen. Lisäksi maastomittaus on jatkanut liikennemerkkikartoituksia, joissa kartoitettiin 127 (2022: 842) jalustaa. Muita mittaustehtäviä oli kaikkiaan 107 (2022: 107) kappaletta.

Maaomaisuuden hallinta vastaa kaupungin maapolitiikasta. Kaupunki omisti 31.12.2023 maata 8 387 (2022: 8 375) ja vesialuetta 581 (2022: 581) ha. Maaomaisuuden hankinta-arvo 31.12.2023 oli 64,9 (2022: 64,6) milj. euroa. Maata hankittiin yhteensä 25,6 ha (2022: 2,3 ha).

Tilanne 31.12.2023 oli seuraava: Omakotitontteja (AO) luovutettiin vuonna 3 kpl (2022: 15 kpl), varauksessa oli 10 kpl (2022: 3 kpl) ja vapaana 147 tonttia (2022: 151 tonttia). Rivitalotontteja (AR) luovutettiin 0 kpl (2022: 2), varauksessa oli 1 rivitalotontti (2022: 2) ja vapaana 33 tonttia (2022: 33). Kerrostalotontteja luovutettiin (AK ja AL) 1 kpl, (2022: 4) ja varauksessa oli 6 kerrostalotonttia (2022: 5) ja vapaana 6 tonttia (2022: 6). Yritystontteja (T ja Y) luovutettiin 4 kpl (2022: 2), varauksessa oli 3 yritystonttia (2022: 7) ja vapaana 39 tonttia (2022: 46). Maatalousmaiden vuokrasopimuksia uusittiin kaksi kappaletta. Maaomaisuuden toiminnan kehittämistä jatkettiin.

Joukkoliikenteen pääpaino oli kaupunki- ja seutuliikenteessä. Vuonna 2023 sopimusliikenteessä tehtiin lähes 2 miljoonaa nousua, mikä tarkoitti 25 % kasvua vuoteen 2022 verrattuna. Lipputulot nousivat 6 % edellisvuoteen verrattuna. Nousumäärä oli n. 29 % suurempi kuin ennen covid-19-pandemiaa vuonna 2019. Henkilö- ja joukkoliikenteessä kilpailutettiin neljä hankintakohdetta. Yksikkö vastaa joukkoliikenteen lisäksi kolmen kunnan henkilökuljetuksista ja maakunnallisen kuljetuspalvelukeskuksen tilaajayhteydenpidosta. Hämeenlinnan seudun joukkoliikenteen suunnitelmassa on aloittaa linjastouudistus vuonna 2024. Sen tavoitteena on parantaa palvelutasoa ja lisätä aikataulujen luotettavuutta.

Talous

Maankäytön suunnittelu	Alkuperäinen			Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	12 811 480	12 744 000	-1 750 000	10 994 000	11 165 160	171 160
Toimintamenot	-11 118 835	-11 535 000	51 000	-11 484 000	-11 240 768	243 232
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>1 692 645</i>	<i>1 209 000</i>	<i>-1 699 000</i>	<i>-490 000</i>	<i>-75 607</i>	<i>414 393</i>

Vuonna 2023 maankäytön suunnittelun toimintakulut olivat 11,241 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 11,165 milj. euroa. Toimintakate oli -75 607 euroa.

Maankäytön suunnittelun tulosalueen toimintatuotot olivat alkuperäisessä talousarviossa 12,744 milj. euroa ja -1,750 milj. euron talousarviomuutoksen jälkeen 10,994 milj. euroa. Toimintatuottojen toteutuma oli 11,165 milj. euroa. Tulot ylittyivät 0,171 milj. euroa muutettuun talousarvioon verrattuna. Tulojen ylistys johtui joukkoliikenteen myyntien kasvusta.

Toimintakulujen määräraha oli 11,535 milj. euroa alkuperäisessä talousarviossa ja -51 000 euron talousarviomuutoksen jälkeen 11,484 milj. euroa. Toteutuma oli 11,241 milj. euroa, joten toimintakulut alittuivat 0,243 milj. euroa.

INFRA

Infra-tulosalue vastaa infran rakentamisesta ja peruskorjaamisesta, yleisten alueiden kunnossapidosta, hulevesien hallinnasta sekä luonto-, ulkoliikunta- ja virkistysalueiden ylläpidosta. Vastuualueisiin kuuluvat kadut ja muut yleiset alueet, rakennetut puistot ja leikkipaikat, ulkoliikunta-alueet, taajama- ja talousmetsäalueet, venerannat, ulkoilureitit ja vuokrattavat virkistyskohteet.

Kunnossapitopalveluiden päätehtäviä ovat katujen ja yleisten alueiden kunnossapito sekä puistojen ja erityiskohteiden kunnossapito. Viheralueiden henkilöstö sijoittuu puistotöiden lisäksi ulkoliikunta-alueiden hoito- ja kunnossapitotehtäviin sekä katujen talvikunnossapitoon. Kunnossapitoyksikön kulut olivat 13,247 milj. euroa, josta osa on sisäistä laskutusta. Ulkoiset kulut olivat 11,578 milj. euroa. Toimintakulut nousivat edellisestä vuodesta 2,1 %, toimintatuotot pysyivät kokonaisuutena samalla tasolla.

Vuoden 2023 aikana kilpailutettiin uusi 4+2 vuotinen sopimuskausi Lammi, Hauho, Tuulos -alueen alueurakkaan. Uusi sopimuskausi ei aiheuta merkittäviä muutoksia kustannuksiin. Viherkunnossapidossa tehtiin työnjohdon uudelleenorganisointia, kehitettiin viheraluekisteriä ja otettiin käyttöön uusi RAMS-kunnossapitoluokitus. Ulkovalaistuksessa toteutettiin uuden ohjausjärjestelmän kilpailutus ja käyttöönotto. Kunnossapidon asukastyytyväisyyskysely toteutettiin vuodenvaihteessa 2023/2024, vastausten keskiarvo asteikolla 1-5 oli katujen kunnolle 3.2, katujen talvikunnossapidolle 3.2, viheralueiden yleisilmeelle ja hoidolle 3.0 ja katuvalaistuksen ylläpidolle 3.6.

Luontopalveluiden päätehtäviin kuuluu rakentamattoman luontoympäristön hoito ja kehittäminen, luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen sekä vesi- ja ranta-alueiden hoito ja maastorakenteiden kunnossapito. Luontopalveluissa hoidetaan myös ulkoilualueita ja rakenteita, latu- ja polkureittejä, pienkenttiä, ranta- ja vesialueita rakenteineen sekä uimarantoja. Luontopalveluiden kulut olivat ulkoliikuntapaikkojen hoito mukaan lukien 2,558 milj. euroa, ulkoisten kulujen osalta 2,105 milj. euroa. Toimintakulut nousivat edellisestä vuodesta 2,5 %, toimintatuotot laskivat edellisestä vuodesta noin 185 000 euroa. Tuottojen laskuun vaikuttivat puunmyyntitulojen muutoksen lisäksi päättyneiden hankkeiden myötä poisjääneet avustukset. Puunmyyntitulot olivat 1,004 milj. euroa. Kaupungin

metsänhoidon periaatteet ja metsien käytön tavoitteet linjaava metsäohjelma hyväksyttiin valtuustossa 12.6.2023.

Infran investoinneilla luodaan edellytyksiä kaupunkirakenteen kehittymiselle sekä vastataan infraomaisuuden arvon säilyttämiseen kunnostamalla ja saneeraamalla liikenneverkkoa, rakennettuja viheralueita ja muita infran rakenteita. Investoinnit toteutuivat suunnitellusti ja budjetissa.

Infra-tulosalueella talouden tasapainotustoimenpiteinä toteutettiin maanteiden tievalaistuksen ylläpitoperiaatteiden linjauspäätös, päätös uuden Reskan lämmityksen lopettamisesta, ulkovalaistuksen nopeutettua saneerausta led-tekniikkaan (vuosi 1/4) sekä aloitettiin virkistyspalveluiden laajuutta ja laatua linjaavan virkistyspalveluohjelman valmistelu.

Talous

Infra	TP 2022	Alkuperäinen		Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
		TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	5 024 345	4 586 000		4 586 000	4 935 232	349 232
Valmistus omaan käyttöön	548 614	361 000		361 000	537 167	176 167
Toimintamenot	-16 417 530	-15 322 000	32 000	-15 290 000	-16 786 669	-1 496 669
<i>Toimintakate (netto)</i>	<i>-10 844 572</i>	<i>-10 375 000</i>	<i>32 000</i>	<i>-10 343 000</i>	<i>-11 314 270</i>	<i>-971 270</i>

Vuonna 2023 Infran toimintakulut olivat 16,787 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 4,935 milj. euroa ja valmistus omaan käyttöön 0,537 milj. euroa. Toimintakate oli -11,314 milj. euroa.

Infra-tulosalueen tulomääräraha oli 4,586 milj. euroa. Tuottojen toteutuma oli 4,935 milj. euroa. Tuotot ylittivät 0,349 milj. eurolla.

Menomääräraha oli alkuperäisessä talousarviossa 15,322 milj. euroa ja -32 000 euron talousarviomuutoksen jälkeen 15,290 milj. euroa. Kulujen toteutuma oli 16,787 milj. euroa. Toimintakulut ylittivät menoa oikaiseva Valmistus omaan käyttöön -erä huomioiden noin 1,321 milj. eurolla. Kulut ylittivät henkilöstökulujen ja kunnossapidon kustannusten kasvun myötä.

Tunnusluvut

Kunnossapito	yksikkö	2023	2022	2021	2020
Katujen, pyöräteiden ja jalkakäytävien talvihoito	€/km	4 103	4 281	2 721	1 583
Katujen, pyöräteiden ja jalkakäytävien kesähoito	€/km	3 237	2 940	2 216	2 764
Päällystys, uusien katujen asfaltointi	m ²	19 374	15 650	35 742	29 150
Päällystys, vanhojen katujen pintausta	m ²	85 894	29 955	70 316	90 302
Puistojen ja muiden rakennettujen viheralueiden hoito	€/ha	5 209	4 596	4 485	3 900

Huom. Vuodesta 2022 lähtien kadunhoidon tunnuslukujen noususta 9,4 % johtuu katupituuksien tarkemmasta laskentatavasta.

Ulkovalaistus	yksikkö	2023	2022	2021	2020
Ulkovalaistuksen ylläpito	€/valaisin	53	56	58	57
Ulkovalaistuksen valaisinten keskiteho	W	66	73	75	76
Ulkovalaistuksen kokonaisenergiankulutus	GWh	4,50	5,00	5,27	5,45
Led-valaisimien osuus kaikista valaisimista	%	61	42	42	40

Rakentaminen	yksikkö	2023	2022	2021	2020
Katusaneeraus, perusteellinen	km	1,5	4,2	2,8	3,4
Katusaneeraus, kevyt	km	0,5	0,7	2,3	0

Ulkoliikunta ja virkistys	yksikkö	2023	2022	2021	2020
Jääkenttien ylläpito	€	414 079	289 620	427 509	250 016
Hiihtolatuksen hoito	€	442 172	366 100	367 362	250 925
Uimarantojen ja uimapaikkojen hoito	€/kpl	3 043	2 180	3 239	3 795
Puistokenttien hoito	€/kpl	3 579	4 128	4 158	4 547
Leikkipaikkojen ylläpito	€/kpl	2 323	2 430	1 253	1 506
Laituripaikat kaikki yhteensä	kpl	317	317	317	317
Vuokratut venepaikat / laituripaikat	kpl	291	291	291	277
Vuokratut venepaikat / soutuvenepaikat ja poletit	kpl	1280	1 271	877	859

Metsien hoito	yksikkö	2023	2022	2021	2020
Metsien hoitopinta-ala	ha	186	269	209	239
Metsien hakkuupinta-ala	ha	184	181	112	144

Tunnusluvuilla kuvataan Infra-tulosalueen toiminnan kustannuksia ja niiden vaihteluita. Kustannukset sisältävät myös Infran hallinnon kustannukset. Monet tehtävät ja niiden kustannukset ovat vahvasti riippuvaisia sääolosuhteista. Kunnossapidossa työläiden talvikausien kustannuksia joudutaan kompensoimaan kesätöiden laajuudella ja tasolla. Vastaavasti helppojen talvien jälkeen kesätöihin voidaan panostaa hieman enemmän. Ulkovalaistuksen osalta led-tekniikkaan siirtyminen pienentää energiankulutusta ja säästää myös käyttökustannuksissa. Metsien hoitopinta-aloissa on mukana sekä talous- että lähimetsät. Hoitopinta-alassa ovat mukana kaikki hoitotyöt, samoin hakkuupinta-alassa kaikki erilaiset hakkuutavat.

VIRANOMAISPALVELUT

Viranomaispalveluihin kuuluivat vuonna 2023 ympäristönsuojelu, ympäristöterveydenhuolto, rakennusvalvonta, pysäköinti- ja aluevalvonta, infran lupa-asiat sekä maaseutupalvelut. Lisäksi hallinnollisesti yhteisen jätetuotteen viranomaisen henkilöstö sisältyy viranomaispalveluihin.

Ympäristönsuojelun tehtävä on ehkäistä ympäristön pilaantumista sekä edistää luonnon kestävästä käytöstä ja kuntalaisten ympäristötietoutta sekä seurata ympäristön tilaa ja raportoida siitä. Vuonna 2023 tarkastettavaksi suunniteltuja valvontakohteita oli 58, joista 50 Hämeenlinnassa ja 8 Hattulassa. Suunnitelman mukaisia tarkastuksia luvanvaraisiin, ilmoituksenvaraisiin ja rekisteröityihin valvontakohteisiin tehtiin yhteensä 44 kpl. Tarkastamatta jääneet kohteet tarkastetaan vuonna 2024. Ympäristönsuojeluyksikössä oli jonkin verran henkilöstön vaihtuvuutta, joka vaikutti valvonnan toteutumiseen. Muita kuin valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia ja havainnointikäyntejä tehtiin vuoden 2023 aikana Tarkastaja-ohjelmasta saadun raportin mukaan 92 kpl (v. 2022 68 kpl). Vuosiraportteja tarkastettiin 96 kpl. Kaikkien ohjelmaan kirjattujen ympäristönsuojelun suoritteiden määrä yhteensä oli 587 kpl (v. 2022 556 kpl).

Lupapäätöksiä tehtiin vuonna 2023 yhteensä 12 kpl, joista ympäristölupia oli 6 kpl, maa-aineslupia 4 kpl ja yhteislupia 2 kpl. Lisäksi tehtiin yksi ympäristöluvan rauettamispäätös ja kolme maa-ainesluvan siirtopäätöstä. Ympäristölupien keskimääräinen nettokäsittelyaika oli 4 kk, maa-aineslupien 3 kk ja yhteislupien 4 kk. Nettokäsittelyaika on laskettu hakemuksen viimeisimmästä täydennyksestä. Lupien käsittelyn tavoiteajaksi on asetettu 5 kuukautta. Vuodesta 2024 alkaen nettokäsittelyaika lasketaan lupahakemuksen kuulutuksesta, ensimmäisestä kuulutuspäivästä, alkaen.

Vuonna 2023 ympäristönsuojelu on tehnyt yhteistyötä Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n kanssa, HS-Veden lähettäessä liittymisvelvollisuudesta muistuttavia kirjeitä vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella sijaitseville kiinteistöille. Vesihuollon vapautushakemuksiin liittyviä päätöksiä tehtiin vuonna 2023 yhteensä 14 kpl.

Elokuussa 2023 pintavesien laatua tutkittiin yhteensä seitsemällä järvellä. Seurannassa olivat mukana Saunalampi (Lammi), Pyhäjärvi (Hauho/Tuulos), Armijärvi (Hattula), Eteläistenjärvi (Tuulos), Emälampi (Kalvola), Matkolampi (Hämeenlinna) ja Kirkkojärvi (Renko). Vesinäytteiden perusteella vesiseurannan raportissa arvioitiin järvien virkistyskäyttökelpoisuutta.

Hämeenlinnaan perustettiin vuonna 2023 yhdeksän luonnonsuojelualuetta. Kalvolan uudet luonnonsuojelualueet ovat Kalliomaan (53,20 ha) luonnonsuojelualue, joka kokonaisuudessaan sisältyy Natura-2000 verkostoon. Kalliomaan luonnonsuojelualue perustettiin aikaisemmin vuonna 1994 Kalliomaan lehdon luonnonsuojelualueen tilalle. Kalvolassa perustettiin myös Särkijärven laskupuron (4,7 ha) ja Levonmaan (n.30 ha) luonnonsuojelualueet. Lammilla uusia rauhoituskohteita ovat Pappilan (3,1 ha) luonnonsuojelualue, joka rauhoitettiin osana Natura-2000 verkoston kohdetta sekä Hevoskallion (10,75 ha) ja Ylänäisen (3,9 ha) luonnonsuojelualueet. Saajan luonnonsuojelualue (2,4 ha) sijaitsee Hämeenlinnassa, joka on osa Natura-2000 verkoston kohdetta. Hämeenlinnan kaupungin omistamille maille perustettiin Lammin Untulanharjun (3,3 ha) sekä Padasjoen kunnassa sijaitseva Pirttilahdenlisän (0,95 ha) luonnonsuojelualueet. Molemmat rauhoitettiin osana Natura-2000 verkoston kohteita.

Ilmanlaadun seurantamittaukset jatkuivat Niittykadun mittausasemalla. Edellisten vuosien tapaan jatkettiin hengitettävien hiukkasten (PM10) ja typen oksidien (NOx) mittausta. Lokakuun 2023 lopulla aloitettiin pienhiukkasten (PM2,5) mittaus, mutta lyhyen tarkastelujakson vuoksi ohje- ja raja-arvovertailua ei vielä voida tehdä. Ilmanlaatu keskusta-alueella oli vuonna 2023 mittaustulosten mukaan 91 % ajasta hyvää. Ilmanlaatu oli huonoa tai erittäin huonoa yhteensä 54 tunnin ajan. Ilmanlaatu oli huonoimmillaan maaliskuun pakkaspäivinä ja huhtikuussa katupölyaikana, jolloin etenkin hengitettävien hiukkasten pitoisuudet kohosivat. Ilmanlaadun kansalliset ohje- tai raja-arvot eivät ylittyneet vuonna 2023. Keskeisimmin Hämeenlinnan kaupunkialueen ilmanlaatuun vaikuttavat tieliikenne ja katupöly.

Ympäristön tilan seurannasta vuonna 2023 on laadittu erillinen raportti.

Ympäristöterveydenhuolto koostuu elintarvikevalvonnasta, terveydensuojelusta, tupakan ja nikotiinivalmisteiden valvonnasta sekä eläinlääkintähuollosta. Ympäristöterveydenhuollon tarkoituksena on ylläpitää ja edistää sekä yksilön että koko väestön terveyttä. Tavoitteena on elinympäristöstä ihmiseen kohdistuvien haittojen ja vaarojen ennaltaehkäiseminen sekä olemassa olevien haittojen minimoiminen. Eläinlääkintähuolto vastaa peruseläinlääkäripalvelujen toteuttamisesta. Eläinlääkintähuoltoon kuuluvat myös eläintautivalvonta, eläimistä saatavien elintarvikkeiden alkutuotannon ja

eläintenpidon terveydellinen valvonta sekä eläinsuojelu. Terveysvalvonnan tarkastusmäärä oli yhteensä 596 tarkastusta (578 kpl vuonna 2022) ja päätöksiä sekä ilmoituskäsittelyjä tehtiin yhteensä 197 kpl (90 kpl vuonna 2022). Valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia oli 454. Valvontasuunnitelman toteuma oli 83,6 % (70,4 % vuonna 2022).

Vuonna 2023 terveydensuojelulain perusteella Hämeenlinnan kaupungin viranomaispalvelujen valvonnassa oli 24 uimarannan veden laatu. Uimarannoista viisi oli Hattulassa ja 19 Hämeenlinnassa. Valvotuista uimarannoista yleisiä uimarantoja oli kahdeksan ja pieniä yleisiä uimarantoja 16. Kaikkien uimarantojen uimavesinäytetulokset alittivat valvontatutkimustuloksille asetetut toimenpiderajat. Uimakauden 2023 jälkeen tehdyissä luokitteluissa kaikkien yleisten uimarantojen uimavesi luokiteltiin erinomaiseksi. Yleiset uimarannat ovat Hämeenlinnassa Ahvenisto, Kihtersuo, Pappilanaro, Pannujärvi, Sankola, Tervaniemi ja Hämeenlinnan uimahallin ranta sekä Hattulassa Herniäinen. Uimakaudella 2023 sinilevähavaintoja tehtiin 5 valvonnassa olevalla uimarannalla (15 rannalla v. 2022).

Viranomaisvalvontana talous- ja uimavesinäytteitä otettiin 246 kappaletta (vuonna 2022 yhteensä 238 kpl). Näytteenottosuunnitelmaan oli vuodelle 2023 kirjattu 247 näytettä. Poikkeama suunnitelmaan johtuu valvontakohteiden määrässä ja niiden toiminnassa tapahtuneista muutoksista vuoden 2023 aikana. Uima-allaskohteiden aukioloaika on lyhentynyt ja talousvesikaivokohteiden määrä on vaihtunut vuoden 2023 aikana.

Eläinlääkintähuollossa vastaanottokäyntejä oli 2195 kpl (1 962 kpl v. 2022), käyntejä asiakkaan luona 941 kpl (1 115 kpl v. 2022) ja eläinsuojelukäyntejä 251 kpl (124 kpl v. 2022).

Rakennusvalvonnan tehtävänä on edistää ohjauksen, neuvonnan ja rakentamisen valvonnan sekä jatkuvan valvonnan avulla terveellisen, turvallisen, ja ekologisesti kestävä ja viihtyisän rakennetun ympäristön sekä hyvän kaupunkikuvan muodostumista ja ylläpitoa. Rakennusvalvonnan tehtävänä on lisäksi yleisen edun kannalta valvoa rakennustoimintaa, kaavojen, rakennusjärjestyksen sekä lainsäädännön noudattamista. Rakennusvalvonta huolehtii rakennus-, toimenpide-, purku- ja maisematyölupien valmisteleminen, päätöksenteosta sekä rakennusaikaisesta valvonnasta. Lupakäsittelyn yhteydessä tarkastellaan turvallisuutta, terveellisyyttä ja maisema- sekä kaupunkikuvan säilymistä kaupungin ja lainsäädännön asettamien tavoitteiden kannalta. Rakentamisen sekä rakennetun ympäristön valvontaan liittyy rakennus- ja huoneistorekisterin tietojen ylläpito ja niiden välittäminen valtiolle. Maa-aineslupien mukaista ottamistoiminnan valvotaan Hämeenlinnassa ja Hattulassa.

Maa-ainesten ottamistoimintaa valvotaan n. 55 eri kohteessa voimassa olevien lupien osalta sekä erityisen työllistävien 10 kohteen osalta, joissa luvan voimassaolo on jo päättynyt. Maa-ainesten ottamisen valvontaan liittyen kohdekäyntejä tehtiin n. 25 kpl.

Jatkuvaan valvontaan liittyen kohdekäyntejä tehtiin n. 50 kpl. Näistä on seurannut kehotusten antamisia, selityspyyntöjä sekä hallintopakotoimia uhkasakon asettamispäätöksineen. Useissa kohteissa myös kehotuksen valvonnan yhteydessä on voitu todeta kehotusta noudatetun hyväksyttävästi.

Lupahakemuksia on ratkaistu 566 kpl, joista rakennuslupia on 329 kpl ja muita lupia (toimenpidelupa, maisematyölupa, purkulupia) 237 kpl. Lisäksi on tehty mm. rakennusrasitepäätöksiä. Sähköiseen Lupapiste.fi-palveluun saapui 99 % hakemuksista. Vuoden 2023 keskimääräinen käsittelyaika

oli 1,83 vko viimeisestä täydennyksestä laskettuna. Kun huomioidaan aika ensimmäiseen täydennyspyyntöön, oli käsittelyaika 3,9 vko. Rakennusaikaiseen rakentamiseen liittyviä katselmuksia suoritettiin 974 kpl. Vireillöoloaika oli keskimääräisesti 72 vuorokautta.

Infran lupa-asioina käsitellään kaupungin maalle asennettavan uuden putken tai muun rakenteen sijoittamissopimuksia, lupia kaivu- tai nostotöiden tekemiseen tai työmaa-alueen perustamiseen katualueelle tai yleisille alueille sekä tapahtumalupia. Lisäksi katualueiden ja yleisten alueiden vuokraaminen esim. terassien ja kioskien sijoittamiseen tapahtuu yksikössä. Viranomaispäätöksiä v. 2023 tehtiin 149 kpl (122 kpl v. 2022), sijoittamislupia 164 kpl (144 kpl v. 2022) ja katulupia 407 kpl (358 kpl v. 2022).

Pysäköinti- ja aluevalvonnan tehtäviin pysäköinnin valvonnan lisäksi kuuluvat myös kaupunki-infran havainnointi ja raportointi, ajoneuvojen siirrot sekä hylättyjen ja romutettavien ajoneuvojen viranomaistehtävät. Pysäköinninvalvonta sisältää pysäköintivirhemaksujen määräämisen, huomautukset ja niihin liittyvät oikaisuvaatimukset, maksujen perintätoimet maksumääräyksillä ja ulosottotoimin sekä erilaiset pysäköintiin liittyvät neuvontatehtävät. Pysäköintivirhemaksujen ja huomautusten määrä oli vuonna 2023 yhteensä 11 807 kpl (9 693 kpl vuonna 2022), joista poliisin määräämiä pysäköintivirhemaksuja oli 31 kpl (16 kpl vuonna 2022). Määrissä on nousua kahteen edeltävään vuoteen verrattuna. Hallinto-oikeuteen tehtyjä valituksia oli 2, joista yksi hylättiin ja toisen käsittely on edelleen kesken. Maksamattomista pysäköintivirhemaksuista annettiin 3 278 maksumääräystä ja 276 maksamatonta virhemaksua johti ulosottotoimiin. Ajoneuvojen siirtokehotuksia annettiin 117 kpl (107 kpl vuonna 2022) ja jätehuoltoon toimitettiin 34 ajoneuvoa (25 kpl vuonna 2022). Toimintavuoden tammikuussa otettiin käyttöön uusi pysäköinninvalvonnan tietojärjestelmä.

Janakkalan kunnan hallinnoima Maaseutupalveluyksikkö Häme toimii Hämeenlinnan ja Riihimäen kaupunkien sekä Hattulan, Hausjärven, Janakkalan ja Lopen kuntien alueella. Hämeenlinnassa 462 maatilaa haki maatalouden tukia (474 maatilaa vuonna 2022) ja erilaisia viljelijätukia ja korvauksia maksettiin noin 14,3 miljoonaa euroa (18 miljoonaa euroa vuonna 2022).

Talous

Viranomaispalvelut	Alkuperäinen		Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023			
Tuloarviot ja määrärahat					
Toimintatuotot	2 941 953	3 378 000	3 378 000	3 373 175	-4 825
Toimintamenot	-2 860 225	-3 314 000	-3 314 000	-3 357 506	-43 506
Toimintakate (netto)	81 728	64 000	64 000	15 668	-48 332

Viranomaispalveluiden toimintakulut olivat 3,358 milj. euroa ja toimintatuotot olivat 3,373 milj. euroa. Toimintakate oli 0,016 milj. euroa.

Viranomaispalvelujen tulosalueen toimintatuotot olivat talousarviossa 3,378 milj. euroa ja toteutuma oli 3,373 milj. euroa. Toimintakulut olivat talousarviossa 3,314 milj. euroa. Toimintamenojen toteutuma oli 3,358 milj. euroa ja toimintakulut ylittyivät 0,044 milj. euroa. Toimintakate oli 15 668 euroa.

TILAPALVELU

Tilapalvelun tulosalue vastaa kaupungin toimitilahallinnosta, tilojen suunnittelusta, rakennuttamisesta, ylläpidosta sekä kiinteistökehityksestä. Tilapalvelut vuokraa toimitilat kaupungin omille hallinto- ja palveluyksiköille sekä hankkii tiloihin käyttäjien tarvitsemat kiinteistöpalvelut.

Toimintaympäristössä on tapahtunut ja tapahtuu yhä paljon muutoksia, jotka vaativat uudenlaista reagointia kiinteistöomaisuuden hallinnassa. Kiinteistöjen omistamiseen liittyviä periaatteita ja tilatarpeiden toteuttamisen toimintaohjeita selkiytettiin laatimalla kiinteistöstrategia. Kiinteistöstrategian hyväksymisen yhteydessä hyväksyttiin myös kriteerit, joiden mukaan kiinteistöt jaetaan salkkuihin A, B ja C. Kiinteistöjen salkutus näiden kriteerien pohjalta jatkuu vuonna 2024.

Sopimustenhallintaan ja laskutukseen liittyvä kiinteistötietojärjestelmä kilpailutettiin ja kokonaistaloudellisesti edullisimmaksi järjestelmäksi osoittautui EG Finland Oy:n Optimaze-järjestelmä. Hankinnan tavoitteena oli, että uusi kiinteistötietojärjestelmä kattaisi monipuolisia ominaisuuksia, kuten kohde- ja rakennuskannan seurannan, asiakasrekisterin ylläpidon, vuokrasopimusten laadinnan, laskutus- ja indeksikorotukset, maksatuksen seurannan sekä budjetin laatimisen. Järjestelmän käyttöönotto aloitettiin syksyllä 2023. Käyttöönoton ensimmäinen vaihe, vuokrausmoduulin käyttöönotto, saatiin valmiiksi vuoden loppuun mennessä ja ensimmäiset ulkoiset vuokralaskut saatiin lähetettyä ajallaan. Käyttöönoton toinen vaihe jatkuu vuonna 2024 jolloin keskiössä on pohjakuvatuotanto sekä sisäisten veloitusmäärittely.

Vuoden 2023 kilpailutettiin kiinteistövälityspalvelut ja kilpailutuksen perustella tehtiin sopimukset kolmen toimijan kanssa. Kohteiden myyntitietoimeksiantojen lisäksi toimijoilta tilataan tarpeen mukaan vuokra-arvioita kaupungin omistamista kiinteistöistä. Vuonna 2023 ei yhtään myynnissä ollut kiinteistöä saatu kaupaksi, vaikka uusiakin myyntikeinoja otettiin käyttöön. Kahden kohteen osalta (Porraskosken vanhat koulurakennukset, Lammi ja Raitaharjun entinen palvelukoti, Renko) käytettiin tarjoushuutokaupat menetelmää huutokaupat.com nettisivustolla. Molempien kohteiden osalta huutokaupassa saatiin tarjouksia ja myyntineuvottelut tarjousten pohjalta jatkuvat vuonna 2024.

Suurimmista talonrakennushankkeista Hämeenlinnan yhteiskoulun uudisrakennus ja liikuntahalli hankkeen peruskivenmuuraus suoritettiin huolellisen viranomaiskäsittelyn valmistuttua kesäkuussa ja rakennukset saatiin säältä suojaan ennen talvea. Ruununmyllyn kivikoulun peruskorjaus ja pihan saneeraus hankkeen kokonaisurakan työt alkoivat kesällä ja rakennustyöt etenivät kiinteän sääsuojan alla aikataulun mukaisesti. Myllymäen koulun peruskorjaus ja uudisosan rakentaminen eteni suunnitellusti. Lammin koulukeskuksen kilpailullisen neuvottelumenettelyn neuvottelukierrokset mukaan ilmoittautuneiden ehdokkaiden kanssa käytiin syksyn aikana. Vuorentaan koulun toiminnallinen piha valmistui syksyllä.

Kiinteistöyksikön merkittävimmät perusparannushankkeet olivat Suosaarentie 4 (Kokeva) LVIS-saneeraus, Raatihuoneen IV-koneiden uusiminen ja keittiön saneeraus, Verkatehtaan Radiotalon vesikatkon korjaus ja Kaurialan lukio, jonka ennakoivat korjaukset jatkuivat. Lisäksi kolmen kohteen lämmitystapa muutettiin; litalan, Luolajan ja Kirkonkulman kouluille rakennettiin maalämpöjärjestelmä.

Rakennusten kunnossapidossa tehtiin mm. useamman kohteen ulkomaalauksia sekä Jukolan koulun luokkatilojen korjaus-/muutostöitä kolmen luokan osalta. Rakennettiin sähköautojen latausasemia

18 kohteeseen ja uusittiin LVIS-tekniikkaa useassa kohteessa mm. Hirsimäen päiväkodin lämmönjakokeskus ja käyttövesiputkia, Taidekasarmin lämmönjakokeskus, Myllymäki-kampuksen Tapiolan lämmönvaihdin, Hauhon paloaseman kalustohalliin rakennettiin ilmanvaihto ym. Ruununmyllyn koulun rakenteita korjattiin palovahingon takia. Lammin kirjastolle asennettiin rännikavot ja uusittiin salaojitusta. Rakennuksia ja rakennelmia purettiin 6 kohteessa:

- Kunnan talo ja virkailijatalo, Evontie 10, Lammi
- Teollisuuskiinteistö, Tölkkimäentie 6, Hämeenlinna
- Vanha piharakennus, Kuusirinne 3, Hämeenlinna
- Vapaa-ajan asunto päiväkodin pihalla, Riihipelto 15, Eteläinen
- Ruununmyllyn koulun vanha osa, Ruununmyllyntie 32, Hämeenlinna (peruskorjauksen yhteydessä)
- Autotallit 91 ja 92, Miehistökatu 10, Hämeenlinna

Kiinteistöpalveluyksikkö vastaa kiinteistöihin liittyvistä palvelusopimuksista ja sen tehtävänä onkin seurata sopimusten toteutumista ja tarvittaessa puuttua toiminnassa havaittuihin epäkohtiin. Elokuussa 2023 käynnistyi siivous-, ateria- ja käyttäjäpalveluiden uusi sopimuskausi läntisen kantakaupungin ja Lammin, Hauhon ja Tuuloksen alueilla ja tämän palvelusopimuksen mukaisten toimintamallien jalkauttaminen toimintayksiköihin oli yksi merkittäviä tehtäviä toimintakaudella. Kiinteistöpalveluyksikkö osallistui myös siivous-, ateria- ja käyttäjäpalveluiden kilpailutuksen valmisteluun kantakaupungin itäisellä puolella, itse kilpailutus toteutetaan vuoden 2024 alkupuolella.

Vuoden aikana noudatettiin vuonna 2020 laadittua Hämeenlinnan kaupungin Energiatehokkuussopimuksen toimintasuunnitelmaa 2017–2025.

Hämeenlinnan kaupunki on liittynyt kuntien energiatehokkuussopimukseen vuonna 2019. Energiatehokkuussopimuksen aikana kaupungin kiinteistöjen energiankulutus on laskenut 10,3 % vertailuvuoteen nähden. Kiinteistöjen energiankulutuksen CO₂-päästöt ovat vähentyneet samalla ajanjaksolla 38 %.

KETS:n ja Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi toteutettiin Tilapalvelussa energiatehokkuusinvestointeja mm. korvaamalla maakaasua maalämmöllä sekä LED-valaistusmuutoksilla. Lämmitystapamuutoksia toteutettiin Luolajan, Kirkonkulman sekä litalan kouluilla. litalan koulun lämmitystapamuutos valmistui alkuvuodesta 2024. Lisäksi kaupungilla on menossa useita uudisrakennus- ja peruskorjaushankkeita, joissa on huomioitu energiatehokkuusnäkökulma. Kaupunki kilpailutti vuonna 2023 olosuhdeseuranta- ja energianohjauspalvelun, jossa yhtenä tavoitteena on lisätä kiinteistötekniisten järjestelmien älykkyyttä ja energiatehokkuutta.

Talous

Tilapalvelu	Alkuperäinen			Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Toimintatuotot	45 401 149	43 119 000		43 119 000	43 255 085	136 085
Valmistus omaan käyttöön	311 092	395 000		395 000	322 124	-72 876
Toimintamenot	-33 527 398	-28 760 000		-28 760 000	-27 898 945	861 055
Toimintakate (netto)	12 184 842	14 754 000		14 754 000	15 678 264	924 264

Tilapalvelun toimintatuotot olivat 43,255 milj. euroa, toimintamenot olivat 27,899 milj. euroa ja valmistus omaan käyttöön 0,322 milj. euroa. Toimintakate oli 15,678 milj. euroa.

Tilapalvelun toimintatuotot olivat talousarviossa 43,119 milj. euroa ja toteutuneet toimintatuotot ylittivät tulomäärärahan 0,136 milj. eurolla. Toimintakulut olivat talousarviossa 28,760 milj. euroa, joten menomääräraha alittui 0,861 milj. eurolla. Toimintakuluja pienensivät rakennusten ja alueiden kunnossapidon ennakoitua alhaisemmat kulut.

Toimintakuluja oikaiseva valmistus omaan käyttöön oli talousarviossa 0,395 milj. euroa toteuman ollessa 0,322 milj. euroa eli erä jäi alle talousarvion 0,073 milj. euroa. Toimintakulut alittuivat menoa oikaiseva Valmistus omaan käyttöön -erä huomioiden noin 0,788 milj. eurolla.

Rakennusten arvonalennuksia tehtiin 3,631 milj. eurolla ja osakkeiden arvonalennuksia 0,771 milj. eurolla.

Tunnusluvut

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
- kohteita kpl	241	236	234	235	226	215	194	154
- huoneala m ²	363 307	350 808	350 094	350 573	350 591	347 879	332 564	313 339
josta ulkopuolelta vuokratut m ²	52 454	53 327	45 591	46 452	47 838	49 024	49 930	27 040
- sisäisen vuokrauksen piirissä m ²	203 514	195 149	191 410	188 573	197 556	198 550	198 690	149 220
- ulkopuolelle vuokratut m ²	35 950	37 028	29 208	27 211	27 604	26 253	26 759	66 688
Voimavarat								
- vakanssit	22	21	26	26	26	26	26	26

Yhteinen jätelautakunta

Yhteinen jätelautakunta on Kiertokapula Oy:n 13 osakaskunnan yhteinen jätehuoltoviranomainen. Jätelautakunnan toimialueen kunnat ovat Hattula, Hausjärvi, Hyvinkää, Hämeenlinna, Janakkala, Järvenpää, Kerava, Loppi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Riihimäki, Tuusula ja Valkeakoski. Lautakunnan vastuukunta on Hämeenlinna.

Jätehuoltoviranomaisen tärkeimmät tehtävät:

- hyväksyy jätehuoltomääräykset ja päättää määräyksistä poikkeamisesta,
- hyväksyy jätetaksan,
- määrää jätemaksut, käsittelee niitä koskevat muistutukset ja hakemukset sekä hyväksyy jätemaksujen siirtämisen ulosottoon,
- päättää jätteenkuljetusjärjestelmästä ja
- ylläpitää jätelain 143 §:n mukaista rekisteriä jätteen kuljetuksista ja biojätteen käsittelystä kiinteistöllä.

Jätehuoltoviranomainen ottaa vastaan jätteen kuljettajien raportit kiinteistöiltä noudetuista jätteistä ja seuraa raporteista muodostuvasta jätteenkuljetusrekisteristä, että asuinkiinteistöt ovat liittyneet jätehuoltoon. Liittymättömiä asuinkiinteistöjä lähestytään kirjeitse.

Lautakunnan sitovien tavoitteiden toteutuminen

Vuonna 2023 aloitettiin jätehuollon tehoseuranta. Jätehuoltoon liittymättömille asuinkiinteistöille lähetettiin 1 113 kehotuskirjettä, joissa kiinteistön haltijaa neuvottiin järjestämään jätteenkuljetus. Kirjeen saaneista 679 eli 61 prosenttia liittyi jätehuoltoon annetussa määräajassa eikä valvovan viranomaisen toimenpiteitä tarvittu. Kirjeet ja samanaikainen mediaviestintä olivat tehokkaita. Kirjeitä lähetettiin huomattavan paljon enemmän kuin edellisellä vuonna (vuonna 2022 yhteensä 211 kappaletta).

Vuoden aikana 13 kunnan asuinkiinteistöiltä kerättiin sekajätettä noin 61 167 tonnia. Sekajätteen määrä väheni hieman vuodesta 2022, jolloin kiinteistöiltä kerättiin noin 64 855 tonnia sekajätettä.

Asukkaat tekivät vuoden aikana noin 11 200 jäteasetuksen mukaista kompostointi-ilmoitusta, joista käsittelemättä oli vuoden vaihteessa noin 2 000. Ilmoituksista osa käsiteltiin automaation avulla. Ilmoitusten käsittely ruuhkautui useaan otteeseen vuoden aikana, joten tavoitetta ei täysin saavutettu.

Jätelautakunta vastaanotti yhteensä 685 hakemusta. Hakemuksiin tehtiin 537 viranhaltijapäätöstä, joista 467 kappaletta koski jätehuoltomääräyksistä poikkeamisia. Päätöksiä tehtiin vuoteen 2022 verrattuna selvästi enemmän (vuonna 2022 yhteensä 400 kappaletta). Hakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli 39 päivää eli päätökset tehtiin tavoiteajassa. Osaa saapuneista hakemuksista ei ehditty käsitellä vuoden 2023 aikana, vaan niiden käsittely siirtyi vuoden 2024 puolelle. Hakemuksia saapui poikkeuksellisen paljon marras- ja joulukuussa.

Tavoite	Mittari	Tavoitteen toteutuminen	Tila
Jätehuoltoon liittymättömien asuinkiinteistöjen tavoittaminen ja liittäminen jätehuoltoon.	Lähetetyt kehotuskirjeet.	Jätehuoltoon liittymättömille lähetettiin yhteensä 1 113 kehotuskirjettä.	Toteutuu
	Jätehuoltoon liittyneiden kiinteistöjen määrä.	Kirjeen saaneista jätehuoltoon liittyi 61 %.	Toteutuu
Sekajätteen määrä vähenee ja lajittelu lisääntyy. Biojäte kompostoidaan tai erilliskerätään asuinkiinteistöiltä.	Sekajätteen määrä.	Asuinkiinteistöiltä kerätyn sekajätteen määrä 13 kunnan alueella oli 61 167 tonnia. Vuonna 2022 vastaavalla ajanjaksolla jätettä kerättiin 64 855 tonnia.	Toteutuu
	Kompostointi-ilmoitusten määrä.	Kompostointi-ilmoituksia vastaanotettiin 11 227, joista käsittelemättä oli noin 2 000 kappaletta.	Toteutuu osittain
Jätehuoltoviranomaisen asiakaspalvelu on sujuvaa.	Hakemusten käsittelyaika enintään 1,5 kuukautta.	Keskimääräinen käsittelyaika oli hieman alle 1,5 kk.	Toteutuu

Yhteisen jätelautakunnan talous

Yhteinen jätelautakunta on nettoyksikkö, jonka budjetin toimintakate on sitova erä. Lautakunta laskee aiheutuneista kustannuksista sopimuksen mukaisesti Kiertokapula Oy:tä. Talousarviossa olleet toimintatulot ja toimintamenot olivat 501 000 euroa. Toteutuma oli 470 537 euroa sekä tuotoissa että menoissa.

Yhteisen jätelautakunnan tehtävien hoidon kaikki kustannukset ja lautakunnan toimintaan liittyvät korvaus- ym. vastuut katettiin Kiertokapula Oy:n perimillä jätemaksulla. Hämeenlinnan kaupunki ja Kiertokapula Oy sopivat erillisellä sopimuksella yhteisen jätelautakunnan tehtävien hoidon kustannusten ja lautakuntaan liittyvien korvaus- ym. vastuuden kattamiseksi kerättävien varojen veloittamisesta, perinnästä ja lautakunnan kulujen laskutuksesta.

YHTEINEN JÄTELAUTAKUNTA	Alkuperäinen			Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
	TP 2022	TA 2023	TA-muutokset			
Tuloarviot ja määrärahat						
Myyntituotot	425 476	501 000		501 000	470 324	-30 676
Tuet ja avustukset	64				214	214
Toimintatuotot	425 540	501 000		501 000	470 537	-30 463
Henkilöstökulut	-334 943	-359 000		-359 000	-359 630	-630
Palvelujen ostot	-68 124	-113 000		-113 000	-85 708	27 292
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-5 317	-12 000		-12 000	-3 066	8 934
Muut toimintakulut	-17 156	-17 000		-17 000	-22 134	-5 134
Toimintamenot	-425 540	-501 000		-501 000	-470 537	30 463
Toimintakate (netto)	0	0		0	0	0

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Jätelautakunnan sisäisessä valvonnassa ei tullut esiin merkittäviä puutteita vuoden 2023 aikana.

Riskiarvion mukaan jätelautakunnan toiminnassa ei ole kriittisiksi tai suuriksi arvioituja riskejä. Kohdallaisiksi arvioituja riskejä on kolme. Nämä riskit liittyvät henkilöstön perehdytykseen, tietojärjestelmien ajantasaisuuteen ja palvelutarpeen ennakkointiin.

Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Kaupunki ja taseyksikkö

	Alkup. TA 2023	TA-muutokset 2023	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Toimintatulot	73 926 000,00	3 624 000,00	77 550 000,00	78 727 735,80	1 177 735,80
Myyntituotot	12 441 000,00	750 000,00	13 191 000,00	15 100 914,73	1 909 914,73
Maksutuotot	6 219 000,00	-670 000,00	5 549 000,00	5 396 637,84	-152 362,16
Tuet ja avustukset	3 485 000,00	2 444 000,00	5 929 000,00	7 519 047,30	1 590 047,30
Muut toimintatuotot	51 781 000,00	1 100 000,00	52 881 000,00	50 711 135,93	-2 169 864,07
Valmistus omaan käyttöön	756 000,00		756 000,00	859 291,11	103 291,11
Toimintamenot	-226 103 000,00	-9 064 500,00	-235 167 500,00	-231 924 138,13	3 243 361,87
Henkilöstömenot	-84 141 000,00	-4 116 500,00	-88 257 500,00	-88 449 705,14	-192 205,14
Palvelujen ostot	-67 978 000,00	-1 159 000,00	-69 137 000,00	-68 912 799,34	224 200,66
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-11 652 000,00	26 000,00	-11 626 000,00	-11 600 698,84	25 301,16
Avustukset	-19 910 000,00	7 000,00	-19 903 000,00	-19 254 345,10	648 654,90
Muut toimintamenot	-42 422 000,00	-3 822 000,00	-46 244 000,00	-43 706 589,71	2 537 410,29
Toimintakate	-151 421 000,00	-5 440 500,00	-156 861 500,00	-152 337 111,22	4 524 388,78
Verotulot	177 500 000,00	8 200 000,00	185 700 000,00	187 145 383,28	1 445 383,28
Valtionosuudet	14 500 000,00	-145 000,00	14 355 000,00	14 607 552,00	252 552,00
Rahoitustulot ja -menot	500 000,00		500 000,00	5 173 775,02	4 673 775,02
Korkotulot muilta	1 910 000,00		1 910 000,00	2 562 133,27	652 133,27
Muut rahoitustulot muilta	3 750 000,00		3 750 000,00	6 346 263,67	2 596 263,67
Korkomenot	-4 540 000,00		-4 540 000,00	-3 214 938,09	1 325 061,91
Muut rahoitusmenot	-620 000,00		-620 000,00	-519 683,83	100 316,17
Vuosikate	41 079 000,00	2 614 500,00	43 693 500,00	54 589 599,08	10 896 099,08
Poistot ja arvonalentumiset	-19 024 000,00	-4 400 000,00	-23 424 000,00	-23 681 016,59	-257 016,59
Suunnitelman mukaiset poistot	-18 974 000,00		-18 974 000,00	-18 904 736,51	69 263,49
Arvonalentumiset	-50 000,00	-4 400 000,00	-4 450 000,00	-4 776 280,08	-326 280,08
Satunnaiset erät		-2 100 000,00	-2 100 000,00	-2 061 849,04	38 150,96
Satunnaiset menot		-2 100 000,00	-2 100 000,00	-2 061 849,04	38 150,96
Tilikauden tulos	22 055 000,00	-3 885 500,00	18 169 500,00	28 846 733,45	10 677 233,45
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	196 000,00		196 000,00	196 026,26	26,26
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-13 000 000,00		-13 000 000,00	-17 000 000,00	-4 000 000,00
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	9 251 000,00	-3 885 500,00	5 365 500,00	12 042 759,71	6 677 259,71

	Alkup. TA 2023	TA muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Verotulot	177 500 000	8 200 000	185 700 000	187 145 383	1 445 383
Kunnan tulovero	132 200 000	4 700 000	136 900 000	138 242 196	1 342 196
Osuus yhteisöveron tuotosta	17 300 000	1 300 000	18 600 000	18 882 397	282 397
Kiinteistövero	28 000 000	2 200 000	30 200 000	30 020 791	-179 209

Tuloveroprosentti	
2023	8,36

Kiinteistöveroprosentit						
	Yleinen kiinteistövero	Vakituinen asuinrakennus	Vapaa-ajan rakennus	Rakentamaton tontti	Yleishyödyllinen rakennus	Voimalaitos
2023	1,35	0,60	1,40	3,30	0,00	1,50

	Alkup. TA 2023	TA muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Valtionosuudet	3 800 000	45 000	3 845 000	4 097 544	252 544
Kunnan peruspalveluiden valtionosuus ml. tasaukset	17 500 000	452 000	17 952 000	18 185 223	233 223
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-13 700 000	-407 000	-14 107 000	-14 087 679	19 321
Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus	0	0	0	0	0
Verotulomenetysten korvaus	10 700 000	-190 000	10 510 000	10 510 008	8
Yhteensä	14 500 000	-145 000	14 355 000	14 607 552	252 552

Investointien toteutuminen

KIINTEÄ OMAISUUS

Maata hankittiin 25,6 hehtaaria. Kiinteän omaisuuden hankinnan investointimenot olivat 1 159 617 euroa, josta 213 073 euroa oli kiinteistöjen liittymismaksuja.

Maata myytiin 24,25 hehtaaria. Investointitulojen toteutuma oli 1 159 617 euroa. Suurin yksittäinen myynti 19,84 hehtaaria oli Kiertokapula Oy:lle myydyt kiinteistöt, jotka heillä oli aikaisemmin ollut vuokralla.

	Ed.vuoden käyttö	TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023 + muutokset	Toteutuma	Poikkeama
KIINTEÄ OMAISUUS						
MAA-ALUEIDEN HANKINTA JA MYYNTI						
Menot	-193 682	-2 000 000	0	-2 000 000	-1 159 616,50	840 383,50
Tulot	146 882	100 000	0	100 000	572 072,76	472 072,76
Nettomeno	-46 800	-1 900 000	0	-1 900 000	-587 543,74	1 312 456,26

OSAKKEET, OSUUDET JA MUUT PITKÄVAIKUTTEISET MENOT

Osakkeiden ja osuuksien hankintaan käytettiin 314 947 euroa. Osakkeita myytiin 1 379 eurolla.

Suomi-Rata Oy:n osakkeiden hankintaan käytettiin 25 154 euroa.

Kiinteistö Oy Hämeenlinnan Kaupungintalojen rahastoituja pääomavastikkeita oli 159 746 euroa.

Provincia Oy:n osakkeita ostettiin 130 048 eurolla.

Hämeen Tekstiilihuolto Oy:n osakkeista saatu investointitulo oli 1 379 euroa.

	Ed.vuoden käyttö	TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023 + muutokset	Toteutuma	Poikkeama
OSAKKEIDEN JA OSUUKSIEN HANKINTA JA MYYNTI						
Menot	-19 607 398	-753 000	433 000	-320 000	-314 947,34	5 052,66
Tulot	9 671 690	0	0	0	1 379,15	1 379,15
Nettomeno	-9 935 708	-753 000	433 000	-320 000	-313 568,19	6 431,81

	Ed.vuoden käyttö	TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023 + muutokset	Toteutuma	Poikkeama
KIINTEÄ OMAISUUS SEKÄ OSAKKEET JA OSUUDET YHTEENSÄ						
MENOT	-19 801 080	-2 753 000	433 000	-2 320 000	-1 474 563,84	845 436,16
TULOT	9 818 572	100 000	0	100 000	573 451,91	473 451,91
NETTO	-9 982 508	-2 653 000	433 000	-2 220 000	-901 111,93	1 318 888,07

TALONRAKENNUS

Investointiosan talonrakennuksen määräraha oli menojen osalta 24,220 milj. euroa ja käyttö oli 22,478 milj. euroa. Rakennusten perusparannukseen siitä käytettiin 3,075 milj. euroa ja lämmitystapamuutoksiin 2,557 milj. euroa. Investointien rahoitusosuuksiin oli talousarviossa varattu 0,9 milj. euroa toteuman ollessa 0,719 milj. euroa. Suurimpina yksittäisinä kohteina olivat Hämeenlinnan yhteiskoulun uudisrakennus 7,709 milj. euroa ja Myllymäen koulun peruskorjaus ja kivistä koulun laajennus (sis. pihan osuuden) 6,077 milj. euroa. Hämeenlinnan yhteiskoulun liikuntahalliin opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi 750 000 euron avustuksen ja siitä on vuodelle 2023 kirjattu 225 000 euroa. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus myönsi avustusta kuntien kiinteistöjen kaasulämmityksestä luopumiseen vuonna 2023 valmistuneiden Luolajan ja Kirkonkulman hankkeiden osalta yhteensä 493 961 euroa.

TALONRAKENNUS	Kustannus- arvio vuosien käyttö	Edellisten vuosien käyttö	Talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutettu talousarvio	Toteuma	Poikkeama
HYK uudisrakennus	-18 500 000	-1 088 736,51	-9 000 000	0	-9 000 000	-7 708 905,84	1 291 094,16
<i>HYK uudisrakennus rahoitusosuus</i>			0	0	0	225 000,00	225 000,00
Myllymäen koulun peruskorjaus	-8 500 000	-1 063 854,93	-5 500 000	0	-5 500 000	-6 070 225,41	-570 225,41
Piha Myllymäen koulu peruskorjaus			0	0	0	-6 581,26	-6 581,26
Ruunumyllyn koulun peruskorjaus	-6 500 000	-259 787,07	-3 000 000	0	-3 000 000	-2 185 706,42	814 293,58
Piha Ruunumyllyn koulu peruskorjaus		-109 798,23	0	0	0	-183 350,66	-183 350,66
Lammin yhtenäiskoulu ja lukio	-15 000 000		-500 000	0	-500 000	-67 652,81	432 347,19
Vuorentaan koulun piha	-500 000	-202 221,41	-500 000	0	-500 000	-622 794,94	-122 794,94
Myöhemmin nimettävät kohteet			-150 000	0	-150 000		150 000,00
Perusparannushankkeet ja suunnittelumääräraha		Edellisten vuosien käyttö	Talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutettu talousarvio	Toteuma	Poikkeama
Perusparannushankkeet, menot			-3 000 000	0	-3 000 000	-3 075 368,08	-75 368,08
Perusparannushankkeet, tulot			0	0	0	0,00	0,00
Perusparannushankkeet yhteensä			-3 000 000	0	-3 000 000	-3 075 368,08	-75 368,08
Sairion päiväkodin peruskorjaus		-2 031 115,58				-350 953,94	
Kaurialan lukio, sisäilmakorjaukset		-1 088 115,85				-413 127,96	
Verkatehdas, Radiotalon vesikatko		-1 798,37				-547 799,58	
KoKeVa:n IV peruskunnostus ja käyttövesijohdot		-6 308,19				-1 101 278,24	
Lammin kirjasto, vesikatko, maalämpö ja ilmanvaihto		-18 070,76				-53 511,04	
Raatihuoneen vesikatko, iv-koneet ja keittiö, saneeraus						-463 584,57	
Ahveniston moottoriradan huoltorakennuksen korjaukset						-95 551,22	
Sotkanrannan ravintolan keittiön iv-muutostyöt						-49 561,53	
Lämmitystapamuutokset	Kustannus- arvio vuosien käyttö	Edellisten vuosien käyttö	Talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutettu talousarvio	Toteuma	Poikkeama
Lämmitystapamuutokset, menot yhteensä	-3 740 000		-2 570 000	0	-2 570 000	-2 557 268,92	12 731,08
Lämmitystapamuutokset, tulot yhteensä	1 310 000		900 000	0	900 000	493 961,00	-406 039,00
Lämmitystapamuutokset yhteensä			-1 670 000	0	-1 670 000	-2 063 307,92	-393 307,92
liittalan koulun maalämpö						-1 145 577,45	
Kirkonkulman koulun maalämpö						-787 889,59	
Kirkonkulman koulun maalämpö, ennergiatuki						275 667,00	
Luolajan koulun maalämpö						-623 801,88	
Luolajan koulun maalämpö, energiatuki						218 294,00	
TALONRAKENNUS YHTEENSÄ			Talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutettu talousarvio	Toteuma	Poikkeama
MENOT			-24 220 000	0	-24 220 000	-22 477 854,34	1 742 145,66
TULOT			900 000	0	900 000	718 961,00	-181 039,00
NETTO			-23 320 000	0	-23 320 000	-21 758 893,34	1 561 106,66

KUNNALLISTEKNIikka

Infran investointien menomääräraha oli yhteensä 10,800 milj. euroa sisältäen 0,9 milj. euron talousarviomuutoksen led-valojen vaihtoon. Investointituloja oli budjetoitu 0,100 milj. euroa. Investointimenojen toteuma oli 10,465 milj. euroa ja investointituloihin on kirjattu Liikenne- ja viestintäviraston myöntämää kävelyn ja pyöräilyn investointiavustusta 0,512 milj. euroa.

	Ed. vuosien käyttö	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
KUNNALLISTEKNIikka						
Asuntoalueet	-2 507 864,15	-1 000 000		-1 000 000	-219 598,44	780 401,56
Elinkeinoalueet	-1 468 004,79				-70 804,79	-70 804,79
Infra	-7 854 476,81	-1 400 000		-1 400 000	-5 067 903,95	-3 667 903,95
<i>Infra, tulot</i>					<i>511 850,00</i>	<i>511 850,00</i>
Erilliskohteet	-56 023,91	-1 400 000		-1 400 000	-558 318,25	841 681,75
<i>Erilliskohteet, tulot</i>		<i>100 000</i>		<i>100 000</i>		<i>-100 000,00</i>
Kevytliikenne	-794 979,51	-1 500 000		-1 500 000	-567 167,33	932 832,67
Liikenne	-1 592 758,53	-3 000 000		-3 000 000	-1 208 913,36	1 791 086,64
Sillat		-50 000		-50 000		50 000,00
Puistot ja leikkipaikat	-69 606,45	-250 000		-250 000	-196 737,17	53 262,83
Liikuntapaikat	-350 987,63	-330 000		-330 000	-226 089,31	103 910,69
Kansallinen kaupunkipuisto	-854 432,02	-170 000		-170 000	-148 965,99	21 034,01
Valaistus	-1 009 271,55	-800 000	-900 000	-1 700 000	-2 200 968,11	-500 968,11
KUNNALLISTEKNIikka						
MENOT	-16 558 405,35	-9 900 000	-900 000	-10 800 000	-10 465 466,70	334 533,30
TULOT		100 000		100 000	511 850,00	411 850,00
NETTO	-16 558 405,35	-9 800 000	-900 000	-10 700 000	-9 953 616,70	746 383,30

Suurimpana investointina toteutettiin Ahvenistontien parantamisen toinen vaihe, joka liittyy rakenteilla olevan Assi-sairaalan aiheuttamiin liikenneverkon kehittämistarpeisiin. Saneerauskohteista merkittävin oli Hämeentien saneeraus, jossa saneerattiin katurakennetta ja parannettiin liikennejärjestelyjä. Hankkeen yhteydessä toteutettiin pääpyöräreitti asema-aukiolta Viipurintielle. Aleksis Kiven kadun ja Rengontien risteysalueelle rakennettiin kiertoliittymä ja Vanhanpappilantietä parannettiin rakentamalla uusi jalankulun ja polkupyöräilyn väylä sekä ajorata välillä Paikkalantie–Metsäväylä. Liikenneturvallisuutta parannettiin mm. Seminaarin ja Kirkonkulman koulujen läheisyydessä.

Osana talouden tasapainottamistyötä käynnistettiin nopeutettu katuvalojen vaihtoprojekti jäljellä olevien purkauslamppujen (11 000 lamppua) vaihtamisesta led-lampuiksi 4 vuoden aikana (2023–2026). Vuonna 2023 vaihtoja suoritettiin 0,927 milj. eurolla. Investoinnilla saavutetaan merkittäviä säästöjä energia- ja huoltokustannuksista.

IRTAIn OMAISUUS

Irtaimen omaisuuden investointimenot olivat 671 584,13 euroa.

Taideteosten hankintaan käytettiin 18 000 euroa.

Kaupunkirakenteen infran kalustoinvestointeihin käytettiin yhteensä 478 600 euroa ja tilapalvelun ensikertaiseen kalustamiseen 174 984 euroa.

IRTAIN OMAISUUS	Edellisten	Talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutettu Talousarvio	Toteutuma	Poikkeama
	vuosien käyttö					
Taidemuseo, taideteokset	-137 754,80	-20 000	0	-20 000	-17 999,68	2 000,32
Infran ajoneuvot ja koneet	-609 195,44	-400 000	-79 000	-479 000	-478 600,00	400,00
Seminaarin koulu B-osa ensikertainen kalustaminen		-150 000	0	-150 000	-149 999,98	0,02
Sairion päiväkodin ensikertainen kalustaminen		-30 000	0	-30 000	-24 984,47	5 015,53
Suurkeittiölaitteet	-80 696,34	-50 000	0	-50 000	0,00	50 000,00
IRTAIN OMAISUUS YHTEENSÄ						
MENOT		-650 000	-79 000	-729 000	-671 584,13	57 415,87
TULOT		0	0	0	0,00	0,00
NETTO		-650 000	-79 000	-729 000	-671 584,13	57 415,87

INVESTOINNIT YHTEENSÄ

HÄMEENLINNA KAIKKI INVESTOINNIT YHTEENSÄ

	Ed.vuoden käyttö	TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023 + muutokset	Toteutuma	Poikkeama
MENOT	-42 401 394	-37 523 000	-546 000	-38 069 000	-35 089 469	2 979 530,99
TULOT	14 755 259	1 100 000	0	1 100 000	1 804 263	704 262,91
NETTO	-27 646 135	-36 423 000	-546 000	-36 969 000	-33 285 206,10	3 683 793,90

Rahoitusosan toteutuminen

Kaupunki ja taseyksikkö

	Alkuperäinen TA	TA-muutokset	Muutettu TA 2023	TP 2023	Poikkeama
Toiminta ja investoinnit					
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	41 079 000,00	2 614 500,00	43 693 500,00	54 589 599,08	10 896 099,08
Satunnaiset erät	0,00	-2 100 000,00	-2 100 000,00	-2 061 849,04	38 150,96
Tulorahoituksen korjauserät	-5 053 800,00	1 450 000,00	-3 603 800,00	-1 591 361,16	2 012 438,84
Investointien rahavirta					
Investointimenot	-37 523 000,00	-546 000,00	-38 069 000,00	-35 089 469,01	2 979 530,99
Rahoitusosuudet investointimenoihin	1 000 000,00	0,00	1 000 000,00	1 230 811,00	230 811,00
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	100 000,00	0,00	100 000,00	2 266 298,72	2 166 298,72
Toiminta ja investoinnit, netto	-397 800,00	1 418 500,00	1 020 700,00	19 344 029,59	18 323 329,59
Rahoitustoiminta					
Antolainauksen muutokset					
Antolainasaamisten lisäykset muille	-200 000,00	0,00	-200 000,00	0,00	200 000,00
Antolainasaamisten vähennykset muilta	285 000,00	0,00	285 000,00	435 661,29	150 661,29
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	25 200 000,00	0,00	25 200 000,00	20 000 000,00	-5 200 000,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-25 200 000,00	0,00	-25 200 000,00	-25 170 005,46	29 994,54
Lyhytaikaisten lainojen muutos	0,00	0,00	0,00	435 063,42	435 063,42
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	0,00	0,00	0,00	-385 981,40	-385 981,40
Saamisten muutos	0,00	0,00	0,00	12 286 614,77	12 286 614,77
Korottomien velkojen muutos	0,00	0,00	0,00	-19 507 626,12	-19 507 626,12
Vaikutus maksuvalmiuteen	-312 800,00	1 418 500,00	1 105 700,00	7 437 756,09	6 332 056,09

Yhteenvedo määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

Kaupunki ja taseyksikkö

	Sitovuus N B	Määrärahat						Tuloarvot					
		Alkup. talousarvio	TA- muutokset	TA + Muutokset	Toteuma 2023	Poikkeama	Poikkeama %	Alkup. TA	TA- muutokset	TA + Muutokset	Toteuma 2023	Poikkeama	Poikkeama %
KÄYTTÖTALOUSOSA													
Konsernipalvelut	B	37 523	3 784	41 307	37 265	4 042	9,79%	5 224	2 840	8 064	6 797	-1 267	-15,71%
Taseyksiköt	N	1		1	0	1	100,00%			0	0		
Sivstys- ja hyvinvointilautakunta	B	127 943	5 364	133 307	133 852	-545	-0,41%	4 183	2 534	6 717	8 500	1 783	26,55%
Kaupunkirakennelautakunta	B	60 135	-83	60 052	60 302	-250	-0,42%	64 018	-1 750	62 268	62 926	658	1,06%
Kaupunkirakennelautakunta, Valmistus omaan käyttöön		-756		-756	-859	103	-13,66%			0			
Yhteinen jätealautakunta	N	501		501	470	31	6,12%	501		501	470	-31	-6,12%
KÄYTTÖTALOUSOSA YHTEENSÄ		225 347	9 065	234 412	231 030	-3 382	-1,44%	73 926	3 624	77 550	78 693	1 143	1,47%
TULOSLASKELMAOSA													
Verotulot								177 500	8 200	185 700	187 145	1 445	0,78%
Valtionosuudet								14 500	-145	14 355	14 608	253	1,76%
Yhteenlasketut rahoitustuotot ja -kulut	N												
Korkotulot								1 910		1 910	2 561	638	33,40%
Muut rahoitustulot								3 750		3 750	6 278	2 528	67,41%
Korkomenot		4 540		4 540	3 215	1 325	29,19%						
Muut rahoitusmenot		620		620	507	113	18,23%						
Satunnaiset erät		0	2 100	2 100	2 062	38	1,82%						
TULOSLASKELMAOSA YHTEENSÄ		5 160	2 100	7 260	5 784	-1 476	-20,33%	197 660	8 055	205 715	210 592	4 877	2,37%
INVESTOINTIOSA													
Kiinteä omaisuus	B	2 000		2 000	1 160	840	42,02%	100		100	572	472	472,00%
Osakkeet ja osuudet	B	753	-433	320	315	5	1,58%				1		
Talonrakennus	B	24 220	0	24 220	22 478	1 742	7,19%	900	0	900	719	-181	-20,12%
Kunnallistekniikka	B	9 900	900	10 800	10 465	335	3,10%	100		100	512	412	411,85%
Irtain omaisuus	B	650	79	729	672	57	7,88%						
INVESTOINTIOSA YHTEENSÄ		37 523	546	38 069	35 089	-2 980	-7,83%	1 100	0	1 100	1 804	704	63,98%
RAHOITUSOSA													
Antolainauksen muutokset													
Antolainasaamisten lisäykset	B	200	0	200	224	-24	-12,10%						
Antolainasaamisten vähennykset	B							285	0	285	660	375	131,53%
Lainakannan muutokset													
Pitkäaikaisten lainojen lisäys								25 200	0	25 200	20 000	-5 200	-20,63%
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	N	25 200	0	25 200	25 170	30	0,12%						
Lyhytaikaisten lainojen muutos								0	0	0	435	435	
Oman pääoman muutokset													
Vaikutus maksuvalmiuteen								1 106		1 106	7 438	6 332	572,67%
RAHOITUSOSA YHTEENSÄ		25 400	0	25 400	25 394	-6	-0,02%	26 591	0	26 591	28 533	1 942	7,30%
YHTEENSÄ		293 430	11 711	305 141	297 297	-7 843	-2,57%	299 277	11 679	310 956	319 621	8 666	2,79%

Tilinpäätöslaskelmat

Tuloslaskelma

Ulkoinen tuloslaskelma

	TP 2023		TP 2022	
Toimintatuotot				
Myyntituotot	13 236 771,08		40 014 750,52	
Maksutuotot	5 228 698,34		18 691 590,26	
Tuet ja avustukset	7 519 047,30		19 006 082,27	
Muut toimintatuotot	19 186 039,26	45 170 555,98	18 932 872,89	96 645 295,94
Valmistus omaan käyttöön		859 291,11		859 705,09
Toimintakulut				
Henkilöstökulut				
Palkat ja palkkiot yhteensä	-70 003 819,69		-132 741 314,23	
Henkilösivukulut				
Eläkekulut	-15 732 682,31		-30 131 965,50	
Muut henkilösivukulut	-2 713 203,14		-5 173 593,79	
Palvelujen ostot	-66 759 239,19		-277 022 878,35	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-11 579 485,32		-19 902 656,83	
Avustukset	-19 254 345,10		-26 039 390,18	
Muut toimintakulut	-12 324 183,56	-198 366 958,31	-23 476 831,63	-514 488 630,51
Toimintakate		-152 337 111,22		-416 983 629,48
Verotulot		187 145 383,28		329 066 669,13
Valtionosuudet		14 607 552,00		119 344 806,00
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	2 562 133,27		2 303 818,19	
Muut rahoitustuotot	6 346 263,67		9 827 691,79	
Korkokulut	-3 214 938,09		-4 178 982,64	
Muut rahoituskulut	-519 683,83	5 173 775,02	-10 359 258,18	-2 406 730,84
Vuosikate		54 589 599,08		29 021 114,81
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset poistot	-18 904 736,51		-19 985 123,92	
Arvonalentumiset	-4 776 280,08	-23 681 016,59	-8 842 451,61	-28 827 575,53
Satunnaiset erät				
Satunnaiset tuotot	0,00	0,00	9 702 513,34	9 702 513,34
Satunnaiset kulut	2 061 849,04	2 061 849,04	0,00	0,00
Tilikauden tulos		28 846 733,45		9 896 052,62
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)		196 026,26		2 265 607,55
Varausten lisäys (-) tai vähennys (+)		0,00		-10 574 675,23
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)		-17 000 000,00		0,00
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)		12 042 759,71		1 586 984,94

Rahoituslaskelma

(ulkoiset tuotot ja kulut)

	2023		2022	
Toiminnan rahavirta				
Vuosikate	54 589 599,08		29 021 114,81	
Satunnaiset erät	-2 061 849,04		9 702 513,34	
Tulorahoituksen korjauserät	-1 591 361,16	50 936 388,88	-14 655 156,30	24 068 471,85
Investointien rahavirta				
Investointimenot	-35 089 469,01		-42 401 394,34	
Rahoitusosuudet inv.menoihin	1 230 811,00		917 128,13	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	2 266 298,72	-31 592 359,29	27 842 087,29	-13 642 178,92
Toiminnan ja investointien rahavirta		19 344 029,59		10 426 292,93
Rahoituksen rahavirta				
Antolainauksen muutokset				
Antolainasaamisten lisäys	0,00		-75 000,00	
Antolainasaamisten vähennys	435 661,29	435 661,29	275 675,43	200 675,43
Lainakannan muutokset				
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	20 000 000,00		0,00	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-25 170 005,46		-27 201 786,42	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	435 063,42	-4 734 942,04	-44 530 477,02	-71 732 263,44
Muut maksuvalmiuden muutokset				
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-385 981,40		-458 655,74	
Saamisten muutos	12 286 614,77		2 508 174,44	
Korottomien velkojen muutos	-19 507 626,12	-7 606 992,75	3 669 922,04	5 719 440,74
Rahoituksen rahavirta		-11 906 273,50		-65 812 147,27
Rahavarojen muutos		7 437 756,09		-55 385 854,34
Rahavarojen muutos				
Rahavarat 31.12.	129 030 039,79		121 592 283,70	
Rahavarat 1.1.	121 592 283,70	7 437 756,09	176 978 138,04	-55 385 854,34

Tase

	2023	2022	2023	2022
VASTAAVAA			VASTATTAVAA	
PYSYVÄT VASTAAVAT	510 369 105,40	545 425 688,24	OMA PÄÄOMA	350 713 808,18
Aineettomat hyödykkeet	5 612 364,18	6 066 171,26	Peruspääoma	244 013 347,23
Muut pitkävaikutteiset menot	5 612 364,18	6 066 171,26	Muut omat rahastot	89 476 603,81
Aineelliset hyödykkeet	297 345 325,12	287 846 638,62	Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	5 181 097,43
Maa- ja vesialueet	65 465 523,47	64 956 796,75	Tilikauden yli-/alijäämä	12 042 759,71
Rakennukset	154 055 318,91	160 204 758,92	POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	17 287 808,92
Kiinteät rakenteet ja laitteet	53 692 031,63	52 076 738,42	Poistoero	5 587 808,92
Koneet ja kalusto	2 645 297,89	4 085 090,80	Vapaaehtoiset varaukset	11 700 000,00
Muut aineelliset hyödykkeet	791 571,94	773 572,26	PAKOLLISET VARAUKSET	4 211 122,61
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	20 695 581,28	5 749 681,47	Eläkevaraukset	261 500,00
Sijoitukset	207 411 416,10	251 512 878,36	Muut pakolliset varaukset	3 949 622,61
Osakkeet ja osuudet	169 489 690,06	213 155 491,03	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	687 595,47
Muut lainasaamiset	37 883 715,04	38 319 376,33	Lahjoitusrahastojen pääomat	47 193,08
Muut saamiset	38 011,00	38 011,00	Muut toimeksiantojen pääomat	640 402,39
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	32 508,11	2 038 566,23	VIERAS PÄÄOMA	283 525 731,12
Lahjoitusrahastojen varat	29 907,98	29 907,98	Pitkäaikainen	202 077 163,66
Muut toimeksiannot	2 600,13	2 008 658,25	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	193 243 750,00
VAIHTUVAT VASTAAVAT	146 024 452,79	150 873 311,47	Lainat julkisyhteisöiltä	10 907,01
Saamiset	16 994 413,00	29 281 027,77	Saadut ennakot	480,62
Pitkäaikaiset saamiset	4 793 918,13	5 796 943,47	Muut velat	44 049,80
Myyntisaamiset	762 251,83	962 138,75	Siirtovelat	8 777 976,23
Siirtosaamiset	4 031 666,30	4 834 804,72	Lyhytaikainen	81 448 567,46
Lyhytaikaiset saamiset	12 200 494,87	23 484 084,30	Joukkovelkakirjalainat	5 000 000,00
Myyntisaamiset	4 856 370,99	11 622 916,47	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	25 262 500,00
Lainasaamiset	1 516 928,00	490 814,85	Lainat julkisyhteisöiltä	7 200,01
Muut saamiset	1 529 744,42	3 896 022,35	Lainat muilta luotonantajilta	17 030 647,59
Siirtosaamiset	4 297 451,46	7 474 330,63	Saadut ennakot	3 155 172,97
Rahoitusarvopaperit	119 186 548,16	113 734 142,18	Ostovelat	14 209 648,73
Muut arvopaperit	119 186 548,16	113 734 142,18	Muut velat	2 301 820,57
Rahat ja pankkisaamiset	9 843 491,63	7 858 141,52	Siirtovelat	14 481 577,59
VASTAAVAA YHTEENSÄ	656 426 066,30	698 337 565,94	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	656 426 066,30

Konsernilaskelmat

Konsernin tuloslaskelma

	2023	2022
Toimintatuotot	113 984 453,80	239 539 596,49
Toimintakulut	-264 095 184,49	-651 912 309,27
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta (tappiosta)	1 597 761,49	-987 009,62
TOIMINTAKATE	-148 512 969,20	-413 359 722,40
Verotulot	185 155 761,29	327 303 413,27
Valtionosuudet	42 050 396,78	145 742 546,17
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	1 424 455,67	797 634,83
Muut rahoitustuotot	7 213 511,01	11 674 818,15
Korkokulut	-7 570 609,77	-7 941 188,41
Muut rahoituskulut	-542 419,84	-10 580 885,83
Rahoitustuotot ja -kulut	524 937,06	-6 049 621,27
VUOSIKATE	79 218 125,93	53 636 615,76
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-40 314 055,63	-48 488 903,80
Omistuksen eliminointierot	0,00	2 182 447,05
Arvonalentumiset	-5 224 093,33	-2 465 946,77
Poistot ja arvonalentumiset	-45 538 148,96	-48 772 403,52
Satunnaiset erät		
Satunnaiset kulut	-2 061 849,04	0,00
Satunnaiset erät	-2 061 849,04	0,00
TILIKAUDEN TULOS	31 618 127,94	4 864 212,24
Tilinpäätössiirrot	-17 216 903,64	-95 667,53
Tilikauden verot	-291 813,01	-217 178,07
Laskennalliset verot	-25 639,71	-55 696,13
Vähemmistön osuus tilikauden tuloksesta	47 227,24	-424 730,14
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	14 130 998,82	4 070 940,37

Konsernin rahoituslaskelma

	2023	2022
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	79 218 125,93	53 636 615,76
Satunnaiset erät	-2 061 849,04	0
Tilikauden verot	-291 813,01	-217 178,07
Tulorahoituksen korjaukset	-2 368 515,36	8 250 625,98
	74 495 948,52	61 670 063,67
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-69 930 596,06	-86 380 318,01
Rahoitusosuudet investointimenoihin	1 390 811,00	917 128,13
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 604 664,58	2 516 731,63
	-64 935 120,49	-82 946 458,25
Toiminnan ja investointien rahavirta	9 560 828,04	-21 276 394,58
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-70 000,00	-1 287,12
Antolainasaamisten vähennykset	268 051,82	40 581,86
	198 051,82	39 294,74
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	37 868 754,97	74 959 802,38
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-34 773 044,40	-44 502 017,60
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 446 017,95	-35 476 155,36
	5 541 728,52	-5 018 370,58
Oman pääoman muutokset	-159 802,28	-54 552,20
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-344 491,34	-1 242 940,09
Vaihto-omaisuuden muutos	42 007,62	-195 369,31
Saamisten muutos	14 370 058,86	-6 923 224,69
Korottomien velkojen muutos	-21 586 749,03	8 910 641,46
	-7 519 173,89	549 107,37
Rahoituksen rahavirta	-1 939 195,83	-4 484 520,68
Rahavarojen muutos	7 621 632,21	-25 760 915,27
Rahavarat 31.12.	142 328 522,77	175 900 059,88
Rahavarat 1.1.	134 706 890,56	201 660 975,15
Rahavarojen muutos	7 621 632,21	-25 760 915,27

Konsernitase

VASTAAVAA	2023	2022	VASTATTAVAA	2023	2022
PYSYVÄT VASTAAVAT			OMA PÄÄOMA		
Aineettomat hyödykkeet			Peruspääoma	244 013 347,23	274 116 796,74
Aineettomat oikeudet	672,75	1 056 649,80	Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	584 223,58	666 679,96
Muut pitkävaikutteiset menot	6 918 139,01	7 571 882,85	Arvonkorotusrahasato	679 405,43	679 405,43
Ennakkomaksut ja keskener. hyödykkeet	0	150 423,53	Muut omat rahastot	92 098 610,05	75 457 901,69
Aineettomat hyödykkeet	6 918 811,76	8 778 956,18	Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	10 320 906,50	6 467 832,18
			Tilikauden yli-/alijäämä	14 130 998,82	4 070 940,37
Aineelliset hyödykkeet			OMA PÄÄOMA	361 827 491,60	361 459 556,37
Maa- ja vesialueet	76 054 638,42	76 796 384,01	VÄHEMMISTÖOSUUDET	25 092 355,49	25 164 996,87
Rakennukset	383 371 527,90	443 148 411,02	PAKOLLISET VARAUKSET		
Kiinteät rakenteet ja laitteet	127 943 945,22	126 794 462,99	Eläkevaraukset	261 500,00	247 445,76
Koneet ja kalusto	56 539 955,34	56 338 667,31	Muut pakolliset varaukset	3 949 622,61	8 844 421,45
Muut aineelliset hyödykkeet	3 571 274,17	3 210 183,05	PAKOLLISET VARAUKSET	4 211 122,61	9 091 867,21
Ennakkomaksut ja keskener. hankinnat	24 423 916,39	67 893 950,53	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT		
Aineelliset hyödykkeet	671 905 257,44	774 182 058,91	Lahjoitusrahastojen pääomat	908 736,03	1 035 941,24
			Muut toimeksiantojen pääomat	1 874 007,29	4 298 352,09
Sijoitukset			TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	2 782 743,32	5 334 293,32
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	41 299 810,11	40 111 125,89	VIERAS PÄÄOMA		
Muut osakkeet ja osuudet sekä osakkeiden arvonkorotukset	3 302 442,15	8 790 615,09	Pitkäaikainen vieras pääoma		
Muut lainasaamiset	384 045,09	777 132,47	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	350 870 709,15	463 655 516,84
Muut saamiset	99 984,28	118 445,36	Lainat julkisyhteisöiltä	11 326 465,01	11 333 970,47
Sijoitukset	45 086 281,64	49 797 318,81	Lainat muilta luotonantajilta	21 717 538,19	19 272 763,00
PYSYVÄT VASTAAVAT	723 910 350,84	832 758 333,91	Saadut ennakot	1 766 895,83	1 908 673,11
			Ostovelat	33 749,21	10 021,28
TOIMEKSIANTOJEN VARAT			Muut velat	7 427 694,51	7 425 387,98
Lahjoitusrahastojen varat	833 780,69	853 035,50	Siirtovelat	8 778 296,23	9 943 759,25
Muut toimeksiantojen varat	1 236 205,03	3 238 916,87	Laskennalliset verovelat	188 000,00	188 000,00
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	2 069 985,72	4 091 952,37	Pitkäaikainen vieras pääoma	402 109 348,13	513 738 091,93
			Lyhytaikainen vieras pääoma		
VAIHTUVAT VASTAAVAT			Joukkovelkakirjalainat	5 000 000,00	0
Vaihto-omaisuus			Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	38 805 241,34	38 923 072,54
Aineet ja tarvikkeet	321 467,88	1 107 324,18	Lainat julkisyhteisöiltä	7 200,01	7 200,01
Muu vaihto-omaisuus	0	162 368,64	Lainat muilta luotonantajilta	649 913,63	634 184,34
Vaihto-omaisuus	321 467,88	1 269 692,81	Saadut ennakot	5 504 560,56	7 494 655,18
			Ostovelat	17 985 394,45	45 647 870,33
Saamiset			Muut velat	5 282 467,30	9 195 882,29
Pitkäaikaiset saamiset			Siirtovelat	21 295 751,43	44 565 368,22
Myyntisaamiset	762 251,83	962 138,75	Laskennalliset verovelat	1 998 602,05	2 270 901,58
Lainasaamiset	0,00	0	Lyhytaikainen vieras pääoma	96 529 130,77	148 739 134,49
Muut saamiset	532 696,28	569 322,32	VIERAS PÄÄOMA	498 638 478,90	662 477 226,42
Siirtosaamiset	4 031 666,30	4 835 509,69	VASTATTAVAA	892 552 191,92	1 063 527 940,19
Pitkäaikaiset saamiset	5 326 614,41	6 366 970,76			
Lyhytaikaiset saamiset					
Myyntisaamiset	7 750 197,59	19 810 503,49			
Lainasaamiset	3 734,69	714 276,93			
Muut saamiset	2 829 497,75	9 001 847,23			
Siirtosaamiset	8 011 820,28	13 614 302,81			
Lyhytaikaiset saamiset	18 595 250,31	43 140 930,46			
Saamiset	23 921 864,72	49 507 901,22			
Rahoitusarvopaperit					
Osakkeet ja osuudet	400,00	22 840,52			
Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin	961 704,88	931 539,10			
Joukkovelkakirjalainasaamiset	617 916,62	0			
Muut arvopaperit	122 061 181,37	116 398 826,40			
Rahoitusarvopaperit	123 641 202,87	117 353 206,01			
Rahat ja pankkisaamiset	18 687 319,91	58 546 853,87			
VAIHTUVAT VASTAAVAT	166 571 855,37	226 677 653,91			
VASTAAVAA	892 552 191,92	1 063 527 940,19			

Tilinpäätöksen liitetiedot

Kunnan tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

1 Tilinpäätöstä laadittaessa noudatetut arvostusperiaatteet ja -menetelmät sekä jaksotusperiaatteet ja -menetelmät

Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaan suoriteperusteella mukaisesti. Suoriteperusteesta poiketen verotulot on kirjattu niiden tilitysjankohdan mukaisesti ao. tilikaudelle suoritusajankohdan mukaan kalenterikuukausittain.

Pysyvät vastaavat

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedossa 11 Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Investoinneille kohdistuneet palkat ja sisäiset laskutukset on kirjattu valmistus omaan käyttöön -menetelmällä. Muut investointihyödykkeiden hankintamenot on kirjattu suoraan kiinteään omaisuuteen, irtaimen omaisuuden sekä osakkeiden ja osuuksien investointeihin.

Palautuskelpoisia liittymismaksuja on aikaisempina vuosina osittain kirjattu rakennusten arvoon ja kirjattu poistoina kuluiksi. Siltä osin ne ovat jääneet eliminoimatta konsernitilinpäätöksessä omana eränään.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien käyttöomaisuusosakkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa tai sitä alemman arvoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa.

Pysyvien vastaavien sijoitusluonteiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoa tai sitä alemman todennäköiseen luovutushintaan.

Vaihto-omaisuuden arvostus

Sepelivarasto merkitään taseeseen hankintamenoa määrällisesti. Sepelivarasto arvostetaan keskihankintahinnan periaatteella. Tilinpäätöspäivänä sepelivarastolla ei ollut varastoarvoa.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alemman todennäköiseen arvoon.

Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen FIFO-periaatteen mukaisesti hankintamenoa tai sitä alemman todennäköiseen luovutushintaan.

Johdannaiset

Johdannaissopimuksia on yhteensä 17 kpl. Pääosa johdannaissopimuksista on tehty suojaamaan koko lainasalkkua, ei yksittäistä lainaa. Viimeaikaiset sopimukset ovat olleet käytännössä lainakoh-
taisia. Kaupunki on vaihtanut pitkäaikaisten lainojen vaihtuvan koron koronvaihto-sopimuksilla kiin-
teään korkoon.

Korkojohdannaisista aiheutuneet kassavirrat on kirjattu tilikauden aikana korkokulujen oikaisuksi. Sopimukset ovat voimassa pisimmillään 31.1.2050 asti ja koronvaihtosopimuksilla on suojattu myös kaupungin tulevaa lainanottoa. Tulevan lainanoton kiinteään korkoon suojaaminen on toteutettava lainasalkkukohtaisin koronvaihtosopimuksin. Viimeisimmät näistä on tehty siten, että on suunniteltu valmiiksi koronvaihtosopimusta vastaava, myöhemmin nostettava laina.

Johdannaissopimusten arvostus on esitetty liitetiedossa 41. Johdannaissopimuksista on esitetty ni-
mellisarvot ja markkina-arvot per 31.12.2023 ja per 31.12.2022. Sopimusten arvot on esitetty liite-
tiedoissa, eikä niitä ole kirjattu tulokseen.

Yritysjärjestelyjen vaikutus rahoituslaskelmaan

Vuoden 2023 aikana ei tehty yritysjärjestelyjä, joilla olisi ollut vaikutusta kaupungin rahoituslaskel-
maan.

2 Tuloslaskelman esittämistavan muutos

3 Oikaisu edellisen tilikauden tietoihin

4 Edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Kertaerät

Vuoden 2023 toimintatuloihin sisältyy noin 33 000 euroa Hämeen Tekstiilihuolto Oy:n osakkeista
saatua myyntivoittoa.

Muissa toimintamenoissa on käsitelty kertaerinä sosiaali- ja terveyslautakunnan sekä pelastustoi-
minnan loppuun saattamisesta aiheutuvia kustannuksia. Kustannukset ovat yhteensä 1,412 milj. eu-
roa, summa sisältää mm. luottotappiokirjaukset.

Vuoden 2023 verotulot sisältävät Sote-uudistusta edeltäviltä vuosilta tilitettyä kunnallisveroa noin
17 milj. euroa, mikä on laskelmassa käsitelty kertaeränä. Vastaavalla summa on kasvatettu Hämeen-
linna-rahastoa. Kaupungin osalta ennakollinen sote-siirtolaskelma sisälsi valtionosuutta 6,1 milj. eu-
roa liikaa. Summa tullaan vähentämään kaupungin valtionosuuksista tulevana vuosina. Tämä osuus
valtionosuuksista on käsitelty kertaeränä.

Rahoituksen kokonaisuuden linjaksi on otettu, että rahoituserissä normaaliksi vaihteluksi hyväksy-
tään 0,5 milj. euron erotus talousarvioon ja sen ylittävä tai alittava osuus käsitellään kertaeränä.
Näin ollen vuoden 2023 tilinpäätökseen muihin rahoitustuloihin sisältyy 4,174 milj. euron kertaerä.

Arvon alentumisia kirjattiin 4,776 milj. euroa. Lisäpoistot ja arvonalentumiskirjaukset johtuivat osak-
keiden ja osuuksien sekä rakennusten alaskirjauksista. Satunnaisia eriä kirjattiin 2,062 milj. euroa

Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen maksuosuuksien palautuksista kunnille. Hämeenlinna-rahastoa kasvatettiin 17 milj. eurolla.

Kertaeristä puhdistettu tilikauden ylijäämä on noin 9,985 milj. euroa.

	TP 2023	Kertaerät	TP 2023 ilman kertaeriä vaikutusta
Toimintatulot	78 727 736	33 017	78 694 719
Myyntituotot	15 100 915	0	15 100 915
Maksutuotot	5 396 638	0	5 396 638
Tuet ja avustukset	7 519 047	0	7 519 047
Muut toimintatuotot	50 711 136	33 017	50 678 119
Valmistus omaan käyttöön	859 291		859 291
Toimintamenot	-231 924 138	-1 411 773	-230 512 365
Henkilöstömenot	-88 449 705	0	-88 449 705
Palvelujen ostot	-68 912 799	0	-68 912 799
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-11 600 699	0	-11 600 699
Avustukset	-19 254 345	0	-19 254 345
Muut toimintamenot	-43 706 590	-1 411 773	-42 294 816
Toimintakate	-152 337 111	-1 378 757	-150 958 354
Verotulot	187 145 383	17 000 000	170 145 383
Valtionosuudet	14 607 552	6 100 000	8 507 552
Rahoitustulot ja -menot	5 173 775	4 173 775	1 000 000
Korkotulot muilta	2 562 133		2 562 133
Muut rahoitustulot muilta	6 346 264	4 173 775	2 172 489
Korkomenot	-3 214 938		-3 214 938
Muut rahoitusmenot	-519 684		-519 684
Vuosikate	54 589 599	25 895 018	28 694 581
Poistot ja arvonalentumiset	-23 681 017	-4 776 280	-18 904 737
Suunnitelman mukaiset poistot	-18 904 737		-18 904 737
Arvonalentumiset	-4 776 280	-4 776 280	0
Satunnaiset erät	-2 061 849	-2 061 849	0
Satunnaiset menot	-2 061 849	-2 061 849	0
Tilikauden tulos	28 846 733	19 056 889	9 789 844
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	196 026		196 026
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-17 000 000	-17 000 000	0
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	12 042 760	2 056 889	9 985 871

Hyvinvointialueuudistukseen liittyneet kirjaukset

Hyvinvointialueiden aloitettua toimintansa 1.1.2023 on tehty tarvittavat kirjaukset lainsäädännön ja kirjanpitolautakunnan hyvinvointi- ja kuntajaoston ohjeiden mukaisesti avaavaan taseeseen 1.1.2023. Avaavaa tasetta vastaan on kirjattu hyvinvointialueelle siirtyneen henkilöstön lomapalkkavelka, hyvinvointialueelle siirtyneet osakkeet ja osuudet ja siirtynyt käyttöomaisuus.

Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt avaavan taseen 5.2.2024 § 12.

Avaavaan taseeseen vaikuttivat hyvinvointialueelle siirtynyt kalusto ja hyvinvointialueelle siirtynyt lomapalkkavelka. Kalustoon kohdistunut poistoero ja yhtä suuri tasearvo kirjattiin toisiaan vastaan.

Vuoden 2022 taseen loppusumma oli 698 337 565,94 euroa. Hyvinvointialueuudistuksen muutokset olivat yhteensä 44 189 094,04 euroa ja 1.1.2023 kaupungin avaavan taseen loppusumma oli 654 148 471,90 euroa.

Jäljempänä olevassa avaavan taseen muodostumista koskevassa laskelmassa on eritelty omaan sarakkeeseensa hyvinvointialueuudistuksen vaikutus avaavaan taseeseen ja esitetty avaava tase 1.1.2023 tilanteesta siten, että se sisältää vain hyvinvointialueuudistukseen liittyvät muutokset. Kirjanpitojärjestelmän teknisten ominaisuuksien vuoksi hyvinvointialueuudistuksen kirjaukset Hämeenlinnan kaupungin avaavaan taseeseen on tehty päiväyksellä 1.1.2023, koska manuaalisesti ei voitu tehdä alkusaldojen muutosta. Päiväyksellä 1.1.2023 on kirjattu hyvinvointialueuudistukseen liittyvien kirjausten lisäksi myös muita tilinavaukseen liittyviä kirjauksia, esim. saamisia, velkoja ja muita edellisestä tilinpäätöksestä johtuvia vastakirjauksia.

Hämeenlinnan kaupungin avaava tase 1.1.2023, laskelma

	1-12/2022	HVA-siirrot	Uusi avaava tase 1.1.2023
VASTAAVAA			
PYSYVÄT VASTAAVAT			
<i>Aineettomat hyödykkeet</i>	6 066 171,26		6 066 171,26
Maa- ja vesialueet	64 956 796,75		64 956 796,75
Rakennukset	160 204 758,92		160 204 758,92
Kiinteät rakenteet ja laitteet	52 076 738,42		52 076 738,42
Koneet ja kalusto	4 085 090,80	-1 355 207,91	2 729 882,89
Muut aineelliset hyödykkeet	773 572,26		773 572,26
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	5 749 681,47		5 749 681,47
<i>Aineelliset hyödykkeet</i>	287 846 638,62		286 491 430,71
Osakkeet ja osuudet	213 155 491,03	-42 833 886,13	170 321 604,90
Muut lainasaamiset	38 319 376,33		38 319 376,33
Muut saamiset	38 011,00		38 011,00
<i>Sijoitukset</i>	251 512 878,36		208 678 992,23
PYSYVÄT VASTAAVAT	545 425 688,24	-44 189 094,04	501 236 594,20
Lahjoitusrahastojen varat	29 907,98		29 907,98
Muut toimeksiannot	2 008 658,25		2 008 658,25
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	2 038 566,23		2 038 566,23
VAIHTUVAT VASTAAVAT			
Myyntisaamiset	962 138,75		962 138,75
Siirtosaamiset	4 834 804,72		4 834 804,72
<i>Pitkäaikaiset saamiset</i>	5 796 943,47		5 796 943,47
Myyntisaamiset	11 622 916,47		11 622 916,47
Lainasaamiset	490 814,85		490 814,85
Muut saamiset	3 896 022,35		3 896 022,35
Siirtyvät korot	803 183,24		803 183,24
Muut siirtosaamiset	6 671 147,39		6 671 147,39
Siirtosaamiset	7 474 330,63		7 474 330,63
<i>Lyhytaikaiset saamiset</i>	23 484 084,30		23 484 084,30
<i>Saamiset</i>	29 281 027,77		29 281 027,77
Rahoitusarvopaperit	113 734 142,18		113 734 142,18
Rahat ja pankkisaamiset	7 858 141,52		7 858 141,52
VAIHTUVAT VASTAAVAT	150 873 311,47		150 873 311,47
VASTAAVAA	698 337 565,94		654 148 471,90

VASTATTAVAA

OMA PÄÄOMA

Peruspääoma	-274 116 796,74	30 103 449,51	-244 013 347,23
Muut omat rahastot	-72 476 603,81		-72 476 603,81
Ed. tilikausien yli-/alijäämä	-3 594 112,49		-5 181 097,43
Tilikauden yli-/alijäämä	-1 586 984,94		0,00

OMA PÄÄOMA -351 774 497,98 -321 671 048,47

POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VAI

Poistoero	-7 131 760,13	1 347 924,95	-5 783 835,18
Vapaaehtoiset varaukset	-11 700 000,00		
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VAI	-18 831 760,13	1 347 924,95	-17 483 835,18

PAKOLLISET VARAUKSET

Eläkevaraukset	-247 445,76		-247 445,76
Muut pakolliset varaukset	-3 898 208,22		-3 898 208,22
PAKOLLISET VARAUKSET	-4 145 653,98		-4 145 653,98

TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT

Lahjoitusrahastojen pääomat	-46 951,11		-46 951,11
Muut toimeksiantojen pääomat	-3 032 683,88		-3 032 683,88
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	-3 079 634,99		-3 079 634,99

VIERAS PÄÄOMA

Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksil	-198 506 250,00		-198 506 250,00
Lainat julkisyhteisöltä	-18 412,47		-18 412,47
Saadut ennakot	-5 830,48		-5 830,48
Muut velat	-44 049,80		-44 049,80
Siirtovelat	-9 913 664,53		-9 913 664,53
Pitkäaikainen	-208 488 207,28		-208 488 207,28

Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksil	-25 162 500,00		-25 162 500,00
Lainat julkisyhteisöltä	-7 200,01		-7 200,01
Lainat muilta luotonantajilta	-21 595 584,17		-21 595 584,17
Saadut ennakot	-4 421 372,54		-4 421 372,54
Ostovelat	-27 658 647,34		-27 658 647,34
Muut velat	-4 434 344,28		-4 434 344,28
Siirtyvät korot	-1 995 100,30		-1 995 100,30
Lomapalkkajaksotus	-21 483 969,46	12 737 719,58	-8 746 249,88
Muut siirtovelat	-5 259 093,48		-5 259 093,48
Siirtovelat	-28 738 163,24		-16 000 443,66
Lyhytaikainen	-112 017 811,58		-99 280 092,00
VIERAS PÄÄOMA	-320 506 018,86		-307 768 299,28

VASTATTAVAA -698 337 565,94 -654 148 471,90

Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki tytäryhteisöt sekä jäsenkuntayhtymät omistuksien mukaisessa suhteessa. Osakkuusyhteisöt on yhdistelty pääomaosuusmenetelmää käyttäen. Hämeenlinnan Keilakeskus Oy ja Talo-Osaakeyhtiö Hämeen Suoja käsiteltiin osakkuusyhteisöinä äänivaltaajoitteiden takia.

Sisäiset liiketapahtumat ja katteet

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta. Konserniyhteisöjen ja kuntayhtymien kaupungille maksamat kiinteistöverot on eliminoitu. Olennaiset pysyviin vastaaviin sisältyvät sisäiset katteet on vähennetty.

Keskinäisen omistuksen eliminointi

Kaupungin ja sen tytäryhteisöjen sekä kuntayhtymien keskinäisen omistuksen eliminointi on tehty sovelletulla hankintamenomenetelmällä. Omistuksen eliminoinnissa syntynyt ero on kirjattu kokonaisuudessaan hankintatilikaudelle.

Vähemmistöosuudet

Vähemmistöosuudet on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä konsernin omasta pääomasta konsernitaseessa.

Suunnitelmapoistojen oikaisu

Keskinäisten kiinteistötytäryhteisöjen aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden poistot on oikaistu suunnitelman mukaisiksi yhteisöjen omien ilmoitusten perusteella ja jäännösarvojen ero on kirjattu konsernituloslaskelmassa tytäryhteisön poistojen oikaisuksi ja aikaisemmille tilikausille kertynyt ero konsernitaseessa edellisten tilikausien yli- tai alijäämän oikaisuksi.

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset on jaettu konserniyleisohjeen mukaisesti konsernituloslaskelmassa laskennallisten verojen muutoksen ja tilikauden yli- tai alijäämään sekä konsernitaseessa omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan.

Poikkeavat arvostus- ja jaksotusperiaatteet ja menetelmät

Konsernitilinpäätöstä laadittaessa on noudatettu samoja arvostus- ja jaksotusperiaatteita kuin kaupungin tilinpäätöksessä.

Edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Konsernirakenteen muutokset tilikaudella

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja Eteva kuntayhtymän toiminta päättyi hyvinvointialueuudistuksen myötä 31.12.2022 eivätkä ne enää vuonna 2023 kuuluneet konserniin. Pikassos Oy:n osakkeet siirtyivät voimaanpanolain perusteella Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle 1.1.2023.

Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö sr yhdisteltiin 31.1.2023 saakka. Kanta-Hämeen Sairaskotisäätiötä ei enää yhdistelty kaupungin konsernitilinpäätökseen. Työvalmennussäätiö Luotsi sr ei enää yhdistellä kaupungin konsernitilinpäätökseen äänivallan laskettua alle 20 prosenttiin.

Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiön sääntöjä muutettiin siten, että Hämeenlinnan kaupunki sai säätiöstä enemmistön äänivallan ja säätiö tuli kaupunkiin nähden tytäryhteisöasemaan 29.6.2023.

Kiinteistö Oy Parolantie 104 siirtyi kaupungin välilliseen omistukseen, kun Linnan Kiinteistökehitys Oy osti yhtiön koko osakekannan 31.12.2022. Yhdistely on tehty ensimmäisen kerran vuoden 2023 konsernitilinpäätökseen. Konsernituloksen, konsernirahoituslaskelman ja konsernitaseen vuoden 2022 lukuja on korjattu tältä osin ja laskelmissa vertailuvuoden tieto 2022 on korjattu.

Hyvinvointialueuudistukseen liittyvien kirjausten vaikutus konsernitaseeseen

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaantulon annettun lain (voimaantulolaki) 4 luku sisältää säännökset uudistuksen omaisuusjärjestelyistä kunnan ja hyvinvointialueen välillä. Lisäksi kirjanpitolautekunnan hyvinvointi- ja kuntajaoston antamat lausunnot ovat ohjanneet omaisuusjärjestelyjen käsittelyä kunnan kirjanpidossa.

Voimaantulolain mukaan sairaanhoitopiirien ja erityishuoltopiirien kuntayhtymien jäsenosuuksien ja hyvinvointialueille siirtyvän omaisuuden siirto hyvinvointialueille kirjataan kunnan kirjanpidossa peruspääomaa vastaan, jollei kunta toisin päättä. Siirrot kirjataan kunnan tilinpäätöksen mukaisilla kirjanpitoarvoilla. Hyvinvointialueelle siirtyvät omaisuus- ja pääomaerät kirjataan alkusaldojen muutoksina tilinavaukseen päiväykselle 1.1.2023. Omaisuus- ja pääomaerien siirtoja ei esitetä vuoden 2023 liiketapahtumina talousarvion toteutumisvertailussa eikä rahoituslaskelmassa. Muut kirjaukset esitetään vuoden 2023 liiketapahtumina, ja ne voivat vaikuttaa vuoden 2023 tulokseen.

Vuoden 2023 konsernitilinpäätöksen laadinnan lähtökohtana on se, että konsernituloslaskelmassa ja konsernin rahoituslaskelmassa esitettäviin eriin vaikuttavat ainoastaan vuoden 2023 liiketapahtumat. Hämeenlinnassa on laadittu avaava konsernitase, joka kuvaa konsernin tasetta tilikauden alussa 1.1.2023 ennen vuoden 2023 kirjauksia.

Kirjanpitolautekunnan hyvinvointi- ja kuntajaoston lausunnon 137 mukaisesti kunnan on perusteltua laatia ns. avaava konsernitase, joka kuvaa konsernin tasetta tilikauden alussa 1.1.2023. Aloittava konsernitase laaditaan sen selvittämiseksi, mitkä ovat vuoden 2023 liiketapahtumia ja mitkä aloitetaan taseeseen kirjattavia hyvinvointialueuudistuksen omaisuusjärjestelyjen johdosta muuttuvia kunnan tase-eriä sekä niistä johtuvia konsernirakenteen muutoksia. Avaavan konsernitaseen pohjana on kunnan konsernitase vuodelta 2022, jota oikaistaan kunnan taseen muutoksilla sekä muilla omaisuusjärjestelyistä aiheutuvilla muutoksilla.

Avaava konsernitase

Hämeenlinnan kaupungin 2023 avaava konsernitase on laadittu hyvinvointialueuudistukseen liittyvien säädösten ja kirjanpitolausuntakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston antamien lausuntojen mukaisesti. Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt avaavan konsernitaseen 5.2.2024 § 12. Jäljempänä on esitetty avaavan konsernitaseen muodostuminen valtuuston hyväksymässä muodossa.

Avaavaan konsernitaseeseen vaikuttivat Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja Eteva-kuntayhtymän lakkaaminen sekä Pikassos Oy:n osakkeiden luovuttaminen, Hämeenlinnalta hyvinvointialueelle siirtynyt kalusto ja hyvinvointialueelle siirtynyt lomapalkkavelka. Hyvinvointialueuudistuksen aiheuttamat muutokset olivat yhteensä -179 352 461,72 euroa.

Jäljempänä olevassa avaavan taseen muodostumista koskevassa laskelmassa on eritelty omaan sarakkeeseensa hyvinvointialueuudistuksen vaikutus avaavaan taseeseen ja esitetty avaava tase 1.1.2023 tilanteesta siten, että se sisältää vain hyvinvointialueuudistukseen liittyvät muutokset. Kirjanpitojärjestelmän teknisten ominaisuuksien vuoksi hyvinvointialueuudistuksen kirjaukset Hämeenlinnan kaupungin avaavaan taseeseen on tehty päiväyksellä 1.1.2023, koska manuaalisesti ei voitu tehdä alkusaldojen muutosta. Päiväyksellä 1.1.2023 on kirjattu hyvinvointialueuudistukseen liittyvien kirjausten lisäksi myös muita tilinavaukseen liittyviä kirjauksia, esim. saamisia, velkoja ja muita edellisestä tilinpäätöksestä johtuvia vastakirjauksia.

Tilinpäätöksessä 2023 on tehty KOy Parolantie 104 yhdistelystä aiheutuneet korjaukset vuoden 2022 konsernitaseeseen. KOy Parolantie 104 yhdistelystä aiheutuneiden muutosten jälkeen vuoden 2022 konsernitilinpäätöksen taseen korjattu loppusumma on 1 063 527 940,19 euroa ja 1.1.2023 avaavan taseen loppusumma on 884 435 043,67 euroa.

Hämeenlinnan kaupungin avaava konsernitase 1.1.2023, laskelma

	1.1.2022-31.12.2022	HVA-kirjaukset	Avaava tase 2023
VASTAAVAA			
PYSYVÄT VASTAAVAT			
<u>Aineettomat hyödykkeet</u>			
Aineettomat oikeudet	1 056 649,80	-1 024 531,65	32 118,15
Muut pitkävaikutteiset menot	7 571 882,85	-32 392,81	7 539 490,04
Ennakkomaksut ja keskener. hyödykkeet	150 423,53		150 423,53
Aineettomat hyödykkeet	8 778 956,18		7 722 031,72
<u>Aineelliset hyödykkeet</u>			
Maa- ja vesialueet	76 438 734,57	-1 266 423,87	75 172 310,70
Rakennukset	440 547 624,59	-58 301 094,99	382 246 529,60
Kiinteät rakenteet ja laitteet	126 794 462,99	-520 419,47	126 274 043,52
Koneet ja kalusto	56 338 667,31	-5 231 714,55	51 106 952,76
Muut aineelliset hyödykkeet	3 194 643,88	-8 528,49	3 186 115,39
Ennakkomaksut ja keskener. hankinnat	67 893 950,53	-54 580 724,79	13 313 225,74
Aineelliset hyödykkeet	771 208 083,87		651 299 177,71
<u>Sijoitukset</u>			
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	40 111 125,89	-409 077,27	39 702 048,62
Muut osakkeet ja osuudet sekä osakkeiden arvonorotukset	9 141 323,58	-5 078 508,92	4 062 814,66
Muut lainasaamiset	777 132,47	-195 035,56	582 096,91
Muut saamiset	118 445,36	-18 461,08	99 984,28
Sijoitukset	50 148 027,30		44 446 944,48
PYSYVÄT VASTAAVAT	830 135 067,36		703 468 153,90
<u>TOIMEKSIANTOJEN VARAT</u>			
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	853 035,50		853 035,50
Muut toimeksiantojen varat	3 238 916,87		3 238 916,87
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	4 091 952,37		4 091 952,37
VAIHTUVAT VASTAAVAT			
<u>Vaihto-omaisuus</u>			
Aineet ja tarvikkeet	1 107 324,18	-723 656,56	383 667,62
Muu vaihto-omaisuus	162 368,64	-162 368,64	0,00
Vaihto-omaisuus	1 269 692,81		383 667,62
<u>Saamiset</u>			
Pitkäaikaiset saamiset	6 366 970,76		6 366 970,76
Lyhytaikaiset saamiset	43 399 618,23		32 793 264,49
Saamiset	49 766 588,99		39 160 235,25
<u>Rahoitusarvopaperit</u>			
Rahoitusarvopaperit	117 353 206,01		117 333 725,98
Rahat ja pankkisaamiset	58 540 940,58	-41 173 689,29	17 367 251,29
VAIHTUVAT VASTAAVAT	226 930 428,39		174 244 880,14
VASTAAVAA	1 061 157 448,12	-179 352 461,72	881 804 986,41

	1.1.2022-31.12.2022	HVA-kirjaukset	Avaava tase 2023
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA			
Peruspääoma	274 116 796,74	-30 103 449,51	244 013 347,23
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	666 679,96		666 679,96
Arvonkorotusrahasto	679 405,43		679 405,43
Muut omat rahastot	75 457 901,69	-18 234,96	75 439 666,73
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	6 467 832,18	-217 866,04	8 138 459,46
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	1 888 493,32		0,00
OMA PÄÄOMA	359 277 109,32		328 937 558,76
VÄHEMMISTÖOSUUDET	25 164 996,87	-25 357,71	25 139 639,17
PAKOLLISET VARAUKSET			
Eläkevaraukset	247 445,76		247 445,76
Muut pakolliset varaukset	8 844 421,45	-4 636 995,51	4 207 425,94
PAKOLLISET VARAUKSET	9 091 867,21		4 454 871,70
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT			
Lahjoitusrahastojen pääomat	1 035 941,24	-141 884,53	894 056,71
Muut toimeksiantojen pääomat	4 298 352,09	-43 207,48	4 255 144,61
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	5 334 293,32		5 149 201,31
VIERAS PÄÄOMA			
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	494 262 250,31		388 194 724,62
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	19 429 324,59		19 429 324,59
Pitkäaikainen vieras pääoma	513 691 574,90		407 624 049,21
Lyhytaikainen vieras pääoma			
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma			
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	38 923 072,54	-3 106 892,63	35 816 179,91
Lainat julkisyhteisöiltä	7 200,01		7 200,01
Lainat muilta luotonantajilta	634 184,34		634 184,34
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	39 564 456,89		36 457 564,26
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma			
Saadut ennakot	7 494 655,18	-379 132,97	7 115 522,21
Ostovelat	45 647 870,33	-11 594 112,46	34 053 757,87
Liittymismaksut ja muut velat	9 195 882,29	-1 323 132,39	7 872 749,90
Siirtovelat	44 553 162,75	-21 694 669,84	22 858 492,91
Laskennalliset verovelat	2 141 579,06		2 141 579,06
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	109 033 149,61		74 042 101,95
Lyhytaikainen vieras pääoma	148 597 606,50		110 499 666,21
VIERAS PÄÄOMA	662 289 181,40		518 123 715,42
VASTATTAVAA	1 061 157 448,12	-179 352 461,72	881 804 986,41

Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

6. Toimintatuotot tehtäväalueittain				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Yleishallinto	23 627 474,78	10 274 770,93	5 077 792,43	4 763 878,73
Sosiaali- ja terveyspalvelut	5 589 985,30	128 876 304,13	0,00	38 809 192,01
Opetus- ja kulttuuripalvelut	23 676 338,49	24 557 539,73	8 448 709,15	7 709 897,24
Yhdyskuntapalvelut	61 090 655,23	59 652 780,73	31 644 054,40	25 122 285,60
Muut palvelut	0,00	16 178 200,97	0,00	20 240 042,36
Toimintatuotot yhteensä	113 984 453,80	239 539 596,50	45 170 555,98	96 645 295,94

7. Verotulojen erittely				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Kunnan tulovero	138 242 195,66	272 905 681,14	138 242 195,66	272 905 681,14
Osuus yhteisöveron tuotosta	18 882 396,82	26 907 203,18	18 882 396,82	26 907 203,18
Kiinteistövero	28 031 168,81	27 490 528,95	30 020 790,80	29 253 784,81
Verotulot yhteensä	185 155 761,29	327 303 413,27	187 145 383,28	329 066 669,13

8. Valtionosuuksien erittely				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	18 185 223,00	99 223 932,00	18 185 223,00	99 223 932,00
Siitä: Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus (+/-)	7 033 176,00	8 805 828,00	7 033 176,00	8 805 828,00
Koulutus kuntayhtymän valtionosuus	27 442 844,78	26 397 740,17	0,00	0,00
Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaiset valtionosuudet	-14 087 679,00	-13 729 639,00	-14 087 679,00	-13 729 639,00
Verotulomenetysten kompensatio	10 510 008,00	33 850 513,00	10 510 008,00	33 850 513,00
Valtionosuudet yhteensä	42 050 396,78	145 742 546,17	14 607 552,00	119 344 806,00

9. Palvelujen ostojen erittely		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Asiakaspalvelujen ostot	10 763 705,77	193 810 639,61
Muiden palvelujen ostot	55 995 533,42	83 212 238,74
Kaupungin palvelujen ostot yhteensä	66 759 239,19	277 022 878,35

10. Valtuustoryhmille annetut tuet		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Vihreiden valtuustoryhmä	981,00	981,00
Perussuomalaisien valtuustoryhmä	1 814,00	1 961,00
Sosiaalidemokraattinen valtuustoryhmä	2 745,00	2 745,00
Kristillisdemokraattien valtuustoryhmä	392,00	392,00
Keskustan valtuustoryhmä	784,00	784,00
Kokoomuksen valtuustoryhmä	2 726,61	2 745,00
Vasemmistoliiton valtuustoryhmä	392,00	0,00
Perushämeenlinnalaiset valtuustoryhmä	147,00	0,00
Valtuustoryhmille annetut tuet yhteensä	9 981,61	9 608,00

11 Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet

Kaupunginhallitus on 18.12.2017 § 564 hyväksynyt pysyvien vastaavien hyödykkeiden poistosuunnitelman. Avaavaa tasetta muodostettaessa kuntaliitoksen jälkeen vuonna 2009 on liitoksen myötä uuteen Hämeenlinnaan siirtyneen omaisuuden poistoajaksi otettu kunnissa päätetyt hyödykekohtaiset poistoajat, joilla omaisuus poistetaan loppuun.

Tase-erä	Omaisuslaji	Poistomenetelmä	KH:n päättämä poisto aika / poistoprosentti
Aineettomat hyödykkeet			
	Kehittämismenot	Tasapoisto	5 vuotta
	Aineettomat oikeudet	Tasapoisto	5 vuotta
Muut pitkävaikutteiset menot			
	Atk-ohjelmat	Tasapoisto	3 vuotta
	- ennen 2013 valmistuneet	Tasapoisto	5 vuotta
	Muut pitkävaikutteiset menot, yhteistoimintaosuudet	Tasapoisto	20 vuotta
	- muut pitkävaikutteiset ennen 2013 valmistuneet	Tasapoisto	hyödykekohtaisesti
	Osallistuminen toisen yhteisön		
	- rakennushankkeisiin	Tasapoisto	20 vuotta
	- tiehankkeisiin	tasapoisto	20 vuotta
	- ratahankkeisiin	tasapoisto	30 vuotta
	- väylähankkeisiin	tasapoisto	20 vuotta
	Osake- ja vuokrahuoneistojen peruseräparannusmenot	tasapoisto	10 vuotta tai hyödykekohtaisesti
	Muut	tasapoisto	10 vuotta
Aineelliset hyödykkeet			
	Maa- ja vesialueet	Ei poistoaikaa	Ei poistoa
Rakennukset ja rakennelmat			
	Hallinto- ja laitosrakennukset	Tasapoisto	
	- Puiset hallinto- ja laitosrakennukset		30 vuotta
	- Kiviset hallinto- ja laitosrakennukset		35 vuotta
	Hallinto- ja laitosrakennukset (ennen 2013 valm.)	Tasapoisto	40 - 50 vuotta
	Rakennusten peruskorjaukset	Tasapoisto	35 vuotta
	Tehdas- ja tuotantorakennukset	Tasapoisto	
	- puiset ja peltiset tehdas- ja tuotantorak.		20 vuotta
	- kiviset tuotantorakennukset		30 vuotta
	- tehdas- ja tuotantorakennukset (ennen 2013 valm.)	Tasapoisto	30 - 40 vuotta
	Talousrakennukset	Tasapoisto	20 vuotta
	Vapaa-ajan rakennukset	Tasapoisto	20 vuotta
	- vapaa-ajan rak. ennen 2013 valm.		40 vuotta
	Asuinrakennukset	Tasapoisto	30 vuotta
	- asuinrak. ennen 2013 valm.		40 - 50 vuotta
	Muut rakennukset ennen 2013 valm.		30 vuotta
Kiinteät rakenteet ja laitteet			
	Kadut, tiet, torit, puistot	Menojäännösp.	20 %
	Sillat, laiturit ja uimalat	Menojäännösp.	20 %
	Muut maa- ja vesirakenteet	Menojäännösp.	20 %
	Vedenjakeluverkosto	Menojäännösp.	10 %
	Viemäriverkko	Menojäännösp.	10 %
	Kaukolämpöverkko	Menojäännösp.	15 %
	- Kaukolämpöverkko ennen 2013 valm.	Menojäännösp.	20 %
	Ulkovalaistuslaitteet, sähköjohdot, muuntoasemat	Tasapoisto	17 vuotta
	Puhelinverkko, keskusasema ja alakeskukset	Menojäännösp.	20 %
	Maakaasuverkko	Menojäännösp.	15 %
	Muut putki- ja kaapeliverkot	Menojäännösp.	20 %
	Vesi-, sähkö- yms. laitojen laitoskoneet ja laitteet	Menojäännösp.	25 %
	Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	Menojäännösp.	20 %
	Liikenteen ohjauslaitteet	Menojäännösp.	20 %
	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet	Menojäännösp.	25 %
Koneet ja kalusto			
	Rautaiset alukset (raskaat)	Tasapoisto	15 vuotta
	Puiset alukset ja muut uivat työkonet	Tasapoisto	8 vuotta
	Muut kuljetusvälineet m. henkilö- ja pakettiautot	Tasapoisto	6 vuotta
	Muut liikkuvat työkonet, m. traktorit ja puutarhakoneet	Tasapoisto	6 vuotta
	Muut raskaat koneet, m. Kuorma-autot ja tiehöylät	Tasapoisto	12 vuotta
	Muut kevyet koneet	Tasapoisto	6 vuotta
	Sairaala-, terv.huolto- yms. laitteet	Tasapoisto	6 vuotta
	Atk-laitteet	Tasapoisto	3 vuotta
	Muut laitteet ja kalusteet	Tasapoisto	3 vuotta
	Ensikertainen kalustaminen	Tasapoisto	5 vuotta
Muut aineelliset hyödykkeet			
	Luonnonvarat		Käytön mukainen poisto
	Arvo- ja taide-esineet		Ei poistoaikaa
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat			
Pysyvien vastaavien sijoitukset			
Osakkeet ja osuudet			
Ei poistoaikaa			

12. Pakollisten varausten muutokset				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Eläkevastuu 1.1.	247 445,76	304 900,00	247 445,76	304 900,00
Lisäykset tilikaudella	14 054,24	9 213,96	14 054,24	9 213,96
Vähennykset tilikaudella	0,00	-66 668,20	0,00	-66 668,20
Eläkevastuu 31.12.	261 500,00	247 445,76	261 500,00	247 445,76
Soranottoaikan maisemointivaraus 1.1.	57 230,73	57 230,73	57 230,73	57 230,73
Lisäykset tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Soranottoaikan maisemointivaraus 31.12.	57 230,73	57 230,73	57 230,73	57 230,73
Muu ympäristövelvoitteita johtuva varaus 1.1	3 942 720,50	3 942 720,50	3 840 977,49	3 942 720,50
Lisäykset tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	-205 745,80	0,00	-68 885,61	-101 743,01
Muu ympäristövelvoitteista johtuva varaus 31.12.	3 736 974,70	3 942 720,50	3 772 091,88	3 840 977,49
Muut pakolliset varaukset 1.1.	207 414,71	783 365,98	0,00	356 000,00
Lisäykset tilikaudella	205 745,80	0,00	120 300,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	-257 803,33	-575 891,27		-356 000,00
Muut pakolliset varaukset 31.12.	155 417,18	207 474,71	120 300,00	0,00
Potilasvahinkovakuutusmaksu 1.1.	0,00	3 827 993,26	0,00	0,00
Lisäykset tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset tilikaudella	0,00	809 002,26	0,00	0,00
Potilasvahinkovakuutusmaksu 31.12.	0,00	4 636 995,51	0,00	0,00
<i>Yhteensä</i>	<i>4 211 122,61</i>	<i>9 091 867,21</i>	<i>4 211 122,61</i>	<i>4 145 653,98</i>

13. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot ja -tappiot				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Muut toimintatuotot				
Maa- ja vesialueiden luovutusvoitot	1 659 830,24	2 478 698,86	1 659 830,24	2 478 698,86
Rakennusten luovutusvoitot	0,00	565 806,89	0,00	1 840 244,85
Osakkeiden luovutusvoitot	974 845,79	254 501,97	33 016,57	254 501,97
Muut luovutusvoitot	0,00	27 700,23	0,00	0,03
Luovutusvoitot yhteensä	2 634 676,03	3 326 707,95	1 692 846,81	4 573 445,71
Muut toimintakulut				
Maa- ja vesialueiden luovutustappiot	36 017,02	0,00	36 017,02	0,00
Rakennusten luovutustappiot	0,00	702 842,45	0,00	0,00
Osakkeiden luovutustappiot	2 070 454,04	0,00	0,00	0,00
Muut luovutustappiot	0,00	136 000,00	0,00	136 000,00
Luovutustappiot yhteensä	2 106 471,06	838 842,45	36 017,02	136 000,00

14. Satunnaisten tuottojen ja kulujen erittely				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Satunnaiset tuotot				
Käyttöomaisuuden myyntivoitot	0,00	9 702 513,34	0,00	9 702 513,34
<i>Satunnaiset tuotot yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>9 702 513,34</i>	<i>0,00</i>	<i>9 702 513,34</i>
Satunnaiset kulut				
Muut satunnaiset kulut	2 061 849,04	0,00	2 061 849,04	0,00
<i>Satunnaiset kulut yhteensä</i>	<i>2 061 849,04</i>	<i>0,00</i>	<i>2 061 849,04</i>	<i>0,00</i>

15. Osinkotuottojen ja peruspääoman korkotuottojen erittely		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Osinkotuotot muista yhteisöistä	631 620,46	665 656,60
Peruspääoman korot kunta-yhtymiltä	254 191,25	104 212,04
<i>Yhteensä</i>	<i>885 811,71</i>	<i>769 868,64</i>

---

16. Erittely poistoeron muutoksista	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Investointivaraukseen liittyvä poistoeron muutos	196 026,26	2 265 607,55

Tasetta koskevat liitetiedot

Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

18. Arvonkorotukset	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Maa- ja vesialueet				
Arvo 1.1.	493 944,39	493 944,39	0,00	0,00
Arvo 31.12.	493 944,39	493 944,39	0,00	0,00
Rakennukset				
Arvo 1.1.	185 006,72	1 816 339,42		
Arvonkorotusten purku		1 631 332,70		
Arvo 31.12.	185 006,72	185 006,72		
<i>Arvonkorotukset yhteensä</i>	<i>678 951,11</i>	<i>678 951,11</i>	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>

19. Pysyvien vastaavien erittelyt	
Aineettomat hyödykkeet	
Hämeenlinnan kaupunki	Muut pitkävaikutteiset menot
Poistamaton hankintameno 1.1.	6 066 171,26
Lisäykset tilikauden aikana	0,00
Rahoitusosuudet tilikaudella	0,00
Vähennykset tilikauden aikana	0,00
Siirrot erien välillä	0,00
Tilikauden poisto	-453 807,08
Arvonlennukset ja niiden palautukset	0,00
Poistamaton hankintameno 31.12.	5 612 364,18
Kirjanpitoarvo 31.12.	5 612 364,18

Aineelliset hyödykkeet							
Hämeenlinnan kaupunki							
	Maa- ja vesialueet	Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakkomaksut ja keskener. hankinnat	Yhteensä
Poistamaton hankintameno 1.1.	64 956 796,75	160 204 758,92	52 076 738,42	4 085 090,80	773 572,26	5 749 681,47	287 846 638,62
Lisäykset tilikauden aikana	1 116 816,50	3 279 519,05	11 088 261,64	653 584,45	17 999,68	18 618 340,35	34 774 521,67
Rahoitusosuudet tilikauden aikana		-493 961,00	-511 850,00			-225 000,00	-1 230 811,00
Vähennykset tilikauden aikana	-608 089,78			-7 282,96			-615 372,74
Siirrot erien välillä		3 121 029,80	202 221,41			-3 323 251,21	0,00
Tilikauden poisto		-8 549 420,14	-9 163 339,84	-738 169,45			-18 450 929,43
Arvonlennukset ja niiden palautukset		-3 506 607,72		-1 347 924,95		-124 189,33	-4 978 722,00
Aktivoidut korkomenot							
Poistamaton hankintameno 31.12.	65 465 523,47	154 055 318,91	53 692 031,63	2 645 297,89	791 571,94	20 695 581,28	297 345 325,12
Arvonkorotukset							
Kirjanpitoarvo 31.12.	65 465 523,47	154 055 318,91	53 692 031,63	2 645 297,89	791 571,94	20 695 581,28	297 345 325,12

Maa- ja vesialueet erittely				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Maa- ja vesialueet				
Kiinteistöjen liittymismaksut	3 180 841,40	2 964 012,14	520 908,60	307 836,10
Muut maa- ja vesialueet	72 379 852,64	73 338 427,49	64 944 614,87	64 648 960,65
Arvonkorotukset	493 944,39	493 944,39	0,00	0,00
Maa- ja vesialueet yhteensä	76 054 638,42	76 796 384,02	65 465 523,47	64 956 796,75

Sijoitukset					
Osakkeet ja osuudet					
Hämeenlinnan kaupunki					
	Osakkeet konserniyhtiöt	Osakkeet omistusyhteis- yhteisöt	Kuntayhtymä- osuudet	Muut osakkeet ja osuudet	Yhteensä
Hankintameno	110 636 288,92	36 957 609,20	63 930 415,31	1 631 177,60	213 155 491,03
HVA muutos	0,00	-10 000,00	-42 823 886,13	0,00	-42 833 886,13
Hankintameno 1.1.	110 636 288,92	36 947 609,20	21 106 529,18	1 631 177,60	170 321 604,90
Lisäykset	159 745,84	0,00	0,00	155 201,50	314 947,34
Vähennykset	0,00	0,00	0,00	-1 379,15	-1 379,15
Siirrot erien välillä	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Hankintameno 31.12.	110 796 034,76	36 947 609,20	21 106 529,18	1 784 999,95	170 635 173,09
Arvonlennukset	-770 984,45	0,00	0,00	-374 498,58	-1 145 483,03
Arvonkorotukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kirjanpitoarvo 31.12.	110 025 050,31	36 947 609,20	21 106 529,18	1 410 501,37	169 489 690,06

Jvk-, muut laina- ja muut saamiset				
Hämeenlinnan kaupunki				
	Saamiset konserniyhtei- söt	Saamiset kuntayhtymät	Saamiset muut yhteisöt	Yhteensä
Hankintameno	37 747 926,43	-70 000,00	679 460,91	38 357 387,34
HVA muutos	0,00	70 000,00	-70 000,00	0,00
Hankintameno 1.1.	37 747 926,43	0,00	609 460,91	38 357 387,34
Lisäykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Vähennykset	-391 804,15	0,00	-268 051,82	-659 855,97
Siirrot erien välillä	154 194,68	0,00	70 000,00	224 194,67
Hankintameno 31.12.	37 510 316,96	0,00	411 409,09	37 921 726,04
Arvonlennukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvonkorotukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kirjanpitoarvo 31.12.	37 510 316,95	0,00	411 409,09	37 921 726,04

Omistuksia muissa yhteisöissä koskevat liitetiedot

20.-22. Omistukset tytäryhteisöissä, kuntayhtymissä Nimi	Y-tunnus	Kunnan omistusosuus %	Konsernin omistusosuus %	Kuntakonsernin osuus (1000 €)		
				omasta pääomasta	vieraasta pääomasta	tilikauden tuloksesta
Tytärtyöt						
Aulangon Kylpylä Oy	1870588-5	51,01	51,01	1 763	1 963	0
Hämeenlinnan Asunnot Oy (konserni)	0676518-6	100,00	100,00	8 926	58 691	-882
Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy	1972415-6	100,00	100,00	21 551	12 428	-400
Hämeenlinnan Jäähalli Oy	0896410-3	1,55	86,39	4 074	3 289	183
Hämeenlinnan Palloiluhalli Oy	1037204-3	0,72	93,06	2 722	226	48
Hämeenlinnan Linja-autoasemakiinteistö Oy	0205291-2	100,00	100,00	71	25	-19
Hämeenlinnan Pysäköinti Oy	2196076-4	100,00	100,00	7 450	21 907	0
Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy (konserni)	1711549-6	76,60	76,60	45 660	68 490	-1 312
Idänpään Toimintakeskus Oy	0689500-1	90,00	90,00	1 326	91	0
KT Oy Harvialantie 420 C	1614663-7	100,00	100,00	23	2 380	-8
KT Oy Hämeenlinnan Kaupungintalot	0211271-9	100,00	100,00	11 266	4 479	-59
KT Oy Onesto	0957885-3	100,00	100,00	1 003	16	0
KT Oy Rengon Härkäpirtti	0802361-0	54,17	54,17	735	4	0
Linnan Kehitys Oy	0832624-0	100,00	100,00	920	497	19
Linnan Kiinteistökehitys Oy	1059269-5	91,83	100,00	12 284	21 015	1 128
KT Oy Hämeenlinnan Kasarmikatu 23	1016348-7	0,00	84,36	2 090	21	6
KT Oy Turuntien Liiketalo	0622492-9	0,00	71,97	1 512	357	-4
KT Oy Innopark	1600837-3	0,00	100,00	16	12 902	0
KT Oy Lammin Biokylä 1	2047044-8	0,00	70,00	359	482	-2
KT Oy Parolantie 104	2098382-5	0,00	100,00	1 988	304	-40
Verkatehdas Oy	2069302-7	100,00	100,00	3 939	5 778	-252
Säätiöt ja yhdistykset						
Fredrika Wetterhoff-säätiö (konserni)	0205371-2	100,00	100,00	1 661	667	-341
Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö	0315262-4	100,00	100,00	1 666	26 523	114
Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiö	0698697-4	100,00	100,00	1 405	17 118	301
Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö, poistui 1.2.2023	0648130-0	100,00	100,00	0	0	74
Työvalmennussäätiö Luotsi sr (konserni), poistui 1.3.2023	1881647-0	100,00	100,00	0	0	-7
Kuntayhtymät						
Hämeen Maakuntaliitto, ky (konserni)	0826048-0	38,94	38,94	608	159	-12
Koulutus kuntayhtymä Tavastia (konserni)	0205303-4	77,24	77,24	5 516	6 735	372
Kiinteistöllky Tavastia	3298657-2	77,24	77,24	18 232	343	0
Osakkuusyhtiöt						
As Oy Tuuloksentalo	0420267-0	46,48	46,48	159	10	0
Hämeen Ammattikorkeakoulu Oy (konserni)	2617489-3	44,12	44,12	41 210	8 965	1 506
Jukolan Lintukoto Oy	0756797-4	43,73	43,73	1 108	3	-1
Jyrätien Liikuntahallit Oy	0895113-4	0,00	33,33	55	9	6
KT Oy Iittalan Lasimäki	1997941-5	0,00	33,00	27	398	-7
KT Oy Virvelinranta	2125780-9	40,00	40,00	861	1 388	83
KT Oy Lamminraitti	0150635-3	46,00	46,00	131	2	0
Hämeenlinnan Keilakeskus Oy *	0713492-5	78,62	78,62	18	244	-12
Talo-Osakeyhtiö Hämeen Suoja *	0205363-2	73,12	73,12	118	185	-10

*Osuus osakkeiden tuottamasta äänivallasta on 1/5.

23. Saamisten erittely				
	Hämeenlinnan kaupunki			
	2023		2022	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset	0,00	162 424,01	0,00	53 689,69
Lainasaamiset	0,00	1 516 928,00	0,00	490 814,85
Siirtosaamiset	0,00	0,00	0,00	11 195,34
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>1 679 352,01</i>	<i>0,00</i>	<i>555 699,88</i>
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä				
Myyntisaamiset	0,00	589 276,71	0,00	747 857,73
Siirtosaamiset	0,00	0,00	0,00	181 223,00
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>589 276,71</i>	<i>0,00</i>	<i>929 080,73</i>
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisyyksiltä				
Myyntisaamiset	0,00	827,42	0,00	5 546,42
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>827,42</i>	<i>0,00</i>	<i>5 546,42</i>
<i>Saamiset yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>2 269 456,14</i>	<i>0,00</i>	<i>1 490 327,03</i>

24. Siirtosaamisiin sisältyvät olennaiset erät				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Verosaamiset	0,00	33 133,59	0,00	0,00
Kelan korvaus työterveyshuollosta	312 976,89	1 006 093,57	279 799,00	524 365,00
Tuet ja avustukset	4 136 964,30	4 759 033,93	1 664 155,90	4 334 839,94
Siirtyvät korot	874 936,87	803 195,24	803 172,57	803 183,24
Siirtyvät korot pitkäaikaiset	4 031 666,30	4 834 804,72	4 031 666,30	4 834 804,72
Muut siirtosaamiset	2 686 942,22	7 013 551,45	1 550 323,99	1 811 942,45
<i>Yhteensä</i>	<i>12 043 486,58</i>	<i>18 449 812,50</i>	<i>8 329 117,76</i>	<i>12 309 135,35</i>

Taseen vastattavia koskevat liitetiedot

25. Oman pääoman erittely	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
	Peruspääoma	274 116 796,74	274 116 796,73	274 116 796,74
HVA muutos	-30 103 449,51	0,00	-30 103 449,51	0,00
Peruspääoma 1.1.	244 013 347,23	274 116 796,73	244 013 347,23	274 116 796,74
Lisäykset	0,00	0,01	0,00	0,00
Vähennykset	0,00	0,00	0,00	0,00
Peruspääoma 31.12.	244 013 347,23	274 116 796,74	244 013 347,23	274 116 796,74
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	666 679,96	666 679,95	0,00	0,00
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma 1.1.	666 679,96	666 679,95	0,00	0,00
Lisäykset	0,00	0,01	0,00	0,00
Vähennykset	-82 456,38			
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma 31.12.	584 223,58	666 679,96	0,00	0,00
Arvonkorotusrahasto	679 405,43	2 310 738,13	0,00	0,00
Arvonkorotusrahasto 1.1.	679 405,43	2 310 738,13	0,00	0,00
Vähennykset	0,00	-1 631 332,70	0,00	0,00
Arvonkorotusrahasto 31.12.	679 405,43	679 405,43	0,00	0,00
Muut omat rahastot	75 457 901,69	75 416 786,38	72 476 603,81	72 476 603,81
HVA muutos	-18 234,97	0,00	0,00	0,00
Muut omat rahastot 1.1.	75 439 666,72	75 416 786,38	72 476 603,81	72 476 603,81
Lisäykset	17 072 924,64	51 876,11	17 000 000,00	0,00
Vähennykset	-413 981,32	-10 760,80	0,00	0,00
Muut omat rahastot 31.12.	92 098 610,04	75 457 901,69	89 476 603,81	72 476 603,81
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	10 538 772,55	6 467 832,18	5 181 097,43	3 594 112,49
HVA muutos	-217 866,05	0,00	0,00	0,00
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 1.1.	10 320 906,50	6 467 832,18	5 181 097,43	3 594 112,49
Aikaisempiin tilikausiin liittyvät korjaukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Siirto vahinkorahastoon	0,00	0,00	0,00	0,00
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	10 320 906,50	6 467 832,18	5 181 097,43	3 594 112,49
Tilikauden yli-/alijäämä	14 130 998,82	4 070 940,37	12 042 759,71	1 586 984,94
Oma pääoma yhteensä	361 827 491,60	361 459 556,37	350 713 808,18	351 774 497,98

Konsernin edellisten tilikausien yli-/alijäämän avaavan taseen muutosten laskelma (milj. €)	
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.2022	6 467 832,18
Kanta-Hämeen Sairaanhoidopiiri	994 118,51
Eteva Ky	2 405,07
Pikassos Oy	-87 033,97
Kanta-Hämeen Sairaanhoidopiiri sisäinen kate	220 163,46
hyvinvointialueelle siirtyneen pelastuslaitoksen kaluston poistoero	-1 347 924,95
Hyvinvointialueelle siirtyneet palautuskelvottomat liittymismaksut	405,84
Tilikauden 2022 ylijäämä	4 070 940,37
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 1.1.2023	10 320 906,50

Edellisten tilikausien yli-/alijäämä ja tuloksenkäsittelyerät	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
	Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	5 181 097,43
Tilikauden yli-/alijäämä	12 042 759,71	1 586 984,94
Kertynyt poistoero 31.12.	5 587 808,92	7 131 760,13
Vapaaehtoiset varaukset 31.12.	11 700 000,00	11 700 000,00
Kertynyt yli-/alijäämä ja tuloksenkäsittelyerät yhteensä	34 511 666,06	24 012 857,56

26. Erittely poistoerosta	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
	Investointivaraukseen liittyvä poistoero	5 587 808,92

27. Pitkäaikaiset velat				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua				
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	197 204 951,32	287 820 936,31	90 350 000,00	102 550 000,00
Lainat julkisyhteisöiltä	46 228 944,89	11 045 558,00	0,00	0,00
Lainat muilta luotonantajilta	9 969 879,05	0,00	0,00	0,00
Saadut ennakot	7 369 179,99	7 369 179,99	0,00	0,00
<i>Pitkäaikaiset velat yhteensä</i>	<i>260 772 955,25</i>	<i>306 235 674,30</i>	<i>90 350 000,00</i>	<i>102 550 000,00</i>

29. Pakolliset varaukset				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Muut pakolliset varaukset				
Muut ympäristövelvoitteista johtuvat varaukset	3 736 974,70	3 942 720,50	3 736 974,70	3 840 977,49
Potilasvahinkovakuutusmaksu	0,00	4 636 995,51	0,00	0,00
Muut pakolliset varaukset	155 417,18	207 474,71	155 417,18	0,00
Kaatopaikan maisemointivaraus	57 230,73	57 230,73	57 230,73	57 230,73
<i>Muut pakolliset varaukset yhteensä</i>	<i>3 949 622,61</i>	<i>8 844 421,45</i>	<i>3 949 622,61</i>	<i>3 898 208,22</i>

30. Vieras pääoma				
	2023		2022	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Velat tytäryhteisöille				
Lainat	0,00	17 030 647,59	0,00	21 595 584,17
Ostovelat	0,00	149 068,96	0,00	3 221 517,01
Siirtovelat	0,00	587 533,85	0,00	32 825,56
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>17 767 250,40</i>	<i>0,00</i>	<i>24 849 926,74</i>
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä				
Ostovelat	0,00	469 097,74	0,00	1 201 649,30
Siirtovelat	0,00	22 959,73	0,00	113 465,62
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>492 057,47</i>	<i>0,00</i>	<i>1 315 114,92</i>
Velat osakkuus- sekä muille omistusyhteisöille				
Ostovelat	0,00	76 548,39	0,00	76 777,94
<i>Yhteensä</i>	<i>0,00</i>	<i>76 548,39</i>	<i>0,00</i>	<i>76 777,94</i>

31. Sekkitililimiitti		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Luotollisen sekkitilin limiitti 31.12.	21 000 000,00	21 000 000,00
- siitä käyttämättä oleva määrä	21 000 000,00	21 000 000,00

32. Muiden velkojen erittely				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Muut velat				
Liittymismaksut	7 427 694,51	7 425 387,98	44 049,80	44 049,80
Muut velat	5 282 467,30	9 195 882,29	2 273 352,86	4 434 344,28
<i>Muut velat yhteensä</i>	<i>12 710 161,81</i>	<i>16 621 270,27</i>	<i>2 317 402,66</i>	<i>4 478 394,08</i>

33. Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Verovelat	247 593,17	65 937,74	0,00	0,00
Jaksotetut henkilöstökulut	15 787 598,71	38 660 637,62	11 735 978,39	25 857 804,08
Korkojaksotukset	2 859 604,75	3 186 689,01	1 833 131,06	1 961 104,18
Tuloennakot	596 571,91	30 500,00	0,00	0,00
Korkojaksotukset pitkäaikaiset	8 777 976,23	9 913 664,53	8 777 976,23	9 913 664,53
Muut lyhytaikaiset	1 793 472,11	2 633 185,20	309 934,29	772 963,80
<i>Yhteensä</i>	<i>30 062 816,88</i>	<i>54 490 614,10</i>	<i>22 657 019,97</i>	<i>38 505 536,59</i>

Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

34. Kiinnitykset, panttaukset tai muut omaisuusvelkojen vakuudet				
Velat, joiden vakuudeksi annettu kiinnityksiä kiinteistöihin				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	58 792 013,03	63 676 731,16	0,00	0,00
Vakuudeksi annetut kiinnitykset	77 964 791,20	82 657 284,10	0,00	0,00
Lainat julkisyhteisöiltä	1 982 032,71	0,00	0,00	0,00
Vakuudeksi annetut kiinnitykset	4 150 000,00	0,00	0,00	0,00
Muut lainat	12 754 105,05	13 410 950,29	0,00	0,00
Vakuudeksi annetut kiinnitykset	66 747 660,00	66 747 660,00	0,00	0,00
<i>Vakuudeksi annetut kiinnitykset yhteensä</i>	<i>148 862 451,20</i>	<i>149 404 944,10</i>	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>

35.-37. Vakuudet ja takaukset				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Omasta puolesta annetut vakuudet				
Kiinteistökiinnitykset	6 522 000,00	0,00	0,00	0,00
Pantattujen arvopapereiden kirjanpitoarvo	373 888,00	373 888,00	0,00	0,00
Talletukset	35 540,00	35 540,00	0,00	0,00
<i>Muut</i>	<i>6 596,80</i>	<i>6 596,80</i>	<i>6 596,80</i>	<i>6 596,80</i>
Yhteensä	6 938 024,80	416 024,80	6 596,80	6 596,80

38. Vuokravastuut				
	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Toimitilojen vuokravastuut	55 595 991,09	42 078 058,51	48 126 782,78	36 964 515,97
Koneiden ja laitteiden vuokravastuut	670 428,05	213 299,32	0,00	0,00
Muut vuokravastuut	0,00	122 696,17	0,00	0,00
Vuokravastuut yhteensä	56 266 419,13	42 414 053,99	48 126 782,78	36 964 515,97
- siitä seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	4 752 007,86	7 609 750,01	3 953 969,54	6 699 709,92
- siitä sopimuksiin sisältyvät lunastusvelvoitteet	11 193 983,92	11 180 597,69	11 193 983,92	11 180 597,69
Leasinvastuut yhteensä	26 251 029,60	36 745 259,96	25 349 327,01	35 040 617,54
- seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	3 589 365,10	3 554 533,95	3 241 531,56	2 796 310,24
Yhteensä	82 517 448,73	79 159 313,95	84 670 093,71	72 005 133,51

39.-40. Vastuusitoumukset				
Järjestelyjen tarkoitus	Konserni		Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022	2023	2022
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma	0,00	0,00	277 543 124,11	263 933 986,61
Jäljellä oleva pääoma	0,00	0,00	174 869 494,77	172 814 819,32
Takaukset osakkuusyhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma	0,00	0,00	10 066 078,00	9 176 078,00
Jäljellä oleva pääoma	0,00	0,00	4 078 903,00	4 090 737,00
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	2 700 000,00	19 471 604,88	2 700 000,00	19 375 803,95
Jäljellä oleva pääoma	292 357,95	13 412 550,56	292 357,95	13 354 670,83

Vastuu Kuntien takauskeskuksen takausvastuista		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	564 473 110,00	514 582 492,00
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista	0,00	0,00
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	449 334,00	297 575,00

Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt

41. Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt				
Järjestelyjen tarkoitus	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Sopimusvastuut				
Maankäyttösopimuksista kunnalle aiheutuvat veloitteet	3 435 000	3 196 450	3 435 000	3 450 000
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus veloitteista	340 000	85 000	340 000	0
Maankäyttösopimuksista kunnalle aiheutuvat saamiset	7 678 637	6 793 702	7 678 637	7 889 038
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus saamisista	41 860	221 805	41 860	450 000
Sitoumukset yhtiöiden rahoittamiseen Oman pääoman ehtoiset sijoitukset, avustukset, korkeavastukset, pääomitus	0	0	16 322 170	18 449 144
Muut sopimusvastuut yhteensä				
Muut sopimusvastuut, Nummen koulun palvelusop.	7 847 995	7 939 723	7 847 995	7 939 723
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus, Nummen koulun palvelusopimus	541 241	509 501	541 241	509 501
Sopimuksiin sisältyvät palautusvastuut, muut	0	649 921	0	0
Vaikuttavuusinvestointi (SIB Icehearts)	0	7 426 108	0	7 426 108
Arvonlisäveron palautusvastuu	16 508 090	20 345 169	10 251 496	10 461 126
Perustamishankkeiden valtionosuuden palautusvastuu	3 637 962	3 111 274	3 637 962	3 111 274
Vireillä olevat riita-asiat				
Sosiaalipalveluja koskevat hallintoriita-asiat				
Kaupungille osoitetut vaatimukset	123 014	322 571	123 014	322 571
Kaupungin vaatimukset muille	230 451	1 769 082	230 451	1 769 082
Kaupunkirakennepalveluja koskevia riita-asioita				
Kaupungille osoitetut vaatimukset	1 797 917	350 000	1 797 917	350 000
Kaupungin vaatimukset muille	0	327 093	0	327 093
Johdannaissopimukset				
Nimellisarvo	305 131 638	320 845 909	249 250 000	250 250 000
Markkina-arvo	1 360 656	15 134 906	2 386 282	11 848 111

JOHDANNAISSOPIMUKSET

Kaupungin johdannaissopimukset voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: korkoriskiä suojaamaan tehdyt sopimukset sekä myöhemmin alkavat, korkoriskiä suojaamaan tehdyt sopimukset. Yksi korkoriskiä suojaavista sopimuksista on sopimuksen loppuosan suhteen ehdollisesti suojaava.

Johdannaissopimuksia on yhteensä 17 kappaletta. Näistä 5 kpl on myöhemmin alkavia sopimuksia. Sopimuksista 12 kpl suojaa koko salkkua ja näistä 3 kpl osalta on suunniteltu suojaava tuleva lainan nosto. 5 kpl sopimuksista suojaa yksittäistä lainaa. Johdannaissopimuksia oli voimassa 31.12.2023 179,3 milj. euron arvosta. Kaikki sopimukset on tehty suojaustarkoituksessa ja antavat kiinteän koron suojan. Kaikki sopimukset on sidottu 6 kk:n Euribor-noteeraukseen. Vastaavasti kaikki kaupungin pitkäaikaiset vaihtuvakorkoiset lainat on myös sidottu 6 kk:n euriboriin, lukuun ottamatta leasingisopimuksia, joissa korkositovuus on tyypillisesti 3 kk:n euribor.

Korkoriskiä suojaamaan tehdyt sopimukset

Kiinteään korkoon suojaavia sopimuksia on voimassa 12 kpl ja 179,3 milj. euron arvosta, joista kaikki ovat tilinpäätöshetkellä ehdottomasti suojaavia. Pisimmillään sopimukset ovat voimassa ehdottomien suojien osalta vuoteen 2038 asti ja ehdollisena vuoteen 2046 asti. Sopimuksista 7 kpl suojaa koko salkkua ja 5 kpl ovat lainakohtaisia.

Sopimuksista yksi 50 milj. euron arvoinen sopimus sisältää pankin puolelta oikeuden päättää sopimuksen jatkosta yhtenä tiettyinä päivinä vuonna 2031. Sopimus on ehdoton ja yksinkertainen suoja vuoteen 2031 asti. Tämän jälkeen sopimus joko poistuu tai se jatkuu ehdottomana ja yksinkertaisena koronvaihtosopimuksena aina vuoteen 2046 asti. Jos sopimuksen osalta mallintaa minkä tahansa korkoskenaariota niin suoja ei ole missään skenaariossa "ei suojaava". Ainoa asia, joka suojassa voi muuttua on eräpäivä, se on joko vuonna 2031 tai vuonna 2046. Jos suoja päättyy vuonna 2031, niin se ei ole enää voimassa sen jälkeen, joten se ei tällöinkään ole "ei suojaava". Jos sopimus taas jatkuu vuonna 2031 vuoteen 2046, niin se on suojaava joka hetki, ja se suojaa koron nousua vastaan kuten tälläkin hetkellä. Vuoden 2031 jälkeenkään ei ole mitään korkoskenaariota, että suojaus olisi voimassa ja se ei olisi suojaava. Kyseisen sopimuksen osalta sopimuksen optio-osuus on eroteltavissa sopimuksesta. Sopimus täyttää suojaavuuden kriteerin.

Myöhemmin alkavat, korkoriskiä suojaamaan tehdyt sopimukset

Myöhemmin alkavia sopimuksia on 5 kpl ja 70 milj. euron arvosta. Korkokiinnityksiä on pisimmillään vuoteen 2050 saakka. Sopimuksista 5 kpl suojaa koko salkkua ja näistä sopimuksista 3 kpl vasten on suunniteltu nostettava tulevaisuudessa suojaava vastaava laina.

Kunta: johdannaissopimukset, yhteenveto 31.12.				
	Sopimus-	Suojaus-	Nimellisarvo	Markkina-
	ten lkm	kohde	2023	arvo 2023
Koron vaihtosopimukset				
Koronvaihtosopimukset, suoja	6	koko salkku	68 000 000	-3 195 015
Koronvaihtosopimukset, suoja	5	Laina	61 250 000	7 900 651
Purkuoikeudelliset koronvaihtosopimukset, suoja + ehdollinen suoja	1	koko salkku	50 000 000	-1 347 742
Myöhemmin alkavat koronvaihtosopimukset				
Myöhemmin alkavat koronvaihtosopimukset, suoja	2	koko salkku	30 000 000	-7 388 542
Myöhemmin alkavat koronvaihtosopimukset, suoja	3	koko salkku, myöh. laina	40 000 000	6 416 930
Kunta yhteensä	17		249 250 000	2 386 282

Suojattavat lainat ja vastuut

Tiedot lainakannasta per 31.12.2023.

Kaupungilla on taseessaan 73 milj. euron arvosta kiinteäkorkoisia lainoja. Yhteensä kiinteäkorkoisia tai johdannaissopimuksella kiinteäksi suojattuja sopimuksia kaupungilla on 252,3 milj. euron arvosta.

Kaupungin laina- ja vastuumäärä suojauslaskennassa per 31.12.2023 oli 262,7 milj. euroa. Pitkäaikaista lainaa ja vastuuta tästä oli 240,7 milj. euroa, joka jakautuu pitkäaikaisiin pankkilainoihin

218,5 milj. euroa ja Nummen hankkeen leasingvastuisiin 22,2 milj. euroa. Lyhytaikaista korollista lainaa konserniyhteisöiltä 17,0 milj. euroa. Kuntatodistuksia oli 31.12.2023 5 milj. euroa.

Kaupungin suojausaste 31.12.2023 päivän tilanteessa oli 96 %. Suojausaste on erittäin kattava, mikä on arvokasta korkoympäristön muutoksesta johtuen. Suojausaste pysyy suhteellisen korkeana aina 2020-luvun loppuvuosiin asti.

Lainasalkun keskikorko 31.12.2023 on johdannaiset mukaan luettuna 1,38 % (TP 2022 1,78 %).

Kunta: johdannaissopimuksiin ja lainakantaan liittyvät tunnusluvut 31.12.2023:			
Voimassa olevat 31.12.:	179 250 000	Johdannaisten nimellisarvo vähennettynä myöhemmin alkavilla sopimuksilla	
Kiinteät lainat 31.12.:	73 000 000	Suorat kiinteäkorkoiset lainat	
Kiinteät yhteensä 31.12.:	252 250 000	Kiinteät korot (kiinteäksi suojatut / suorat kiinteät lainat) yhteensä	
Kiinteät suhteessa lainakantaan 31.12.:	96,0 %	Kiinteät korot suhteessa lainakantaan (suojausaste)	
Kiinteät suhteessa pitkään lainakantaan 31.12.:	105 %		
Lainakanta 31.12.:	262 740 784	Lainakanta (sis. velka konserniyhteisöille)	
Pitkäaikainen lainakanta 31.12.:	240 710 136	92 %	Koko lainakannasta
Lyhytaikainen lainakanta 31.12.:	22 030 648	8 %	Koko lainakannasta

Taulukossa on esitetty lyhytaikaisina lainoina lyhytaikaisena otettut luotot ja luku ei sisällä talousarvioalojen seuraavan vuoden lyhennyksen osuutta.

Alla olevassa taulukossa on esitetty kaupungin lainasalkun herkkyys koron muutoksiin. Taulukon korkokustannuksissa on huomioitu kaupungin talousarvion 2024 mukainen vuosittainen lainakannan kasvu ja jälleerahoituksen osalta 0,30 % marginaali.

Korkoherkkyys					
Vuosi	Termiini-käyrä	Termiini-käyrä	Termiini-käyrä	Termiini-käyrä	Termiini-käyrä
		+1 %-yks.	+2 %-yks.	+3 %-yks.	+4 %-yks.
2024	3 729 709	3 756 015	3 784 625	3 810 426	3 833 725
2025	3 838 141	3 818 309	3 797 158	3 777 991	3 761 032
2026	4 117 479	4 220 524	4 324 317	4 424 546	4 519 226
2027	4 186 749	4 325 913	4 461 944	4 596 063	4 724 541
2028	3 801 266	3 780 281	3 759 264	3 738 775	3 719 083
Yhteensä	19 673 345	19 901 042	20 127 308	20 347 800	20 557 607

Hämeenlinna-konsernin johdannaissopimukset

Johdannaissopimukset 31.12.	Konserni	Konserni	Kunta	Kunta
	2023	2022	2023	2022
Nimellisarvo	305 131 638	320 845 909	249 250 000	250 250 000
Markkina-arvo	1 360 656	15 134 906	2 386 282	11 848 111

Henkilöstöä, tilintarkastajan palkkioita ja intressitahotapahtumia koskevat liitetiedot

42. Henkilöstön lukumäärä 31.12.		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Yleishallinto	123	112
Sosiaali- ja terveystoimi	0	1 411
Opetus- ja kulttuuritoimi	1 428	1 396
Yhdyskuntapalvelut	221	221
Muut palvelut	0	348
Yhteensä	1 772	3 488

43. Henkilöstökulut		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Henkilöstökulut tuloslaskelman mukaan	88 449 705,14	168 046 873,52
<i>Henkilöstökulut yhteensä</i>	<i>88 449 705,14</i>	<i>168 046 873,52</i>

44. Luottamushenkilön palkkioista perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Hämeen Vihreät ry	0,00	44,00
Hattulan Kokoomus ry	16,50	57,75
Hämeen Sosiaalidemokraatit ry	66,00	110,00
Hml:n Keskusta	4 115,00	6 750,33
Hml:n Kokoomus	11 048,28	19 570,53
Hml:n Seudun Kristillisdemokraatit	2 350,88	3 341,50
Hml:n Sos.dem.kunnallisjärjestö	17 001,50	28 561,70
Hml:n Vasemmistoliitto	2 555,00	4 287,50
Hml:n Vihreät ry	3 895,00	7 012,00
Janakkalan Vasemmistoliitto ry	0,00	0,00
Keskustan Etelä-Hämeen piiri	0,00	88,00
Hml:n Perussuomalaiset ry	5 791,89	9 974,60
Uudenmaan Kokoomus ry	115,50	0,00
Perussuomalaisten Hämeen piiri	0,00	11,00
Uudenmaan Sosiaalidemokraatit	0,00	0,00
Hyvinkään Kokoomus ry	0,00	0,00
Perussuomalaisten Uudenmaan piiri	0,00	0,00
Kanta-Hämeen Perussuomalaiset ry	0,00	0,00
Hämeen Vasemmistoliitto ry	137,50	110,00
Lounais-Hämeen Vihreät ry	0,00	0,00
Nurmijärven Vihreät	0,00	0,00
Riihimäen Kokoomus ry	0,00	0,00
Janakkalan Vihreät ry	33,00	82,50
Uudenmaan Kokoomus ry	0,00	148,50
Luottamushenkilömaksut yhteensä	47 126,05	80 149,91

45. Tilintarkastajan palkkiot		
	Hämeenlinnan kaupunki	
	2023	2022
Tilintarkastusyhteisö BDO Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	52 279,91	54 049,76
Tilintarkastajan lausunnot	6 914,00	10 515,00
Muut palkkiot	10 320,00	7 150,00
Palkkiot yhteensä	69 513,91	71 714,76

46 Kunnan ja intressitahojen väliset liiketoimet

Intressitahoja ovat määräysvaltasuhteessa tai osakkuusyhteyssuhteessa olevat yhteisöt, kaupunginjohtaja, kunnanhallituksen jäsenet ja varajäsenet sekä kunnan muiden toimielinten puheenjohtajat ja varapuheenjohtajat sekä johtavat viranhaltijat.

Henkilöintressitahojen kanssa ei ollut epätavallisin ehdoin toteutettuja liiketoimia. Kaupunginjohtajan kanssa on tehty kuntalain mukainen johtajasopimus, jossa on sovittu kuuden kuukauden palkkaa vastaavasta erokorvauksesta.

Jäljempänä olevassa taulukossa on kuvattu kaupungin ja sen yhteisöintressitahojen välisiä liiketoimia vuonna 2023. Tarkastelussa on esitetty kaupungin ja intressitahoyhteisöjen väliset kaikki tulot ja menot kokonaisuudessaan oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. Kaupunkikonserni on laaja ja konserniin kuuluvien yhteisöjen kautta tehdään merkittäviä hankintoja ja järjestetään palveluita.

Intressitaho	Tulot €, kaupunki	Menot €, kaupunki	Liiketoimen luonne, tulot	Liiketoimen luonne, menot, antolainat ja takaukset	Antolainat, jäljellä oleva pääoma 31.12.2023	Takaukset, jäljellä oleva lainapääoma 31.12.2023
Aulangon Kylpylä Oy				Antolainaus, takaus	1 300 000	2 380 000
As Oy Tuuloksen talo		11 246		Huoneiston vastikkeet		
Fredrika Wetterhoff-säätiö	434	261		Antolainaus, takaus	49 865	210 000
HAMK Oy	27 140	217 555	Opiskelijakorvauksia	Pääosin tilavuokria. Erilaisia maksuja.		
Hämeen Maakuntaliitto	10 000	874 127	Avustukset, yhteistoimintaosuudet	Jäsenmaksu, asiantuntijapalvelut		
Hämeenlinnan Asunnot Oy	206 506	250 956	Maanvuokra	Huoneistojen vuokraus	1 092 641	52 763 291
Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö				Takaus		275 000
Hämeenlinnan Jäähalli Oy	8 128	1 208 962	Vuokria	Avustus, koronvaihtosopimus, lainan lyhennys		3 622 500
Hämeenlinnan Keilakeskus	2 514	2 614		Palveluiden hankinta, antolainaus, takaus	168 188	120 000
Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy	27 248	4 175 000	Vuokria	Avustus liikuntapalveluihin, takaus		11 520 468
Hämeenlinnan Linja-autoasemakiinteistö Oy	360	95 240		Osakkeiden vastikkeet		
Hämeenlinnan Palloluuhalli Oy		175 056		Avustus ja palveluiden osto, takaus		228 000
Hämeenlinnan Pysäköinti Oy	2 430	430 601	Infran laskutettavat työt	Pysäköintitoiminnan hoitaminen ja vuosipysäköinti, antolainaus ja takaus	500 000	19 041 263
Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiö sr				Antolainaus, takaus	154 195	12 288 169
Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy	220 135	1 637 929	Infran rakentamispalvelu, wokrat	Vesilaitospalvelut, antolainaus, takaus	34 092 560	22 684 590
Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö	69 635	52 664	Energian myynti, maanvuokra	Tilojen vuokraus, antolainaus, takaus	60 409	19 561 024
Idänpään toimintakeskus Oy	900	176 753		Tilojen vuokraus		
Jukolan Lintukoto Oy	4 006	42 377	Maanvuokra	Tilojen vuokraus		
Jyrätien Liikuntahallit Oy	4 710	21 384	Maa-alueen vuokra	Tilojen vuokraus		
Koulutus kuntayhtymä Tavastia	1 400 621	1 800 910	Tilojen vuokraus	Lukiokoulutuspalveluiden hankinta		
KT Oy Harvialantie 420 C				Takaus		2 340 000
KT Oy Hämeenlinnan Kaupungintalot	8 302	1 352 810	Rakennuttamispalveluiden myynti	Tilojen vuokraus, takaus		4 345 877
KT Oy Hämeenlinnan Kasarmikatu 23	1 642					
KT Oy Hämeenlinnan Virvelinranta	1 350					3 407 256
KT Oy Lamminraitti	360	21 688		Tilojen vuokraus		
KT Oy Onesto	540	95 777	Rakennuttamispalkkio	Tilojen vuokraus		
KT Oy Rengon Härkäpirtti Oy	540	27 312		Tilojen vuokraus		
Verkatehdas Oy ml. Hml Teatteri Oy	1 103 926	4 233 305	Tilojen vuokraus	Avustus kulttuuritilojen ylläpitoon, tilavuokrat, antolainaus, takaus	250 000	3 529 994
Linnan Kehitys Oy	4 553	2 495 340		Elinvoimapalveluiden hankinta		
Linnan Kiinteistökehitys Oy	7 353 284	264 552	Vuokraustoiminta	Tilojen vuokraus, takaus		16 275 415
Kiinteistö Oy Iitalan Lasimäki	1 350			Antolainaus	167 000	
Talo Oy Hämeen Suoja	360	9 226		Vuokrat, takaus		117 975
Kaikki yhteensä	10 460 974	19 673 645			37 834 858	174 710 823

Taseyksikkö ja muut eriytetyt laskelmat

Elinkeinorahasto

Tuloslaskelma

	TP 2023		TP 2022	
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	1 045,61		746,94	
Muut rahoitustuotot	6 082,44		19 775,41	
Muut rahoituskulut	0,00	7 128,05	-10 103,52	10 418,83
Vuosikate		7 128,05		10 418,83
Tilikauden tulos		7 128,05		10 418,83
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)		7 128,05		10 418,83

Rahoituslaskelma

	2023		2022	
Toiminnan rahavirta				
Vuosikate	7 128,05		10 418,83	
Tulorahoituksen korjauserät	0,00	7 128,05	0,00	10 418,83
Investointien rahavirta				
Toiminnan ja investointien rahavirta		7 128,05		10 418,83
Rahoituksen rahavirta				
Muut maksuvalmiuden muutokset				
Saamisten muutos	-1 045,61		-739,53	
Korottomien velkojen muutos	0,00	-1 045,61	-44,94	-784,47
Rahoituksen rahavirta		-1 045,61		-784,47
Rahavarojen muutos		6 082,44		9 634,36
Rahavarojen muutos				
Rahavarat 31.12.	100 103,88		94 021,44	
Rahavarat 1.1.	94 021,44	6 082,44	84 387,08	9 634,36

Elinkeinorahaston tase

	2023	2022
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT	2 657 953,02	2 657 953,02
Sijoitukset	2 657 953,02	2 657 953,02
Osakkeet ja osuudet	2 657 953,02	2 657 953,02
VAIHTUVAT VASTAAVAT	484 080,87	476 952,82
Saamiset	382 184,45	382 184,45
Lyhytaikaiset saamiset	382 184,45	382 184,45
Saamiset kunnalta/kuntayhtymältä	382 184,45	382 184,45
Rahoitusarvopaperit	100 103,88	94 021,44
Muut arvopaperit	100 103,88	94 021,44
VASTAAVAA YHTEENSÄ	3 142 033,89	3 134 905,84
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA	3 142 033,89	3 134 905,84
Peruspääoma	2 711 615,22	2 711 615,22
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	423 290,62	412 871,79
Tilikauden yli-/alijäämä	7 128,05	10 418,83
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	3 142 033,89	3 134 905,84

Muut eriytetyt laskelmat

Hämeenlinnan kaupunki toimii kilpaillussa markkinatilanteessa myydessään puhelinvaihdopalveluja, museokauppatuotteita, kunnossapidon ja rakentamisen palveluja, tilapalvelun palveluja ja venepaikkojen vuokrauspalveluja.

Museokauppamyyni ja venepaikkavuokraukset kohdistuvat yksittäisiin kuluttaja-asiakkaisiin. Puhelinvaihdopalvelua on tuotettu konserniyhteisöille ja toiselle kunnalle. Ulkoista tilavuokrausta on ollut pääosin konserniyhteisöille, mutta myös yksityishenkilöille ja yritystoiminnalle. Tiloihin liittyviä suunnittelu- yms. palveluja on tuotettu konserniyhteisöille. Kunnossapidon ja rakentamisen laskutettavia palveluja on tuotettu konserniyhteisöille ja yksityisille toimijoille.

Toiminnasta kilpailutilanteessa markkinoilla on esitettävä kustannuslaskelman periaatteiden mukaisesti eritelty tuloslaskelma ja kuvaus kustannuslaskennan periaatteista. Tarkastelulla varmistutaan siitä, että kunnan toiminta tapahtuu kilpailun tasapuolisuuden turvaavalla tavalla silloin kun toimintaa ei ole yhtiötetty. Toiminnan on katettava kaikki kustannukset ja tuotettava kohtuullinen voitto, jotta kilpailuvääristymää ei tapahdu.

Kilpaillulla toimialoilla toimiminen ei kaupungissa ole ollut kirjanpidollisesti liikelaitokseksi tai taseyksiköksi eriytettyä, vaan toimintokohtaiset tulot ja menot on selvitetty laskennallisesti.

Taidemuseon ja kaupunginmuseon museokaupat on yhdistetty samaan laskelmaan. Samoin on yhdistetty kaupunkirakenteen kunnossapidon ja rakentamisen laskutettavat palvelut yhdeksi kokonaisuudeksi. Tilapalvelun laskelmaan sisältyvät laskutettavat palvelut ja ulkopuolinen vuokraus. Puhelinvaihdopalvelut ja venepaikat ovat omina laskelmina.

Puhelinvaihdopalvelujen myynnin laskennallinen tulos jäi miinukselle vuonna 2023. Toiminta on päättynyt 31.1.2023.

Laskelmien kustannuksiin sisältyvät

- toiminnan välittömät ja välilliset tuotot ja kulut
- laskelmaan sisältyy suhteellinen osuus vyörytyseristä, jotka aiheutuvat konsernipalvelujen tuottamista yhteisistä tukipalveluista
- osuus palvelua tuottavan toimialan yhteisistä kustannuksista
- osuus toiminnasta vastaavan yksikön esimiestyöstä ja muista yhteisistä kustannuksista laskettuna suhteellisena menojen mukaisena osuutena

Puhelinvaihte	2023	2022
Toimintatuotot	74 831,06	71 400,00
Myyntituotot	74 831,06	71 400,00
Muut toimintatuotot		
Toimintakulut	-75 894,90	-51 417,74
Henkilöstökulut	-57 747,40	-43 440,84
Palvelujen ostot	-13 676,97	-5 229,45
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-958,12	-375,29
Muut toimintakulut	-3 512,41	-2 372,16
Toimintakate	-1 063,84	19 982,26
Vyörytyserät ja muut laskennallisesti kohdistetut erät	-1 063,84	-2 715,54
Voitto / tappio laskennallisten kustannusten jälkeen	-2 127,67	17 266,72
Tuotto prosentti	-3 %	24 %

Museokaupat	2023	2022
Toimintatuotot	74 874,45	54 028,00
Myyntituotot	74 874,45	53 888,00
Muut toimintatuotot		140,00
Toimintakulut	71 413,22	-62 508,99
Henkilöstökulut	8 673,20	-9 207,64
Palvelujen ostot	2 048,58	-897,00
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	42 336,11	-35 910,00
Muut toimintakulut	18 355,33	-16 494,34
Toimintakate	3 461,23	-8 480,99
Vyörytyserät ja muut laskennallisesti kohdistetut erät	1 621,93	-697,70
Voitto / tappio laskennallisten kustannusten jälkeen	1 839,31	-9 178,69
Tuotto prosentti	2 %	-17 %

Kunnossapidon ja rakentamisen laskutettavat	2023	2022
Toimintatuotot	148 401,93	142 436,88
Myyntituotot	148 401,93	142 436,88
Toimintakulut	-135 523,20	-152 809,10
Henkilöstökulut	-35 318,95	-41 779,34
Palvelujen ostot	-52 474,90	-57 553,05
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-28 596,67	-27 723,83
Muut toimintakulut	-19 132,68	-25 752,88
Toimintakate	12 878,73	-10 372,22
Vyörytyserät ja muut laskennallisesti kohdistetut erät	-6 770,40	-6 996,82
Voitto / tappio laskennallisten kustannusten jälkeen	6 108,33	-17 369,04
Tuotto prosentti	4 %	-12 %

Tilapalvelun laskutettavat	2023	2022
Toimintatuotot	3 262 453,32	3 449 850,82
Myyntituotot	113 669,35	79 378,24
Muut toimintatuotot	3 148 783,97	3 370 472,58
Toimintakulut	-2 273 979,56	-2 334 968,18
Henkilöstökulut	-117 059,57	-120 374,34
Palvelujen ostot	-1 250 798,76	-1 150 524,46
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-572 262,65	-587 590,91
Muut toimintakulut	-333 858,57	-476 478,47
Toimintakate	988 473,76	1 114 882,64
Poistot ja arvonalentumiset	-732 497,93	-641 802,72
Vyörytyserät ja muut laskennallisesti kohdistetut erät	-109 119,37	-49 275,61
Voitto / tappio laskennallisten kustannusten jälkeen	146 856,46	423 804,31
Tuottoprosentti	5 %	12 %

Venepaikat	2023	2022
Toimintatuotot	87 967,96	90 393,56
Myyntituotot	4 171,85	
Muut toimintatuotot	83 796,11	90 393,56
Toimintakulut	-49 878,59	-46 852,88
Henkilöstökulut	-13 697,76	-11 566,60
Palvelujen ostot	-18 475,03	-30 656,78
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-7 382,94	-4 215,50
Muut toimintakulut	-10 322,86	-414,00
Toimintakate	38 089,37	43 540,68
Vyörytyserät ja muut laskennallisesti kohdistetut erät	-2 773,65	-2 281,26
Voitto / tappio laskennallisten kustannusten jälkeen	35 315,72	41 259,42
Tuottoprosentti	40 %	46 %

Muut tiedot

Kirjanpito

KIRJANPITOKIRJAT		SÄILYTYSTAPA
Tasekirja		Sidottu kirja
Päiväkirja		Sähköinen arkistointi
Pääkirja		Sähköinen arkistointi
APUKIRJAT		SÄILYTYSTAPA
Myyntireskontra		Sähköinen arkistointi
Ostoreskontra		Sähköinen arkistointi
Käyttöomaisuus		Sähköinen arkistointi
Konsernikirjanpito		Sähköisessä järjestelmässä, paperitulosteet
TOSITELAJIT	TAPAHTUMA	SÄILYTYSTAPA
Kirjanpito		
AIF	AIF tositekonsersio	Sähköisessä järjestelmässä
AKT	Aktivoinnit	Sähköisessä järjestelmässä
ALV	ALV-maksuajo	Sähköisessä järjestelmässä
AS	Alkusaldo	Sähköisessä järjestelmässä
Cpos	Ceepos kp-aineisto	Sähköinen arkistointi
Kman	Asiakkaan man. kuittaukset	Sähköisessä järjestelmässä
KPA	Kirjanpito tapahtuman palautustapahtuma	Sähköisessä järjestelmässä
MuistioE	Muistiotositteet Excelistä	Sähköinen arkistointi
MuistSisLa	Muistiotositteet Sisäinen laskutus	Sähköisessä järjestelmässä
Palkka	Palkat Populus	Sähköinen arkistointi
PalvKassa	Palvelukassa kp-aineisto	Sähköinen arkistointi
Pankki	Pankkitositteet	Sähköinen arkistointi
Perhehlo	Effic k-aineisto	Sähköisessä järjestelmässä
Myyntireskontra		
Ltappio	Luottotappiokirjaus	Sähköisessä järjestelmässä
Man	Manuaaliset suoritukset	Sähköisessä järjestelmässä
PERINTÄ	Perintä toimeksiantoliittymä	Sähköisessä järjestelmässä
Vii	Viitesuoritukset	Sähköinen arkistointi
10-92	Laskulajit 10-92	Sähköisessä järjestelmässä
Ostoreskontra		
OL	Ostolaskut	Sähköinen arkistointi
OM	Ostoreskontran maksut	Sähköinen arkistointi
ORK	Ostoreskontran kohdistustapahtumat maksutosite	Sähköisessä järjestelmässä
Käyttöomaisuus		
KOM	Käyttöomaisuus	Sähköisessä järjestelmässä
XAKOM	Kom-konsersio	Sähköisessä järjestelmässä
Tilinpäätös		
Liitetietositteet		Paperituloste

Luottamushenkilöt 1.1. – 31.12.2023

KAUPUNGINVALTUUSTO

Koskinen Johannes, pj	SDP
Lehkonen Helena, 1. vpj	KOK
Reima Aapo, 2. vpj 1.1.-1.7.2023 jäsen	VAS
Kylliäinen Kylli, 2. vpj 1.7.-31.12.2023 jäsen	KD
Aaltonen Satu	SDP
Abouessa Ehab	SDP
Ahonen Antti	KOK
Bottas Outi	VIHR
Einiö Mika	SDP
Filatov Tarja	SDP
Frank Karoliina	KOK
Heinonen Mia	SDP
Hirvioja Alpo	SDP
Honkanen Pasi	PS
Hyvärinen Elisa	KOK
Jussila Veera	VIHR
Juurus Pirkko	VAS
Kaunisto Timo	KESK
Koskinen Jari	KOK
Koskinen Tuomas	PS 21.5.2023 saakka SIT 22.5.2023 lukien
Kuvaja Annemari	KOK
Laatikainen Anne	SDP
Laine Petri	PS
Lartama Mika	PS
Lehto Kirsi	KOK
Lehtonen Irmeli (4.8.2023 asti)	KD
Leinikka Antti	KESK
Lilja Päivi (12.6.2023 asti)	VIHR
Myllykangas Sari	SDP
Mäkinen Vesa	PS
Niemelä Antero	PS
Nurminen Tiia	SDP
Nyholm Pentti	SDP
Olkinuora Piia	SDP
Pullinen Teijo	PS
Rahkio Marjatta	KESK
Ranjith Kumar Prabhakaran	SDP

Ranne Lulu	PS
Rantanen Emmi	PS
Rautio Sari	KOK
Sergejeff Andrei (12.6.2023 lukien)	VIHR
Sieppi Päivi	VIHR
Silpola Veli-Antti	KOK
Soinikoski Mirka	VIHR
Suojala Leena	KESK
Suokas Kari	KOK
Syvántö Vuokko (4.9.2023 lukien)	KD
Tarri Atte	KOK
Tuomi Juha	KOK
Turja Teppo	PS
Viitanen Timo	SDP
Virtanen Kalle	KOK
Walkamo Mika	KOK

KAUPUNGINHALLITUS

Jäsen		Varajäsen	
Koskinen Jari, pj	KOK	Tarri Atte	KOK
Laatikainen Anne, 1. vpj 1.1.-1.7.2023	SDP	Olkinuora Piia	SDP
jäsen			
Ranjith Kumar Prabhakaran, 1. vpj 1.7.-31.12.2023	SDP	Aaltonen Satu	SDP
jäsen			
Turja Teppo, 2. vpj	PS	Laine Petri	PS
Nurminen Tiia	SDP	Myllykangas Sari	SDP
Viitanen Timo	SDP	Nyholm Pentti (20.3.2023 asti)	SDP
		Hirvioja Alpo (20.3.2023 lukien)	SDP
Jussila Veera	VIHR	Sieppi Päivi	VIHR
Suojala Leena	KESK	Rahkio Marjatta	KESK
Kylliäinen Kylli (1.7.2023 asti)	KD	Lehtonen Irmeli (1.7.2023 asti)	KD
Reima Aapo (1.7.2023 lukien)	VAS	Juurus Pirkko (1.7.2023 lukien)	VAS
Rantanen Emmi	PS	Ranne Lulu (2.10.2023 asti)	PS
		Lartama Mika (2.10.2023 lukien)	PS
Ahonen Antti (12.6.2023 asti)	KOK	Silpola Veli-Antti (12.6.2023 asti)	KOK
Silpola Veli-Antti (12.6.2023 lukien)	KOK	Virtanen Kalle (12.6.2023 lukien)	KOK
Lehto Kirsi	KOK	Virtanen Kalle (12.6.2023 asti)	KOK
		Tuomi Juha (12.6.2023 lukien)	KOK
Walkamo Mika	KOK	Frank Karoliina	KOK

Kaupunginhallituksen elinvoima- jaosto

Jäsen			Varajäsen		
Koskinen Jari, pj		KOK	Walkamo Mika		KOK
Laatikainen Anne, vpj		SDP	Nurminen Tiia		SDP
Lehto Kirsi		KOK	Frank Karoliina		KOK
Viitanen Timo		SDP	Ranjith Kumar Prabhakaran		SDP
Turja Teppo (14.8.2023 asti)		PS	Rantanen Emmi (14.8.2023 asti)		PS
Rantanen Emmi (14.8.2023 lukien)		PS	Turja Teppo (14.8.2023 lukien)		PS

JÄTELAUTAKUNTA

Jäsen			Varajäsen		
Tuomi Juha, pj	Hämeenlinna	KOK	Honkasaari Ville	Hämeenlinna	KOK
Laitinen Tiera	Hämeenlinna	PS	Remes Marko	Hämeenlinna	PS
Vahlman Mikko	Hattula	SDP	Lilja Lasse	Hattula	SDP
Suomela Sampsa	Hausjärvi	KOK	Pakkanen Marjaana (8.5.2023 asti)	Hausjärvi	KOK
			Oikarinen Johanna (8.5.2023 lukien)	Hausjärvi	KOK
Kerkelä Tarja	Hyvinkää	KOK	Laine Reijo	Hyvinkää	KOK
Elo Veijo	Janakkala	KESK	Mäkelä Petteri	Janakkala	KESK
Kärkkäinen Pekka	Järvenpää	KOK	Heikkinen Johanna	Järvenpää	KOK
Haverinen Marja Liisa	Kerava	SDP	Rytilä Essi	Kerava	SDP
Myllykoski Satu	Loppi	KESK	Vesto Leena	Loppi	KESK
Linjama-Lehtinen Ulla (11.12.2023 asti)	Mäntsälä	VIHR	Herttuainen Auli (11.12.2023 asti)	Mäntsälä	VIHR
Herttuainen Auli (11.12.2023 lukien)	Mäntsälä	VIHR	Talopoika Katja (11.12.2023 lukien)	Mäntsälä	VIHR
Tapiolinnat Maiju, vpj	Nurmijärvi	PS	Pirkkala Kimmo	Nurmijärvi	PS
Lehtinen Minna (12.6.2023 asti)	Riihimäki	VAS	Lehto Miia (12.6.2023 asti)	Riihimäki	VAS
Lehto Miia (12.6.2023 lukien)	Riihimäki	VAS	Mustakallio Meri (12.6.2023 lukien)	Riihimäki	VAS
Leinonen Heikki	Tuusula	PS	Huuhtanen Pasi	Tuusula	PS
Ilovuori Sari	Valkeakoski	SDP	Hänninen Pia	Valkeakoski	SDP

KAUPUNKIRAKENNELAUTAKUNTA

Jäsen			Varajäsen		
Olkinuora Piia, pj		SDP	Mettovaara Tanja		SDP
Kuvaja Annemari, 1. vpj		KOK	Pesula Sanna		KOK
Suojala Leena, 2. vpj		KESK	Salminen Sari		KESK
Taavela Irma		SDP	Koskinen Teemu		SDP

Aaltonen Satu	SDP	Vartiainen Heidi	SDP
Sergejeff Andrei	VIHR	Verho Pekka	VIHR
Rokkanen Hanna-Kaisa	VAS	Reima Aapo (6.2.2023 asti)	VAS
		Juurus Pirkko (6.2.2023 lukien)	VAS
Tuomi Juha	KOK	Sipola Johanna	KOK
Silpola Veli-Antti (12.6.2023 asti)	KOK	Kuvaja Seppo	KOK
Tarri Atte (12.6.2023 lukien)	KOK		
Niemelä Antero	PS	Koskinen Tuomas	SIT
Pullinen Teijo	PS	Valtonen Miikka	PS
Perkiö Marjatta (Hattula)	SDP	Lilja Lasse (Hattula)	SDP
Sabel Mikko (Hattula)	Sit.	Saarinen Mirka (Hattula)	

Kaupunkirakennelautakunnan joukkoliikennejaosto

Jäsen		Varajäsen	
Kuvaja Annemari, pj	KOK	Pesula Sanna	KOK
Taavela Irma	SDP	Verho Pekka	VIHR
Valtonen Miikka	PS	Salminen Sari	KESK
Nurmi Eini (Janakkala)	VIHR	Paikkala Hanna (Janakkala)	VIHR
Kattelus Jiri, vpj (Hattula)	KOK	Hämäläinen Matti (Hattula)	SDP

KESKUSVAALILAUTAKUNTA

Jäsenet		Varajäsenet (ei henkilökohtaiset)	
Pullola Ulla, pj	SDP	Valmu Heikki	VAS
Korpimaa Antti, vpj	KOK	Mehtälä Pekka	KD
Lahtinen Tauno	PS	Appelroth Irja	SDP
Turtiainen Liisa		Kulmala Veli-Pekka	KOK
Silpola Hannu	KESK	Ravantti Susanna	PS
		Ellilä Jenni	
		Sorvari Jukka	KESK

SIVISTYS- JA HYVINVOINTILAUTA- KUNTA

Jäsen		Varajäsen	
Lehkonen Helena, pj	KOK	Mononen Kari	KOK
Heinonen Mia, 1. vpj	SDP	Kalliosaari Miia (6.2.2023 asti)	SDP
		Suoranta Kirsti (6.2.2023 lukien)	SDP
Lilja Päivi, 2. vpj (12.6.2023 asti)	VIHR	Aarnio Sonja	VIHR
Bottas Outi, 2. vpj (1.8.2023 luk.)	VIHR		
Abouessa Ehab	SDP	Nurmi Jari	SDP
Ranta-Kahila Tomi	SDP	Nurminen Emma	SDP

Ruuskanen Kristiina	KESK	Lamminpää Marjukka	KESK
Lehtonen Irmeli (4.8.2023 asti)	KD	Syväntö Vuokko (4.9.2023 asti)	KD
Syväntö Vuokko (4.9.2023 lukien)	KD	Juntunen Seija (4.9.2023 lukien)	KD
Honkanen Pasi	PS	Lartama Mika	PS
Laine Petri	PS	Luodonpää Niko	PS
Virtanen Kalle	KOK	Aaltonen Ville	KOK
Weck Henri	KOK	Lindqvist Päivi	KOK

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan yksilöjaosto

Jäsen		Varajäsen	
Heinonen Mia, pj	SDP	Ranta-Kahila Tomi	SDP
Lindqvist Päivi, vpj	KOK	Aaltonen Ville	KOK
Mononen Kari	KOK	Lilja Päivi (12.6.2023 asti)	VIHR
		Bottas Outi (24.10.2023 lukien)	VIHR
Luodonpää Niko (14.2.2023 lukien)	PS	Laine Petri (14.2.2023 lukien)	PS
Lamminpää Marjukka	KESK	Ruuskanen Kristiina	KESK

TARKASTUSLAUTAKUNTA

Jäsen		Varajäsen	
Einiö Mika, pj	SDP	Ilmén-Punkari Eila	SDP
Hyvärinen Elisa, 1. vpj	KOK	Kallionpää Pentti	KOK
Mäkinen Vesa, 2. vpj	PS	Lehtinen Marjut	PS
Ojamäki-Salminen Minna-Mari	SDP	Kulmala Jari	SDP
Miettinen Urvelo	SDP	Torvinen Juha	SDP
Anttila Suvi	KESK	Mäki-Uuro-Tuiskunen Maria	KESK
Stenberg Martin (4.9.2023 asti)	KD	Viljakainen Pentti (4.9.2023 asti)	KD
Viljakainen Pentti (4.9.2023 lukien)	KD	Pitkäniemi Juhani (4.9.2023 lukien)	KD
Kolu Emma	VIHR	Harju Mirva	VIHR
Honkala Pekka	PS	Oksanen Janne	PS
Levä Kirsi	KOK	Lehtohalme Lasse	KOK
Tervasmäki Pasi	KOK	Hänninen Teppo	KOK

NUORISOVALTUUSTO

Ekman Janette
 Eskelinen Amanda
 Härkönen Simeon
 Kanervisto Nikolas
 Koskinen Mimosa
 Kähäri Aada
 Lappalainen Inka

Mattsson Kustaa
 Möykkymäki Tuulia
 Niemenlinna Lumia
 Nurkkala Vaula
 Nyman Riina
 Paitula Leevi
 Paitula Topias
 Paitula Viljami
 Parjanen Mändi
 Peltoniemi Enni
 Pietilä Jerome
 Pulkkinen Reino
 Saari Anneli
 Saarinen Ellen
 Utriainen Anna
 Uusi-Ilkainen Antto

HÄMEENLINNAN EDUSTAJAT KUNTAYHTYMISSÄ

Hämeen liiton maakuntavaltuusto

Jäsen		Varajäsen	
Koskinen Johannes, pj	SDP	Nyholm Pentti	SDP
Bottas Outi (11.12.2023 asti)	VIHR	Lilja Päivi (12.6.2023 asti)	VIHR
Sieppi Päivi (11.12.2023 lukien)	VIHR	Sieppi Päivi (12.6.2023-11.12.2023)	VIHR
Honkanen Pasi	PS	Jussila Veera (11.12.2023 lukien)	VIHR
Hyvärinen Elisa	KOK	Laine Petri	PS
Koskinen Tuomas	PS	Rautio Sari	KOK
Kuvaja Annemari	KOK	Lartama Mika	PS
Laatikainen Anne	SDP	Frank Karoliina	KOK
Nurminen Tiia	SDP	Olkinuora Piia	SDP
Ranjith Kumar Prabhakaran	SDP	Myllykangas Sari	SDP
Pullinen Teijo	PS	Viitanen Timo	SDP
Reima Aapo	VAS	Rantanen Emmi	PS
Suokas Kari	KOK	Juurus Pirkko	VAS
Virtanen Kalle	KOK	Silpola Veli-Antti	KOK
		Tuomi Juha	KOK

Kiinteistöliikelaitoskuntayhtymä Tavastian yhtymäkokous

Edustajat 18.1.2023:	
Liukkonen Janne	KOK
Koskinen Tuomas	SIT
Heinonen Satu	VIHR

Edustajat 10.5.2023:

Liukkonen Janne	KOK
Heinonen Satu	VIHR
Lindgren Marjo	PS

Edustajat 13.12.2023:

Liukkonen Janne	KOK
Heinonen Satu	VIHR
Rautiainen Pauliina	

**Koulutuskuntayhtymä Tavastian
yhtymäkokous**

Edustajat 19.1.2023, 16.5.2023 ja
14.12.2023:

Liukkonen Janne	KOK
Honkala Pekka	PS
Aarnio Sonja	VIHR

Tilinpäätöksen allekirjoitus ja tilinpäätösmerkintä

Tilinpäätöksen allekirjoitus

Hämeenlinnassa 2. päivänä huhtikuuta 2024

Kaupunginhallitus

Jari Koskinen

Ranjith Kumar Prabhakaran

Teppo Turja

Veera Jussila

Anne Laatikainen

Kirsi Lehto

Tiia Nurminen

Emmi Rantanen

Aapo Reima

Veli-Antti Silpola

Leena Suojala

Mika Walkamo

Timo Viitanen

Olli-Poika Parviainen

Tilinpäätösmerkintä

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Hämeenlinnassa ____ päivänä _____ kuuta 2024

BDO Oy, tilintarkastusyhteisö

Minna Ainasvuori, JHT, HT